

DŽIN VOLF
CITADELA
AUTARHA

četvrta knjiga u seriji „knjiga novog sunca“



1. MRTVI VOJNIK

Rat nikad do tad nisam video, pa čak ni razgovarao opširnije s nekim ko jeste, ali mlad sam bio, a i znao ponešto o nasilju; zato poverovah da će rat za mene biti samo još jedno novo iskustvo, u onom smislu u kome su neke druge stvari - posedovanje vlasti u Traksu, na primer, ili moje bekstvo iz Kuće Apsoluta - bile nova iskustva.

A rat nije novo iskustvo; rat je novi svet. Njegovi stanovnici se od ljudskih bića razlikuju više nego što se razlikuju Famulima i njeni prijatelji. Zakoni tog sveta su novi zakoni, čak i zemljopis mu je novi, jer to je zemljopis u kome se beznačajni brežuljci i udolice uzdižu do važnosti gradova. Baš kao što naš dobro znani Urt drži u sebi čudovišnosti kao što su Erebus, Abaja i Arioh, tako i svetom rata krstare čudovišta zvana "bitke", čije su ćelije pojedinci, ali koja imaju svoj sopstveni život i inteligenciju, čudovišta kojima se čovek približava kroz sve gušći niz predznaka.

Jedne noći probudih se mnogo pre zore. Činilo se da svud vlada mir, pa sam se plašio da mi se približio neki neprijatelj i da se moja svest razbudila, osećajući njegovu zloćudnost. Ustao sam i pogledao okolo. Brda su bila izgubljena u tami. Bio sam u gnezdu od dugačke trave, gnezdu koje sam utabao sam za sebe. Cvrčci su pevali.

Nešto daleko na severu privuče moj pogled: neki ljubičasti sev na samom obzorju, pomislih. Zurio sam u tačku odakle je došlo. I upravo kad sam ubedio sebe da je to što sam video bila samo omaška mog vida, možda neko zaostalo dejstvo droge koja mi je data u hetmanovoj kući, pojavi se, malčice levo od tačke ka kojoj sam gledao, jedan sev boje magenta, jake purpurnocrvene.

Ostadoh tako stojeći još jednu smenu vremena, ili duže, s vremena na vreme bivajući nagrađen tim tajanstvima svetlosti. Najzad, kad sam se uverio da su te pojave daleke i da se ne približavaju, a i da se ne primećuje neka promena u njihovoj učestalosti, jer nastupaju približno pri svakom petstotom otkućaju moga srca, legao sam opet. Pa, pošto sam tada bio sasvim budan, postadoh svestan da tlo podrhtava, veoma malo, ispod mene.

Kad sam se opet probudio, ujutru, to je bilo prestalo. Pešačeći dalje, neko vreme sam predano posmatrao obzorje, ali nisam primetio ništa uznemiravajuće.

Dva dana su već prošla od kad sam poslednji put jeo, pa glad nisam više osećao; zato sam bio svestan da nemam svoju normalnu snagu. Dvaput sam, toga dana, došao do ruševnih kućica i ušao sam u obe, tražeći nešto za jelo. Ako je iko išta ostavio, neko drugi je sve i odneo, i to odavno; čak su i pacovi otišli. Druga kućica imala je bunar, ali je u njega još odavno bačeno neko mrtvo stvorenje, a osim toga, nije postojao ni način da dohvatim tu smrdljivu vodu. Pođoh dalje, priželjkujući da nađem nešto za piće, ali i neki bolji štap kojim bih zamenio niz onih trulih koje sam već koristio, pa odbacio. Saznao sam, kad sam koristio Terminus Est kao štap u planinama, koliko je lakše pešačiti kad imaš čime da se poštapaš.

Okolo podne sam nabasao na jednu stazicu i krenuo njome, a ubrzo posle toga čuo topot kopita. Sakrio sam se tako da sam mogao motriti ko će stazom proći; sledećeg trenutka jedan jahač izbi preko vrha obližnjeg brda i sevnu ispred mene. Sudeći po onome što sam u tom trenutku mogao videti, imao je na sebi oklop donekle sličan oklopu kakav su nosili komandanti Abdiesusovih dimarha, ali je njegov od vetra ukrućeni ogrtač bio zelen, a ne crven, a na šlemu je imao vizir nalik na "kljun" kape. Ne znam ko je bio, ali znam da je jahao veličanstvenu životinju: njegov destrijer je imao čitavu bradu od pene na ustima i sasvim mokre bokove, a ipak je proleteo kao da je znak za početak trke pao pre samo jednog trenutka.

Pošto je tom stazom naišao jedan jahač, očekivao sam da će doći i drugi. Ne pojavi se više niko. Pešačio sam dugo kroz mir i tišinu, osluškujući dozivanje ptica i primećujući mnoge znake divljači. Onda se (na moje neizrecivo oduševljenje), staza ukrstila sa mladim potokom. Zagazio sam i otišao desetak koraka uzvodno, do jednog mesta gde je dublja, tiša voda strujala preko dna od belog šljunka. U strelovito bekstvo od mojih čizama dadoše se ribe belice - koje su uvek znak dobre vode; potok je bio još hladan od planinskih visova i sladak od uspomena na sneg. Pio sam i pio, i opet pio, najviše što sam mogao; onda sam se skinuo i oprao, iako je bilo hladno. Kad sam dovršio kupanje, obukao se i vratio do mesta gde je preko staze

proticao potok, videh na drugoj strani dva otiska tigrovih stopala, neznatno primaknuta; tu je ta životinja čučnula da pije. Ti otisci bili su natisnuti preko tragova kopita oficirove jahaće zveri, a oba su bili veličine tanjira; ispred jastučastih otisaka tigrovih prstiju nije bilo nikakvog traga kandži. Stari Midan, koji je bio zaposlen kao majstor lova kod mog ujaka kad sam bio devojčica Tekla, rekao mi je jednom da smilodoni piju samo kad su se nažderali i da posle toga, kad su se i nasitili i napili, nisu više opasni, osim ako ih napadaš. Krenuo sam dalje.

Staza je vijugala kroz jednu šumovitu dolinu, onda se podigla u jedno sedlo između brda. Kad sam bio blizu najviše tačke, primetio sam jedno drvo prečnika dva pedlja koje je bilo (činilo se) rastrgnuto na dve polovine, otprilike u visini mojih očiju. Stojeći patrljak bio je na svome kraju zupčast, oboreno stablo - takođe; to uopšte nije ličilo na glatke zaseke sekirom. Tokom sledeće dve-tri lige hoda naišao sam na još nekoliko desetina takvih. Sudeći po odsustvu lišća, a u nekim slučajevima i kore, na palim delovima, kao i po novim izdancima koji su se na uspravnim patrljcima stabala pojavili, šteta je bila počinjena pre najmanje godinu dana, a verovatno i duže.

Najzad se ova staza pridružila jednom pravom drumu; o drumovima sam često slušao, ali nikad ranije nisam imao priliku da po njima hodam, osim po onima koji su bili u stanju zapuštenosti. Ovaj drum je po mnogo čemu nalikovao na onaj koji su ulani zaprečili kad smo se dr Talos, Boldanders, Jolenta i ja razdvojili na izlazu iz Nesusa; nisam, međutim, očekivao da će biti obavijen tolikim oblacima prašine. Nimalo trave nije na tom drumu raslo, iako je bio širi od većine gradskih ulica.

Morao sam njime krenuti, drugog izbora nije bilo; uokolo je šuma bila gusto zbijena, a prostor između stabala bio je zagušen žbunjem. U prvo vreme sam se plašio, pamteći ulanska plamteća koplja; međutim, činilo se da zakon koji zabranjuje upotrebu drumova ovde više nije na snazi, inače ni ovaj drum ne bi video toliko saobraćaja koliko, očito, jeste video; i kad sam, nedugo potom, začuo zvuk mnoštva nogu u maršu iza sebe, otišao sam samo korak-dva među drveće i odatle, ne skrivajući se, posmatrao prolazak kolone.

Prvo je naišao jedan oficir, jašući na finoj, razigranoj, plavoj zveri,

čiji su očnjaci bili ostavljeni u punoj dužini i ukrašeni tirkiznim intarzijama, da bi se po boji slagali sa oklopom na telu životinje i sa vlasnikovim teškim estok-mačem. Ljudi koji su stupali za njim pešice bili su antepilani teške pešadije: u struku uzani, krupnih pleća, sa licima od Sunca bronzanim i bezizražajnim. Nosili su trovrhe korseke, demilune i voulge sa teškim glavama. Ova pomešanost oružja, kao i izvesne nepodudarnosti u njihovim oznakama i opremi, navedoše me na pomisao da je njihova legija sastavljena od ostataka nekih ranijih formacija. Ako je to bilo tačno, oni su iz svojih bitaka, kroz koje mora biti da su prošli, izišli flegmatično. Stupali su, njih ukupno oko četiri hiljade, razmahujući rukama, bez uzbuđenja, bez nevoljnosti i bez ikakvog znaka zamora; bili su to ljudi nemarnog držanja, ali ne neuredni, a marširali su ukorak, i to, činilo se, bez ijedne misli i bez napora.

Za pešadijom su išla zaprežna kola, koja su vukli trilofodoni, gundajući i trubeći. Kad su naišli, ja sam se počeo, malo-pomalo, primicati drumu, jer je bilo jasno da se veliki deo njihovog prtljaga sastoji od hrane; međutim bilo je i konjanika između kola i jedan me je oslovio; prvo je pitao kojoj jedinici pripadam, a onda mi je naredio da dođem pred njega. Ja, umesto da to učinim, pobegoh; bio sam manje-više siguran da on između tog drveća ne može jahati i da neće napuštati svog destrijera da bi me gonio pešice, ali, ipak, bežao sam sve dok se nisam zaducao.

Kad sam najzad stao, bio sam na jednom tihom proplanku, gde se zelenkasta sunčeva svetlost prosejavala kroz lišće vretenastog drveća. Zemljište je bilo tako gusto pokriveno mahovinom, da sam se osećao kao da hodam po debelom tepihu one skrivene slike-sobe u kojoj sam sreo gospodara Kuće Apsoluta. Neko vreme sam proveo oslonjen leđima o jedno od tih tankih stabala, slušajući. Nije se čulo ništa osim mog sopstvenog dahtanja i plimnog urlanja krvi u mojim ušima.

Vremenom, postadoh svestan i treće note: slabog zuckanja jedne muve. Obrisao sam preznojeno lice rubom mog gildaškog ogrtača. Sada je taj ogrtač bio, već, žalosno iznošen i izbledeo, i ja iznenada postadoh svestan da je to isti onaj kojim je majstor Gerlous zaogrnuo moja pleća kad sam postao kalfa i da je verovatno da ću u njemu i

umreti. Činilo se da je znoj, kojim se ogrtač natopio, sada hladan kao rosa; vazduh bejaše otežao od mirisa vlažne zemlje.

Zujkanje muve je prestalo, pa se nastavilo - možda malčice nametljivije, ili možda samo prividno nametljivije zbog toga što sam opet došao do daha. Rasejano je potražih pogledom i videh je kako hitro proleće kroz jedan mlaz sunčane svetlosti udaljen nekoliko koraka od mene i kako se zatim spušta na jedan smeđi predmet koji je virio iza jednog od mnogobrojnih stabala.

A to je bila čizma.

Oružja nisam imao baš nikakvog. U normalnim prilikama, ne bih se mnogo plašio da se goloruk suočim sa samo jednim protivnikom, osobito na takvom mestu, gde bi zamah mačem bio neizvodljiv; ali znao sam da je veliki deo moje snage nestao, a počeo sam otkrivati i činjenicu da gladovanje uništava i deo čovekove hrabrosti - ili, bar, da jede deo te hrabrosti, ostavljajući manju količinu za druge svrhe.

Bilo kako bilo, kretao sam se obazrivo, postrance, nečujno, sve dok ga nisam ugledao. Ležao je ravno na tlu, jedna noga bila mu je podavijena pod telo, a druga opružena. Na tlu je ležala, nadomak njegove desne šake, sablja, čiji je kožni kaiš još i sad bio obavijen oko šaćnog zgloba tog čoveka. Jednostavni šlem bio mu je spao sa glave i otkotrljao se jedan korak dalje. Muva je šetala po njegovoj čizmi sve dok nije stigla do golog mesa neposredno ispod kolena, onda je opet uzletela, stvarajući buku kao majušna testera.

Znao sam, dakako, da je ovaj mrtav, pa mi je laknulo, ali se istovremeno, kao moćni talas, vratilo i moje osećanje izdvojenosti. Uhvatio sam ga za rame i obrnuo. Nadimanje leša još nije počelo, ali je miris smrti već bio tu, mada veoma slab. Lice mu se bilo opustilo kao voštana maska položena pred oganj; sad se više nije moglo znati s kakvim izrazom lica je umro. Mlad čovek, plavokos - jedno od onih zgodnih, četvrtastih lica. Potražio sam ranu, ali je nisam našao.

Gurtne njegovog ranca bile su toliko zategnute, da ga nisam mogao skinuti, pa čak ni odrešiti gajtane kojima je bio vezan. Na kraju sam uzeo kratki bodež, kutel, iz njegovog opasača i ispresecao ih, a nož zabio vrhom u drvo i tako ostavio. Jedno ćebe, jedan listić hartije, nagaravljeni tiganj sa odvojivom drškom, dva para grubih čarapa (veoma dobrodošla stvar), a onda, najbolje od svega: glavica

crnog luka, polovina vekne crnog hleba umotana u čistu krpu i, u drugoj čistoj krpi, pet traka sušenog mesa i jedna grudva sira.

Prvo pojedoh hleb i sir, prisiljavajući sebe, kad sam video da ne mogu jesti polako, da ustajem posle svakog trećeg zalogaja i malo prošetam. Hleb je pomogao na taj način što je zahtevao dugotrajno žvakanje; imao je tačno isti ukus kao onaj tvrdi hleb kojim smo hranili svoje zatvorenike u kuli Matahinki, hleb koji sam krao, više iz nestašluka nego iz gladi, jednom ili dvaput. Sir je bio suv, slan i imao je jak miris, ali, ipak, bio je odličan; pomislio sam tada da takav ukus nikad ranije nisam osetio, a znam sigurno da nisam ni od tada. Bilo je to kao da jedem život. Od hrane sam ožedneo, a onda sam saznao koliko uspešno crni luk, podstičući pljuvačne žlezde, gasi žeđ.

Dok sam stigao do mesa, koje je takođe bilo žestoko usoljeno, bio sam već dovoljno sit da počnem da se premišljam - treba li ga ostaviti u rezervi, za noć; pa zaključih da jedan komad pojedem, a ostala četiri sačuvam.

Vazduh je, još od ranog jutra, bio nepomičan, ali sad dunu povetarac, rashladi mi obraze, zanjihla lišće i, dohvatajući onaj papirić koji sam ranije izvukao iz ranca mrtvog vojnika, ponese ga preko mahovine - pri čemu se šuštanje papirića jako čulo - i nasloni ga na jedno drvo. Nastavljajući da žvaćem i gutam, pojurih za njim i podigoh ga. Bilo je to pismo - ono koje, pretpostavljam, on nije imao prilike da pošalje, ili da dovrši. Rukopis njegov bio je uglast i sitniji nego što sam očekivao, mada je ta sitnoća bila, možda, samo posledica njegove želje da utrpa što više reči na mali komad hartije, po svemu sudeći poslednji kojim je raspolagao.

O voljena moja, sto liga smo severno od mesta sa kojega ti prošli put pisah, a dođosmo teškim marševima. Imamo dovoljno za jelo i preko dana nam je toplo, noću ponekad hladno. Razboleo se onaj Makar, o kome sam ti pričao, pa mu dozvoliše da prekine putovanje. Posle još mnogi drugi počеше da izjavljuju da su bolesni, pa bejahu naterani da marširaju ispred nas, bez oružja, sa duplim rancima i pod stražom. Za sve ovo vreme nikakvog znaka Ascijana ne videsmo, a naš lohagor veli da do njih ima da se maršira još nekoliko

dana. Odmetnici su tri dana ubijali stražare, sve dok nismo postavili po trojicu ljudi na svako stražarsko mesto i poslali patrole u obilaženje našeg perimetra. Bio sam raspoređen u jednu od tih patrola prve noći i našao sam da je to vrlo nezgodno, jer se stalno bojiš da će te neko od tvojih drugara saseći. Vreme mi je proticalo u spoticanju preko korenja i osluškivanju kako pored vatre pevaju ovu pesmu:

Sutra spavamo svi
na crvenome tlu.
Čašu dižimo mi
i iskapimo nju.

A kad nas počne gađati gad,
nek promašuju, to sam ja rad;
plena nek bude puno za tebe
i isto toliko za mene.

Čašu dižimo mi
i iskapimo nju;
jer sutra spavamo svi
na crvenome tlu.

Jasna stvar, nikog ne videsmo. Pobunjenici sebe nazivaju, prema imenu svoga lidera, "vodalariji", i priča se da su odabrani borci. I da su dobro plaćeni, jer dobijaju pomoć od Ascijana...

2. ŽIVI VOJNIK

Odložih to pismo, napola pročitano, u stranu i zagledah se dobro u čoveka koji ga je napisao. Hitac smrti njega nije promašio; zato je on sad zurio u Sunce plavim očima lišenim sjaja, jednim okom koje je maltene namignulo i drugim potpuno otvorenim.

Trebalo je da se znatno pre tog trenutka prisetim Kandže, ali prisetio se nisam. Ili sam, možda, samo suzbijao tu misao, silno željan da ukradem sledovanje hrane iz mrtvačevog ranca, ne zastajući da pomislim da bi on možda rado podelio hranu sa spasiocem koji ga je izvukao iz smrti. Sada, na pomen Vodalusa i njegovih sledbenika (koji bi mi, to sam bio siguran, pomogli da sam samo mogao da ih nađem) odmah dođoh na pomisao o Kandži i izvadih je. Izgledala je iskričavo, u svetlosti letnjeg Sunca; bila je, zapravo, sjajnija nego što sam je ikad video od kada je ostala bez svog safirnog omotača. Dotakao sam njome mrtvacu, a onda, podstaknut ne znam kojim porivom, stavio sam je u njegova usta.

Pošto nisam ni na ovaj način postigao ništa, uzeo sam je između palca i kažiprsta i zabio njen šiljak u meku kožu njegovog čela. Nije se pomakao, niti počeo da diše, ali je jedna kapljica krvi, sveža i lepljiva poput krvi živog čoveka, istekla iz ubodenog mesta i prste mi obojila.

Povukao sam ih, obrisao ruku o neko lišće i već sam se spremao da se vratim čitanju tog pisma, kad mi se učini da sam čuo kako se nešto na izvesnoj daljini prelomilo. Tokom jednog trenutka nisam uspevao da odaberem između skrivanja, bežanja i borbe; ali izgledi da prvu od tih stvari obavim uspešno bili su slabi, a one druge sam se već naradio i previše. Podigoh mrtvačevu sablju, omotah se svojim ogrtačem i ostadoh čekajući.

Ne dođe niko - ili, bar, niko meni vidljiv. Vetar blago uzdahnu u vrhovima krošnji. Ona muva kao da više nije bila tu. Možda sam to samo čuo nekog jelena kako skače kroz senke. Tako dugo sam putovao bez ikakvog oružja koje bi mi omogućavalo da lovim, da sam tu mogućnost već bio, maltene, zaboravio. Sad uhvatih sebe kako pogledom odmeravam sablju i priželjkujem da je luk.

Nešto iza mene se poče meškoljiti i ja se okretoh da pogledam.

Bio je to taj vojnik. Kao da ga je uhvatila neka drhtavica - da nisam maločas gledao njegov leš, sad bih pomislio da umire. Ruke su mu se tresle, krkljao je iz grla. Sagnuo sam se i dotakao njegovo lice; bilo je hladno koliko i pre, a ja osetih nagonsku želju da naložim vatru.

U njegovom rancu nije bilo nikakve opreme za paljenje vatre, ali ja sam znao da svaki vojnik mora nositi takve stvari. Preturajući po njegovim džepovima, našoh nekoliko aesa, jedan viseći brojčanik za merenje vremena, komad kremena i ognjilo u obliku šipke. Ispod drveća je u izobilju ležao trud - opasnost je bila da bih ga mogao sveg upaliti. Šakama sam raščistio jedan deo zemljišta, trud tako uklonjen zgrnuo sam na jednu gomilu u središtu, zapalio sam je, onda skupio nekoliko trulih grana, isprelamao ih i položio na vatru.

Blistala je jače nego što sam očekivao - dan se već bližio smiraju, tako da je uskoro morala pasti tama. Pogledah mrtvaca. Ruke mu se više nisu tresle; nikakav zvuk nije od sebe davao. Tkivo njegovog lica izgledalo je toplije. Ali to je, nesumnjivo, bila samo posledica vreline plamena. Ona tačka krvi na njegovom čelu bila se već skoro sasvim osušila, ali, ipak, činilo se i da hvata svetlost umirućeg Sunca: zračila je sjajem kao što bi neki grimizni dragulj mogao zračiti, kao kakav rubin u boji golubije krvi ako bi ispao iz nekog kovčega s blagom. Naša vatra je davala malu količinu dima, ali meni se činilo da je to dim mirišljiv poput tamjana; kao tamjan se i dizao, pravo uvis, da bi se najzad gubio u sakupljajućoj tami, a mene je ovo navodilo na neku misao koju nisam uspevao da uhvatim. Stresao sam se, našao još drveta, pa sam ga lomio i slagao na gomilu dok nije postala tako velika da sam iz nje mogao i čitavu noć dodavati drva u vatru.

Večeri ne bejahu ni približno tako hladne ovde u Orithiji kao što su u planinama bile, čak ni onako kao u oblasti oko jezera Diuturne, tako da ja, iako sam imao u vidu ćebe iz mrtvačevog ranca, nisam osećao potrebu da se njime utopljavam. Zadatak moj ugrejao me je, hrana koju sam pojeo osnažila me je, pa ja provedoh neko vreme šetkajući se kroz sumrak i zamahujući sabljom kad god se u mojim mislima našlo nešto što je sa takvim ratobornim kretnjama bilo u

saglasju; ali i pazeći, uvek, da između mrtvog čoveka i mene bude vatra.

Uspomene su meni oduvek dolazile jačinom, maltene, halucinacija; to sam u ovim letopisima često pominjao. Te noći činilo mi se da bih se mogao zauvek u njima izgubiti, tako da moj život bude petlja, a ne linija; ali ovog puta, za razliku od svih dotadašnjih takvih slučajeva, iskušenju se nisam odupirao, nego sam mu se prepustio sa uživanjem. Sve što sam već opisao tebi, nagrnulo je u moju svest, sve, i hiljadu stvari koje ti nisam opisao. Gledao sam lice i pegavu ruku Eate koji se upinje da se provuče između uspravnih šipki na rešetkastoj kapiji nekropolisa; i onu oluju, koju sam nekad davno posmatrao kako se nabada na kule Citadele, kako se bacaka i šiba munjama; osećao sam kako njena kiša, daleko hladnija i svežija nego jutarnji vrč vode u našoj trpezariji, curi niz moje lice. Dorkasin glas je šaputao u moje uvo: "Sedela u prozoru... poslužavnici i krst. Šta ćeš sad, da nećeš da dozoveš nekoliko erinija da me unište?"

Da. Da, zaista, učinio bih to da sam samo mogao. Da sam bio Heter, dovukao bih iz nekog užasa, iza sveta, erinije, ptice sa glavama veštica i jezicima otrovnica. Po mom naređenju one bi izmlatile ove šume kao što se žito na gumnu maklja, a i gradove bi tukle svojim ogromnim krilima dok ih ne sravne... a ipak, da sam mogao, i pojavio bih se u završnom trenutku da je spasem - a posle toga se ne bih hladno udaljio u onom maniru kako to svi mi priželjkujemo kad, kao deca, zamišljamo da ćemo prvo spasti, a zatim poniziti one naše mile i drage koji su nam tobož naneli nekakvu uvredu; ne, nego bih je na rukama poneo.

Mislim da sam tek tada uvideo, prvi put, kako je strašno moralo biti njoj, koja je bila jedva nešto više od deteta kad je smrt po nju došla, njoj koja je, potom, toliko dugo bila mrtva, da bude dozvana natrag.

O ovome razmišljajući, setih se i mrtvog vojnika čiju sam hranu jeo i čiju sam sablju držao, pa zastadoh da oslušnem diše li, miče li se. Ali, ipak, bio sam toliko izgubljen u svetovima uspomena, da mi se pričinjalo da je mekano šumsko tlo ispod mojih stopala zemlja iz onog groba koji je Hildegryn Jazavac oskrnavio radeći za račun Vodalusov; a od šapata lisja učinilo mi se da je komešanje čempresa

u našem nekropolisu i šuštanje žbunova purpurnih ruža grobnih; slušao sam, uzalud osluškivao, hoće li dahnuti ona mrtva žena koju je Vodalus, pridržanu omčom od konopca ispod pazuha, digao, u beli pokrov umotan.

Najzad me galama jedne ptice legnja natera da dođem k sebi. Pričinjavalo mi se da belo lice tog vojnika zuri u mene, pa odoh oko vatre, počeh tragati, nađoh ćebe i pokrih njime leš ceo.

Dorkas je pripadala, shvatio sam tada, onoj ogromnoj grupi žena (u koju mogu spadati, zaista, i sve žene), koje nas izdaju - i onoj posebnoj podgrupi koja nas ne izdaje u korist nekog našeg sadašnjeg takmaca, nego u korist svoje sopstvene prošlosti. Baš kao što je Morvena, koju sam smakao u Saltusu, bez sumnje otrovala svog muža i svoje dete zato što je pamtila vreme kad je bila slobodna i, možda, devica, tako je i Dorkas napustila mene zato što ja nisam postojao (možda je ona u svojoj podsvesti to tumačila ovako: nisam ispunio svoju obavezu da postojim) u onom vremenu kad se zla sudbina još nije bila obrušila na nju.

(A i za mene je to bilo zlatno vreme. Mislim da je razlog što sam sa ljubavlju čuvala uspomenu na onog primitivnog, ljubaznog dečaka koji je donosio u moju ćeliju knjige i cveće, svakako morao biti taj što sam još onda znala da mi je to poslednja ljubav pre nailaska zlog usuda, usuda koji se, kao što u tom zatvoru uvideh, nije izvršio u trenutku kad su mi bacili tapiseriju na glavu da priguše moje krike, ni u trenutku kad sam dospela u Staru Citadelu Nesusa, ni kad su vrata ćelije tresnula iza mene, pa čak ni kad sam, okupana svetlošću kakva na Urtu nikad ne sija, osetila da se moje telo diže na bunu protiv mene - nego u onom trenu kad sam prevukla sečivo onog masnog noža za ljuštenje, koje mi on donese, sečivo hladno i nemilosrdno oštro, preko svog sopstvenog vrata. Možda mi svi dođemo do takvog trenutka, možda je volja Kaitanije da svaka od nas samu sebe kazni i uništi zbog onoga što je uradila. Ali možemo li biti toliko mržene? Možemo li uopšte biti predmet mržnje? Ne, ako se ja, evo, još sećam njegovih poljubaca na mojim dojnama, datim, ne uz udisanje da bi se okusio parfem moga tela - a takvi su bili poljupci Afrodizijevi i poljupci onog mladog čoveka koji je bio nećak hiliarha Pratilaca - nego na način kao da je bio istinski gladan moga

mesa. Da li nas je nešto tada gledalo? Kasnije je on i jeo mene. Sećanjem probuđena, dižem ruku i provlačim prste kroz njegovu kosu.)

Spavao sam do kasnog jutarnjeg doba, u svoj ogrtač umotan. Postoji jedna nadoknada koju Priroda isplaćuje onim ljudima koji dožive teške nevolje: sastoji se u tome što one manje nevolje, zbog kojih bi se žalili ljudi čiji su životi bili lakši, izgledaju maltene kao udobnost. Pre nego što sam stvarno ustao, nekoliko puta sam se budio samo da bih čestitao sebi što sam tako lako proveo ovu noć, toliko lakše od onih noći propaćenih u planinama.

Najzad su me Sunce i raspevane ptice nagnali da se dozovem sebi. S one strane naše mrtve vatre vojnik se pomakao i, čini mi se, prozborio nešto. Digoh se u sedeći položaj. Bio je odbacio cebe u jednu stranu i sad je ležao licem okrenut ka nebu. Bilo je to bledo lice sa utonulim obrazima; sa tamnim podočnjacima i dubokim brazdama koje su se širile od njegovih usta; ali, živo lice. Oči je stvarno sklopio, u njegovim nozdrvama se čuo dah.

Na trenutak sam bio u iskušenju da pobegnem pre nego što se on probudi. Njegovu sablju sam još imao - krenuh da mu je vratim, onda je opet uzeh sebi plašeći se da bi me on mogao njome i napasti. Njegov kutel je još virio iz drveta i navodio me na pomisao o Agijinom krivom bodežu u prozorskom kapku Kesdoine kućice. Čušnuo sam taj nož natrag u futrolu na vojnikovom opasaču, poglavito zato što me je postidivala pomisao da bih se ja, naoružan sabljom, mogao plašiti ma kog čoveka sa nožem.

Njegovi očni kapci su zatreperili, a ja se odmakoh, pamteći kako se Dorkas jednom uplašila kad je videla da stojim nadnoseći se nad nju dok se budila. Da mu ne bih izgledao kao mračna prilika, razgrnuo sam ogrtač tako da su mi se videli gole ruke i prsa, što je sve bilo sad potamnjeno zbog mnogo dana izlaganja Suncu. Slušao sam pesmu njegovog daha; i kad se promenila iz usnule u budnu, stekao utisak da se tu dogodilo čudo gotovo isto onako veliko kao što je prelaz iz nepostojanja u življenje.

Praznook kao dete, podigao se u sedeći položaj i počeo gledati oko sebe. Njegove usne su se pokretale, ali samo glasovi bez smisla su se čuli. Počeh mu govoriti, nastojeći da ton mog glasa bude

prijateljski. Slušao me je, ali se činilo da ne razume, pa se prisetih koliko je onaj ulan bio ošamućen kad sam ga oživeo na drumu ka Kući Apsoluta.

Zaželeo sam da imam vode, pa da mu je mogu ponuditi, ali nisam je imao. Umesto toga, izvukoh jedan od onih komada usoljenog mesa koje sam iz njegovog ranca uzeo, prelomih to napola i tako podelih s njim.

Žvakao je; kao da se počeo osećati bolje. "Ustaj", rekoh. "Moramo da nađemo nešto za piće." Prihvatio je moju šaku i dozvolio da ga, potezanjem, izvučem na noge, ali je potom jedva stajao. Njegove oči, koje su u prvi mah bile onako smirene, postajale su živahnije, ali i paničnije. Imao sam osećanje da se on pribojava da bi ta šumska stabla mogla kidisati na nas kao čopor lavova; ipak, nije potegao nož, niti pokušao da uzme sablju natrag.

Posle tri-četiri koraka zateturao se i umalo pao. Dozvolio sam mu da se oslanja na moju ruku, pa smo krenuli zajedno kroz šumu do puta.

3. PO PRAŠINI

Nisam znao da li treba da krenemo na sever ili na jug. Negde na severu nalazila se ascijanska vojska, pa je postojala mogućnost da nas dvojica, ako se odveć približimo frontu, budemo zahvaćeni nekim brzim manevrom. Ali što dalje ka jugu bismo krenuli, manji bi bili izgledi da nađemo ikoga ko bi nam pomogao, a veća verovatnoća da budemo uhapšeni kao dezerteri. Najzad okrenuh ka severu; ne sumnjam da je u tome veliku ulogu imala navika, a do danas ne znam da li sam postupio dobro ili loše.

Rosa se na drumu bila već osušila, a na prašnoj površini njegovoj nisu se videli nikakvi otisci stopala. Rastinje je sa obe strane puta, u širini od tri koraka ili više, bilo podjednako sivo. Ubrzo iziđosmo iz šume. Drum je krivudao niz brdo, a onda prelazio preko jednog mosta vinutog preko rečice koja je tekla dnom te, kamenjem posute, doline.

Tu smo sišli sa drumu i spustili se do vode, da pijemo i da se umijemo. Ja se nisam obrijao nijednom još od dana kad sam okrenuo leđa jezeru Diuturni; upitah vojnika ima li brijač, iako onom prilikom, kad sam iz njegovog džepa uzeo kremen i ognjilo, nisam primetio da išta slično ima.

Ovaj beznačajni događaj pominjem zato što su to bile prve moje reči njemu upućene za koje se činilo da ih je razumeo. Klimnuo je glavom, zavukao ruku pod šlem i izvukao jedno od onih malih sečiva kakvima se služe seljaci: takve brijače prave njihovi kovači, na taj način što na tocilu naoštre polovinu izhabane volovske potkovice.

Malo sam je podoštrio onim odlomljenim komadom brusnog kamena koji je još bio kod mene, pa izglačao prevlačenjem preko nogavice moje čizme kao da je to kožni kaiš za oštrenje, onda sam ga pitao ima li sapuna. Ako ga je i imao, nije me razumeo, a trenutak kasnije seo je na jednu stenu i počeo sa nje zuriti u vodu, tako da me je veoma podsećao na Dorkas. Čeznuo sam da mu postavljm pitanja o poljima Smrti, da doznam sve što je on zapamtio o tom vremenu koje je, možda, mračno samo za nas. Ali nisam ništa pitao, nego sam prao lice hladnom rečnom vodom i sastrugavao bradu sa

obraza i vilice najbolje što sam mogao. Kad sam njegov brijač vratio u futrolu i pokušao mu ga dati, on se držao kao da ne zna šta bi sa brijačem radio; zato sam i to zadržao za sebe.

Ostatak tog dana proveli smo uglavnom pešačeći. Nekoliko puta smo zaustavljani i ispitivani; još češće smo mi zaustavljali i ispitivali druge. Malo-pomalo, izgradio sam jednu zamršenu laž: da sam ja, navodno, liktor jednog civilnog sudije koji prati autarha; da smo na drumu naišli na ovoga vojnika i da mi je moj gospodar naredio da obezbedim da taj vojnik bude zbrinut kako treba; ali pošto vojnik nije u stanju da govori, ja još ni sad ne znam iz koje je on jedinice. Ovo poslednje, bar, bilo je istinito.

Bilo je i raskrsnica; nailazeći, tako, na druge drumove, ponekad smo polazili njima. Dvaput smo došli do velikih logora gde su desetine hiljada vojnika živele u gradovima od šatora. I u prvom i u drugom oni koji neguju bolesnike rekli su mi da bi pristali da previju rane moga kompanjona kad bi on krvario, ali da za njega sad, u ovakvom stanju u kakvom jeste, ne mogu preuzeti odgovornost. Dok je došlo vreme da razgovaram sa tim ljudima u drugom od ta dva naselja, već sam prestao da se raspitujem za mesto gde bi Pelerinke mogle biti; tražio sam, samo, da mi se pokaže put ka mestu gde bismo mogli naći sklonište. Tada je već bio suton.

"Ima jedan lazaret, tri lige odavde, koji bi vas mogao primiti." Čovek koji mi je to govorio gledao je čas mene, a čas vojnika, i činilo se da oseća maltene podjednako sažaljenje prema meni kao i prema mom drugaru koji je stajao ošamućeno i nemo. "Idite ka zapadu, pa onda ka severu, dok ne vidite jedan drum koji vodi nadesno i prolazi između dva velika drveta. On će biti otprilike upola uži od onog kojim ćete do te tačke stići. Tim užim krenite. Jesi li naoružan?"

Odrečno sam odmahnuo glavom; sablju sam bio vratio vojniku na taj način što sam je zavukao u njegovu kaniju. "Bio sam primoran da ostavim moj mač kod slugu moga gospodara - jer nisam mogao i mač da nosim i da se brinem oko ovoga čoveka."

"Onda se moraš čuvati zveri. Bolje bi bilo da imaš pri ruci nešto iz čega se može pucati, ali ja ti ništa ne mogu dati."

Okrenuh se da odem, ali on me zaustavi polaganjem šake na rame.

"Ako budete napadnuti, ostavi ga", reče on. "A ako budeš prinuđen da ga ostaviš, nemoj da te to nešto mnogo uznemiri. Viđao sam ja slučajeve kao što je njegov. Nije verovatno da će se oporaviti."

"Ma već se oporavio", rekoh mu.

Iako nam taj čovek nije dozvolio da ostanemo, niti mi dao ikakvo oružje, dao nam je nešto za jelo; zato u odlasku osetih više veselja nego odavno. Nalazili smo se u jednoj dolini gde su se zapadna brda digla uvis i zaklonila Sunce još pre više od jedne smene vremena. Dok sam trampao uz tog vojnika, primetio sam da više nije potrebno da ga pridržavam za mišicu. Pustio sam ga, a on je nastavio da hoda pokraj mene, kao da je prosto moj prijatelj. Njegovo lice nije stvarno ličilo na Jonasovo, koje bejaše izduženo i uzano; ali kad sam ga u jednom trenutku pogledao postrance, uhvatio sam na tom licu nešto što je do te mere podsećalo na Jonasa, da mi je bilo maltene kao da sam video duha.

Drum siv, ali u mesečini - zelenkasto beo; s obe strane drveće i čestar, prividno crni. Dok smo odmicali dugačkim koracima, počeh pričati. Jednim delom iz, priznaću, čiste usamljenosti; ali i zbog drugih razloga. Nesumnjivo, postoje zveri kao što je alzabo, koje čoveka napadaju kao što će lisica napasti kokoš; ali rečeno mi je da ima mnogo drugih zveri koje će pobeći ako budu na vreme upozorene na ljudsko prisustvo. Osim toga, pomišljao sam i ovo: ako se obraćam tom vojniku kao ma kom normalnom čoveku, pa ako nas čuju neki zlonamernici, manja će biti verovatnoća da oni naslute kako su slabi izgledi da im on pruži ikakav otpor.

"Je l' pamtiš prošlu noć?" počeh ja. "Bio si tvrdo zaspao."

Odgovora nije bilo.

"Možda ti ovo nijednom nisam kazao, ali ja imam, vidiš, tu sposobnost da se sećam svega. Ne mogu svaku uspomenu da dohvatim u trenutku kad mi zatreba, ali ona je uvek u meni; neka sećanja su, znaš, kao odbegli klijenti koji lunjaju kroz ublijetu. Možda čovek ne može da ih dovede pred vlast u trenutku kad to bude zatraženo, ali oni su uvek tu, nikuda ne mogu otići. - Mada, kad pomisliš, to nije baš tačno. Četvrti, najniži nivo tog našeg podzemnog zatvora napušten je, klijenata ionako nikad nema

dovoljno da popunimo gornja tri nivoa, može biti da će majstor Gerlous konačno napustiti i treći. Sad u trećem čuvamo samo one šenule, one koje nijedan zvaničnik neće doći da vidi. Kad bi se ti poludeli nalazili na nekom višem nivou, uznemiravali bi svojom galamom ostale. Al' nisu svi oni bučni, svakako. Neki su tihi kao ti."

Odgovora, opet, nije bilo. U onoj mesečini nisam mogao videti da li on obraća ikakvu pažnju na mene, ali imajući onaj brijač na umu, istrajavao sam.

"Tim putem sam ja jednom otišao. Kroz četvrti nivo, hoću reći. Imao sam, naime, psa i čuvao sam ga tamo, ali mi je pobegao. Pošao sam za njim i otkrio tunel koji je vodio iz naše ublijete napolje. Posle izvesnog vremena izišao sam puzeći i pojavio se na polomljenom pijedestalu, na mestu zvanom Atrijum vremena. Tu je bilo mnoštvo sunčanih satova. Tamo sam upoznao jednu mladu ženu koja je zaista bila lepša od svih koje sam kasnije sreo - čak i od Jolente lepša, rekao bih, mada ne na isti način."

Vojnik ne reče ništa, ali ja sam ipak po nečemu znao da me je čuo; možda samo po nekom majušnom pokretu glave, ako sam ga uspeo krajičkom oka primetiti.

"Zvala se Valerija i mislim da je bila mlađa od mene, mada je izgledala starija. Imala je tamnu, kovrdžavu kosu, sličnu Teklinoj, ali su joj i oči bile tamne. A Tekline - ljubičaste. Imala je najfiniju kožu koju sam ikada video, kožu nalik na bogato mleko pomešano sa sokom od nara i sokom od jagoda. Nego, nije mi bila namera o Valeriji da pričam, nego o Dorkas. I Dorkas je divna, mada je vrlo mršava, maltene kao dete. Ima lice vile Perije i ten poprskan pegicama kao mrvicama zlata. Kosu je imala dugačku pre nego što ju je odrezala; a u kosi je uvek nosila cveće."

Opet sam zastao. Nastavio sam da pričam o ženama zato što se činilo da je to uhvatilo njegovu pažnju. Ali sada nisam znao da li me još sluša ili ne.

"Pre nego što sam napustio Traks, otišao sam da vidim Dorkas. Susret je bio u njenoj sobi, u jednoj krčmi zvanoj 'Patkino gnezdo'. Bila je u krevetu, naga, ali nije puštala pokrivku sa sebe, baš kao da nikad nismo spavali zajedno - nas dvoje, koji smo onako daleko pešačili i jahali zajedno i logorovali na mestima gde se nijedan glas

nije čuo još od kad je kopno pozvano da se uzdigne iz mora i peli se uz bregove po kojima nisu nikad hodale nijedne stope osim sunčevih. Ona me je tada napuštala, a i ja nju, i niko od nas nije stvarno želeo da bude drugačije, bez obzira na to što se ona na kraju uplašila i zamolila me da ipak pođem s njom.

Rekla je", nastavih, "da Kandža nad vremenom ima istu moć kao što ogledala Oca Inirea, bar ako su priče tačne, imaju nad razdaljinom. Tad na tu njenu primedbu nisam obratio mnogo pažnje - pretpostavljam da ja nisam stvarno mnogo inteligentan čovek, nisam filozof uopšte - ali sad nalazim da je zanimljiva. Dorkasine reči su glasile: 'Kad si vratio onog ulana u život, to je bilo zato što je Kandža izazvala zakrivljenje vremena za tog čoveka natrag do tačke u kojoj je bio još živ. Kad si napola zalečio rane svog prijatelja, bilo je to zato što je Kandža savila taj trenutak do trenutka kad će one biti već maltene izlečene.' Zar ne smatraš da je to zanimljivo? Bocnuo sam te u čelo Kandžom i ti si, malo kasnije, načinio jedan čudan zvuk. Mislim da je to možda bio tvoj smrtni ropac."

Čekao sam. Vojnik nije progovarao, ali, sasvim neočekivano, osetih da mi je spustio šaku na rame. Do tada sam pričao gotovo neozbiljno; njegov dodir mi je ukazao na ozbiljnost onog što sam izgovorio. Ako je to bilo istina - ili makar i sićušnim svojim delićem blisko istini - onda sam se ja ranije poigravao silama koje nisam razumeo ništa bolje nego što bi Kesdoin sin, koga svojim pokušah učiniti, razumeo onaj divovski prsten koji mu uze život.

"Nije čudo što si ošamućen. Mora biti da je užasavajuća stvar kretati se unazad kroz vreme, a još strašnija proći unazad kroz smrt. Umalo ne rekoh da je to kao da se ponovo rađaš; ali, čini mi se da mora biti da je i mnogo gore, jer novorođenče već živi u materici svoje majke." Ovde zastadoh. "Ja... ovaj, Tekla, hoću reći... nikad nije rodila dete."

Možda samo zato što sam razmišljao o njegovoj pometenosti, nađoh se i ja u njoj, tako da sam jedva pravo znao ko sam. Konačno sakato progovorih: "Moram ti se izviniti. Kad sam umoran, a ponekad i kad sam nadomak sna, malo nedostaje da postanem jedna druga osoba." (Njegov stisak na mom ramenu se na te reči, ko zna zašto, pojača.) "Duga je to priča, koja s tobom nikakve veze nema. Želeo

sam da kažem da je u Atrijumu vremena, lomljenjem pijedestala, došlo do takvog naginjanja sunčanih satova, da više svojim gredama nisu pokazivali tačno vreme, a ja sam čuo priču da, kad se to desi, smene vremena toga dana stanu, ili svakog dana, tokom jednog određenog razdoblja, teku unazad. Ti nosiš sa sobom džepni sunčani sat, pa prema tome znaš da ako želiš da on pokaže tačno vreme, moraš da okreneš njegovu gredicu tačno ka Suncu. Sunce je nepokretno i ostaje tako, a Urt pleše oko njega, pa mi po njenom plesu znamo tačno vreme, baš kao što bi i gluv čovek mogao da udara tačno u ritmu igre tarantele ako bi posmatrao njihanje plesača. Međutim, šta ako bi i samo Sunce zaplesalo? U tom slučaju bi se i marširanje trenutaka moglo pretvoriti u povlačenje. Ne znam da li ti veruješ u Novo Sunce, ne znam ni da li sam ja ikad u njega verovao. Ali ako ono bude postojalo, biće to Pomiritelj koji će doći još jednom, iz čega sledi da su imena Pomiritelj i Novo Sunce samo dva različita imena iste osobe, a mi se onda možemo zapitati zašto bi se ta osoba zvala 'Novo Sunce'. Kakvo je tvoje mišljenje? Zar ne bi to moglo biti zbog ove moći pokretanja vremena?"

Sad mi se učinilo da je vreme zaista stalo. Oko nas se uzdizalo drveće, mračno i tiho; noć je bila osvežila vazduh. Nije mi padalo na pamet ništa što bih dalje kazao, a bilo me je sramota da pričam gluposti, jer sam, odnekud, imao utisak da je taj vojnik s pažnjom saslušao sve što sam kazao. Ispred nas videh dva bora čija su stabla bila daleko deblja nego stabla ostalog drveća duž drumu; videh i bledu stazu, zelenu i belu, zakrivudanu između ta dva. "Eno!" uzviknuh.

Ali kad smo stigli do tog mesta, morao sam vojnika zaustaviti rukama, dohvatiti za ramena i okrenuti na tu stranu; tek tad je pošao za mnom. Primetio sam neku mračnu, mokru mrlju na prašini i sagnuo se da je pipnem.

Bila je to zgrušana krv. "Na ispravnom smo putu", rekoh. "Ovde su donosili ranjenike."

4. TEMPERATURA

Ne mogu kazati koliko smo daleko hodali, niti koliko se noć istrošila pre nego što smo do svoga odredišta dospeli. Znam da sam se počeo spoticati neko vreme posle skretanja sa glavnog drumca i da me je to onda držalo kao bolest: neki bolesnici nikako ne mogu da prestanu da kašlju, drugi ne mogu suzbiti drhtanje ruku, a ja sam se, upravo tako, spoticao: jednom, pa nekoliko koraka dalje opet, i tako dalje, neprekidno. Ako se ne bih usredsredio sasvim i jedino na to, zapinjao mi je palac leve noge, u čizmi, o petu desne, a ja svoj um nisam mogao usredsrediti - misli su mi pri svakom koraku odletale.

Svici su svetlucali u drveću s obe strane staze, a ja sam dugo pretpostavljao da su i svetla ispred nas samo još neki takvi insekti, pa nisam ubrzavao korak. Onda, veoma iznenadno (bar se meni tako učinilo), dospesmo pod neki senoviti krov gde su se muškarci i žene sa žutim svetiljkama kretali između dugačkih redova uzanih ležajeva preko kojih su bile položene pokrivke. Jedna žena u odeći za koju pretpostavih da je crna preuzela je brigu o nama; povel nas je do nekog drugog mesta, gde su postojale stolice od rogova i štavljene kože i gde je u jednom mangalu gorela vatra. Tamo videh da je njena odežda skerletno crvena i da ima kapuljaču te iste boje, pa na tren pomislih da je Sajriaka.

"Tvoj prijatelj je veoma bolestan, zar ne?" reče ona. "Znaš li šta mu je?"

A vojnik odmahnu glavom i reče: "Ne. Nisam čak siguran ni ko je."

Bio sam toliko zapanjen, da ni reč nisam uspeo da progovorim. Dohvatila je moju šaku, pustila je, dohvatila vojnikovu šaku. "Ima visoku temperaturu. A imaš i ti. Sad kad su počele vrućine leta, vidimo iz dana u dan sve više zaraznih bolesti. Trebalo je da vodu prokuvate pre nego što je pijete, a od vašiju da se oslobađate najbolje što možete."

Okrenula se meni. "Ti, uz to, imaš i veliki broj plitkih posekotina, a neke od njih su zaražene. Krhotine kamena?"

Uspeo sam da izgovorim: "Pa nisam ja bolestan. Ja sam doveo mog prijatelja ovamo."

"Bolesni ste obojica, a koliko ja vidim, doveli ste jedan drugoga. Ne verujem da bi ijedan stigao do nas da mu nije pomogao onaj drugi. Jesu li bile krhotine kamena? Neko oružje neprijatelja?"

"Odlomljeni komadići kamena, da. Oružje jednog prijatelja."

"Kažu mi da je to najgore od svega - kad na tebe pucaju tvoji. Ali prva briga je ta groznica." Oklevala je, gledala naizmenično vojnika i mene. "Rado bih vas obojicu odmah stavila u krevet, ali prvo morate na kupanje."

Pljesnula je rukama i na taj način dozvala jednog krupnog drugara čija je glava bila obrijana. On je uhvatio i mene i njega za ruke i počeo nas voditi, onda je zastao, podigao me na ruke i dalje me nosio onako kako sam ja nekad nosio malog Severijana. Nekoliko trenutaka kasnije bili smo nagi i sedeli smo u jednom bazenu vode koja je bila grejana kamenjem. Taj kvrgavi čova je ispljuskaao nove količine vode preko nas, a onda naterao prvo jednog, pa drugog da ustanemo da bi nas mogao ošišati jednim parom makaza za strižu. Posle toga ostaviše nas da se neko vreme natapamo.

"Sad možeš da govoriš", rekoh ja vojniku.

Pri sjaju svetiljke videh kako klima glavom.

"Pa zašto, onda, nisi govorio dok smo dolazili ovamo?"

Oklevao je, onda malčice slegnuo ramenima. "Razmišljao sam o mnogim stvarima, a ni ti nisi pričao. Izgledao si toliko umoran. Jednom sam te pitao zar ne bi bilo bolje da stanemo, ali nisi odgovorio."

"Meni se činilo da je obratno", rekoh, "ali možda smo obojica bili u pravu. Pamtiš li šta se s tobom dešavalo pre nego što si sreo mene?"

Opet pauza. "Ja se i ne sećam da sam te sreo. Hodali smo nekom mračnom stazom, ti si bio pored mene."

"A pre toga?"

"Ne znam. Muzika, možda, i dugo pešačenje. Prvo po Suncu, posle u pomrčini."

"To pešačenje, to je bilo dok si bio sa mnom", rekoh ja. "Zar se

ničeg drugog ne sećaš?"

"Letenje kroz mrak. Jeste, bio sam sa tobom, pa smo došli do jednog mesta gde nam je Sunce bilo tačno iznad glave. Ispred nas je bila neka svetlost, ali kad sam ja u nju stupio, pretvorila se u neku vrstu tame."

Klimnuo sam glavom. "Vidiš, nisi bio potpuno pri sebi. Kad je topao dan, čoveku se može učiniti da mu je Sunce tačno iznad glave, ali kad se ono nađe dole, iza planina, svetlost kao da se pretvori u tamu. Pamtiš li kako se zoveš?"

O ovome je razmišljao nekoliko trenutaka, a onda se nasmešio tužno. "To sam izgubio negde uz put. Tako je kazao onaj jaguar koji je prethodno obećao da će kozi biti vodič."

Onaj krupni čovek obrijane glave bio se vratio, a da to ni vojnik ni ja nismo приметili. Pomogao mi je da iziđem iz bazena, dao mi je peškir da se osušim i jednu odeždu da je obučem i platnenu vreću sa mojom imovinom, koja je sada jako zaudarala na dim za uništavanje gamadi. Dan ranije bio bih do ludila uznemiren ako bi Kandža makar i jedan trenutak bila izvan mog vlasništva. Te noći jedva da sam i shvatao da je nemam dok mi je ne vratiše, a da su je stvarno vratili uverio sam se tek kad sam ležao na jednoj od tih postelja, ispod mreže tanke poput koprene. Tad je Kandža zasijala u mojoj šaci, blago, kao mesec; a imala je i oblik nalik na onaj koji mesec pokatkad dobija. Nasmešio sam se pri pomisli da je bujica mesečeve blede zelene svetlosti - odsjaj Sunca.

One prve noći kad sam spavao u Saltusu probudio sam se pomišljajući da se nalazim u šegrtskoj spavaonici u našoj kuli. Sad sam doživeo ponovljeni oblik istog iskustva: spavao sam i u snu zaključio da je taj senoviti lazaret sa tihim prilikama i sa svetilkama u pokretu bio samo halucinacija tog dana.

Digao sam se u sedeći položaj i pogledao oko sebe. Osećao sam se dobro - bolje, zapravo, nego ikad; ali i toplo. Kao da sam se žario iznutra. Rohe je spavao na boku, njegova crvena kosa bila je raskuštrana, njegova usta malo otvorena, a lice, iza koga sad nije stajala energija njegovog uma, odmorno i dečaćko. Kroz okrugli brodski prozorčić video sam snežne nanose u Starom dvorištu, nedavno pali sneg na kome još nije bilo tragova ljudi niti njihovih

životinja; ali meni pade na um da će u nekropolisu već biti na stotine tragova malih stvorenja koja tamo nalaze sklonište i koja su mrtvima miljenčad i drugari u igri, a koja će sad izlaziti da traže hranu i da se raduju na tom novom pejzažu koji im je Priroda podarila. Obukao sam se hitro i tiho, a kad se jedan od ostalih šegrta počeo pokretati, nekoliko trenutaka sam držao prst samome sebi na usnama; onda sam pohitao niz strmo stepenište koje se zavojito spušta kroz sredinu kule.

Međutim ono kao da je bilo nekako duže nego obično, a, osim toga, imao sam teškoća i pri kretanju sa jednog na drugi stepenik. Mi smo, kad se penjemo uz stepenište, svaki put svesni da nas sila teže ometa, ali kad silazimo smatramo da je samo po sebi razumljivo da nam ona pomaže. Ja sad otkrih da mi je ta pomoć uskraćena sasvim, ili gotovo sasvim. Morao sam pri svakom koraku da guram stopalo nadole, ali na takav način da ono dotakne stepenik mekano, a ne silovito, da ne bih od udara poleteo uvis. Uvideo sam, na onaj nadnormalni način kako u snovima saznajemo stvari, da su se sve kule Citadele konačno digle i da već putuju, napuštaju Disov krug. To znanje me je činilo srećnim, ali sam ipak želeo da odem u nekropolis i potražim tragove koati-glodara i lisica. Žurio sam nadole najbrže što sam mogao, a onda sam začuo stenjanje. Taj stepenišni bunar se više nije produžavao u dubinu, kao što bi trebalo, nego je vodio u jednu kabinu, kao što je stepenište u Boldandersovom dvorcu vodilo u dvorane duž čijih se zidova spuštalo.

To bejaše bolesnička soba majstora Malrubiusa. Majstori imaju pravo na prostrane brodske kabine; ipak, ova njegova je daleko prostranija bila sada nego u stvarnosti. Imala je na svome zidu dva brodska prozorčića, kao i stvarna koju sam zapamtio, ali sada grdno uvećana - bile su to oči planine Tifon. Krevet majstora Malrubiusa bio je veoma veliki, a ipak kao da se izgubio u ogromnosti sobe. Dve prilike bile su nagnute nad njega. Odeća im je bila tamna, ali meni je bilo očigledno da to nije fuligin našeg esnafa. Krenuo sam ka njima, a kad sam bio tako blizu da sam mogao čuti mukotrпно disanje bolesnika, one su se uspravile da me pogledaju. Bile su to Kumeanka i njena akolitkinja Merin, one dve veštice koje smo sreli navrh groba u ruševnom kamenom gradu.

"Ah, sestro, došla si, najzad", reče Merin.

Dok je to govorila, ja uvideh da nisam, kao što sam dotad mislila, šegrt Severijan. Bila sam Tekla, ali u onom svom životnom dobu kad sam bila visoka kao on, a to će reći u mojoj trinaestoj ili četrnaestoj godini. Osećala sam se jako neprijatno, ne zbog svog devojačkog tela niti zbog muške odeće na sebi (koja mi je, uistinu, u dobroj meri i prijala), nego zato što do tada nisam bila svesna ko sam. Imala sam, ujedno, osećaj da su Merinine reči bile čin magije - da smo do maločas bili prisutni i Severijan i ja, ali da ga je ona, na neki način, potisnula u pozadinu. Kumeanka me poljubi u čelo, a kad je taj poljubac bio završen, obrisa krv sa svojih usana. Iako nije progovarala, ja sam znala da je to signal da sam, u nekom smislu, postala i onaj vojnik.

"Kad spavamo", reče mi Merin, "pomeramo se iz temporalnosti u eternitet."

"Kad se budimo", šapnu Kumeanka, "gubimo sposobnost gledanja onostran sadašnjeg trenutka."

"Ova ovde se ne budi nikad", hvalisala se Merin.

Majstor Malrubius se promeškoltio i opet zastenjao, a Kumeanka je uzela bokal vode sa stola pokraj njegove postelje i nasula malo u jednu tumbler-čašu, uspravnu, sa ravnim dnom, bez drške. Dok je vraćala bokal na mesto, u čaši se nešto živo pomerilo. Pomislila sam, iz nekog razloga, da je to undina; ustuknula sam, ali u čaši je bio Hektor, ne veći od moje šake; natiskivao je svoje sivo, neobrijano lice uz staklo.

Njegov glas sam čula kao što bi čovek čuo mišje cijukanje: "Ponekad na kopno nasukan fotonskim olujama, kovitlajem galaksija, u smeru kazaljki na satu i obratno, otkucavajući sa svetlošću niz mračne morske koridore obložene našim srebrnim jedrima, našim srebrnim jedrima demonima pohođenim, čiji su jarboli po sto liga dugački, a tanki kao konci, fini kao srebrne igle koje šiju koncima zvezdane svetlosti, izrađuju vez oko zvezda na crnom somotu, vlažni od vetra Vremenke koja proleće pored njih. O, kosti u njenim zubima! Pena talasa, leteća talasna pena Vremenke nabačena na ove obale gde stari mornari više ne mogu da uskraćuju svoje kosti nesmirenom, nezamorenom kosmosu. Kamo ode ona?"

Dama moja, drugarica duše moje? Ode preko zahuktalih plima Vodolije, Riba, Ariesa. Otišla. Otišla u svom čunu, bradavice dojki pritisnute o crni somotni poklopac, otišla, plovidba je nosi večno sve dalje od obala koje su zvezdama ispirane, od suvih sprudova nastanjivih svetova. Ona je sama svoj brod, ona je izrezbarena figura na pramcu svog broda, ona je i kapetan. Bosune, Bosune, porini pomoćni čamac! Tvorče jedara, napravi jedro! Izmakla nam je. Izmakli smo joj. Ona je u onoj prošlosti koju nikad nismo doživeli i u onoj budućnosti koju nikad nećemo. Više jedara, kapetane, razvijaj, eno, izmiče nam Vaseljena..."

Pokraj bokala, na stolu, stajalo je zvono. Merin poče njime luparati kao da želi da zagluši Hektorov glas; kad je majstor Malrubius okvasio usne vodom iz čaše, Merin uze čašu iz Kumeankine ruke, pa žestokim razmahom prosu ostatak vode po podu i onda namače čašu, izvrnutu, na grič bokala. Hektor je bio ućutkan, ali se voda širila po podu, klobučući kao da je hrani neki skriveni izvor. Ledeno hladna bejaše. Pomišljala sam nejasno da će se moja guvernanta ljutiti što su mi cipele mokre.

Odazivajući se na zvonjavu, dolazila je neka služavka - Teklina služavka, ona čiju sam odranu nogu pregledao dan posle mog spasavanja Vodalusa. Sad je mlađa bila, u onom stupnju mladosti u kojem je morala biti u doba kad je Tekla bila devojčica, ali koža joj je sa te noge već bila zguljena i odatle je curila krv. "Veoma mi je žao", rekoh. "Veoma mi je žao, Huna. Nisam to ja uradio - nego je majstor Gerlous, uz pomoć nekoliko kalfi."

Majstor Malrubius se digao u sedeći položaj u krevetu i ja po prvi put primetih da je taj njegov ležaj zapravo ženska šaka, sa prstima dužim nego što su moje ruke od ramena do kraja i sa noktima u vidu kandži. "Pa tebi je dobro!" reče on, kao da sam ja bio taj koji se maločas nalazio na samrti. "Ili, bar, manje-više dobro." Prsti te ženske šake počеше da se sklapaju ka njemu, ali on iskoči iz kreveta u vodu, sad do kolena visoku, te stade uz mene.

Jedan džukac - moj stari kucov Triskele - bio je do tada, izgleda, sakriven ispod kreveta, ili je možda samo ležao s druge strane njegove, neprimećen. Sad nam se približio, probijajući se brzo kroz vodu širokim prsima i pljusajući po njoj jedinom prednjom šapom.

Lajao je radosno. Majstor Malrubius me je dohvatio za desnu šaku, a Kumeanka za levu; zajednički me povedoše do jednog od ta dva velika oka planine.

Videh prizor isti kao kad me je Tifon do tog mesta doveo: svet razmotan ispred mene kao tepih i vidljiv u svojoj celosti. Ovog puta izgledao je daleko veličanstvenije. Sunce je bilo iza nas; ali snagu svojih zraka kao da je umnogostručilo. Senke su bile alhemizovane u zlato, a sve zeleno bilje dobijalo je na moje oči, iz trenutka u trenutak, tamniju zelenu boju i više snage. Videh žita kako zru na njivama i milijardska jata riba u morima kako se udvostručavaju i opet udvostručavaju zahvaljujući množenju, u površinskoj vodi, majušnih biljaka koje im služe kao hrana. Voda iz dvorane iza nas poče sad da se sliva iz oka i, hvatajući svetlost, da pada u vidu duge.

Onda se probudih.

Dok sam spavao, neko me je bio obavio ćebadima i nabio sneg sa svih strana oko ćebadi. (Kasnije sam doznao da taj sneg snose sa planina tovarni konji, oni čije su noge sigurne.) Tresući se, poželeh da se vratim u svoj san, mada sam već bio svestan ogromne udaljenosti koja nas je razdvajala. Gorki ukus nekog leka bio mi je u ustima; za platno opruženo ispod mene imao sam utisak da je tvrdo kao pod; a skerletno zaodeždene Pelerinke kretale su se, sa svetiljkama, tamo i amo, negujući muškarce i žene koji su ječali u tami.

5. LAZARET

Ne verujem da sam te noći stvarno ponovo zaspao, mada je moguće da sam dremao. Dok je stigla zora, sneg se otopio. Dve Pelerinke su odnele te čaršave, dale mi peškir da se obrišem i donele suvu posteljinu. Želeo sam da im dam Kandžu tada - moja imovina nalazila se u jednoj vreći ispod tog ležaja - ali mi se činilo da nije pogodan trenutak. Umesto toga, legao sam i, sad na dnevnom svetlu, zaspao.

Opet se probudih oko podne. U lazaretu je vladala najveća tišina koja je za takvo mesto uopšte i bila moguća; negde u daljini dva čoveka su razgovarala, a treći je jaukao, ali ti glasovi samo su potcrtavali tihost. Uzdigoh se u sedeći položaj i pogledah oko sebe, nadajući se da ću videti onog vojnika. Desno od mene ležao je neki čovek vrlo kratko ošišan, zbog čega sam pomislio da je to jedan od robova Pelerinki. Pozvao sam ga, ali kad je okrenuo glavu da me pogleda, videh da sam se prevario.

Njegove oči su bile praznije nego ijedne ljudske oči koje sam ikad dotad video; činilo se da posmatraju neke duhove meni nevidljive. "Slava Sedamnaestočlanoj grupi", reče on.

"Dobro jutro. Znaš li išta o načinu kako se ovim mestom upravlja?"

Preko njegovog lica kao da prelete senka; osetio sam da ga je moje pitanje, iz nekog razloga, učinilo podozrivim. On mi odgovori: "Vođenje svakog truda je dobro ili loše tačno u onoj meri u kojoj je usklađeno sa pravomislonošću."

"Još jednog čoveka su doveli tačno u isto vreme kad i mene. Želeo bih da popričam s njim. On mi je prijatelj, manje-više."

"Oni koji izvršavaju narodnu volju su prijatelji, sve i da nikad sa njima nismo nijednu reč progovorili. Onaj ko ne izvršava volju naroda je neprijatelj, sve i da smo s njim zajedno, kao deca, učili."

Čovek koji je ležao levo od mene dobaci: "Nećeš ništa izvući iz njega. On je - uhvaćen."

Okrenuh se da ga pogledam. Njegovo lice bilo je toliko propalo, da se svelo praktično samo na lobanju, ali je ipak zadržalo u sebi

nešto humora. Njegova kosa, kruta i crna, izgledala je kao da mesecima nije videla češalj.

"On čitavo vreme tako priča. Nikad ni na koji drugi način. Ej, ti! Izudaraćemo te!"

Onaj prvi odgovori: "Narodnim vojskama poraz je odskočna daska za pobeđe, a pobeđe su merdevine za uspon ka daljim pobeđama."

"Al' ipak ga razumeš mnogo više nego većinu njih", reče mi čovek levo od mene.

"Zatvorenik je, kažeš? A šta je uradio?"

"Šta je uradio? Pa, nije poginuo."

"Bojim se da ovo ne razumem. Da li je bio odabran za nekakvu samoubilačku akciju?"

Sad se u sedeći položaj pridiže jedna pacijentkinja koja se nalazila levo od čoveka koji je bio levo od mene. Bila je to mlada žena sa izmršavelim, ali divnim licem. "Svima njima je misija samoubilačka", reče ona. "Ako ništa drugo, stoji činjenica da ne mogu da odu kući dok rat ne bude dobijen, a oni znaju, uistinu, da rat nikad neće biti dobijen."

"Spoljašnje bitke su već dobijene ako se unutrašnje vode pomoću pravomisli."

Rekoh: "A, pa on je znači Ascijanac. To si ti hteo da kažeš. Ja nikad ranije nisam video Ascijanca."

"Oni, većinom, poginu", reče mi crnokosi. "To ti govorim."

"Nisam znao ni da govore našim jezikom."

"Pa i ne govore. Neki oficiri su dolazili ovamo da pričaju s njim i rekli da misle da je on bio prevodilac. Verovatno je saslušavao naše zarobljene vojnike. Al' nešto je zabrljao, pa su ga vratili u pešadijske redove."

Ona mlada žena reče: "Ne verujem ja da je stvarno lud. Mada oni većinom jesu ljudi. Kako se zoveš?"

"Izvinjavam se, trebalo je da se predstavim. Ja sam Severijan." Malo je nedostajalo pa da kažem da sam liktor, ali znao sam da ni on ni ona ne bi više sa mnom pričali kad bih im to rekao.

"Ja sam Foila, a ovo je Melito. Bila sam pripadnica plavih husara, a on hoplita."

"Ajde, ne pričaj svašta", zareža Melito. "Ja sam hoplit. Ti si husarka."

Razmišljao sam ovako: on je mnogo bliži smrti nego ona.

"Moja je nada samo jedna, a to je da budemo otpušteni iz vojske čim se oporavimo dovoljno da možemo odavde otići", reče Foila.

"A onda šta da radimo? Da muzemo tuđu kravu i čuvamo krdo tuđih svinja?" Melito mi se okrete. "Ne budi zavarano ovim njenim rečima - dobrovoljci smo oboje. Meni je upravo predstojalo unapređenje, ali me raniše; kad budem to unapređenje dobio, moći ću da izdržavam i suprugu."

Foila dobaci: "Nisam ja obećala da ću se udati za tebe!"

Nekoliko kreveta dalje neko glasno reče: "Oženi se njome samo da bi prestala da priča o tome!"

Na ovo se pridiže u sedeći položaj i pacijent u krevetu koji je bio sledeći po redu iza Foilinog. "Udaće se ona za mene." Bio je to krupan čovek svetle boje kože i blede kose; govorio je sa zastajkivanjem osobeniim za žitelje ledenog ostrvlja na jugu. "Ja sam Holvard."

Na moje iznenađenje, ascijanski zarobljenik proglasi: "Ujedinjeni, muškarci i žene su jači; ali hrabra žena hoće decu, a ne muževe."

Foila reče: "One ratuju i kad su trudne - viđala sam ih mrtve na bojištu."

"Žitelji su stablu korenje. Lišće opada, ali drvo ostaje."

Zapitah Melita i Foilu da li ovaj Ascijanac sam smišlja to što priča, ili citira iz neke literature meni nepoznate.

"Misliš, da li ovog trenutka smišlja rečenice?" reče Foila. "Ma, ne. Oni to nikad ne čine. Sve što izuste mora biti iz nekog odobrenog teksta. Neki Ascijanci uopšte ništa i ne govore. Ostali imaju u pamćenju hiljade - pa valjda i desetine ili stotine hiljada - tih rečenica naučenih napamet."

"To je nemoguće", rekoše.

Melito slegnu ramenima. Uspeo se osloniti na jedan lakat. "Ali, tako rade. Bar ako je suditi po onom što o Ascijanima svako priča. Foila o njima zna više nego ja."

Foila klimnu glavom. "Mi, u lakoj konjici, često idemo u izviđanja, a ponekad budemo upućeni baš da bismo zarobili izvestan broj

neprijatelja. U većini slučajeva zaludan je posao s njima razgovarati, ali generalštab ipak može mnogo da zaključi na osnovu njihove opreme i fizičkog stanja. Na severnom kontinentu, odakle oni dolaze, samo najmlađoj deci se događa da progovore na naš način."

Setih se kako je majstor Gerlous upravljao poslovima naše gilde. "Kako bi oni mogli kazati neku misao tipa 'Uzmi trojicu šegrta i istovari ona teretna kola?'"

"Oni to ne bi ni rekli - samo bi zgrabili ljude za ramena, pokazali im prstom ka kolima i gurnuli ih tamo. Onda, ako ti ljudi počnu da rade, fino. Ako ne počnu, predvodnik će citirati, u prisustvu nekoliko svedoka, nešto u smislu da je rad potreban da bi se obezbedila pobeda. Ako i posle toga osoba kojoj se obratio neće da radi, predvodnik će narediti da ta osoba bude ubijena - verovatno na taj način što će samo pokazati prstom ka tom čoveku i citirati misao da neprijatelji naroda moraju biti uklonjeni."

Ascijanac reče: "Dečja vika je vika pobede. Ipak, pobeda se mora mudrosti učiti."

Foila poče prevoditi njegove reči. "To mu znači: istina je da su deca potrebna, ali ono što deca pričaju je lišeno smisla. Većina Ascijanaca bi smatrala da smo mi nemi, čak i ako bismo naučili njihov jezik, jer grupe reči koje nisu iz odobrenih tekstova nemaju, za njih, nikakvo značenje. Ako bi oni priznali - čak i samima sebi - da takav govor išta znači, onda bi postalo moguće da čuju nelojalne primedbe, pa čak i da ih sami izgovaraju. To bi bilo izuzetno opasno. A dokle god razumeju i citiraju samo odobrene tekstove, niko ih ne može optužiti."

Okrenuh glavu da pogledam Ascijanca. Bilo je jasno da je on sve ovo pomno slušao; iz njegovog izraza lica uspevao sam da zaključim samo to i ništa više. "Oni koji pišu odobrene tekstove", rekoh mu, "ne mogu i sami citirati iz odobrenih tekstova dok pišu. Prema tome, čak i u nekom odobrenom tekstu mogla bi se pojaviti primesa nelojalnosti."

"Ispravna misao je misao naroda. Narod ne može izdati ni sebe, ni Sedamnaestočlanu grupu."

Foila reče: "Nemoj uvrediti narod niti Sedamnaestočlanu grupu. On bi mogao pokušati samoubistvo. Oni ponekad tako reaguju."

"Da li će on ikada biti normalan?"

"Čula sam da se događalo da neko od njih na kraju počne da govori manje-više kao mi, ako je to ono što si me pitao."

Nisam mogao smisliti ništa što bih joj rekao posle toga, pa provedosmo neko vreme ćuteći. Ja sam otkrio da u takvim mestima, gde su gotovo svi bolesni, postoje duga razdoblja ćutanja. Znali smo da ćemo morati da popunjavamo smenu za smenom vremena i da ako ne kažemo tog popodneva ono što hoćemo, imamo na raspolaganju i večer i sledeće jutro. Zapravo, svako ko bi govorio onako kako normalni ljudi govore - na primer posle jela - bio bi nepodnošljiv.

Ali stvari koje smo izrekli navele su me na razmišljanja o severu i tada uvideh da o njemu ne znam praktično ništa. Kad sam bio dečak i kad sam ribao podove i obavljao razne kurirske poslove u Citadeli, činilo se da je i sam rat beskonačno dalek. Znao sam da je u njemu učestvovala većina matroza koji su sačinjavali posadu naših glavnih artiljerijskih baterija, ali sam to znao na isti onaj način na koji sam znao da je Sunčeva svetlost koja pada na moju ruku nekada bila na samom Suncu. Jer, ja ću mučitelj biti, pa kao mučitelj neću imati nikakvog razloga da krenem u vojsku niti ikakvog straha da bih mogao biti za vojsku regrutovan. Smatrao sam da taj rat nikada na kapijama Nesusa neću videti (zapravo i same te kapije su za mene bile jedva nešto više od predanja) i da nikada neću izići iz grada, štaviše ni iz onog gradskog kvarta u kome je Citadela.

Sever, Ascija - to je bilo nešto nepojamno daleko, nešto udaljeno koliko i najudaljenija galaksija, jer su i Ascija i najdalja galaksija zauvek bili nedosežni. Ja sam mentalno pomešao Asciju i umirući pojas tropskog rastinja na razmeđi između naše i njihove zemlje, iako sam mogao, da je to majstor Palaemon od mene u učionici zatražio, lako objasniti razliku između ta dva severna prostora.

Ali o Asciji samoj pojma nisam imao. Nisam znao ima li Ascija velike gradove ili ne. Nisam znao da li je to planinska zemlja, poput severnih i istočnih delova našeg Komonvelta, ili zemlja ravna kao što su naše pampe. Imao sam utisak (ali bez mogućnosti da se uverim da li je tačan) da je to samo jedna kopnena masa, a ne razvučeni arhipelag poput našeg juga; i najzad utisak, od svih ostalih jasniji, da

je to jedno neizbrojivo ljudsko mnoštvo, da su oni - naš ascijanski narod - jedno neiscrpno jato koje je maltene postalo novo, ujedinjeno biće, kao kolonija mrava. Pomisao da ti milioni i milioni ljudi ne mogu da govore, ili moraju da ostaju u granicama papagajskog ponavljanja poslovice i sličnih rečenica, iako su one sigurno izgubile, odavno, glavninu svog značenja, bila je mom umu gotovo nepodnošljiva. Govoreći maltene samome sebi, rekoh: "To mora biti neki trik, ili laž, ili greška. Takva nacija ne bi mogla postojati."

A onda Ascijanac, govoreći ništa glasnije od mene, možda čak i tiše, uzvрати: "Na koji način će država biti najkrepkija? Biće najkrepkija kad bude bez sukoba. Kako će biti bez sukoba? Kad bude bez nesloge. Kako neslogu izgnati? Odstranjivanjem četiri izvora nesloge, a to su laži, gluposti, hvalisanja i priče koje samo služe raspaljivanju svađa. Kako izgnati ta četiri izvora? Govorenjem Pravomisli. Tada će država bez nesloge biti. Bez sukoba, biće krepka, jaka i bezbedna."

Odgovoreno mi je, dakle, dovoljno i dvostruko više nego dovoljno.

6. MILES, FOILA, MELITO I HOLVARD

Te večeri podlegoh jednom strahu koji sam već neko vreme pre toga pokušavao da suzbijem. Iako nisam video, još od kad smo mali Severijan i ja pobjegli iz čarobnjačkog sela, ni traga od onih čudovišta koje je Heter donosio iz prostora s one strane zvezda, nisam zaboravio da me on i dalje traži. Dok sam putovao po divljini, ili preko voda jezera Diuturne, nisam se mnogo plašio da će me sustići. Sad više nisam putovao, a osećao sam i slabost u udovima; jer iako sam ovde pojeo izvesnu količinu hrane, bio sam sada slabiji nego ijednog trenutka u planinama, iako sam tamo skapavao od gladi.

Osim toga, plašio sam se i Agije, maltene i više nego Heterovih notula, salamandera i crva. Poznavao sam njenu hrabrost, bistrinu i zloću. Ma koja od ovih skerletno odevenih sveštenica Pelerinki mogla bi lako biti Agija, i to sa otrovanim stileto-bodežom ispod mantije. Loše sam spavao te noći; sanjao sam mnogo, ali su mi snovi bili nejasni, pa ovde neću ni pokušavati da ih ispričam.

Probudih se sa osećanjem da nisam sasvim odmoran. Vratila mi se i groznica, koje sam, dolazeći u ovo prihvatilište, bio jedva svestan, a koja se prethodnog dana bar prividno povukla. Osećao sam njeno žarenje u svim svojim udovima - činilo mi se da bih već morao početi da svetlim i da bi se i sami glečeri juga porastapali kad bih među njih zašao. Izvukao sam i prigrlio Kandžu, čak je neko vreme držao i u ustima. Temperatura mi je opet opala, ali osetih vrtoglavicu i novu slabost.

Tog jutra onaj vojnik dođe da me vidi. Na sebi je imao beli bolesnički ogrtač koji su mu Pelerinke dale umesto njegovog oklopa, ali izgledalo je da se oporavio sasvim; reče mi da se nada da će sledećeg dana izići. Rekoh da bih ga rado predstavio poznanicima koje sam u ovom delu lazareta stekao i zapitah da li se sada seća svog imena.

Odmahnuo je glavom. "Ne sećam se gotovo ničeg. Nadam se da ću, kad zađem među vojske jedinice, naći nekog ko me poznaje."

Ja ga ipak predstavih svima; dadoh mu ime Miles, "vojnik", nemajući nikakvu bolju ideju. Nisam znao ni Ascijančevo ime, štaviše

otkrio sam da to ne zna niko, čak ni Foila. Onda ga zapitamo kako se zove, ali on nam samo odgovori: "Ja sam odan Sedamnaestočlanoj grupi."

Neko vreme Foila, Melito, taj vojnik i ja provedosmo u ćaskanju. Melito kao da je imao puno naklonosti za njega, možda samo zbog sličnosti između tog imena koje sam vojniku ja nadenuo i Melitovog sopstvenog imena. Onda mi vojnik pomože da se ispravim u sedeći položaj, pa nastavi tiše. "Sad moram da popričam s tobom privatno. Kao što rekoh, mislim da ću izići ujutro. Kako te ja sad vidim, izgledi su da ti nećeš izići nekoliko dana - pa možda ni nekoliko nedelja. Možda te neću videti nikad više."

"Nadajmo se da nije tako."

"I ja se nadam da nije. Ali ako budem našao svoju legiju, možda ću poginuti pre nego što se ti oporaviš. A ako je ne uzmognem naći, verovatno ću stupiti u neku drugu, da ne bih bio uhapšen kao dezertar." Zastao je.

Nasmešio sam se. "A ja mogu ovde umreti od groznice. To nisi hteo da kažeš. Zar izgledam toliko loše kao jadni Melito?"

Odmahnuo je glavom. "Ne, ne toliko loše. Mislim da ćeš se izvući..."

"To je i onaj drozd kroz pesmu govorio dok je ris jurio zeca oko lovorovog drveta."

Sad je bio red na njega da se osmehne. "U pravu si; upravo sam to hteo da kažem."

"Da li je to česta uzrečica u onom delu Komonvelta gde si ti odgajen?"

Osmeh nestade. "Ne znam. Ne pamtim gde je moj dom, i to je deo razloga zbog koga moram da razgovaram s tobom sada. Pamtim hodanje s tobom po jednom drumu, noću - to je jedino što uopšte pamtim iz vremena pre dospevanja ovamo. Gde si me našao?"

"U jednoj šumi, valjda pet ili deset liga južno odavde. Pamtiš li šta sam ti pričao o Kandži dok smo pešačili?"

Odmahnuo je glavom. "Mislim da pamtim da si pominjao nešto tako, ali ne znam šta si kazao."

"A čega se sećaš? Raci mi sve, a ja ću ti reći šta znam i šta mogu

da pretpostavim."

"Pešačenja s tobom. Mnogo tame... Padao sam, ili možda leteo kroz nju. Video svoje sopstveno lice, umnoženo u mnogo kopija. I jednu devojkicu sa kosom nalik na crveno zlato i ogromnim očima."

"Lepu ženu?"

Klimnuo je glavom. "Najlepšu na svetu."

Pojačanim glasom zapitah da li iko ima ogledalo koje bi nam mogao na trenutak pozajmiti. Foila dade jedno, iz zalihe svojih stvari ispod ležaja, a ja ga podigoh ispred vojnika da bi se on u njemu pogledao. "Je li ovo bilo to lice?"

Oklevao je. "Pa, valjda."

"Plave oči?"

"... Ne mogu biti siguran."

Vratih ogledalo Foili. "Ispričaću ti opet isto ono što sam ti i na drumu govorio; kamo sreće da ovaj razgovor možemo obaviti na nekom izdvojenijem mestu. Pre izvesnog vremena u moje ruke je dospelo jedan talisman. Nevino je dospelo, ali on nije moje vlasništvo, a veoma je vredan - zato što ponekad, ne uvek, ali ponekad, pokazuje moć da izleči bolesne ili čak da oživi mrtve. Pre dva dana, dok sam putovao ka severu, naišao sam na telo jednog mrtvog vojnika. Bilo je to u šumi, daleko od drumu. Bio je mrtav manje od jedan dan; rekao bih da je verovatno da je umro prethodne noći. Bio sam tada veoma gladan, pa sam isekao trake na njegovom rancu i pojeo gotovo svu hranu koju je on bio nosio sa sobom. Onda sam osetio grižu savesti što sam to učinio, pa sam izvukao taj talisman i pokušao da ga vratim u život. To se ranije često završavalo neuspehom, a ovog puta sam, neko vreme, imao utisak da će biti još jedan neuspeh. Ali nije bio neuspeh, iako se vojnik vrlo lagano vraćao u život i iako se kasnije činilo da ne zna gde je i šta se s njim zbiva."

"A ja bejah taj vojnik?"

Klimnuh glavom, gledajući u njegove čestite plave oči.

"Mogu li da vidim taj talisman?"

Izvadih ga i stavih na svoj dlan. On uze Kandžu od mene, osmotri obe strane kritički, oproba vrh o jagodicu svog prsta. "Ne izgleda magično", reče.

"Nisam siguran da je 'magično' prava reč za njega. Susretao sam se ja sa magičarima, ali ništa od onog što su oni radili nije me podsetilo na ovu stvar niti na njen način delovanja. Ponekad ona zrači svetlošću - pa i sad, ali sasvim slabo; ne verujem da to možeš videti."

"Pa i ne vidim. Ne primećuje se nikakav natpis na njoj."

"Misliš na vračarije ili molitve. Ne, nikakav natpis nisam nikad primetio, a nosio sam je preko velikih daljina. Ja o njoj zapravo ne znam ništa, osim da ponekad dejstvuje; ali, mislim da je to verovatno ona vrsta stvari od kojih se vračarije i molitve prave, a ne ona vrsta koja se pomoću njih pravi."

"Rekao si da ne pripada tebi."

Opet klimnuh glavom. "Pripada ovim kaluđericama ovde - Pelerinkama."

"Ti si upravo ovde došao. Pre dve noći, kad i ja."

"Došao sam tražeći njih, da im je vratim. Oduzeta je od njih - nisam je oduzeo ja - pre nekog vremena u Nesusu."

"I vratićeš im je?" Pogledao me je kao da u to, iz nekog razloga, sumnja.

"Da, kad-tad."

Ustao je i šakama zagladio svoj ogrtač, pa opet seo.

Rekoh mu: "Ne veruješ mi, a? Ništa od ovog nisi poverovao."

"Kad sam ušao ovamo, predstavio si me ljudima koji su u blizini, sa kojima si pričao dok si ležao ovde na svojoj postelji." Govorio je polako, činilo se da odmerava svaku reč. "Naravno, i ja sam upoznao neke ljude, tamo gde su mene stavili. Postoji, tamo, jedan koji nije stvarno jako ranjen. To je samo dečak, momak sa nekog malog imanja daleko odavde, a vreme provodi uglavnom tako što sedi na svojoj postelji i gleda u pod."

"Nostalgičan?" upitah.

Vojnik odmahnu glavom. "On je imao jedno energetske oružje. To zovu 'korsek' - tako mi neko reče. Je li ti poznato?"

"Nije baš."

"Iz korseka ide jedan zrak pravo napred, ali istovremeno i još dva kosa zraka, jedan napred i levo, a drugi napred i desno. Domet nije veliki, ali kažu da korsek dobro služi za odbijanje masovnih napada,

a ja pretpostavljam da to i jeste tačno."

Osvrnuo se da pogleda sluša li nas iko, ali u lazaretima ljudi smatraju da čast zahteva da u celosti ne slušaju nijedan razgovor koji nije njima namenjen. Da nije tako, pacijenti bi ubrzo dočepali jedni druge za gušu.

"Njegova stotina bila je na udaru jednog masovnog napada. Većina njegovih drugara se okrenula i dala u bekstvo. On nije bežao, a nije ni poginuo. Od drugog očevica sam čuo da su ispred ovog dečka nastala tri zida leševa. Obarao je Ascijane toliko da su najzad oni iz zadnjih redova morali da se pentraju na gomilu mrtvih i da skaču odozgo na njega. Onda je uzmakao, pa nastavio da ih ruši."

Rekoh: "Pretpostavljam da je dobio medalju i unapređenje." Nisam zasigurno znao da li mi se vraća temperatura ili dan postaje topliji, ali imao sam osećaj da sam sav lepljiv i da se nekako gušim.

"Ne, nego je poslat ovamo. Rekoh ti da je to samo dečak sa sela. Ubio je toga dana više ljudi nego što je ukupno i video tokom celog svog života sve do onog trenutka pre nekoliko meseci kad je poslat u vojsku. Od tog ubijanja još se nije oporavio; možda ga neće preboleti nikad."

"Da?"

"Meni se čini da si možda i ti takav."

"Ne razumem te", rekoh.

"Govoriš kao da si upravo doputovao sa juga, a meni se čini da i jeste tako najbezbednije govoriti ako si upravo napustio svoju legiju. Ipak, svako može videti da to što pričaš nije istina - ljudi nikad ne zadobijaju takve posekotine kao ti, osim u borbi. Tebe su pogodile krhotine kamena. Eto šta se tebi desilo, a to je bilo odmah jasno i onoj Pelerinki koja je razgovarala s nama one prve noći kad smo stigli. Zato ja mislim da si ti na severu boravio duže nego što hoćeš priznati, pa možda i duže nego što sam misliš. Ako si poubijao mnogo ljudi, moglo bi ti biti prijatno da poveruješ da raspolažeš i načinom za njihovo vraćanje u život."

Pokušao sam da mu se široko osmehnem. "A gde to, onda, ostavlja tebe?"

"Ovde gde jesam. Ne pokušavam da tvrdim da ti ništa ne dugujem. Bio sam u groznici, a ti si me našao. Možda sam bio u

delirijumu. Mislim da je verovatije da sam bio u nesvesti i da te je to navelo na pomisao da sam mrtav. Da me nisi doneo ovamo, verovatno bih umro."

Pokrete se kao da će opet ustati; zaustavih ga, spuštajući šaku na njegovu mišicu. "Postoje neke stvari koje treba da ti kažem pre nego što odeš", rekoh. "O tebi."

"Ti reče da ne znaš ko sam."

Odmahnuh glavom. "Nisam to rekao, ne baš to. Rekao sam da sam te našao u jednoj šumi pre dva dana. U onom smislu koji ti imaš na umu ja ne znam ko si - ali čini mi se da u jednom drugom smislu ipak, možda, znam. Mislim da si ti dva čoveka i da jednoga od te dvojice poznajem."

"Niko nije dva čoveka."

"Ja jesam. Ja sam već sada dva čoveka. Možda ima više dvojnih ljudi nego što mi mislimo. Međutim, prvo želim da ti kažem jednu drugu stvar, mnogo jednostavniju. Slušaj sada." Dao sam mu podroban opis kojim putem treba ići da bi se došlo tačno do one šume, a kad sam bio siguran da ih je on i razumeo, rekoh: "Tvoj ranac verovatno još leži tamo, sa isečenim gurtnama, pa ako pronađeš to mesto, nećeš biti u neizvesnosti. U rancu si imao pismo. Ja sam ga izvadio i pročitao jedan deo. Na pismu nije bilo imena osobe kojoj si pisao, ali, ako si ga dovršio i ako si samo vrebao priliku da ga pošalješ, trebalo bi da na njegovom kraju postoji bar deo tvoga imena. Ostavio sam pismo na zemlju, a vetrić ga je malo poneo i pritisnuo uz stablo jednog drveta. Možda ga još i sad možeš pronaći."

Njegovo lice se zateže. "Nije trebalo da ga čitaš i nije trebalo da ga baciš."

"Mislio sam da si mrtav, imaš li to na umu? Osim toga, mnoge stvari su se u tim trenucima dešavale, i to gotovo sve u mojoj glavi. Možda me je već hvatala groznica - ne znam. A sad, evo onog drugog. Nećeš mi verovati, ali može biti važno da me saslušаш. Hoćeš li me čuti do kraja?"

Klimnuo je glavom.

"Dobro. Jesi li čuo za ogledala Oca Inirea? Znaš li kako rade?"

"Čuo sam za ogledalo Oca Inirea, ali ti ne bih mogao reći gde

sam za njega čuo. Navodno, zakoračiš u njega kao što bi prošao kroz vrata i istim korakom iziđeš na neku zvezdu. Ne verujem da je to stvarno."

"Ta ogledala jesu stvarna. Video sam ih. Do ovog trenutka sam ih shvatao na način sličan ovom tvom - kao da su ona brod, ali mnogo brži brod. Sada više nisam ni približno tako siguran. U svakom slučaju, bio je jednom jedan moj prijatelj, pa je zakoračio između tih ogledala i iščezao. Ja sam ga tada posmatrao. Nije bio trik i nije bilo sujeverje; otišao je kamo god ogledala odnose. Otišao je zato što je jednu ženu voleo, a nije bio ceo čovek. Razumeš?"

"Imao je neku nesreću?"

"Jedna nesreća je imala njega, ali ostavimo sada to. Rekao mi je da će se vratiti. Rekao je: 'Kad budem popravljen, vraćam se po nju. Kad budem ceo i mentalno zdrav.' Nisam baš znao šta da mislim kad je to rekao, ali verujem da se on sad vratio. Ja sam te oživeo, a ja sam i priželjkivao njegov povratak - te dve stvari su možda u nekoj vezi sa ovim sada."

Nastade pauza. Vojnik spusti pogled ka ugaženom zemljištu na koje su ležajevi bili postavljeni, onda opet pogleda ka meni. "Može biti da čovek, kad god izgubi jednog prijatelja, a stekne drugog, to doživi kao da mu se onaj prvi prijatelj vratio."

"Jonas - to mu je bilo ime - Jonas je imao jednu osobenost u govoru. Kad god je morao da kaže nešto neprijatno, on je to umekšavao, izvlačio je iz toga neku šalu tako što je pripisivao svoje reči nekoj komičnoj situaciji. One prve noći kad smo došli ovamo pitao sam te kako glasi tvoje ime, a ti si rekao: 'To sam izgubio negde uz put. Tako je kazao onaj jaguar koji je prethodno obećao da će kozi biti vodič.' Sećaš li se toga?"

Odmahnuo je glavom. "Ja mnogo gluposti izgovorim."

"Učinilo mi se da je to čudnovato; jer tako se Jonas izražavao, ali on to ne bi tada kazao na takav način da nije imao na umu i nešto više nego što si ti, koliko se moglo videti, hteo da kažeš. Mislim da bi on kazao: 'To je posle ispričala i ona košara koju su bili napunili vodom.' Nešto takvo."

Čekao sam da progovori, ali on je ćutao.

"A jaguar je kozu, dakako, pojeo. Progutao je njeno meso i

razlomio njene kosti negde uz put."

"Zar ti nikad nije palo na um da je to mogla biti samo osobenost nekog određenog grada? Možda je tvoj prijatelj rodom iz istog mesta iz kog sam i ja."

"Mislim da kod njega nije posredi mesto, nego vreme. U davnoj prošlosti neko je morao razoružati strah - onaj strah koji bi se mogao javiti u čoveku od krvi i mesa pri pogledu na lice od čelika i stakla. Jonase, znam da slušaš. Ne zameram ti. Čovek je bio mrtav, a ti još živ. To razumem. Ali, Jonase, Jolente nema više - gledao sam je kako umire i pokušao sam Kandžom da je vratim, ali nisam uspeo. Možda je bila isuviše nestvarna, ne znam. Moraćeš da nađeš nekog drugog."

Vojnik je ustao. Lice mu više nije bilo ljutito, nego prazno kao lice onoga koji hoda u snu. Okrete se i ode bez ijedne reči.

Ležao sam možda još jednu smenu vremena na svom ležaju, sa šakama pod glavom, razmišljajući o mnogim stvarima. Holvard, Melito i Foila nešto su pričali između sebe, ali ja na njihov razgovor nisam obraćao pažnju. Kad je jedna od Pelerinki donela podnevni obrok, Melito je privukao moju pažnju na taj način što je nekoliko puta lupnuo viljuškom po tanjiru; onda je saopštio: "Severijane, mi hoćemo da te zamolimo za jednu uslugu."

Bio sam željan da okrenem leđa svojim premišljanjima, pa mu rekoh da ću im pomoći na svaki način koji mi bude moguć.

Sad mi se Foila, koja je imala jedan od onih zračnih osmeha koje Priroda dodeljuje nekim ženama, osmehnu. "Stvar je ovakva. Ova dvojica se celo jutro sporečkavaju oko mene. Da su zdravi mogli bi tučom rešiti problem, ali oni još dugo neće biti zdravi, a ja ne verujem da bih mogla tako dugo da izdržim. Danas sam razmišljala o mom ocu i majci, kako su imali običaj da u dugim zimskim noćima sede ispred vatre. Ako se venčamo Holvard i ja, ili Melito i ja, jednog dana ćemo i mi tako. Zato sam odlučila da se udam za onoga ko bolje priča priče. Nemoj me gledati kao da sam poludela - to je jedina razumna stvar koju sam u celom svom životu uradila. Obojica me žele, obojica su zgodni, ni jedan ni drugi nemaju nikakve posede, a ako ovo ne razrešimo nekako, ubiće jedan drugog ili ću ja ubiti obojicu. Ti si obrazovan čovek - to znamo po načinu na koji govoriš.

Ti slušaj i budi sudija. Prvo Holvard, a priče moraju biti originalne, a ne iz knjiga."

Holvard, koji je bio u stanju pomalo i da hoda, ustade sa svog kreveta i dođe bliže, pa sede na uznožje Melitovog kreveta.

7. HOLVARDOVA PRIČA - DVOJICA LOVACA NA FOKE

"Ova priča je istinita. Ja znam mnoštvo priča. Neke su izmišljene, mada su, možda, one izmišljene bile istinite u nekim vremenima koja su sad svi zaboravili. Znam i mnogo istinitih priča, jer na južnim ostrvima se dešavaju mnoge čudne stvari o kojima vi severnjaci i ne sanjate. Odabrao sam ovu priču zato što sam bio lično prisutan, slušao sam i gledao tako dobro da niko nije mogao bolje.

Dolazim sa najistočnijeg od južnih ostrva, a ono se zove Glacies. Na našem ostrvu življahu jedan čovek i jedna žena, moji deda i baba, i imadahu tri sina. Imena su im bila Anskar, Holvard i Gandalf. Holvard je bio moj otac, a kad sam porastao dovoljno da mu pomažem oko čamca, prestao je da ide u lov i ribolov sa svojom braćom. Umesto toga, išli smo nas dvojica, tako da smo mogli sav svoj ulov doneti kući, mojoj majci, mojim sestrama i mlađem bratu.

Moji stričevi se nikad nisu oženili, pa su, zato, nastavili da love jednim čamcem, zajedničkim. Ulov su jeli sami, ili davali mome dedi i mojoj babi, koji više ne bejahu u snazi. Tokom leta obrađivali su zemlju moga dede. On je imao najbolje zemljište na našem ostrvu, jedinu dolinu koja nikad nije trpela od ledenog vetra. Tamo si mogao uzgajati stvari koje nigde drugde na Glaciesu ne bi dozrele, jer je sezona uzgajanja biljaka u toj dolini bila dve nedelje duža.

Kad je meni počela nicati brada, deda je pozvao sve muškarce iz porodice na okup - što će reći mog oca, oba moja strica i mene. Kad smo stigli u njegovu kuću, moja baba je bila mrtva, a jedan sveštenik sa velikog ostrva bio je prisutan, doputovao je da položi njeno telo u grob. Njeni sinovi su plakali, plakao sam i ja.

Te noći, dok smo sedeli za dedinim stolom, i to tako da je on bio na jednom kraju, a sveštenik na drugom, deda reče: 'Sad je vreme da raspodelim svoju imovinu. Umrta je Bega. Njena porodica nema više nikakvo pravo na tu imovinu, a ja ću krenuti za Begom uskoro. Holvard je oženjen i ima onaj deo koji mu je od supruge njegove došao. Time on obezbeđuje svoju porodicu, pa, iako im ne pretiče mnogo, bar ne gladuju. Ti, Anskar, i ti, Gandalf, hoćete li se vi ženiti ikada?'

Oboa moja strica odmahnula su glavama.

'Onda evo moje volje. Zovem Svemoćnoga da čuje, a tako isto zovem i sluge Svemoćnoga. Kad umrem, sve što imam ići će Anskaru i Gandalfu. Ako jedan od njih umre, sve onom drugom. Kad obojica umru, sve će ići Holvardu, ili, ako Holvard bude mrtav, sve ima da se razdeli između njegovih sinova. Vas četvorica - ako niste saglasni da je moja volja pravedna, govorite sad.'

Nije progovorio niko i tako je odluka doneta.

Prođe jedna godina. Iz magle je došao, u pljačku, jedan brod Erebusov; dva broda su doplovila zarad kupovine koža, morske slonovače i usoljene ribe. Umro je moj deda, a moja sestra Fausta je rodila kćer. Kad je žetva prikupljena, moji ujaci su krenuli u ribolov zajedno sa ostalim muškarcima.

Kad na jugu proleće dođe, za setvu je još prerano, jer predstoji još mnogo noći mraza. Ali kad ljudi vide da dani brzo postaju duži, potraže mesta gde se foke okupljaju i razmnožavaju. To bude na stenama, daleko od ma koje obale; magle bude mnogo, a dani su, iako brzo postaju duži, ipak još kratki. Često život gube ljudi, a ne foke.

Tako se desilo i sa mojim stricem Anskarom, jer se moj stric Gandalf vratio, njihovim čamcem, bez njega.

E, sad, morate znati da se naši muškarci, kad kreću u lov na foke, ili u ribolov, ili u lov na ma kakvu drugu morskou živež, vezuju za svoje čamce. Konopac je od upletene kože morskog konja, a dugačak je taman dovoljno da se čovek može kretati po čamcu onoliko koliko je potrebno; nije duži. Morska voda je vrlo hladna, tako da brzo ubije onoga čoveka koji u njoj dugo ostane, ali naši muškarci se oblače u tesno skrojenu odeću od fokine kože, pa često biva da drugar koji je u istom čamcu uspe da uvuče palog čoveka nazad i na taj način spase mu život.

Evo kakvu je priču ispričao moj stric Gandalf. Zaputili su se daleko, tražili su jedno stanište foka koje drugi nisu do tada posećivali, a onda je Anskar video jednog mužjaka foke, kako pliva morem. Hitnuo je harpun; a kad je mužjak zaronio, jedna omča harpunskeg konopca zapela je Anskaru oko gležnja noge i odvukla ga u more. Onda je on, Gandalf, pokušao da ga izvuče, jer Gandalf

je bio vrlo snažan čovek. Ali njegovo vučenje i mužjakovo potezanje konopca harpuna prevrnuli su njihov čamac. Gandalf se spasao tako što se rukama izvukao nazad na čamac, a onda nožem presekao harpunski konop. Kad je čamac bio ispravljen, pokušao je da izvuče Anskara, ali se Anskarovo bezbednosno uže bilo otkinulo. Pokazao je iskidani kraj užeta. Moj stric Anskar bio je mrtav.

U mome narodu žene umiru na kopnu, a muškarci na moru i mi, zato, za onu vrstu groba koju vi pravite kažemo da je 'ženski čamac'. Kad muškarac pogine kao stric Anskar, jedna životinjska koža se uzme, razapne, oslika za njega i okači u onoj kući u kojoj se muškarci sastaju da razgovaraju. Ne skida se odatle nikako sve dok postoji i jedan jedini živi čovek koji se seća onoga pokojnika koji je tu čast dobio. Takvu jednu kožu pripremiše za Anskara, pa slikari počеше svoj rad.

Onda jednog sjajnog jutra dok smo moj otac i ja pripremali alatke da probijamo zemlju da bi se mogla obaviti setva te godine - kako se dobro sećam ovoga! - dotrčaše neka deca, koju su poslali na skupljanje ptičjih jaja, natrag u selo. Neka foka, rekoše, leži na šljunku u južnom zalivu. Kao što svako zna, foke nikad ne prilaze onom kopnu na kome ima ljudi. Ali ponekad se događa da foka uginе na moru, ili da bude na neki način ozleđena. Pomišljajući na to, potrčasmo i moj otac i ja i mnogi drugi ka toj plaži, jer foka je morala pripasti onome čije se oružje prvo zarije u nju.

Ja bejah od sviju najbrži, a naoružao sam se vilama. To je alatka nepodesna za bacanje, ali nekolicina drugih mladih ljudi mi je bila za petama, pa ja sa daljine od sto koraka hitnuh vile. Poletele su pravo i valjano i zarile se šiljcima tom stvoru u leđa. Onda je usledio trenutak koji nikad više ne bih želeo da vidim. Težinom dugačke drške vile pretegoše, pa se biće prevali na jednu stranu, a drška se osloni na tlo.

Videh lice mog strica Anskara, očuvano hladnom slanom vodom. U njegovu bradu bila je upletena tamnozeleno morska trava, a njegovo bezbednosno uže od jake kože morskog konja bilo je presečeno samo nekoliko pedalja daleko od njegovog tela.

Moj stric Gandalf ga nije video, jer je bio otputovao na veliko ostrvo. Moj otac je, uz moju pomoć, poneo Anskara, pa ga u

Gandalfovu kuću odnesosmo, a kraj užeta položismo Anskaru na grudi da bi ga Gandalf morao videti; sa još nekim ljudima iz Glaciesa sedosmo da čekamo Gandalfa.

Kriknuo je kad je ugledao svog brata. Nije to bilo nalik na ženski vrisak, nego je zabučao kao kad mužjak foke upozorava druge mužjake iz svog krda. Odjurio je u mrak. Postavili smo stražu kod čamaca, a onda smo, te noći, lovili Gandalfa po ostrvu. Ona svetla koja dusi na krajnjem jugu stvaraju svu noć su buktala i mi po tome znadosmo da i Anskar lovi zajedno sa nama. Najsilnije blesnuše tik pre nego što se ugasiše kad ga nađosmo među stenama na Radbodovom kraju."

Holvard je začutao. Zapravo, svud oko nas vladalo je ćutanje. Bili su ga slušali svi bolesnici u dometu njegovog glasa. Konačno, Melito reče: "Ubiste li ga?"

"Ne. Tako se radilo u starim danima, i to nije valjalo. Sad zakon sa kontinenta izvršava osvetu za krvne krivice, to je bolje. Vezali smo mu ruke i noge i položili ga u njegovu kuću, pa sam ja sedeo pokraj njega dok su stariji ljudi spremali čamce. Ispričao mi je da je voleo jednu ženu na velikom ostrvu. Ja je nikad nisam video, ali on reče da se zvala Nenok i da je lepa bila i od njega mlađa, ali da je niko nije hteo uzeti za ženu zato što je rodila dete jednog čoveka koji je poginuo prethodne zime. U čamcu je rekao Anskaru da će odneti Nenok svome domu, a Anskar ga je tad nazvao pogaziteljem zakletve. Moj stric Gandalf bio je jak. Zgrabio je Anskara i bacio ga iz čamca, onda je obavio bezbednosni konopac oko šaka i pokidao ga kao žena kad prekine svoj konac.

Posle toga je stajao u čamcu, tako mi je ispričao; stajao je oslonjen jednom rukom o katarku i posmatrao svog brata u vodi. Video je i sevanje noža, ali je samo pomislio da to Anskar hoće da mu zapreti, ili da ga nožem gađa."

Holvard je opet učutao, a ja, kad videh da neće progovoriti, upitah: "Ne razumem. Šta je to Anskar uradio?"

Osmejak, najmalešnji među osmejčićima, povuče ustranu Holvardove usne ispod njegovih brkova svetle boje. Kad sam taj osmeh video, učinilo mi se da sam spazio i ledena ostrva juga, plava, opako hladna. "Presekao je svoje bezbednosno uže, ono koje

je Gandalf već bio prekinuo. Time je postigao da ljudi koji kasnije nađu njegov leš shvate da je bilo ubistvo. Shvataš?"

Bilo mi je jasno; neko vreme ništa više nisam govorio.

"Znači tako", progundā Melito, upućujući svoje reči Foili, "te divne dolinske njive otišle su Holvardovom ocu, pa je on uspeo ovom pričom da ti kaže da, iako ne poseduje nikakvo imanje, ima dobre izgleda da nešto nasledi. Kazao ti je takođe, jasna stvar, i to da potiče iz ubilačke porodice."

"Melito me smatra mnogo promućurnijim nego što jesam", potmulo će plavokosi čovek. "Takve misli ja nisam imao. Ono što je sada važno nije zemlja, ni koža, ni zlato, nego ko će najbolju priču ispričati. A ja, koji mnoge priče znam, evo ispričah najbolju od njih. Istina je ovo što on kaže - da bih mogao dobiti udeo u imovini moje porodice kad moj otac umre. Ali dobiće i moje udate sestre pojedine delove, za miraze, pa će samo ono što preostane biti razdeljeno između moga brata i mene. Sve to skupa nema nikakvog značaja, jer ja ne bih poveo Foilu na jug, gde je život tako težak. Od kada sam koplje poneo, mnoga bolja mesta sam video."

Foila reče: "Mislim da je tvoj stric Gandalf sigurno voleo tu Nenok veoma mnogo."

Holvard klimnu glavom. "Rekao je on i to dok je ležao vezan. Ali svi muškarci juga vole svoje žene. Radi njih se suočavaju sa morem zimi, sa olujama i ledenim maglama. Kaže se da kad muškarac gura svoj čamac preko šljunka prema moru, zvuk koji nastaje struganjem dna o kamen govori: moja žena, moja deca, moja žena, moja deca." Zapitah Melita da li želi odmah da počne svoju priču; ali on odmahnu glavom i reče da smo svi puni Holvardove priče i da će, zato, sačekati i pričati sutra. Onda su svi postavljali Holvardu pitanja o životu na jugu i upoređivali saznanja tako dobijena sa načinom života svojih naroda. Čutao je samo Ascijanac. Ja sam se setio plovećih ostrva na jezeru Diuturni, pa sam pričao Holvardu i ostalima o njima, ali bitku kod Boldandersovog zamka nisam opisao. Nastavili smo priče ovako sve dok nije došlo vreme za večernji obrok.

8. PELERINKA

Dok smo mi završili jelo, već je i mrak počeo da se spušta. U to vreme uvek smo bili tiši, ne samo zato što nam je ponestajalo snage nego i zato što smo znali da će onim ranjenicima koji će umreti smrt po svoj prilici doći posle zalaska Sunca, najverovatnije u dubokoj noći. Bilo je to vreme kad prošle bitke dolaze da naplate dugovanja.

Noć nas je i na druge načine činila svesnijim rata. Ponekad su - posebno pamtim kako je to izgledalo te noći - hici velikih energetskih oružja sevali po nebesima kao vrućinske munje. Mogao si da čuješ stražare kako marširaju ka svojim mestima, tako da je reč smena, koju često upotrebljavamo kao da nema nikakvo drugo značenje osim "jedna desetina noći", dobijala čujnu stvarnost, postajala je stvarno smenjivanje na straži, uz štopot nogu i nerazaznatljive komande.

Nastupio je i trenutak kad nije govorio baš niko; taj se trenutak produžavao i produžavao, prekidan samo mrmorenjem zdravih ljudi - Pelerinki i njihovih muških robova - koji su dolazili da se raspitaju za stanje zdravlja ovog ili onog pacijenta. Jedna od skerletno obučenih kaluđerica došla je i sela uz moj ležaj, a moj um je bio tako spor i tako približen snu, da sam tek posle nekog vremena shvatio da je svakako morala doneti sa sobom i stoličicu bez naslona.

"Ti si Severijan", reče ona, "Milesov prijatelj?"

"Da."

"On se setio svog imena. Mislila sam da bi ti voleo to da znaš."

Zapitah kako glasi.

"Pa, Miles, dabome. Rekoh ti to."

"Čini mi se da će se on s proticanjem vremena još koječega setiti."

Klimnula je glavom. Činilo se da su joj ženi srednje godine već prošle; imala je plemenito i strogo lice. "Sigurna sam da hoće. Svog doma i svoje porodice."

"Ako ih ima."

"Tačno, neki to nemaju. Neki nemaju čak ni sposobnost da stvore dom."

"To ti na mene misliš."

"Ne, zaista ne. U svakom slučaju, taj nedostatak nije od one vrste na koju se može voljom uticati. Međutim mnogo je bolje, naročito za muškarce, da imaju dom. Poput onoga čoveka o kome je tvoj prijatelj pričao, muškarci većinom misle da svoje domove pripremaju za svoje porodice, ali tačno je da i domove i porodice prave za sebe."

"Znači, slušala si Holvarda."

"Slušalo je nekoliko nas. Bila je to dobra priča. Došla je po mene jedna sestra i uvela me ovamo na mestu kad deda izriče svoj testament. Sav ostatak priče sam čula. Znaš li u čemu je bio problem sa onim rđavim stricem? Gandalfom?"

"Valjda u tome što se zaljubio."

"Ne, to je bilo ono što je kod njega valjalo. Vidiš, svaka osoba je kao biljka. Postoji lepi zeleni deo, često sa cvećem ili voćem, koji raste nagore, ka Suncu, prema Inkreatoru. Postoji i tamni deo, koji raste na suprotnu stranu, tamo gde nikakva svetlost ne dolazi."

Rekoh: "Nikad nisam proučavao spise posvećenih, ali čak i ja sam svestan postojanja dobra i zla u svakome."

"Jesam li ja o dobru i zlu govorila? Korenje daje biljci snagu za uspon ka Suncu, iako o tome ne zna ništa. Pretpostavimo da fijukne kosa blizu tla i odseče stabljiku od korena. Stabljika će pasti i umreti, ali će korenje možda moći da iznedri iz sebe, uvis, novu stabljiku."

"Ti kažeš da je zlo dobro."

"Ne. Kažem da stvari koje kod drugih volimo i kojima se divimo kad ih u sebi vidimo izniču iz nekih drugih stvari, koje ne vidimo i o kojima retko razmišljamo. Gandalf je, kao i ostali muškarci, imao poriv uzdizanja ka vlasti. Pravilan način da taj nagon izrasta jeste zasnivanje porodice - a sličan poriv postoji i kod žena. Kod Gandalfa je on dugo bio osujećivan, kao i kod mnogih vojnika koje ovde vidamo. Oficiri imaju kome da zapovedaju, ali vojnici koji nemaju kome da zapovedaju pate, a ne znaju zašto pate. Neki, dakako, uspostavljaju bliske veze sa drugarima u svojim jedinicama. Dešava se da nekoliko vojnika uzme jednu istu ženu da im bude zajednička, ili za te svrhe uzmu nekog muškarca koji je kao žena. Neki nađu životinju koja im postane ljubimac, a neki se sprijatelje sa onom decom koja su zbog borbi ostala bez doma."

Imajući na umu Kesdoinog sina, reko: "Jasno mi je zbog čega to izaziva vaše zamerke."

"Ne zameramo mi - sasvim sigurno ne zbog toga, a ni zbog stvari daleko neprirodnijih. Ja samo govorim o nagonu da se ima autoritet nad nekim. Kod rđavog strica taj nagon ga je naveo da zavoli jednu ženu, i to baš onu koja je već imala dete, što znači da bi on, u trenutku kad bi stekao porodicu, stekao odmah veću porodicu. Na taj način bi, vidiš, nadoknadio jedan deo onog vremena koje je izgubio."

Zastala je u govoru, a ja sam klimnuo glavom.

"Međutim, već je bilo izgubljeno previše vremena; nagon se probio drugim putem. Gandalf je sebe sagledao kao zakonitog vlasnika zemljišta koje je njemu bilo samo povereno da ga čuva za drugog čoveka i kao vlasnika života svoga brata. To mu je bila zanesenjačka vizija, zar ne?"

"Pretpostavljam da jeste."

"Može se i drugim ljudima desiti da imaju vizije podjednako obmanjive, mada manje opasne." Nasmejala mi se. "Da li ti smatraš da imaš neku posebnu vlast?"

"Ja sam kalfa u Redu tragalaca za istinom i pokajanjem, ali taj položaj ne donosi nikakvu vlast. Mi, članovi esnafa, samo izvršavamo volju sudija."

"A ja sam mislila da je mučiteljski esnaf odavno ukinut. Pa, da li je, onda, preobražen u nekakvo bratstvo liktora?"

"Esnaf još postoji", reko joj.

"U to ne sumnjam, ali pre nekoliko vekova to je bio pravi esnaf, kao srebrarski. Bar sam tako pročitala u izvesnim istorijama koje naš red čuva."

Kad sam čuo te njene reči, osetih trenutak divljeg oduševljenja. Nisam pomislio da je ona u pravu, nije to bilo posredi. Možda sam ja u ponečemu lud, ali znam i u kojim pogledima sam takav, a samozavaravanja ove vrste ne spadaju u te vidove. Ipak, učinilo mi se da je predivno živeti - makar i na tren - u svetu gde su takva verovanja moguća. Uvideo sam tad, uistinu po prvi put, da u Komonveltu žive milioni ljudi koji ne znaju ništa o višim oblicima sudskih kazni i ništa o mnogostrukim koncentričnim krugovima spletki koji okružuju autarha; bilo je to za mene vino, rakija zapravo, i

ostavilo me je zateturanog od vrtoglave sreće.

Pelerinka, ništa od ovog ne videći, reče: "A ne postoji nikakav drugi oblik posebnog autoriteta za koji bi ti verovao da ga poseduješ?"

Odmahnuo sam glavom.

"Miles mi je rekao da si ti uveren da poseduješ Kandžu Pomiritelja i da si mu pokazao jednu crnu kandžicu, koja bi možda mogla biti od ocelota ili karakare, i da si mu rekao da si pomoću nje digao mnoge ljude iz mrtvih."

Došao je, dakle, čas; čas kad se od Kandže rastajati moram. Još od kad smo ušli u lazaret, znao sam da taj čas mora brzo doći, ali sam se nadao da ću ga moći odlagati dok ne budem spreman za polazak. Sada sam izvukao Kandžu, i to, kako sam tada mislio, poslednji put, i pritisnuo je Pelerinki u šaku, govoreći: "Pomoću ovoga možete spasti mnoge. Ja je ukrao nisam i nastojao sam, stalno, da je vratim vašem redu."

"I pomoću nje si", reče ona blago, "oživeo izvestan broj mrtvih?"

"I ja bih umro, pre nekoliko meseci, da nije nje bilo", rekoh joj i počeh prepričavati svoj dvoboj sa Agilusom.

"Čekaj", reče ona, "moraš je zadržati." Pa mi Kandžu vrati. "Ja, kao što možeš videti, više nisam mlada žena. Sledeće godine ću slaviti svoju tridesetu godišnjicu punopravne učlanjenosti u naš red. Na svakoj od pet viših godišnjih gozbi, sve do one koja je bila ovog proleća, gledala sam Kandžu Pomiritelja, koja je bila uzdizana da bismo je obožavale. Bio je to krupan safir, u prečniku veliki kao oričok. Mora biti da je vredeo više nego mnogo vila zajedno, pa je to, nesumnjivo, i bio razlog što su ga lopovi odneli."

Pokušao sam da je prekinem, ali me je ona jednim gestom ućutkala.

"A što se tiče postizanja čudesnih izlečenja i čak dizanja iz mrtvih, zar misliš da bismo mi, unutar našeg reda, imali ikoga bolesnog kad bi to postojalo? Mi smo malobrojne - nedovoljno nas je za posao koji moramo obavljati. Ali da nijedna od nas nije umrla sve do proletos, bilo bi nas mnogo više. Mnoge koje sam ja volela, moje nastavnice i moje prijateljice, bile bi još i sad među nama. Neuki ljudi moraju imati svoja čuda, makar se ona sastojala u tome da sa čizama nekog

epopta stružu blato pa ga gutaju. Ako Kandža, kao što se mi nadamo, još postoji i ako nije isečena da bi se dobili sitniji dragi kamenovi, onda je ona naša poslednja relikvija od najvećeg od svih dobrih ljudi; cenile smo je kao blago zato što još i sad cenimo uspomenu na njega. Da je Kandža bila ono što ti zamišljaš da imaš, bila bi dragocena svakome, pa bi je autarsi odavno oteli od nas."

"Ona jeste kandža..." počeh.

"To je bilo samo jedno nesavršenstvo u srcu dragulja. Pomiritelj je bio čovek, Severijane Liktore, a ne mačka ili ptica." Ona ustade.

"Rasprsla se kad je udarila o stenu, jer div ju je bacio sa bedema..."

"Ja sam se nadala da ću te umirtiti, ali vidim da te samo usplahirujem", reče ona. Sasvim neočekivano se nasmešila, nagnula se napred i poljubila me. "Mi ovde susrećemo mnoge koji veruju u stvari koje nisu istinite. Ali malo je ljudi kojima njihova uverenja onoliko čine na čast koliko tvoja tebi. Ti i ja ćemo o ovome pričati opet nekog drugog puta."

Posmatrao sam njenu malu, u skerlet odevenu priliku sve dok nije nestala sa vidika, u mraku i tišini između redova postelja. Dok smo nas dvoje pričali, većina bolesnika je zaspala. Poneko je ječao. Udoše tri roba; dvojica su nosila nekog ranjenika na nosilima, a treći je držao svetiljku da bi oni videli kud idu. Ta svetlost je bacala odsjaj sa njihovih glatko obrijanih, oznojenih glava. Spustili su ranjenika na jedan ležaj, postavili njegove udove kao da je mrtav i otišli.

Pogledah Kandžu. Bila je beživotno crna dok ju je Pelerinka držala, ali sad su prigušene iskre strujale njome, od osnovice prema vrhu. Osećala sam se dobro - uistinu, pitala sam se kako sam izdržala da ceo dan ležim na tom uskom ležaju; ali kad sam pokušala da ustanem, noge su me jedva držale. Plašeći se iz trenutka u trenutak da ću pasti na nekoga od ranjenika, otišla sam, teturajući se, dvadesetak koraka daleko do tog novounesenog ranjenika.

Emilijan je to bio, onaj Emilijan koga sam poznavala kao kavaljera na autarhovom dvoru. Toliko sam se iznenadila što sam ga tamo videla, da sam ga pozvala po imenu.

"Tekla", promrmlja on. "Tekla..."

"Da. Tekla. Ti me pamtiš, Emilijane. Sad neka ti bude dobro."
Pipnula sam ga Kandžom.

Otvorio je oči i prodermjao se.

Pobegla sam, ali sam na pola puta do mog ležaja pala. Bila sam tako slaba da preostalu daljinu, rekla bih, nisam mogla ni puzanjem preći tada, ali uspela sam da sklonim Kandžu i da se otkotrljam ispod Holvardovog ležaja, pa time i sklonim sa vidika.

Kad su se robovi vratili, Emilijan je sedeo i već je mogao da govori - ali oni, rekao bih, nisu mogli osobito dobro da se razaberu u onom što je pričao. Dadoše mu trave, a jedan od njih ostade uz njega dok je te trave žvakao. Onda odoše ćutke.

Iskobeljao sam se ispod kreveta i, držeći se za njegov rub, uspeo da se podignem na noge. Svud je opet vladao mir, ali ja sam znao da su me mnogi ranjenici morali videti pre nego što sam pao. Mislio sam da je Emilijan već zaspao, ali nije; izgledao je, međutim, opijeno. "Tekla", progundao je. "Čuo sam Teklu. A rekli su da je mrtva. Kakvi su to ovde glasovi iz zemlje mrtvih?"

"Nikakvi sada", rekoh mu. "Bilo ti je zlo, ali brzo ćeš se oporaviti."

Digao sam Kandžu iznad glave i pokušao usredsrediti misli na Melita i Foilu i Emilijana - na sve bolesne u tom lazaretu. Zažmirkala je i ugasila se.

9. MELITOVA PRIČA - PETAO, ANĐEO I ORAO

"Jednom, u prošlosti ne veoma davnoj, ne mnogo daleko od mesta gde sam rođen, postojalo je jedno fino imanje. Bilo je osobito poznato po svojoj živini: bila su tu pačija jata bela kao sneg, pa guske velike maltene kao labudovi i toliko debele da su jedva mogle hodati, pa piladija šarena poput papagaja. Seljak koji je stvorio to sve imao je mnoštvo neobičnih zamisli o uzgajanju životinja, ali je sa tim svojim čudnim zamislima postigao uspehe u toj meri veće nego iko od njegovih suseda koji su imali pametne ideje, da je malo ko imao hrabrosti da mu kaže kolika je budala.

Jedna od njegovih čudnih mozgarija odnosila se na uzgajanje kokoši. Svako zna da je potrebno uštrojiti svako pile za koje se primeti da je mužjak. U avliji treba da bude samo jedan petao, a ako su dvojica, sukobljavaće se između sebe.

Ali ovaj seljak se nije uopšte trudio da ih škopi. "Ama nek' porastu", govorio je. "Neka se bore između sebe, a ja ću, komšija, tebi nešto da kažem. Najbolji i najdurašniji petao će pobediti, a upravo on je taj koji će postići da ima najviše potomaka, pa će moje jato rasti. Štaviše, njegova pilad će biti najotpornija i najspremnija da odbace od sebe svaku zarazu - a ti, kad ti pomre sva piladija, dođi kod mene, pa ću ti prodati nekoliko za zapat, po ceni koju ja odredim. Što se tiče potučenih petlova, moja porodica i ja ih možemo pojesti. Nema tog petla-uškopljenika čije je meso tako mekano kao što je meso petla koji je poginuo boreći se; najbolja govedina je od bika koji je ubijen u areni, a najbolje jelensko meso je od mužjaka koga su lovački psi gonili čitav dan. Osim toga, muškarac koji jede meso uškopljenika gubi na muškosti."

Ovaj čudni ratar takođe je verovao da je njegova dužnost da odabere najgoru pticu iz svog jata kad god mu jedna zatreba za ručak. "Bezbožno je", govoraše on, "najbolju pticu uzimati. Najbolje treba ostavljati da napreduju pod okom Pankreatora, koji je stvorio i petlove i kokoške, a ne samo muškarce i žene." Možda je, baš zbog tih njegovih stavova, njegovo jato izgledalo tako dobro da se ponekad činilo da tu najgore ptice i nema.

Iz svega ovoga što ispričah jasno će biti da je petao njegovoga jata bio zaista fini primerak. Mlad bejaše, i silan, i hrabar. Rep njegov imao je lepote koliko i repovi mnogih vrsta fazana, a i kresta mu je, nesumnjivo, mogla izgledati lepo da nije pokidana na paramparče u mnogim očajnim bitkama koje je on vodio da bi izborio sebi to mesto. Prsa mu blistavo skerletna bejahu - kao odežda ovih Pelerinki ovde - ali su guske govorile da je to bilo belo perje pre nego što se njegovom krvlju obojilo. Krila je tako jaka imao, da je leteo bolje od mnogih pataka iz belog pačijeg jata, mamuze su mu bile duže od srednjeg prsta čovekove šake, a kljunčina mu je bila oštra kao moj mač.

Ovaj fini petao imao je hiljadu supruga, ali dragana srca njegovoga bila je jedna koka lepa kao on, kćer jedne plemenite rase i priznata kraljica sveukupne kokošadije na mnogo liga unaokolo. Kako su se ponosito šetali njih dvoje između ugla ambara i ruba jezerceta sa patkama! Nisi se mogao nadati da ćeš finiji prizor videti, ne, pa ni da je došao autarh lično da prikaže svoju miljenicu sa Orhidejskog bunara - utoliko pre što je autarh, koliko čujem, uškopljenik.

Sve je bilo jip-ha-ha za ovaj sretni par, do jedne noći kad petla probudi grozna cika. Jedna velika, ušata sovuljaga bila je provalila u ambar, gde je piladija ugneždena bila, i sad je letala tamo-amo u potrazi za večerom. Prirodna stvar, taj sovuljan je ščepao upravo onu kokoš koja je petlu bila najdraža; i, držeći je u kandžama, raširio svoja široka, nečujna krila da otplovi. Sove u mraku mogu videti izvanredno dobro i zato je sovuljan sigurno video petla kako juriša na njega kao pernata furija. Ko je ikada video zapanjen izraz na licu ijedne sove? A ipak, sumnje nema da se baš takav izraz morao pojaviti na licu tog sovuljana te noći. Petlove mamuze premeštale su se hitrije nego stopala ijednog plesača, a kljunčuga je sevala prema tim okruglim, sjajnim očima kao kljun detlića koji udara po stablu drveta. Sovuljan je ispustio koku, izlepršao iz ambara i više nikada nije viđen.

Naravski da je petao imao pravo da bude ponosit, ali on postade i odveć ponosit. Pošto je potukao sovu u mraku, smatrao je da bi mogao potući i ma koju drugu pticu, ma gde. Poče pričati kako će on

da spasava plen iz kandži jastrebova i kako će razgoniti teratornise, najveće i najstrašnije od svih ptica letačica. Da se samo okružio mudrim savetnicima, a naročito da je za savetnike uzeo lamu i svinju, životinje koje većina kneževa pozove u pomoć kad treba voditi poslove, siguran sam da bi njegova preterivanja bila uskoro, na način delotvoran ali učtiv, suzbijena. Avaj, on ne učini tako. Slušao je jedino svoje kokodakalice, koje su sve bile u njega zaljubljene, i guske i patke, koje su, kao pernato društvo iz istog dvorišta, imale osećaj da do neke mere učestvuju u svojoj slavi koju je on pobrao. Napokon mu je došao dan, kao što uvek dođe onima koji pokažu previše ponosa, kad je preterao.

Zora je svanula, večno najopasnije vreme za one koji rade kako ne treba. Petao je poleteo u visinu, pa još više, i još više, tako da se činilo da može nebo probušiti, i konačno, na samom apogeju svoga letenja, doskočio na vrh vetrokaza na najizdignutijem delu krova ambara - a to je ujedno bila i najviša tačka na celom imanju. I tu je, dok je Sunce rasterivalo senke šibama grimiza i zlata, zavrištao da je on gospodar svih pernatih bića; pa je to ponovio i nastavio tako. Sedam puta je kukurikao to i još se mogao izvući, jer sedam je srećan broj. Ali nije on bio time zadovoljan. I osmi put se ushvalisao tvrdeći isto, a onda je poleteo dole, ka dvorištu.

Ali još se ni spustio nije među svoje jato, kad se visoko u vazduhu, tačno iznad ambara, počeo razvijati retkost najčudesnija. Kao da se stotinu sunčevih zraka najjednom zaplelo u jedno čvorište, kao kad mače zamrsi klube vune, onda se zraci počеше valjati oko svog središta kao kad žena mesi komad testa. Iz ove zbirnosti slavnoga svetla pojavise se, onda, noge, pa ruke, pa glava i najposle krila, i to sve se obruši ka dvorištu. Anđeo je to bio, sa krilima crvenim i plavim i zelenim i zlatnim, i petlu je bilo jasno, čim ovome u oči pogleda, iako se činilo da anđeo nije od njega veći, da ipak jeste mnogo veći iznutra.

'E sad', prozbori anđeo, 'čuj pravdu. Tvrdiš da ti ne može otpor pružiti nijedno pernato biće. Evo mene i lepo se vidi da sam pernato biće. Sva moćna oružja svetlih vojski ostavio sam iza sebe, pa ćemo se porvati nas dvojica.'

Na ovo petao raširi krila i pokloni se tako duboko da je dronjavi

ostatak njegove kreste dotakao prašinu. 'Biće mi čast do kraja života moga da se za mene pomislilo da sam dostojan takvog izazova', reče on, 'izazova koji, sigurno, nikad nijednoj ptici dosad nije upućen. Sa najdubljim žaljenjem moram ti reći da prihvatiti ne mogu, a za to postoje razloga tri, od kojih je prvi taj da ti, iako, kao što kažeš, imaš perje na krilima, nemaš perje na glavi i prsima, a ja bih se borio ne protiv tvojih krila nego protiv tvoje glave i prsa. Prema tome, ti, za svrhe bitke, nisi pernato biće.'

Anđeo sklopi oči i dotače šakama svoje telo, a kad šake skloni, pokaza se da je kosa na njegovoj glavi postala perje blistavije od perja najfinijeg kanarinca, a da je lan njegove odeće pretvoren u perje belije od perja najsajnijeg goluba.

'Drugi razlog', nastavi petao, nimalo pokoleban, sastoji se u tome što bi ti, budući da imaš moć preobražavanja, a očito je da je imaš, mogao odlučiti u toku naše borbe da se obratiš u neko stvorenje bez perja - primerice u zmijurinu. Prema tome, ako bih se ja protiv tebe borio, ne bih imao jemstava da će biti poštena borba.'

Na ovo anđeo rascepi i otvori svoja prsa i pokaza okupljenoj živini sve osobine koje je unutra imao, a onda izvadi i odbaci svoju sposobnost promene oblika. Tu sposobnost je dodao najdebljem gusanu, da je on pridrži dok traje borba, a gusan odmah promeni svoj oblik, postade sivi morski gusan nalik na one koji lete od jednog do drugog pola Urtovog. Odleteo, međutim, nije, i čuvao je anđelovu sposobnost bezbedno.

'Treća zamerka', nastavi pevac očajno, 'sastoji se u tome što si ti, očigledno, oficir u službi Pankreatorovoj i što, izvršavajući pravdu, a jasno je da to radiš, obavljaš svoj posao. Ako bih se ja protiv tebe, kao što zahtevaš, borio, to znači da bih činio veliki zločin protiv jedinoga vladaoca koga hrabra kokošadija priznaje.'

'Vrlo dobro', reče anđeo. 'To ti je u skladu sa zakonom dobar izgovor i ti sad, pretpostavljam, misliš da si se rečima izvukao. A istina glasi - da si rečima doveo sebe do smrti. Jer ja sam nameravao samo da ti malo zavrnem krila unazad i da ti malo počupam repno perje.' Onda diže glavu i kriknu čudno, jako. Istog časa s neba se obruši jedan orao i pade kao grom usred dvorišta.

Borili su se po celom dvorištu, i pokraj pačjeg jezerceta, i preko

cele livade, i natrag, jer je orao bio strašno jak, a petao hitar i hrabar. Na jedan zid ambara bila su naslonjena neka stara zaprežna kola sa slomljenim točkom i petao tu, ispod njih, potraži prostor za svoju poslednju odbranu, jer tu orao nije mogao uzletati da ga napada odozgo, a osim toga senka je mogla pomoći petlu da se malo ohladi. Međutim, već je toliko krvario, da se zateturao, onda i pao, pre nego što ga je orao, gotovo isto toliko iskrvavljen, mogao sustići; pokušao je da ustane, pa je opet pao.

'Eto', reče anđeo, govoreći svoj okupljenoj živini, 'videste izvršenje pravde. Gordi ne budite! Hvalisavi ne budite, jer će vas kazna stići svakako. Mišljaste da je vaš prvak nepobediv. A eno ga gde leži, žrtva ne ovog orla nego svoje gordosti, potučen i uništen.'

Onda petao, za koga su svi mislili da je već mrtav, diže glavu. 'Nema sumnje da si ti veoma mudar, anđele', reče on. 'Ali pojma nemaš o petlovskim običajima. Nije pevac potučen dok se ne okrene i dok ne pokaže ono belo pero koje ima ispod svog repnog perja. Moja snaga, koju sam sebi pridodao onolikim trčanjem i letenjem i borenjem, izdala me je. Ali moj duh, koji dobih iz ruku tvog gospodara Pankreatora, nije me izdao. Orle, nikakvo popuštanje ne tražim od tebe. Dolazi ovamo i ubij me sada. Ali, tako ti časti tvoje, ne reci nikad da si me potukao.'

Čuvši reči pevčeve, orao pogleda anđela, a anđeo orla. 'Pankreator je beskonačno daleko od nas', reče anđeo. 'Prema tome, beskonačno je udaljen i od mene, bez obzira na to što ja letim toliko više nego ti. Ja o njegovim željama samo nagađam - više od toga ne može niko.'

Onda još jednom raskrili svoja prsa, pa uklopi nazad onu jednu sposobnost koje se bio privremeno odrekao. Onda i on i orao odleteše, a za njima je neko vreme leteo i morski gusan. To je kraj priče."

Melito je pričao ležeći na leđima, gledajući gore, u platno koje je bilo iznad nas razapeto. Moj je utisak bio da je preslab da se čak i na jedan lakat digne. Ostali ranjenici su njegovu priču slušali u jednakoj tišini kao Holvardovu.

Najzad ja progovorih: "Ovo je fina priča. Meni će biti veoma teško da između te dve presudim, pa bih, ako je to prihvatljivo tebi,

Holvardu i Foili, voleo da dam sebi vremena da porazmislim o obe."

Foila, koja je sedela sa kolenima privučenim do ispod vilice, dobaci: "Nemoj uopšte presuditi. Takmičenje još nije završeno."

Svi je pogledaše.

"Objasniću sutra", reče ona. "Ti, Severijane, samo nemoj presuđivati. Ali kakvo je tvoje mišljenje o ovoj priči?"

Holvard progovori potmulo: "Reći ću ti kakvo je moje mišljenje. Mislim da je Melito promućuran na onaj način na koji sam, po njegovim tvrdnjama, bio ja. Njemu nije tako dobro kao meni, nije tako jak, ali je na ovaj način privukao sebi naklonost jedne žene. Lukavo je to izveo, petlič jedan."

Melitov glas kao da je bio slabiji nego maločas kad je prepričavao ptičju bitku. "To je najgora priča koju znam."

"Najgora?" upitah. Svi bejasmo iznenađeni.

"Da, najgora. To je jedna glupa pričica koju mi pričamo maloj deci, onoj koja još ne znaju nizašta osim za prašinu, seoske životinje i nebo koje iznad sebe vide. Pa, valjda se to iz svake njene reči vidi."

Holvard upita: "Pa zar ne želiš pobediti, Melito?"

"Želim, dabome. Ti ne voliš Foilu koliko je volim ja. Život bih dao da bude moja, ali bih radije umro nego da je razočaram. Ako i priča koju sam upravo ispričao može pobediti, onda ja Foilu nikada neću razočarati, bar ne u pogledu mojih priča. Imam hiljadu drugih, boljih priča."

Holvard ustade i dođe do mog kreveta, na čije uznožje sede onako kako je prethodnog dana na Melitov krevet seo, a ja prebacih noge preko ruba ležaja, na pod, te sedoh pokraj njega. On mi reče: "Ovo što Melito govori veoma je pametno. Sve što on kaže veoma je pametno. Ipak, ti nam moraš presuditi na osnovu priča koje jesu ispričane, a ne na osnovu onih koje znamo ali ih nismo ispričali. Znam i ja mnogo drugih priča. Naše zimske noći su najduže noći u Komonveltu."

Odgovorih da, prema zahtevu Foile, koja je ovo takmičenje i smislila i koja je na njemu sama nagrada, ja još ne treba da presuđujem.

Ascijanac reče: "Svi koji govore Ispravnu misao govore dobro. Gde je onda nadmoć nekih proučavalaca u odnosu na druge? Ona

je u govorenju. Pametni proučavaoci kazuju Pravomisao pametno. Slušalac zna po boji njihovih glasova da je oni razumeju. Ovakvim nadmoćnim izgovaranjem mudrih proučavalaca ispravna misao se prenosi, kao požar, od jednog proučavaoca na drugog."

Mislím da do tog trenutka niko od nas nije shvatao da i on sluša. Svi smo se malo trgli kad je progovorio. Trenutak kasnije Foila reče: "On hoće da kaže da ne treba da sudiš po sadržini priča, nego po tome koliko je koja vešto ispričana. Nisam sigurna da se s tim slažem - ipak, možda i u tom gledanju ima nečeg."

"Ja se ne slažem", zabrunđa Holvard. "Oni koji slušaju brzo se zamore od pripovedačkih trikova. Najbolje je najjednostavnije pričanje."

Ovoj raspravi su se pridružili i drugi, pa smo o tome i o petliću dugo pričali.

10. AVA

Dok sam bio bolestan, nikad nisam obraćao pažnju na ljude koji su mi donosili hranu, mada sam, razmišljajući kasnije o tome, mogao da se prisetim i njih, kao što se i svega drugog prisećam savršeno. Jednom je naša poslužiteljica bila Pelerinka - ona koja je sa mnom razgovarala prethodne večeri. U drugim prilikama služili su muškarci, robovi, obrijani do glave, ili iskušeni u smeđim mantijama. Te večeri, večeri onog dana u kome je Melito svoju pripovest ispričao, večeru nam donese jedna iskušeni koju ranije nisam video, vitka devojka sivih očiju. Ustao sam i pomogao joj da donese poslužavničke do svih.

Kad smo to dovršili, zahvalila mi je i rekla: "Nećeš ti još dugo biti ovde."

Rekoh joj da ovde imam šta da radim i da ne postoji nijedno drugo mesto kome bih se zaputio.

"Imaš svoju legiju. Ako je uništena, bićeš raspoređen u neku drugu."

"Nisam vojnik. Došao sam na sever sa namerom da se prijavim za vojsku, ali se razboleh pre nego što mi se za to ukaza prilika."

"Mogao si čekati u svom rodnom gradu. Kažu mi da regrutacione grupe odu do svakog grada bar dvaput godišnje."

"Moj rodni grad je, bojim se, Nesus." Videh njen osmeh. "Ali ja sam iz njega otišao pre izvesnog vremena, a teško da sam mogao imati volje da sedim i dosađujem se pola godine na nekom drugom mestu čekajući. Ili, bar, nikad nisam na takvu mogućnost pomislio. Jesi li ti iz Nesusa?"

"Tebi nije baš lako da ostaješ na nogama."

"Ne, dobro mi je."

Dotakla me je po mišici; bio je to bojažljiv gest koji me je, iz nekog razloga, podsetio na pitome jelene iz autarhovih vrtova. "Klatiš se. Čak i ako ti je groznica prestala, nemaš više naviknutost da stojiš na nogama. To moraš uvideti. Bio si nekoliko dana u postelji. Želim da sad opet legneš."

"Ako to učinim, neću imati s kim da pričam osim sa ljudima sa

kojima sam već nekoliko dana pričao. Čovek desno od mene je Ascijanac, zarobljenik, a onaj levo od mene je iz nekog sela za koje nismo čuli ni ti ni ja."

"U redu, ako legneš sešću i popričaću s tobom. Ionako nemam nikakav dalji posao dok ne dođe vreme da se odsviraju nokturne. Iz koje si četvrti Nesusa?"

Dok me je pratila do mog ležaja, rekoh joj da ne želim da govorim, nego da slušam; onda zapitah iz koje je četvrti ona.

"Koja se učlani u Pelerinski red - dom joj je tu gde su šatori podignuti, ma gde to bilo. Red ti postaje i porodica i krug prijatelja, baš kao da su sve tvoje prijateljice iznenada postale i tvoje sestre. Ali pre nego što sam došla ovamo, stanovala sam u dalekom severozapadnom delu grada, odakle se Zid može lako videti."

"Blizu Sangvinarnog polja?"

"Da, vrlo blizu njega. Znaš li to mesto?"

"Borio sam se na njemu jednom."

Njene oči se raširiše. "Jesi li, zaista? Mi smo se tamo ponekad okupljale da gledamo. To nije trebalo da radimo, ali smo ipak radile. Jesi li pobedio?"

To pitanje nikad sebi nisam postavio, pa mi je trebalo izvesno vreme da razmislim. "Ne", rekoh. "Izgubio sam."

"Ali si ostao živ. Bolje je, svakako, izgubiti i preživeti, nego oduzeti drugome čoveku život."

Raširio sam svoju bolesničku odeću i pokazao joj onaj ožiljak koji je na mojim prsima ostao od Agilusovog averna.

"Imao si mnogo sreće. Često nam donose vojnike sa takvim prsnim ranama, ali smo retko koga od njih u mogućnosti da spasemo." Neodlučno je dotakla moja prsa. Na njenom licu bilo je neke slatkoće koju nisam viđao na licima drugih žena. Jedan trenutak je milovala moju kožu, onda je sa trzajem povukla šaku. "Ovo nije moglo biti mnogo duboko."

"I nije", rekoh joj.

"Jednom sam gledala borbu između nekog oficira i jednog čoveka koji se bio maskirao u uzvišenog. Kao oružje su upotrebili otrovne biljke - valjda zato što bi oficir imao, sa mačem, toliku prednost da to ne bi bilo pošteno. Uzvišeni je ubijen, a ja sam onda otišla; međutim,

kasnije je nastao opšti džumbus zato što je oficir podivljao. Projurio je pokraj mene, mlatarajući svojom biljkom, ali neko mu je bacio močugu u noge i oborio ga. Mislim da je to bila najuzbudljivija borba koju sam ikad videla."

"Da li su se borili hrabro?"

"Pa ne baš. Bilo je puno prepirki o zakonskim finesama - znaš kako ljudi postupaju kad im se ne počinje."

"Biće mi čast do kraja života moga da se za mene pomislilo da sam dostojan takvog izazova, izazova koji, sigurno, nikad nijednoj ptici dosad nije upućen. Sa najdubljim žaljenjem moram ti reći da prihvatiti ne mogu, a za to postoje razloga tri, od kojih je prvi taj da ti, iako, kao što kažeš, imaš perje na krilima, nemaš perje na glavi i prsima, a ja bih se borio ne protiv tvojih krila nego protiv tvoje glave i prsa.' Znaš li tu priču?"

Osmehujući se, odmahnula je glavom.

"Dobra je. Ispričaću ti je jednom. Ako si živela tako blizu Polja krvi, mora biti da je tvoja porodica bila važna. Jesi li armigetkinja?"

"Mi smo gotovo sve armigetkinje ili aristokratkinje. Čitav naš Red je poprilično aristokratski, bojim se. Dešava se da prime i neku optimatsku ćerku kao što sam ja, ako je taj optimat dugo bio prijatelj Reda, ali ovde nas ima, takvih, samo tri. Čula sam da neki optimati misle da je dovoljno da daju veliki poklon, pa da njihove kćeri budu primljene, ali nije stvarno tako - potrebno je da pomažu na razne načine a ne samo novcem i da to rade tokom dugog vremena. Svet, vidiš, u stvarnosti nije toliko podmitljiv koliko neki ljudi vole da veruju da jeste."

Zapitah: "Smatraš li da je u redu da vi na taj način ograničavate vaš Red? Pomiritelju služite. Da li je on pitao ljude, koje je iz smrti dizao, da li su armigeri ili egzultanti?"

Opet se osmehnula. "O tom pitanju se u Redu vodilo mnogo razgovora. Ali postoje drugi redovi, koji su optimatima sasvim otvoreni, pa i nižim klasama, a mi, držeći se ovako, dobijamo mnogo novca koji koristimo za svoj rad, a imamo i veliki uticaj. Ako bismo negovali i hranili samo ljude određene vrste, ja bih rekla da si ti u pravu. Ali to ne činimo; mi čak i životinjama pomažemo ako smo u mogućnosti. Koneksa Epiharis je imala običaj da kaže da ipak ne

prelazimo na insekte, ali je onda videla jednu od nas - jednu, hoću reći, iskušenicu - kako pokušava da popravi leptiru krilo."

"A zar vam ne smeta činjenica da su ovi vojnici svim silama nastojali da ubijaju Ascijance?"

Njen odgovor je otišao vrlo daleko od onog što sam očekivao. "Ascijanci nisu ljudska bića."

"Već sam ti rekao da je pacijent pokraj mene Ascijanac. Njega negujete, i to, koliko videh, podjednako dobro kao i nas."

"A ja sam već rekla tebi da mi čak i životinjama pomažemo ako smo u mogućnosti. Zar ti nije poznato da ljudska bića mogu izgubiti svoju ljudskost?"

"Na zoantrope misliš. Susreo sam nekoliko njih."

"Na njih, dakako. Oni hotimice napuste svoju ljudskost. Ima i drugih, koji je izgube nehotice, često upravo onda kad misle da će je pojačati, ili se uzdići u neko stanje više od onoga u kome smo rođeni. A postoje i takvi kojima se, kao Ascijancima, ljudskost oduzima prinudno."

Pomislih na Boldandersa, na trenutak kad je skakao naglavce sa svog dvorca u jezero Diuturnu. "Nesumnjivo, ta... bića... zaslužuju naše saosećanje."

"Životinje zaslužuju naše saosećanje. Zato mi, članice ovog reda, ukazujemo pomoć životinjama. Ali ubiti životinju nije ubistvo."

Digoh se u sedeći položaj i čvrsto je uhvatih za ruku, zahvaćen uzbuđenjem koje sam jedva uspevao da obuzdam. "Misliš li da je moguće da ako neko - recimo, neka produžena ruka Pomiriteljeva - uspeva da izleči ljudska bića, ipak trpi neuspeh kad pokuša da pomogne onima koji nisu ljudi?"

"Misliš na Kandžu. Zatvori usta, molim te - nagoniš me na smeh kad su ti tako otvorena, a od nas se traži da se ne smejemo u prisustvu nečlanova."

"Znaš!"

"Rekla mi je tvoja bolničarka. Rekla je da si poludeo, ali na lep način poludeo, i da po njenom mišljenju nećeš naneti zlo nikome. Onda sam pitala kako si to lud, pa mi je rekla. Kandžu ti imaš, pa pokatkad možeš da izlečiš bolesnike ili čak da digneš mrtve."

"Smatraš li da sam lud?"

Osmehujući se i dalje, klimnula je glavom.

"Zašto? Ostavimo po strani sve što ti je bolničarka rekla. Jesam li večeras rekao išta što bi te navelo na takav zaključak?"

"Ili, možda, omađijan. Zaključak se uopšte ne zasniva na tvome govorenju. Ili se bar ne zasniva mnogo na tvom govorenju. Posredi je to što ti nisi samo jedna osoba."

Kad je to rekla, zastala je. Mislim da je čekala da ja to osporim, međutim ja oćutah.

"Vidi ti se na licu i po načinu kako se krećeš - a znaš li ti da ja još ne znam ni kako se zoveš? Nije mi rekla."

"Severijan."

"Ja sam Ava. Severijan, to ime ide u jednoj od onih kombinacija brat-sestra, a? Severijan i Severa. Imaš li sestru?"

"To mi nije poznato. Ako je imam, veštica je."

Ava je pustila da to ostane bez odgovora. "A ona druga osoba. Ima li ona ime?"

"Znaš, dakle, da je žensko."

"A-haaa. Dok sam posluživala hranu, na trenutak sam pomislila da je neka od uzvišenih sestara došla da mi pomogne. Osvrnem se i vidim - tebe. U prvo vreme sam mislila da nju viđam samo kad te gledam krajičkom oka, ali, evo, dok sedim ovde, povremeno je vidim. Kad skreneš pogled u stranu, dešava ti se da nestaneš, na tom mestu se nađe jedna visoka, bleđa žena koja koristi tvoje lice. Samo mi, molim te, nemoj reći da previše postim. Jer to je ono što mi svi govore, a nije istinito, a čak i da jeste istinito, ovde nije to u pitanju."

"Ona se zove Tekla. Pamtiš li šta si upravo rekla o gubljenju ljudskosti? Da li si pokušavala time da mi kažeš nešto o njoj?"

Ava odmahnu glavom. "Pa ne verujem da sam to htela. Nego, bilo mi je na umu da te još nešto pitam. Ovde postoji još jedan pacijent sličan tebi, rekoše mi da je došao zajedno s tobom."

"Misliš na Milesa. Ne, moj slučaj i njegov sasvim su različiti. Neću ti pričati o njemu. Trebalo bi da ispriča ili on sam, ili niko. Ali o sebi ću ti pričati. Jesi li čula za žderače leševa?"

"Nisi ti jedan od njih. Pre nekoliko nedelja imali smo trojicu uhvaćenih ustanika. Znam ja kako oni izgledaju."

"U čemu se razlikujem od njih?"

"Kod njih..." Pokušavala je da nađe pravu reč. "Kod njih je to nešto što se izmaklo kontroli. Oni govore sami sa sobom - dobro, ima i mnogo drugih ljudi koji pričaju sami sa sobom - i gledaju u pravcu stvari koje nisu tu. Ima nečeg usamljeničkog u tome i nečeg sebičnog. Ne spadaš ti među takve."

"Ali jesam jedan od njih", rekoh. Pa joj ispričah, ne zalazeći mnogo u pojedinosti, šta je bilo na Vodalusovom banketu.

"Prinudili su te", reče ona kad završih. "Da si pokazao svoja osećanja, ubili bi te."

"To nije važno. Ispio sam alzabo. Jeo sam njeno meso. U početku je bilo, kao što kažeš, ogavno, zato što sam je pre toga voleo. Ali onda se našla u meni i ja sam postao sudionik u životu koji je nekad bio njen, iako je bila mrtva. Osećao sam, unutra, njeno truljenje. Prve noći sam imao predivan san o njoj; kad se vratim među svoje uspomene, to mi je jedno od najdražih blaga. Kasnije su se dešavale grozne stvari, ponekad se činilo da budan sanjam - mislim da je to ono pričanje i zurenje koje si pominjala. A sad, evo već duže, čini se da ona nanovo živi, ali unutar mene."

"Ne bih rekla da su drugi takvi."

"Ne bih ni ja", rekoh. "Bar ne na osnovu onoga što sam o njima čuo. Ima vrlo mnogo stvari koje ja ne razumem. Ova koju ti ispričah je jedna od glavnih."

Ava je ćutala tokom dva-tri daha vremena, onda se njene oči silno raširiše. "Kandža, da li si je imao tada?"

"Jesam, ali nisam znao šta ona može učiniti. Još nije bila delovala nijednom - zapravo, jeste, delovala je, vratila je iz mrtvih ženu po imenu Dorkas, ali ja nisam znao šta se dogodilo, odakle je Dorkas došla. Da sam znao, mogao sam Teklu spasti, mogao sam je vratiti."

"Ali imao si Kandžu? Sa sobom?"

Klimnuh glavom.

"Pa, zar ti nije jasno, onda? Ti jesi vratio Teklu. Upravo si rekao da je Kandža ponekad delovala i bez tvog znanja. Imao si Kandžu, a Tekla je, kako si se izrazio, tog trenutka trunula u tebi."

"Bez tela..."

"Materijalista si, kao i sve neznalice. Ali tvoj materijalizam ne čini

da materijalizam postane istinit. Zar to ne znaš? Kad dođe čas da se podvuče crta i izvede konačni zbir, važni su duh i san, misao ljubav i čin."

Toliko sam bio omamljen pomisliva koje su me tada skolile, da neko vreme ništa nisam progovarao, nego sam sedeo optočen sopstvenim razmišljanjima. Kad sam konačno došao k sebi, iznenadih se videći da Ava nije otišla i pokušah da joj se zahvalim.

"Sedenje ovde, uz tebe, bilo je pravo spokojstvo, a da je naišla neka sestra, mogla sam joj reći da čekam za slučaj da neko od bolesnika počne da jauče."

"Još nisam došao do zaključaka o onome što si rekla o Tekli. Moraću dugo o tome da razmišljam, verovatno mnogo dana. Ljudi mi kažu da sam poprilično glup čovek."

Osmehnula se, a istina je bila ovo: to što sam izgovorio, izgovorio sam (bilo je, inače, i istinito) bar delimično iz želje da navedem Avu da se osmehne. "Meni se ne čini da je tako. Pre će biti da si prilično temeljit."

"Nek to bude kako bude, imam jedno drugo pitanje. Mnogo puta kad sam spavao, ili kad sam se noću budio, pokušavao sam da povežem svoje uspehe sa svojim neuspesima. Mislim na one slučajeve kad sam upotrebio Kandžu i ostvario oživljavanje i ozdravljenje nekoga, i one druge slučajeve, kad sam to pokušavao, a život se nije vratio. Meni se čini da to ne može biti baš stvar puke slučajnosti, ali povezanost je možda takve prirode da je ja ne mogu sagledati."

"Smatraš li da si je sad saznao?"

"One tvoje reči o ljudima koji izgube ljudskost - tu bi mogao biti deo odgovora. Bila je jedna žena... koja je, iako predivna, možda bila takva. I jedan čovek je postojao, moj prijatelj, kome je Kandža samo pomogla, samo ga je delimično izlečila. Ako je moguće da neko svoju ljudskost izgubi, onda je sigurno moguće i da je neko, ko je ranije nije imao, nađe. Svugde važi ovo: što jedan izgubi, drugi nađe. Mislim da je to nastupilo kod njega. Zatim, učinak uvek kao da je manji ako su smrti nastupile nasilno..."

"Tako bih i očekivala", reče Ada tiho.

"Zalečila je majmunočoveka čiju sam ruku odsekao. Možda je to

postigla zato što sam ja lično bio izvršilac. Pomogla je i Jonasu; međutim, ja sam upotrebljavala... Tekla je upotrebljavala... one bičeve."

"Snage isceljenja štite nas od Prirode. Zbog čega bi nas Inkreator štitio od nas samih? Mogli bismo sami štititi sebe od sebe. Možda će nam on pomoći jedino onda kad zažalimo zbog onog što smo počinili."

I dalje razmišljajući, klimnuh glavom.

"Oдох ja sada u kapelu. Dovoljno si se oporavio da možeš pešice preći kraće rastojanje. Hoćeš li sa mnom?"

Dok sam bio pod tim širokim platnenim krovom, činilo mi se da je to ceo lazaret. Sad videh, mada samo mutno, kroz noć, da ima mnogo šatora i paviljona. Kod većine njih bočne strane su, kao i kod našeg, bile prikupljene nagore da bi svežina mogla ulaziti, zborane uvis pa podvezane kao jedra usidrenog broda. Ni u jedan od tih šatora nismo ušli, nego smo hodali između njih krivudavim stazama koje su, meni, izgledale dugačke, sve dok ne dođosmo do jednog šatora čije su bočne strane bile spuštene. Taj je bio od svile, a ne od platna, i sijao je skerletnom bojom jer su u njemu bile svetiljke.

"Nekada smo", reče mi Ava, "imale ogromnu katedralu. U nju je moglo da stane deset hiljada ljudi, ali se ona mogla spakovati u samo jedna vagon-kola. Naša Domnicela je naredila da ta katedrala bude spaljena neposredno pre nego što sam ja ušla u Red."

"Znam", rekoh. "Gledao sam to."

U svilenome šatoru kleknusmo pred jednostavni oltar na kome je ležala hrpa cveća. Ava se molila. Ja sam, ne znajući nijednu molitvu, govorio, bez zvuka, nekome za koga sam povremeno imao utisak da se nalazi u meni, a povremeno da je, kao što anđeo reče, beskonačno dalek.

11. PRIČA ČOVEKA ODANOG SEDAMNAESTOČLANOJ GRUPI - PRAVEDNIK

Sledećeg jutra, dok smo jeli i kad je svako bio budan, preduzeh da pitam Foilu da li je sada vreme da presudim između priče Melitove i priče Holvardove. Odmahnula je glavom i zaustila da nešto kaže, ali je Ascijanac preteče rečima: "Svi moraju davati svoj doprinos u služenju narodu. Vo vuče plug, a pas čuva stado ovaca, a mačka hvata miševе u slagalištu žita. Prema tome, i muškarci i žene, pa čak i deca mogu služiti populusu."

Foila sevnu svojim zasenjajućim osmehom. "Ovaj naš prijatelj - hoće i on da ispriča priču."

"Šta!" reče Melito; u jednom trenutku mi se učinilo da će uspeti da se dignе u sedeći položaj. "Zar ćeš dozvoliti da jedan od njih... pustiti da jedan od njih... razmisli..."

Mahnula je rukom, a on, zamuckujući još koji tren, učuta. "Dabome da hoću." Nešto kao da je pokušavalo da razvuče uglove njenih usana. "Da, mislim da hoću. Moraću, naravno, da prevodim za vas ostale. Može li tako, Severijane?"

"Ako ti tako želiš, može", rekoh.

Holvard zabubnja: "Nije tako predviđeno u našem prvobitnom sporazumu. Svake reči se sećam."

"Sećam se i ja", reče Foila. "Ovo nije ni suprotno sporazumu i vaistinu je u saglasnosti sa duhom sporazuma, a taj duh se sastojao u tome da takmaci za moju ruku - koja sada, bojim se, nije ni mnogo meka ni mnogo lepa, mada postaje mekša i lepša otkad sam prisiljena da boravim ovde - treba da se nadmeću. Ovaj Ascijanac bi me zaprosio kad bi mislio da može; zar niste приметili kako me gleda?"

Ascijanin odrecitova: "Ujedinjeni, muškarci i žene su jači; ali hrabra žena hoće decu, a ne muževe."

"Hoće da kaže da bi se rado mnome oženio, ali ne veruje da bi njegovo udvaranje bilo prihvatljivo. U tome greši." Pogledala je Melita, pa Holvarda, a njen osmeh se razvukao u cerenje. "Zar se vas dvojica stvarno toliko plašite njega kao protivnika u pričalačkom

takmičenju? Mora biti da ste bežali kao zečevi kad ste na bojnopolju videli nekog Ascijanca."

Ni Melito ni Holvard ne odgovoriše ništa, a Ascijanac, posle nekog vremena, počegovoriti. "U prošlim vremenima odanost prema Narodnoj stvari bila je sveprisutna. Volja Sedamnaestočlane grupe bila je volja svakoga."

Foila počeprevoditi: "Jednom, davno..."

"Neka niko ne dokoliči. Ako čovek besposlič, neka se udruži sa još nekima koji takođe besposlič, pa neka oni potraže neobdelano zemljište. Uputstva za kretanje neka im daje svako koga sretnu. Bolje je pešačiti hiljadu liga, nego sedeti u Kući umiranja od gladi."

"Bilo jedno imanje u nekom zabačenom kraju, a na imanju je radila grupa ljudi koji nisu bili ni u kakvom srodstvu."

"Neko je jak, neko drugi je lep, neko treći je majstor neke veštine. Ko je najbolji? Onaj koji služi narodu."

"Na tom imanju živeo je jedan dobar čovek."

"Neka poslove raspodeljuje mudri raspodelilac poslova. Neka hranu raspodeljuje pravedni raspodelilac hrane. Neka se svinje goje. Neka pacovi umiru od gladi."

"Drugi su ga varali, uzimali mu njegov udeo u raspodeli."

"Kad se narod sastane na savetovanje, suditi može, ali niko ne treba da dobije više od sto udaraca."

"Žalio se, pa ga izudarali."

"Kako se postiže ishrana šaka? Putem krvi. Kako krv stiže do šaka? Kroz krvne sudove. Ako se krvni sudovi zatvore, šake će istrunuti i otpasti."

"Otišao je sa imanja i krenuo drumovima."

"Tamo gde Sedamnaestočlana grupa sedi, tamo se konačna pravda izvršava."

"Otišao je u glavni grad i žalio se zbog načina na koji se prema njemu postupilo."

"Neka bude čiste vode za one koji naporno rade. Neka bude tople hrane za njih i neka dobiju čistu postelju."

"Vratio se na imanje, umoran i gladan posle putovanja."

"Niko ne treba da dobije više od sto udaraca."

"Opet ga istukli."

"Iza svega se neka dalja stvar nalazi, i to je tako večito; tako se drvo nalazi iza ptice, kamen ispod zemljišta, Sunce iza Urta. Neka se iza naših napora nađu naši napori."

"Pravednik nije odustao. Opet je pošao sa imanja u glavni grad."

"Mogu li svi molioći biti saslušani? Ne mogu, jer svi viču uglas. Ko će, dakle, biti saslušan - da li oni koji najglasnije viču? Neće oni, jer svi viču glasno. Oni koji najduže viču biće saslušani i pravda će biti ostvarena za njih."

"Došao je u glavni grad i ulogorio se ispred samog ulaza u boravište Sedamnaestočlane grupe, a onda je molio sve prolaznike da ga slušaju. Posle dugog vremena pušten je da uđe u palatu, a tu su vlastodršci saslušali njegove žalbe sa naklonošću."

"Ovako govori Sedamnaestočlanka: od onih koji krađu sve oduzmete, jer ništa od onoga što imaju nije njihovo."

"Rekli su mu da se vrati na imanje i kaže rdavim ljudima - u ime Sedamnaestočlane grupe - da moraju otići odatle."

"Kao što je dobro dete prema svojoj majci, takav je građanin prema Ssedamnaestočlanoj grupi."

"Uradio je tačno kako su mu kazali."

"Šta je glup govor? Glup govor je vetar. Uđe na uši, a iziđe kroz usta. Niko ne treba da dobije više od sto udaraca."

"Rugali su mu se i mlatili ga."

"Neka se iza naših napora nađu naši napori."

"Pravednik nije odustao. Vratio se još jednom u glavni grad."

"Gračanin daje stanovništvu ono što stanovništvu treba da pripadne. A šta treba da pripadne stanovništvu? Sve."

"Bio je veoma umoran. Odeća mu je bila u dronjcima, a cipele iznošene. Nije imao hrane nimalo, niti ma šta za trampu."

"Bolje je biti pravedan nego biti dobra srca, ali samo dobre sudije mogu biti pravedne; neka oni koji ne mogu biti pravedni budu dobrog srca."

"U glavnom gradu je živeo od prošnje."

Na tom mestu ne odoleh želji da prekinem priču. Rekoh Foili da je, po mom mišljenju, divno što ona tako dobro razume šta ovaj Ascijanac, svakom od tih standardnih izreka, hoće stvarno da kaže u sklopu te njegove priče, ali da ne razumem kako ona to postiže -

otkud je, na primer, znala da ona izreka o dobroti i pravednosti znači da je glavni junak priče postao prosjak.

"Pa, zamisli da je neko drugi - Melito, možda - pričao priču i u sred pričanja pružio šaku i počeo da moli za dobrotu. Ti bi znao šta time hoće da kaže, zar ne?"

Saglasih se da bih znao.

"Isti primer je i ovde. Mi ponekad nađemo ascijanske vojnike koji su odveć gladni ili bolesni da održe korak sa ostalima, a oni, kad shvate da ih nećemo ubiti, počnu da pričaju ovo o dobroti i pravdi. Na ascijanskom jeziku, dakako. To su rečenice koje ascijanski prosjaci kažu."

"Oni koji najduže viču biće saslušani i pravda će biti ostvarena za njih."

"Ovog puta je morao dobro da se načeka dok ga ne primiše ponovo u palatu, ali najzad ga pustiše unutra i saslušашe ono što je imao da kaže."

"Oni koji ne žele da služe narodu služice narodu."

"Rekli su da će strpati one rđave u zatvor."

"Neka bude čiste vode za one koji naporno rade. Neka bude tople hrane za njih i neka dobiju čistu postelju."

"Vratio se kući."

"Niko ne treba da dobije više od sto udaraca."

"I još jednom ga izlemetaše."

"Neka se iza naših napora nađu naši napori."

"Samo, on nije odustao. Opet je pošao u glavni grad da se žali."

"Oni koji se bore za narod imaju hiljadu srca. Oni koji se bore protiv njih, nemaju nijedno srce."

"E sad se rđavi uplašiše."

"Neka se niko ne protivi odlukama Sedamnaestočlane grupe."

"Rekli su sebi: 'Ovaj je išao u palatu nekoliko puta i mora biti da je tamo svaki put rekao vladaocima da nismo poslušali njihove ranije zapovesti. Znači, sad će oni sigurno poslati vojnike da nas pobiju.'"

"Ako im rane budu na leđima, ko će im krv ustavlјati?"

"Rđavi su pobjegli."

"Gde su oni koji su se u prošlosti protivili odlukama Sedamnaestočlane grupe?"

"Više nikada nisu viđeni."

"Neka bude čiste vode za one koji naporno rade. Neka bude tople hrane za njih i neka dobiju čistu postelju. Onda će, dok rade, pevati, a rad će im biti lak. Onda će, dok žanju, pevati, a težina onog što požanju biće velika."

"Pravednik se vratio kući, pa je od tad navek živeo srećno."

Svi su pljeskali ovoj priči, podstaknuti i samom pričom i mudročću ascijanskog zarobljenika i prilikom koju smo dobili da bacimo jedan pogled na život u Asciji, a ponajviše, rekao bih, ugladenošću i duhovitošću Foilinog prevoda.

Nemam načina da znam da li ti, koji ćeš na kraju ovo svedočanstvo čitati, voliš ili ne voliš priče. Ako ih ne voliš, to znači da si, nesumnjivo, prethodnih nekoliko strana prelistao bez pažnje. Ja priznajem da ih silno volim. Uistinu, meni se čini da od svih dobrih stvari na svetu jedine za koje čovečanstvo može tvrditi da ih je upravo ono samo stvorilo jesu priče i muzika; sve ostalo, lepotu, milosrdnost, san, čistu vodu i toplu hranu (kako bi to taj Ascijanac rekao) stvorio je Inkreator. Priče su, dakle, zaista sitnice u sklopu Vaseljene, ali teško je ne voleti najviše baš ono što je naše sopstveno - bar je meni teško da to ne volim.

Imam osećaj da sam iz ove priče, mada je bila najkraća i najjednostavnija od svih koje sam u ovu knjigu ubeležio, naučio nekoliko stvari koje imaju izvestan značaj. Kao prvo, uvideo sam do koje se mere naš govor, za koji zamišljamo da ga u ustima stvaramo svežeg i novog, sastoji od unapred ustaljenih izreka. Sticao se utisak da Ascijanac govori isključivo rečenice napamet naučene, iako mi nijednu od njih nismo, dok je on nije prvi put upotrebio, nikada ranije čuli. Činilo se da Foila govori baš kao ma koja obična žena i da me je neko pitao koristi li ona takve uhodane rečenice, ja bih rekao da ne koristi - a ipak, koliko je puta bilo moguće predvideti završetke njenih rečenica na osnovu početaka.

Drugo, saznao sam koliko je teško odstraniti želju da se ostavi utisak. Stanovnici Ascije bili su prinuđeni da govore isključivo glasom svog gospodara; ali oni su od toga načinili jedan novi jezik i ja, kad sam saslušao Ascijančevu priču, više nisam sumnjao u to da mogu iskazati šta god zažele.

I, treće, još jednom sam uvideo koliko je pričanje ma koje priče mnogostrana stvar. Nijedna, svakako, ne bi mogla biti jednostavnija od Ascijančeve, ali kakvo je bilo njeno značenje? Da li joj je cilj bio da uzdiže slavu Sedamnaestočlane grupe? Sam strah od njihovog imena potukao je sasvim zlotvore. Da li je namera bila da se izrekne osuda te grupe? Članovi te grupe saslušali su žalbe jednoga pravednika, ali ipak za njega nisu učinili ništa osim što su mu davali svoju govornu podršku. Nikakvog nagoveštaja u priči nije bilo da bi oni ikada učinili išta više.

Ali one stvari koje sam najviše želeo da doznam dok sam slušao Ascijanca i Foilu nisam doznao. Koja je pobuda nju navela da dopusti Ascijancu učešće u takmičenju? Čista svojevolsnost? Gledajući njene nasmejane oči, u to sam mogao lako poverovati. Da li ju je on zapravo privlačio? To mi je sigurno bilo teže poverovati, ali svakako nije bilo nemoguće. Ko nije viđao slučajeve da je pojedinim ženama izuzetno privlačan onaj muškarac koji baš nijednu privlačnu osobinu nema? Ona je, očigledno, imala mnogo dodira sa Ascijancima, a on očigledno nije bio običan vojnik, jer su ga njegovi naučili našem jeziku. Da li se nadala da će iz njega izvući neku tajnu?

A šta je s njim? Melito i Holvard su jedan drugoga optuživali za pripovedanje sa skrivenim namerama. Da li je i on, pričajući, imao neke skrivene namere? Ako jeste, mora biti da je hteo da kaže Foili - i nama ostalima - da nikada neće odustati.

12. VINOK

Te večeri dođe mi još jedan posetilac: jedan od muških robova obrijane glave. Ja sam do tada sedeo na svom krevetu i pokušavao da pričam sa Ascijancem, a ovaj rob sede pored mene. "Sećaš li se mene, liktore?" upita on. "Zovem se Vinok."

Odmahnuo sam glavom.

"Ja sam te okupao i pobrinuo se oko tebe one prve noći kad si stigao", reče mi on. "Čekao sam, evo, da se dovoljno oporaviš, pa da popričamo. Došao bih još prošle noći, ali ti si se bio već zadubio u razgovor sa jednom od naših postulantkinja."

Zapitah ga o čemu želi da priča sa mnom.

"Maločas te nazvah liktorom, a ti to ne poreče. Da li si zaista liktor? One noći bio si odeven kao liktor."

"Bio sam liktor", rekoh mu. "Ono je jedina odeća koju posedujem."

"Ali više nisi liktor?"

Odmahnuh glavom. "Došao sam na sever da bih stupio u vojsku."

"Aha", reče on. Na trenutak skloni pogled sa mene.

"Sigurno ima i drugih koji to rade."

"Ima, nekolicina takvih se nađe. Većina se učlani, ili bude naterana da se učlani, na jugu. Poneko doputuje na sever, kao ti, u želji da stupi u neku određenu jedinicu, gde mu se već nalazi neki prijatelj ili rođak. Vojnički život..."

Sačekao sam da nastavi.

"Veoma je sličan robovskom, rekao bih. Ja nikad nisam bio vojnik, ali sam sa mnogim vojnicima razgovarao."

"Zar je tvoj život tako jadan? A ja bih očekivao da Pelerinke budu blage gospodarice. Da li te biju?"

Na ovo se nasmešio, pa se okrenuo tako da sam mu video leđa. "Bio si liktor. Šta misliš o mojim ožiljcima?"

U svetlosti koja je popuštala ja sam ih jedva video. Prešao sam prstima preko njih. "Mislim samo to da su veoma stari i da su načinjeni bičem", rekoh.

"Stekao sam ih pre nego što sam napunio dvadeset godina, a

sad mi je blizu pedeset. Napravio ih je jedan čovek u crnoj odeći nalik na tvoju. Jesi li dugo bio liktor?"

"Ne, nisam dugo."

"Onda ne znaš mnogo o tom poslu?"

"Znam dovoljno da ga obavljam."

"I to je sve? Čovek koji me je bičevao rekao je da pripada esnafu mučitelja. Pomislih da si možda i ti čuo za taj esnaf."

"Jesam."

"Jesu li oni nešto stvarno? Neki mi rekoše da je ta gilda izumrla odavno, ali to nije kazao ovaj koji me je bičevao."

Rekoh mu: "Oni, koliko je meni poznato, i sad postoje. Da li se kojim slučajem sećaš imena tog mučitelja koji te je šibao?"

"Sebe je nazivao imenom 'kalfa Palaemon'... a, znaš ga!"

"Da. Bio mi je nastavnik neko vreme. Sada je starac."

"Znači, još je živ? Hoću li ga ikad više videti?"

"Ne verujem."

"Voleo bih da ga vidim. Možda jednog dana i hoću. Inkreator, ipak, uređuje sve. Vi momci živite raspojasano - znam da sam ja tako živio kad sam bio tvojih godina. Da li si već saznao da on oblikuje sve što mi činimo?"

"Možda."

"Veruj mi, to je tako. Video sam mnogo više nego ti. A pošto je tako, postoji mogućnost da ja više nikada kalfu Palaemona videti neću i da si ti ovde doveden da budeš moj glasnik."

Upravo u tom trenutku kad sam očekivao da mi on saopšti tu svoju poruku, kakva god bila, on začuta. Oni pacijenti koji su Ascijančevu priču slušali onako pomno sada su razgovarali između sebe; ali negde u hrpi zaprljanog posuđa koju je ovaj stari rob nakupio jedna posuda se pomakla uz vrlo tihi zveckaj i ja sam to čuo.

"A šta znaš o zakonima ropstva?" upita me on najzad. "Mislim, o načinima kako, po zakonu, neki muškarac ili neka žena mogu postati robovi?"

"Vrlo malo", rekoh. "Jedan moj prijatelj" (mislio sam na zelenog čoveka) "bio je nazivan robom, ali to je bio samo jedan stranac koji nije imao sreće i koji je pao u šake nekim bezosećajnim ljudima.

Znao sam da to nije bilo po zakonu."

Klimnuo je glavom. "Je li on bio tamne kože?"

"Pa, moglo bi se tako reći."

"U vrlo starim vremenima, koliko sam ja čuo, ropstvo je bilo zasnovano na boji kože. Što je tamnije puti čovek bio, utoliko više su ga činili robom. U ovo je teško poverovati, znam. Ali mi smo u Redu imali jednu šatlenu koja je mnogo znala o istoriji i ona mi je to rekla. Ona je bila žena od istine."

"To je, nesumnjivo, nastalo zbog toga što robovi često moraju da obavljaju teške poslove na Suncu", primetih. "Mnogi običaji iz prošlosti izgledaju nam danas kao puki ćefovi."

Na ovo se malčice naljutio. "Veruj meni, mladi čoveče, živeo sam i u starim danima i u ovim novim i znam mnogo bolje nego ti šta je bilo bolje."

"Tako je i majstor Palaemon govorio."

Kao što sam se i nadao da će biti, ova primedba ga je vratila na njegovu glavnu temu razgovora. "Čovek na samo tri načina može postati rob", reče on. "Kod žena je to drugačije, postoji i brak i tako dalje. Ako muškarca dovedu iz stranih zemalja kao roba u Komonvelt, on postaje rob, a vlasnik koji ga je doveo ovamo može ga i prodati ako hoće. To je prvi način. Ratni zarobljenici, kao ovaj Ascijanac ovde, robovi su autarha, koji je gospodar gospodarima i rob robovima. Autarh može da ih proda ako hoće. To često i čini, a pošto od većine tih Ascijanaca ne možeš imati nikakve koristi osim da ih upotrebiš za neki težak trud, često se viđaju kao veslači, na gornjim rekama. To je drugi način. A treći je da muškarac može da proda sebe nekome i od tada mu služi, jer slobodan čovek je gospodar sopstvenog tela - on je već, da tako kažemo, rob samome sebi."

"Mučitelji retko viđaju robove", rekoh. "A i zašto bi, kad roba može tući i gazda?"

"Ja tad nisam bio rob. To je deo onog što sam mislio da pitam kalfu Palaemona. Bio sam samo momak uhvaćen u krađi. Kalfa Palaemon je došao da razgovara sa mnom tog jutra kad sam bio na redu da budem bičevan. Ja sam mislio da je on došao iz dobrote, međutim tad mi je rekao da pripada esnafu mučitelja."

"Mi uvek, ako možemo, pripremimo klijenta", reko.

"Rekao mi je da ne treba da se trudim da ne jaučem - ne boli toliko mnogo, kazao mi je on, ako se prodernjaš upravo u trenutku kad se korbač spušta. Obećao mi je da neće zadati nijedan udarac preko onog broja koji je sudija odredio i dodao je da, prema tome, mogu i da brojim udarce, pa ću znati kad je kraj blizu. Rekao je i to da neće udarati jače nego što mora, a mora da raseca kožu, i da neće polomiti nijednu kost."

Klimnuh glavom.

"Onda sam ga zapitao da li bi mi učinio jednu uslugu, a on reče da hoće ako je u mogućnosti. Želeo sam da on, posle, dođe još jednom i da opet razgovara sa mnom, a on reče da će nastojati da dođe kad se budem malo oporavio. Onda je ušao kaluđer da očita molitvu. Vezali su me za jedan direk, tako da su mi šake bile iznad glave, a obaveštenje o mojoj krivici su priboli u drvo, iznad šaka. Verovatno si ti to obavio mnogo puta."

"Dovoljan broj puta", reko.

"Ne verujem da je u postupanju sa mnom bilo ikakvih razlika. Ožiljke imam i danas, ali su, kao što kažeš, slabo vidljivi. Video sam mnoge ljude sa gorim ožiljcima. Apsandžije me odvukoše natrag do moje ćelije, kao što običaji zahtevaju, mada sam, čini mi se, mogao i sam da hodam. Ne boli to kao kad ti odseku ruku ili nogu. Ovde sam pomogao hirurzima da odseku mnogo toga."

"Jesi li tada bio mršav?" upitah ga.

"Veoma mršav. Mislim da si mogao da izbrojiš svako pojedino moje rebro."

"E, to ti je znatno pomoglo. Bič duboko zaseca u leđa debelog čoveka, a onda on krvari kao svinja. Narod govori da kazne koje trgovci dobijaju za varanje na meri i slične prestupe nisu dovoljne, ali oni koji tako govore ne znaju koliko taj trgovac strada kad je kažnjen."

Vinok na ovo klimnu glavom. "Sledećeg dana osećao sam se maltene isto onako snažan kao i pre bičevanja, a kalfa Palaemon je došao, kao što je i obećao. Ispričao sam mu kako stvari stoje sa mnom - kako živim i tome slično - i postavio mu i poneko pitanje o njemu. Pretpostavljam da ti može izgledati nenormalno da neko tako

priča sa čovekom koji ga je izbičevao?"

"Ne. Mnogo puta sam slušao o sličnim stvarima."

"Rekao mi je da je učinio nešto protiv svoje gilde. Nije mi hteo reći šta, ali zbog toga što je učinio bio je prognan na neko vreme. Kazao mi je kakva su njegova osećanja zbog toga i koliko je usamljen. Rekao je da se trudio da poboljša svoje raspoloženje na taj način što je razmišljao o životu drugih ljudi i što je sebi ukazivao da ni oni, kao ni on, nisu ni u jednom esnafu. Međutim zbog toga ih je samo žalio, a uskoro je počeo da sažaljeva i sebe. Rekao mi je da ako želim da budem srećan i da ne prolazim ponovo kroz ovu vrstu stradanja, treba da nađem sebi nekakvo bratstvo i učlanim se."

"Da?" rekoh.

"I ja sam odlučio da ga poslušam. Kad sam pušten na slobodu, razgovarao sam sa majstorima mnogih esnafa, u početku izbirljivo, a kasnije sam pričao sa svima za koje sam mislio da bi me mogli primiti, sa kasapima i svećarima na primer. Niko od njih nije hteo da uzme šegrta tako starog kao što sam ja bio, niti šegrta koji nema da plati za školovanje, niti šegrta sa lošim karakterom - kako je koji video moja leđa, tako je dolazio do zaključka da sam izazivač nevolja."

"Pomislio sam", nastavi on, "da potpišem obavezu da radim na lađi, ili da stupim u vojsku; od tada pa do sad mnogo puta sam poželeo da sam jedan od ta dva izbora prihvatio, mada bih, da jesam, sad možda želeo da nisam, ili možda ne bih bio ni živ, pa ne bih mogao ništa želeti. Onda mi, ne znam zašto, pade na pamet da se pridružim nekom religijskom redu. Popričao sam sa gomilom takvih i dva reda su prihvatila da me prime, iako sam im rekao da nemam novac i pokazao leđa. Međutim, što sam više slušao o njihovom načinu života unutra, sve mi se manje činilo da mogu to prihvatiti. Ja sam se često napijao, a i devojke sam mnogo voleo, pa nisam stvarno želeo da se menjam. Onda sam, jednog dana, stojeći i besposličevići na nekom uglu, video jednog čoveka za koga sam pretpostavio da pripada nekom redu s kojim još nisam razgovarao. Moj plan je tada već bio da potpišem obavezu za rad na jednom, određenom, brodu, ali do isplovljavanja tog broda ostalo je još skoro nedelju dana, a neki mornar mi je rekao da veliki deo najtežih

poslova mora da se uradi baš kad su te pripreme, te da ću moći da ih izbegnem ako sačekam do trenutka kad lađa bude manje-više spremna da digne sidro. To je, sve skupa, bila lagarija, ali ja to tada nisam znao. Nego, pođem ja za tim čovekom koga sam spazio, a koji je, vidiš, bio izišao da nakupuje povrće, pa mu priđem i pitam ga o njegovom redu. Na to mi on reče da je rob Pelerinki i da je to isto kao da je učlanjen u neki red, samo bolje. Čovek može i da pijucne malo i niko mu neće zameriti, pod uslovom da bude trezan kad pristupi svom radu. Može i da legne sa devojkama, a ima i dobre prilike jer devojke misle da su ti robovi nekakvi sveti ljudi, a Red putuje svuda. Zapitah ga da li bi, po njegovom mišljenju, oni prihvatili mene i rekoh da ne mogu poverovati da je život tako dobar kao što on to prikazuje. On reče da je siguran da bi me primili i da, iako ne može na licu mesta dokazati ono o devojkama, može dokazati svoju tvrdnju o piću: sešćemo i zajednički popiti bocu crvenog. Otišli smo u jednu tavernu pokraj pijace i seli, a on je obećano ispunio. Ispričao mi je da njihov život prilično liči na mornarski, jer najbolja stvar u mornarskom životu je ta što vidiš razna mesta, a to postižu i oni. Liči i na vojnički život, jer oni nose oružje kad Red putuje kroz divljinu. Povrh svega, još ti i plate da potpišeš. U redovima stvari idu ovako: ko god polaže zakletvu, daje i prilog. Posle ako odluči da istupi, vrata mu deo tih para koje je dao, u zavisnosti od toga koliko dugo je ostao. Za nas, robove, objasnio mi je, stvar ide sasvim suprotno. Rob biva plaćen onog trenutka kad potpisuje. Posle ako hoće da ode, mora da kupi sebi pravo na istupanje, međutim ako ostaje, zadržava sve pare. Imao sam majku i znao sam, iako nikad nisam išao da je posetim, da ona nema nijedan aes. Dok sam premišljao o tim religijskim redovima, postao sam i ja nešto religiozniji i nije mi bilo jasno kako bih obavljao misiju za Inkreatora ako bi mi stalno bila na umu. Potpisao sam taj papir - a Goslin, rob koji me je doveo, dobio je nagradu za to, naravno - i odneo sam pare mojoj majci."

Rekoh: "To je sigurno donelo sreću i njoj i tebi."

"Mislila je da je to nekakav trik, ali ja sam joj pare ipak ostavio. Naravno da sam morao odmah nazad u Red, koji je bio uputio nekog da ide sa mnom. I evo, trideset godina tu provedoh."

"Pretpostavljam da ti treba za to čestitati."

"Ne znam. Bio je to težak život, ali svi životi su teški, koliko sam ih ja sagledao."

"I ja", reko mu. Istinu govoreći, već me je hvatao dremež, pa sam priželjkivao da on ode. "Hvala ti što si mi ispričao svoju priču. Našao sam da je vrlo zanimljiva."

"Želim nešto da te pitam", reče on, "a ti da pitaš, u moje ime, kalfu Palaemona ako ga opet vidiš."

Klimnuo sam glavom i čekao.

"Rekao si da bi očekivao da Pelerinke budu blage gospodarice i tu si, valjda, bio u pravu. Neke od njih su prema meni ispoljavale veliku dobrotu, a bičevali me ovde nisu nijednom - ništa gore od nekoliko šamara nisam dobio. Ali trebalo bi da ti je poznato kako ovi to postižu. Ako se neki rob ne ponaša dobro, oni ga prodaju, to je sve. Možda ne pratiš moju misao."

"Mislim da ne pratim."

"Mnogi se prodaju ovom redu računajući, kao ja, da će to biti lak život pun pustolovina. A uglavnom i jeste tako, a, osim toga, prijatno je pomagati u lečenju bolesnih i ranjenih. Ali oni koji Pelerinkama nisu po volji budu prodati, a Pelerinke za takve robove dobiju daleko više para nego što su platile njima. Vidiš sad u čemu je stvar? Na taj način one ne moraju nikog da biju. Otprilike najcrnja kazna ti je ako dobiješ da ribaš klozete. Međutim, ako ih ne zadovoljiš, začas te pošalju tamo odakle robove gone u okno rudnika. Ono što sam tokom svih ovih godina želeo da pitam kalfu Palaemona..." Vinok zastade, grickajući donju usnu. "On je bio mučitelj, zar ne? Rekao je tako, a to si rekao i ti."

"Da, bio je. I još je."

"Onda želim da znam sledeće: da li mi je rekao ono što mi je rekao da bi me stavio na muke? Ili mi je dao najbolji savet koji je mogao dati?" Vinok okrete glavu na drugu stranu da ne bih mogao videti izraz njegovog lica. "Hoćeš li mu to pitanje postaviti, za mene? Onda ću te, možda, neki drugi put sresti opet."

Reko mu: "Dao ti je najbolji savet što je umeo, to sam siguran. Da si ostao onakav kakav si do tada bio, moglo se desiti da budeš, još davno, smaknut, njegovom rukom ili rukom nekog drugog mučitelja. Jesi li ikad gledao pogubljenje čoveka? Ali mučitelji nisu sveznalice."

Vinok ustade. "Ni robovi to nisu. Hvala ti, mladiću."

Dotakoh ga po mišici ruke da bih ga zadržao još jedan trenutak. "A mogu li sad ja tebe nešto da pitam? Ja sam bio mučitelj. Ako si se toliko godina plašio da ti je majstor Palaemon ono kazao samo da bi ti zadavao bol, otkud znaš da i ja nisam, ovog trenutka, učinio isto?"

"Znam po tome što bi ti kazao suprotno", reče mi on. "Laku noć, mladiću."

Neko vreme sam razmišljao o Vinokovim rečima i o onome što mu je kazao majstor Palaemon pre toliko godina. Bio je, dakle, i Palaemon lutalica tada, možda deset godina pre mog rođenja. A ipak, vratio se u Citadelu da postane majstor esnafa. Prisetih se kako je Abdiesus (koga sam izneverio) želeo da ja budem proglašen za majstora. Nema sumnje, taj zločin koji je majstor Palaemon počinio, ma kakav da je bio, kasnije je prikrivalo celokupno bratstvo esnafa. I sad je Palaemon majstor, iako - kao što sam celog života primećivao, ali se zbog snage navike nisam toj pojavi čudio - majstor Gerlous, mada je toliko mlađi, upravlja svim esnafskim poslovima. Napolju su se topli vetrovi severnog leta igrali među šatorskim konopcima; ali ja sam imao utisak da se opet penjem stepeništem kule matahina, što će reći "kule maskiranih ljudi", i da čujem hladne vetrove kako pevaju među tornjevima Citadele.

Najzad sam, u nadi da ću svoj um okrenuti ka stvarima manje bolnim, ustao, protegao se, pa odšetao do Foilinog ležaja. Bila je budna, pa sam neko vreme pričao s njom, a onda sam je pitao da li je čas da presudim o pričama; ona, međutim, reče da ću morati da pričekam bar još jedan dan.

13. FOILINA PRIČA - ARMIGEROVA KĆER

"Priliku su dobili i Holvard i Melito, pa čak i ovaj Ascijanac. Zar ne smatrate da treba i ja da je dobijem? Takmaca ima čak i onaj muškarac koji se, misleći da ga nema, udvara nekoj devojci; takmac mu je ona sama. Ona može dati sebe njemu, ali može se takođe opredeliti da zadrži sebe za sebe. On nju mora ubediti da će biti srećnija s njim nego sama; muškarci često uspevaju da ubede curice da je to istina, ali to često nije istina. U ovom takmičenju uzeću udela i ja i osvojiću sebe za sebe ako mogu. Ako se udajem radi priča, zar da se udam za nekoga ko je lošiji pričalac od mene? Svaki od ove trojice ispričao je po jednu priповest o svojoj zemlji. Tako ću i ja.

Moja zemlja je zemlja dalekih obzorja, širokog neba. To je zemlja trave i vetra i galopirajućih kopita. U leto vetar može biti vruć kao dah peći, a kad se pampe zapale, linija dima se pruža po stotinu liga u širinu, a lavovi jašu na našoj stoci da bi pobjegli i pritom izgledaju kao đavoli. Muškarci u mojoj zemlji su hrabri kao bikovi, a žene žestoke kao jastrebovi.

Kad je moja baba bila mlada, postojala je u mojoj zemlji jedna vila toliko daleka da niko nikad nije tamo odlazio. Pripadala je jednom armigeru, feudalcu koji je služio vladaru Paskue. Posedi su bili bogati, a kuća fina; volovi su morali celo jedno leto vući krovne grede da bi ih dovukli do tog gradilišta. Zidovi bejahu, kao i kod svih kuća u mojoj zemlji, napravljeni od zemlje, debeli tri koraka. Narod koji živi u šumovitim predelima ruga se takvim zidovima, ali oni su prohladni, lepo izgledaju kad se okreće, a nesagorivi su. Zgrada je imala i kulu, i jednu široku banketsku dvoranu, i jednu skalameriju od konopaca, točkova i kofa, pomoću koje su dva konja-meričipa, hodajući ukrug, navodnjavala vrt na krovu.

Taj armiger je bio neki galantan čovek, a njegova supruga divna žena, ali od sve njihove dece samo jedno je živelo duže od godinu dana. Devojčica je to bila i izrasla visoka, mrka kao štavljena koža, ali ipak glatka kao ulje, sa kosom boje najbleđeg vina, a očima mračnim poput olujnih oblaka. Ali vila gde su boravili bila je tako udaljena, da niko nije za tu devojkicu znao i niko nije dolazio da je

potraži. Često je jahala sama po celi dan, loveći sa svojim sokolom ili jurcajući za svojim pegastim lovnim mačkama ako poteraju neku antilopu. Isto tako, često je sedela sama u svojoj spavaćoj sobi po čitav dan, slušajući pesmu ševe u kavezu i prelistavajući stare knjige koje je njena majka bila donela od kuće.

Najzad joj je otac zaključio da se mora udati, jer već joj se bližilo leto dvadeseto, posle koga bi je malo ko hteo. Onda je razaslao svoje slugе da otputuju do tri stotine liga u svakom pravcu, da viču o njenoj lepoti i da obećavaju da će posle njegove smrti njen muž dobiti na upravljanje sve što je bilo njegovo. Mnogi fini jahači su došli, sa posrebnim sedlima i koralom na jabukama držalja mačeva. Ugostio ih je sve, a njegova kćer se, sa kosom prikupljenom pod muški šešir i dugačkim nožem u muškoj kaniji o pojasu, družila s njima, glumeći da je jedan od njih, da bi mogla čuti ko se hvali da je imao mnogo žena i da bi mogla videti ko krade kad misli da ga niko ne vidi. Svake noći odlazila je kod svog oca i govorila mu imena njihova, a posle njenog odlaska on ih je zvao i govorio im o kolčevima do kojih niko ne odlazi, gde ljudi, vezani sirovom goveđom kožom, umiru na Suncu. Onda bi, ujutro, oni osedlali svoje konje i odjahali.

Uskoro ostadoše samo trojica. Tada se armigerova kćer više nije usuđivala zalaziti međ njih, jer se plašila da će je oni, sad kad su tako malobrojni, sigurno prepoznati. Otišla je u svoju spavaću sobu i rasplela i iščetkala kosu, skinula lovačku odeću i okupala se u mirišljavoj vodi. Prstenje je stavila na prste i narukvice na ruke, široke obruče od zlata na uši namestila, a na glavu stavila onu tananu zlatnu dijademu koju armigerske kćeri imaju pravo nositi. Ukratko, učinila je sve što je znala da sebe ulepša, a pošto je u srcu bila hrabra, moguće je da tada nigde nije bilo lepše cure.

Kad je bila obučena kako je htela, poslala je sluškinju da pozove njenog oca i tu trojicu prosaca k njoj. 'A sad me gledajte', rekla je. 'Obruč zlatni vidite iznad mog čela i manje obruče koji mi vise sa ušiju. Ruke koje će grliti jednoga od vas obgrljene su i same narukvicama, a na prstima imam obruče još manje - to mi je prstenje. Moj sandučić za nakit leži otvoren pred vama i u njemu se više nijedan prsten ne može naći; ali u ovoj sobi postoji još jedan

prsten - onaj koji ne nosim na sebi. Može li ga jedan od vas trojice otkriti i doneti mi ga?'

Njih trojica počеше zavirivati gore i dole, iza zidnih ćilima, ispod kreveta. Najzad najmlađi skide kavez ševin sa kuke i odnese ga do armigerove kćeri; a tu je, oko desne noge ševine, bio majušni zlatni prsten. 'A sad me slušajte', reče ona. 'Biće mi muž onaj ko mi opet pokaže ovu smeđu ptičicu.'

To reče, pa kavez otvori, gurnu ruku unutra, pa onda ode do prozora, ševu na prstu noseći, i hitnu je kroz prozor. Na trenutak trojica prosaca ugledaše svetlucanje tog zlatnog prstenčića na Suncu. Ševa odlete u visine i najzad postade samo tačkica u nebu.

Prosci zatim pohitaše niz stepenište i kroz vrata, dovikujući da im se dovedu njihovi atovi, hitronogi prijatelji koji su ih već preneli preko tolikih liga prazne pampe. Nabaciše sedla srmom opervažena na leđa atovima i za manje od jednog trenutka odjahaše sva trojica sa vidika armigera i njegove kćerke, ali i jedan drugome sa vidika, jer je jedan odjahao na sever prema džunglama, jedan na istok ka planinama, a najmlađi na zapad ka nemirnome moru.

Onaj što se na sever zaputio stiže posle nekoliko dana jahanja do reke prebrze da bi se preplivati mogla, pa pojaha njenom obalom, stalno osluškujući pesme ptica koje tamo življahu, sve dok ne dođe do jednog gaza. A na gazu - već sedi, na smeđem destrijeru, jedan jahač u smeđoj odeći. Lice maskirao smeđom maramom, a smeđi bejahu i njegov ogrtač, šešir, sva njegova odeća; oko zglavka njegove smeđe desne čizme bio je zlatni obruč.

'Kaži se ko si!' viknuo je prosac.

Prilika u smeđem ni reči odgovora ne dade.

'Bio je među nama proscima jedan mladi čovek koji je nestao pretposlednjeg dana', reče prosac, 'a ja mislim da si to bio ti. Na neki način si saznao za moje tragalačko putovanje i sad bi hteo da me sprečiš. Miči mi se, dakle, s puta, ili ćeš mrtav ostati tu gde si sad.'

To reče, pa mamuznu svoga destrijera i tako ga u vodu nagna. Vodili su borbu na način kako to muškarci u mojoj zemlji čine, držeći mač u desnici, a dugački nož u levici ruci, i to je potrajalo neko vreme, jer je prosac bio jak i hrabar, a smeđi jahač hitar i sečivu vešt. Ali najzad ovaj drugi pade, a njegova krv poče pomućivati vodu.

'Ata ti ostavljam tvoga', viknu prosac, 'za slučaj da imaš dovoljno snage da se opet u sedlo popneš. Jer ja sam milosrdan čovek.' Onda odjaha.

Onaj što se ka gorama zaputio stiže, takođe posle nekoliko dana jahanja, do mosta one vrste kakvu gorštaci prave: bilo je to nešto uzano, od konopca i bambusa, razapeto preko provalije kao paučina. Niko osim budala ne pokušava da jaše preko takvih krparija, pa zato on sjaha i povede svoga ata za uzde.

Kad je počinjao prelazak, činilo mu se da je čitav most prazan ispred njega, ali pre nego što četvrtinu puta pređe, na sredini se pojavi jedna prilika. Po obliku je znatno ličila na čoveka, ali boje u celosti smeđe, izuzev jednog seva beline; osim toga, oko sebe kao da je sklopila nekakva smeđa krila. Prilazeći bliže, drugi prosac vide zlatni obruč oko zglavka jedne čizme, a za ona sklopljena smeđa krila sad mu se učini da su samo ogrtač smeđe boje.

Onda iscrta prstima Znak ispred sebe da bi se zaštitio od onih duhova koji su zaboravili svoga tvorca, pa viknu: 'Kaži se ko si!'

'Vidiš me', odgovori mu prilika. 'Imenuj me istinito i tvoja želja biće moja želja.'

'Ti si duh one ševe koju je armigerova ćerka poslala', reče drugi prosac. 'Može se tvoj oblik menjati, ali te prsten odaje.'

To čuvši, smeđa prilika poteže mač i pruži ga drugom proscu, drškom napred. 'Imenovao si me istinito', reče. 'Šta želiš da učinim?'

'Da se vratiš sa mnom do armigerove kuće', reče prosac, 'da bih te mogao pokazati armigerovoj kćeri i tako nju zadobiti.'

'Ja ću se rado sa tobom vratiti, ako je to ono što želiš', reče smeđa prilika. 'Ali te upozoravam sada da ona, kada me vidi, neće u meni videti ono što ti vidiš.'

'Svejedno, hajde ti sa mnom', odgovori prosac, ne znajući šta bi drugo rekao.

Na takvim mostovima kakve planinci prave čovek se može okrenuti bez mnogo teškoća, ali četvoronožnoj životinji to je gotovo nemoguće. Zato bejahu prinuđeni da nastave ka drugoj strani, da bi se tamo prosac mogao okrenuti i poći ka armigerovoj kući još jednom. 'Kako je ovo dosadno', razmišljao je on hodajući po tom dugačkom mostu, 'ali i kako teško i opasno. Zar tu ne može biti i

neke koristi za mene?' Najzad se obrati prilici smeđe boje: 'Ja moram da prepešačim ovaj most, a onda da ga prepešačim još jednom. Ali moraš li to i ti? Zašto ne odletiš na onu stranu da me tamo čekaš?'

Na ovo se smeđe obličje nasmeja divnim tonovima ptičje pesme. 'Zar ne vide da mi je jedno krilo zavojem omotano? Odlepršao sam preblizu jednome od tvojih takmaca, a on me je mačem zasekao.'

'Znači, ne možeš leteti daleko?' upita drugi prosac.

'Zaista ne mogu. Dok si se ti približavao ovom mostu, sedeo sam na smeđoj ogradi i odmarao se, a kad sam čuo tvoj korak, jedva sam imao snage da malo zalepršam i podignem se.'

'A, tako', reče drugi prosac i začuta. U sebi je, međutim, govorio: 'Ako bih ja presekao ovaj most, ševan bi opet morao uzeti oblik ptice - ali ne bi mogao leteti daleko, pa bih ga ja sigurno ubio. Onda bih ga mogao odneti natrag, pa bi ga armigerova kći prepoznala.'

Kad su dospeli do suprotne strane, on potapša vrat svoga đogata koga natera da se okrene, razmišljajući o tome da će i đogat poginuti, ali da je pogibija makar i najbolje takve životinje mala cena ako se uporedi sa posedovanjem velikih krda. 'Pođi za nama', reče smeđoj pojavi, pa povede svoga ata još jednom na most, tako da su preko te bolne i vetrovite praznine išli ovim redom: prvo on, pa za njim destrijer i najzad smeđa prilika. 'Životinja će se propinjati dok most bude padao', razmišljao je on, 'pa duh ševana neće moći da projuri mimo nje, zato će morati ili da se vrati svome ptičjem obliku ili da pogine.' Njegovi su, vidite, planovi bili oblikovani verovanjima koja u mojoj zemlji postoje, u kojoj će vam oni što veruju u menjače oblika reći da takvi stvorovi, kad ih zarobiš, ne mogu više - baš kao ni zarobljene misli - da se menjaju.

Nadole krenuše sve troje, po dugačkoj lučnoj liniji toga mosta, pa onda nagore, drugom stranom krivine, do one kamenite ivice sa koje je drugi prosac na most i bio krenuo; a on, čim na nju nogom stade, poteže svoj mač, oštar koliko je njegovim trudom mogao naoštren biti. Dva rukodržača od konopca je taj most imao i dva kudeljna palamara za nošenje težine bambusove staze. Trebalo je prvo palamare da seče, ali on je straćio jedan trenutak na rukodržače, a smeđa prilika se odostrag bacila u sedlo destrijera, zarila mamuze u

bokove atu i na prosca jurnula, tako da ga at obori. Tako pogibe drugi prosac pod kopitima sopstvene jahaće zveri.

Onaj što se ka moru zaputio, najmlađi, stiže, takođe posle nekoliko dana jahanja, do obale. Tamo, na plaži, pokraj nemirnoga mora, sreće nekog u smeđem ogrtaču, sa smeđim šeširom i smeđom krpom preko nosa i očiju i sa zlatnim obručem oko zglavka jedne svoje smeđe čizme.

'Vidiš me', reče ta smeđa spodoba. 'Imenuj me istinito i tvoja želja će biti moja želja.'

'Anđeo si', odvrati najmlađaniji prosac, 'poslat da me odvede do ševe koju tražim.'

To čuvši, smeđi anđeo poteže mač i pruži ga najmlađem proscu, drškom napred, govoreći: 'Imenovao si me istinito. Šta želiš da učinim?'

'Nikad ja neću pokušati da rušim želje anđeoskog cara', odgovori najmlađi prosac. 'Pošto si poslat da me vodiš do moje ševe, čini tako.'

'I hoću', reče anđeo. 'Međutim, želiš li ti da ideš najkraćim putem? Ili najboljim?'

Na to najmlađi prosac pomisli u sebi: 'Ovo mora biti neki trik. Nebeske sile stalno prekorevaju ljude zbog nestrpljenja, a i lako im je da to čine jer su besmrtni. Nesumnjivo najkraći put vodi kroz užase podzemnih pećina, ili tako nešto.' Zato on anđelu odgovori: 'Najboljim. Zar ne bi narušilo čast one kojom ću se oženiti ako bih ijednim drugim putovao?'

'Neki kažu jedno, neki kažu drugo', odgovori anđeo. 'A sad daj da se popnem na destrijera, iza tebe. Ima jedna dobra luka nedaleko odavde, a u njoj sam upravo prodao dva destrijera dobra poput tvog ili bolja. Prodaćemo i tvoga, a i ovaj zlatan prsten koji nosim oko čizme.'

U luci učiniše kako je anđeo rekao i dobijenim novcem lađu kupiše, ne veliku, ali zato brzu i zdravu, i unajmiše trojicu mornara, znalaca svog posla, da lađom rukuju.

Posle tri dana plovljenja, kad dođe i treća noć, najmlađeg prosca zahvati san onakav kakav mladići sanjaju. Budeći se, dotakao je jastuk pokraj svoje glave i našao da je jastuk topao, a kad opet leže

da spava, oseti neki istančani miris - mogao je to, možda, biti miris onih cvetajućih trava koje žene u mojoj zemlji suše u proleće da bi ih sebi u kose uplitale.

Do jednog ostrva stigoše na koje muškarci nikada ne dolaze, a najmlađi prosac tu siđe, da traži svoju ševu. Ne nađe je, ali, u vreme umiranja dana, svuču odeću sa sebe da se rashladi u valovitom moru. Na tom mestu mu se, kad svetlost zvezda ojača, pridruži još neko. Plivali su zajedno i zajedno ležali na plaži, priče kazujući.

Jednog dana dok su virili preko pramca svoga brodića tražeći drugi (jer oni su ponekad trgovali, a i borili se pokatkad), nalete jak udar vetra i odnese anđelov šešir u sveproždiruće more, a uskoro i smeđa krpa koja joj je lice dotad pokrivala ode da se šeširu pridruži.

Najzad im je dodijalo nemirujuće more, pa pomisliše na svoju zemlju gde lavovi jašu na našoj stoci u jesen kad gori trava i gde su muškarci hrabri kao bikovi, a žene žestoke kao jastrebovi. Svoju lađicu su bili nazvali 'Ševa', i sad 'Ševa' polete preko plavih voda, svakog jutra nabadajući crveno Sunce na svoju pramčanu gredu. U onoj istoj luci gde su je kupili sad je prodadoše, za trostruko veće pare, jer to je sad bila slavna lađa, pesmom i pričom ovenčana; zapravo, ko god je došao u luku začudio se kako je mala, jer bila je to čvrsto građena, smeđa lađica ni dvanaest koraka dugačka od pramca do krme. I svoj opljačkani plen su prodali, a i dobra stečena trgovanjem. Ljudi zemlje moje zadržavaju najbolje destrijere za sebe, da ih uzgajaju, ali od onih koje će prodati najbolje dovode u tu luku, pa tu najmlađi prosac i anđeo kupiše dobre jahaće zveri i napuniše svoje sedlene torbe dragim kamenovima i zlatom i krenuše ka kući toga armigera koja je toliko udaljena da do nje nikad niko ne dolazi.

U mnoge gužve su uletali uz put i mnogo puta okrvavili te mačeve koji su ranije tako često prani u očišćujućem moru i brisani o jedreno platno ili o pesak. Ipak, najzad, stigoše. Tu dočekaše dobrodošlicom anđela i armiger, koji je vikao, i armigerova supruga, koja je plakala, i cela posluga, koja je pričala. I tu anđeo zbací svoju smeđu odeću i opet postade ona ista armigerova kćer kao nekada.

Veličanstveno venčanje su pripremali. U zemlji mojoj takve pripreme potraju mnogo dana, jer treba nanovo kopati jame za pečenje mesa, treba klati stoku, treba poslati glasnike koji moraju

danima da jašu da bi pozvali goste koji takođe moraju danima jahati. Trećeg dana, dok su čekali, armigerova kći uputi sluškinju najmlađem proscu sa porukom: 'Moja gospodarica neće loviti danas. Umesto toga ona te poziva u svoju spavaću sobu da pričate o prošlim vremenima, na moru i kopnu provedenim.'

Najmlađi prosac se obuče u najfiniju od one odeće koju je bio kupio kad su se vratili u onu luku i uskoro se nađe pred vratima armigerove kćeri.

Nađe je gde sedi na stolici pokraj prozora i prelistava jednu od onih starih knjiga koje je njena mati iz svoje kuće bila donela i kako sluša pesmu ševe u kavezu. Tom kavezu on priđe i vide da ševa ima zlatni prstenčić oko jedne noge. Onda, začuđen, pogleda armigerovu kćer.

'Zar ti nije anđeo, koga si na plaži sreo, obećao da ćeš biti doveden do ove ševe?' reče mu ona. 'I to najboljim putem? Ja svako jutro otvorim kavez ovog ševana i bacim ga napolje, u vetrove, da vežba svoja krila. Uskoro se on vrati u kavez, gde ga čekaju hrana, čista voda i bezbednost.'

Neki kažu da je venčanje tog najmlađeg prosca i armigerove kćeri bilo najdičnije ikad viđeno u mojoj zemlji."

14. MANEA

Te noći se mnogo pričalo o Foilinoj priči i ovog puta sam ja bio taj koji je odložio izricanje ocene o pričama. Zapravo, u meni se bio začeo neki užas pred zadržkom suđenja, ostatak, možda, mog školovanja među mučiteljima, koji svoje šegrte od detinjstva uče da treba izvršavati presude onih ljudi koji sudijsko zvanje dobiju (a mučitelji to zvanje nikad ne dobijaju) od zvaničnika našega Komonvelta.

Osim toga, još jedna stvar je pritiskala moj um. Bio sam se nadao da će nam večeru poslužiti Ava, ali kad sam video da nije tako, ustao sam, obukao se u sopstvenu odeću i klisnuo u zgušnjavajući mrak.

Iznenadjenje je bilo - i to veoma prijatno - kad sam otkrio da su mi noge opet snažne. Već nekoliko dana nisam imao groznicu, ali bio sam se navikao da sebe smatram bolesnim (baš kao što sam, ranije, bio naviknut da sebe smatram zdravim), pa sam, bez roptanja, ležao na uskoj postelji. Nema sumnje da postoje mnogi ljudi koji idu po svetu i rade svoj posao, ali već umiru i ne znaju to, dok su istovremeno mnogi od onih koji leže po vasceli dan u krevetu zdraviji od onih koji im donose hranu i peru ih.

Pokušao sam da se prisetim, dok sam šetao krivudavim stazama između šatora, kad sam se poslednji put osetio tako dobro. Ne u planinama, ni kod jezera - tegobe tamo pretrpljene umanjivale su znatno moju snagu, tako da sam na kraju podlegao groznici. Ne ni kad sam bežao iz Traksa, jer su me tamo liktorske dužnosti bile iscrpile. A ni pri stizanju u Traks; Dorkas i ja smo istrpeli oskudicu u bespućima, oštru maltene kao ona koju ću kasnije trpeti sam u gorama. Pa čak ni kad sam u Kući Apsoluta boravio (razdoblje koje je sad izgledalo daleko kao vladavina Imarova), jer sam tad još osećao posledice uzimanja alzabo-tečnosti i gutanja Teklinog mrtvog pamćenja.

Najzad uvideh: osećao sam se sada isto onako dobro, kao onog sećanja vrednog jutra kad smo Agija i ja pošli u Botaničku baštu, mog prvog jutra po izlasku iz Citadele. Tog sam jutra, iako to još nisam znao, stekao Kandžu. Po prvi put se zapitah ne leži li na njoj i

prokletstvo, a ne samo blagoslov. Ili je, možda, u pitanju bilo samo to da su svi ovi protekli meseci bili potrebni da bih se potpuno oporavio od naknadnih dejstava onog lista averna koji se zario u mene uveče tog istog dana. Izvadih Kandžu i zagledah se u njeno srebrnasto svetlucanje, a onda, dižući pogled, videh kako se žari skerletna boja kapele Pelerinki.

Čuo sam njihovo ritmično napevanje i znao da će još dosta vremena proteći dok kapela ne ostane prazna, ali ipak sam pošao dalje i najzad se ušunjao kroz vrata i seo na jedno mesto u poslednjem redu. O liturgiji Pelerinki neću reći ništa. Takve stvari nije uvek moguće dobro opisati, a i kad je moguće, nije baš sasvim u redu činiti to. Esnaf zvani "Tragaoci za istinom i pokajanjem", kome sam nekada pripadao, ima svoje ceremonije, od kojih sam jednu i opisao detaljnije, na drugom mestu. Te se ceremonije, svakako, samo u tom jednom esnafu održavaju, pa je moguće i da su ceremonije Pelerinki jednako izuzetne, mada su nekada, možda, bile opšte prihvaćene.

Ako ću, koliko je meni to moguće, govoriti kao posmatrač bez predrasuda, reći ću da su njihove lepše od naših, ali manje teatralne, i zato, dugoročno, možda manje dirljive. Kostimi učesnika bili su drevni, u to sam siguran, i upečatljivi. Napevi su imali neku čudnu privlačnost koju nisam sreo kod druge muzike. Glavna svrha naših ceremonija bila je da utisnu ulogu našeg esnafa u svest naših mlađih članova. Moguće je da su pelerinske ceremonije imale sličnu svrhu. A ako nisu, onda im je namena bila da privuku posebnu pažnju Svevidećeg, a da li im je to uspevalo, ne mogu reći. Na kraju se pokazalo da ovaj red nije dobio nikakvu posebnu zaštitu.

Kad je ceremonija bila završena i kad su skerletno odevene sveštenice krenule napolje u povorci jedna po jedna, pognuo sam glavu i počeo glumiti da sam zadubljen u molitvu. Uvideh da se ta gluma vrlo lako pretvara u pravu molitvu. Ostadoh svestan svog klečećeg tela, ali samo kao sporednog tereta. Moj um se vinuo među zvezdane pustare, daleko od Urta i, uistinu, daleko od Urtovog arhipelaga svetova-ostrva, a meni se činilo da je ono čemu se obraćam još udaljenije - kao da sam stigao do zidina Vasseljene i sada kroz njih dovikivao nešto onome koji čeka napolju.

"Dovikivao", reko, ali to je možda pogrešna reč. Zapravo sam šaputao, kao što je Barnoh, u svoju kuću zazidan, mogao, možda, šaputati kroz neku pukotinu eventualnom saosećajnom prolazniku. Pričao sam šta sam bio nekada, kad sam, u dronjavnoj košulji, gledao životinje i ptice kroz uski prozor mauzoleja, a šta sam postao. Govorio sam takođe ne o Vodalusu i njegovoj borbi protiv autarha, nego o pobudama koje sam svojevremeno, nerazumno, Vodalusu pripisivao. Nisam se zavaravao pomišlju da u sebi imam sposobnost da vodim milione ljudi. Zatražio sam samo da se osposobim da vodim sebe; a dok sam to tražio, učini mi se da gledam, vizijom svakog trena sve jasnijom, kroz pukotinu u Vaseljenu, u jednu novu Vaseljenu, okupanu zlatnom svetlošću, gde je moj slušalac klečao da me čuje. To što je u početku izgledalo kao pukotina u svetu, širilo se toliko da sam najzad mogao videti jedno lice i sklopljene ruke i jedan otvor, tunelu sličan, koji je zalazio duboko u neku ljudsku glavu, za koju se neko vreme činilo da je veća nego Tifonova, od planine isklesana glava. To sam ja u svoje sopstveno uvo šaputao i čim sam ovo shvatio, uleteo sam u njega kao pčela i ustao.

Nigde nikog; u vazduhu lebdi, sa tamjanom, tišina duboka koliko i najdublja koju sam ikada čuo. Ispred mene se uzdizao oltar, skroman u poređenju sa onim koji smo Agija i ja uništili, ali ipak divan, zahvaljujući svojim svetlostima, čistoti linija, kao i pločama od sunčevog kamena i lapis lazulija.

Sada sam pošao napred i kleknuo pred oltar. Nije mi bio potreban nikakav učenjak da mi objasni da time Teologumenon nije postao ništa bliži. A ipak, činilo se da je bliži i ja nađoh snagu - poslednji put - da izvadim Kandžu; bio sam se plašio da to neću moći. Gradeći slogove samo u svom umu, reko: "Preneo sam te preko mnogih planina, preko reka i pampi. Dala si Tekli život u meni. Dala si mi Dorkas, vratila si Jonasa ovom svetu. Svakako nemam nijednu žalbu na tebe, mada se ti sigurno možeš u mnogo kom pogledu požaliti na mene. Jedan prekor neću zaslužiti. Neće biti rečeno da nisam učinio najviše što sam mogao da popravim štetu koju sam načinio."

Znao sam da će Kandža biti prilikom čišćenja uklonjena ako je otvoreno stavim na oltar. Popeo sam se na platformu i počeo pregledati stvari na njoj, tražeći neko bezbedno i trajno skrovište;

konačno sam primetio da je sam oltarski kamen pričvršćen sa donje strane pomoću četiri hvataljke koje sasvim sigurno nisu otkaćinjane još od dana kad je ovaj oltar napravljen, a svi su izgledi bili da će takav raspored ostati sve dok oltar tu bude stajao. Imam snažne šake, pa sam uspeo da otkaćim te hvataljke, iako bi to, čini mi se, malo kom čoveku uspelo. Ispod kamena izvesna količina drveta bila je dletom iskopana i uklonjena da bi kamen bio oslonjen samo svojim ivicama, te da se ne bi ljuljao - okolnost povoljnija nego što sam se smeo i nadati da će biti. Jonasovim brijaćem izrezao sam kvadratić tkanine iz svoga, sada dronjavog, esnafskog ogrtača. U to sam zavio Kandžu, onda je položio pod kamen, pa ponovo pritegao hvataljke i pri tome, naprežući se da obezbedim da se one ne mogu slučajno otkaćiti, okrvavio prste.

Polazeći sa oltara osećao sam duboku tugu, ali ni pola puta do izlaza iz kapele ne prevalih, a zahvati me silna radost. Teret života i smrti bio je podignut sa mene. Sad sam opet bio samo čovek, i to me je dovelo do delirijuma oduševljenja. Osetih se isto onako kao što sam se, kao dete, osećao kad dugim časovima kod majstora Malrubiusa dođe kraj i kad dobijem slobodu da se igram ili da se ispentram preko razrušenog tvrđavskog zida i uđem u naš mrtvograd da tamo jurcam između stabala i mauzoleja. Osramoćen sam bio, izgnan i bezdoman, bez prijatelja i bez novca, a upravo sam se odrekao i najvrednijeg predmeta na čitavome svetu, predmeta koji je, možda, na čitavome svetu bio i jedini sa ikakvom vrednošću. Pa ipak, znao sam da će sve biti dobro. Srozao sam se dole, do dna postojanja, opipao ga šakama, saznao da to dno postoji i da se od te tačke, pa na dalje, mogu samo uzdizati. Zakovitlao sam svoj ogrtač oko sebe kao kad sam bio glumac, jer mi je bilo jasno da jesam glumac a ne mučitelj, iako sam mučitelj nekad bio. Skočio sam u vazduh, onda počeo da skakućem kao jarac po planinskoj strani, jer znadoh da jesam dete, a da onaj ko nije dete nije ni čovek.

Prohladni vazduh napolju kao da je izričito za mene bio napravljen: deo nekog novog postanja, a ne prдавne atmosfere Urta. Kupao sam se tada u njemu, prvo šireći svoj ogrtač, onda dižući ruke ka zvezdama i puneći pluća kao što ih puni onaj koji je maločas izbegao da se uguši u fluidima porođaja.

Sve ovo je potrajalo manje vremena nego što je potrebno da se opiše i ja sam već namislio da krenem nazad, ka onom lazaretskom šatoru iz koga sam došao, kad postadoh svestan jedne nepomične prilike koja me je gledala iz senki jednog drugog, ne mnogo udaljenog šatora. Još od dana kad smo onaj dečak i ja pobjegli od slepog, tragajućeg stvorenja koje je uništilo selo magičara, plašio sam se da bi me neko od Heterovih slugu mogao opet naći. Htedoh se dati u beg, ali ta prilika iskorači u mesečinu i ja videh da je to samo jedna Pelerinka.

"Čekaj", reče ona. Zatim, prilazeći bliže, dodade: "Bojim se da sam te uplašila."

Njeno lice bilo je glatki oval koji je izgledao maltene bespolno. Imao sam utisak da je mlada, mada ne onako mlada kao Ava, i da je za dobre dve glave viša - prava egzultantkinja, visoka kao što Tekla bejaše.

Rekoh: "Kad je čovek dugo živeo sa opasnošću..."

"Razumem. Ja o ratu ne znam ništa, ali mnogo znam o muškarcima i ženama koji su rat gledali."

"I kako ti sada mogu poslužiti, šatlenu?"

"Prvo moram znati da li ti je dobro. Reci - kako se osećaš?"

"Da, dobro mi je", uzvratih. "Sutra ću otići odavde."

"Znači u kapelu si otišao da se zahvališ za oporavak."

Oklevao sam. "Imao sam mnogo šta da kažem, šatlenu. Zahvalnost za oporavak je, zaista, bila deo toga."

"Mogu li prošetati s tobom?"

"Svakako, šatlenu."

Čuo sam od nekoga misao da visoka žena izgleda viša od malkog muškarca, i to može biti istina. Ova žena je visinom bila daleko manja od Boldandersa, pa ipak, dok sam hodao uz nju, osećao sam se maltene kao kepec. Prisetih se, takođe, kako se Tekla naginjala preko mene dok smo se grlili i kako sam joj ljubio grudi.

Kad pređosmo dvadesetak koraka, Pelerinka reče: "Dobro hodaš. Noge su ti dugačke, a rekla bih i da su prevalile mnogo liga. Nisi iz konjičkih odreda?"

"Jahao jesam, pomalo, ali ne sa konjičkim odredima. Pešice sam prešao preko planina, ako to pitaš, šatlenu."

"To je dobro, jer za tebe nemam jahaću životinju. Ali ne verujem da sam ti se predstavila. Ja sam Manea, gospodarica naših iskušénica. Naša domnicela je odsutna, pa zato, u ovom trenutku, ja upravljám našim ljudstvom ovde."

"Ja sam Severijan iz Nesusa, lotalica. Źeleo bih da imam hiljadu hrisosa da ih priloŹim kao pomoć za nastavljanje vašeg plemenitog posla, ali jedino ti mogu zahvaliti za dobrotu koju ovde dobih."

"Kad sam pomenula jahaću životinju, Severijane, nisam mislila ni da ti je prodajem, ni da ti je poklonim u nadi da tako zadobijem tvoju zahvalnost. Ako nemamo tvoju zahvalnost već sad, nećemo je ni steći."

"Imate je", rekoš joj, "kao što sam i rekao. I, kao što sam takođe kazao, ne nameravam da se dugo zadržavam ovde i time se vašoj dobroti namećem."

Manea spusti pogled ka meni. "Nisam ni mislila da ćeš se zadržavati. Jutros mi je pričala jedna iskušénica kako je pre dve večeri jedan od bolesnika išao s njom u kapelu; opisala ga je. Većeras, kad si ostao posle odlaska svih ostalih, znadoš da si ti taj. Imam, vidiš, jedan zadatak, a nemam nikoga ko bi taj zadatak izvršio. U mirnijim danima poslala bih grupu naših robova, ali oni su obučavani za negu bolesnika, pa nam je potreban svaki koga imamo, a trebalo bi i više nego što imamo. Međutim, kaže se: 'On pošalje prosjaku štap, a lovcu koplje.'"

"Nemam Źelje da te vređam, šatléno, ali mislim da iz lošeg razloga imaš u mene poverenje ako ti je razlog taj što sam išao u vašu kapelu. Jer ne možeš znati nisam li krao dragulje sa oltara."

"Hoćeš reći da na molitvu često dolaze lopovi i laŹovi. Zahvaljujući blagoslovu Pomiriteljevom, oni dolaze. Veruj mi, Severijane, lotalico iz Nesusa, niko drugi - ni od članova Reda, ni od nečlanova - nikad i ne dolazi. Ali ti nisi pravio nikakvu štetu. Mi nemamo ni pola one sile koju nam ignoramusí pripisuju, pa ipak, oni koji misle da nemamo nikakvu moć još su veće neznalice. Hoćeš li poći da obaviš jedan zadatak za mene? Daću ti propusnicu da ne budeš uhapšen kao dezertér."

"Ako je taj zadatak u okvirima mojih moći, šatléno."

Stavila je šaku na moje rame, dodirujući me, time, prvi put. Osetio

sam mali šok, kao da me je krilo neke ptice neočekivano dotaklo.

"Nekih dvadeset luga odavde", reče ona, "nalazi se sklonište jednog mudrog i svetog pustinjaka. On je do sada bio bezbedan, ali autarh je celog ovog leta morao da odstupa, pa će bes rata uskoro početi da se valja preko tog mesta. Neko mora da ode do njega i da ga ubedi da nam se pridruži - ili, ako je nemoguće ubediti ga, da ga prisili. Uverena sam da je Pomiritelj nagovestio da ti treba da budeš taj glasnik. Možeš li to obaviti?"

"Nisam diplomatist", rekoh joj. "Ali što se tiče onog drugog posla, mogu čestito kazati da sam za njega dugo obučavan."

15. POSLEDNJA KUĆA

Manea mi je dala jednu grubu mapu koja je pokazivala mesto pustinjakovog prebivališta i naglasila da ako ne budem išao tačno onom putanjom koja je tu ucrtana, nemam gotovo nikakvih izgleda da ga nađem.

Ne mogu reći u kom se pravcu ta kuća, gledano iz lazareta, nalazila. Na mapi su udaljenosti bile prikazane u srazmerama sa svojom težinom za savlađivanje, a zaokreti su bili ucrtani tako da se usklade sa veličinom tog lista hartije. U početku sam krenuo na istok, ali sam uskoro otkrio da putanja kojom idem zaokreće na sever, pa na zapad jednim uzanim kanjonom kroz koji je krivudao hitri potok, pa napokon na jug.

U samom početku moga putovanja video sam mnogo vojske - jednom i dvostrukom kolonu koja je stajala sa obe strane druma dok su mule nosile ranjenike sredinom. Dvaput su me zaustavljali i oba puta mi je propusnica omogućila da nastavim. Bila je napisana na pergamentu krem boje, najfinijem koji sam do tada video, i imala je na sebi zlatni narteksni pečat pelerinskog reda. U njoj je pisalo:

Onima koji služe

Pismo koje čitate pomoći će vam da prepoznate našeg slugu Severijana iz Nesusa, mladog čoveka tamne kose i očiju, bleđa lica, mršavog, visinom znatno iznad srednjeg rasta. Ako poštujete uspomenu koju čuvamo i ako je moguće da jednog dana i vi poželite negu i časnu sahranu, molimo vas da ne ometate ovoga Severijana koji obavlja posao što smo mu ga mi poverile, nego, naprotiv, da mu date i onu pomoć koja bi njemu mogla zatrebati, a koju biste vi mogli pružiti.

Za Red putujućih redovnica Pomiriteljevih, poznat kao Pelerinke, ja sam

šatlana Manea,
obučavalac i
upraviteljka

Međutim, čim sam ušao u taj uski kanjon, sve vojske sveta kao da nestadoše. Više nijednog vojnika nisam video, a pljuštanje vode nadjačalo je daleku grmljavinu autarhovich zakara i kulverina - ako je ovde, uopšte, i bilo moguće čuti njihovu paljbu.

Isposnikova kuća mi je opisana, a opis je i dopunjen skicom na mapi koju sam nosio; štaviše, rečeno mi je da će mi biti potrebna dva dana da do nje stignem. Zato sam se i te kako iznenadio kad sam, u suton, digao pogled i video kako se ta kuća uzdiže na jednoj litici iznad mene.

Greške nije moglo biti. Maneina skica savršeno je uhvatila taj strmi dvostrani krov sa šiljkom na vrhu, krov koji je dočaravao i lakoću i snagu. Svetiljka je već sijala u jednome od malih prozora.

U planinama sam se popeo na mnogo litica; neke su bile i mnogo više od ove, a neke - bar po izgledu - i mnogo strmije. Nije mi se nimalo dopadala mogućnost da logorujem među stenama; zato, čim sam ugledao pustinjakovu kuću, odlučih da u njoj provedem noć.

Prva trećina uspona bila je laka. Peo sam se po kamenoj površini kao mačka i savladao sam više od polovine ukupne visine litice pre nego što je svetlosti nestalo.

Oduvek sam dobro video noću; sad sam rekao sebi da će uskoro izići mesec i nastavio. Ali pogrešio sam. Stari je mesec umro dok sam bio u lazaretu, a do rođenja novoga moralo je proći još nekoliko dana. Zvezde su davale nešto svetlosti, mada su preko njih žurno prelazile mnogobrojne trake oblaka; ali to je bilo varljivo svetlo za koje se činilo da je gore nego nikakvo, mada je taj moj utisak nestajao kad je ono nestajalo. Uvideh da sam se počeo prisećati kako je Agija sa svojim ubicama čekala da iziđem iz podzemnog kraljevstva čovekomajmuna. Poče mi se ježiti koža na leđima, kao da očekujem blešteće projekte iz arbalesta.

Uskoro me obuze još gora nevolja: izgubih osećaj ravnoteže. Time ne želim da kažem da sam bio potpuno na milosti i nemilosti vrtoglavice. Znao sam, u jednom opštem smislu, da je dole tamo gde su mi stopala, a gore tamo gde su zvezde; ali nisam mogao postići neku veću određenost od te, pa sam, zato, mogao samo vrlo slabo da procenjujem koliko se daleko mogu nagnuti u nekom pravcu da

bih dohvatio svaki sledeći oslonac za ruke.

Upravo kad je ovo osećanje bilo najgore, žureći oblaci su zbili svoje redove i ja ostadoh u potpunoj tami. Na mahove mi se činilo da je litica postala blaže nagnuta, da bih, maltene, mogao da ustanem i pođem uspravno po njoj. U drugim trenucima mi se činilo da je došlo do posuvraćenja unazad - da se moram držati za donju stranu masiva koji je iznad mene, ili pasti. Mnogo puta me je zahvatila izvesnost da se nisam uopšte peo, nego da sam prevaljivao, kretanjem ustranu, velika rastojanja nalevo ili nadesno. Jednom osetih da mi je glava maltene okomito nadole.

Konačno sam se domogao jednog proširenja i odlučio da tu ostanem do povratka svetlosti. Omotao sam se svojim ogrtačem, legao i pomakao telo da bih bio leđima čvrsto oslonjen o stenu. Nisam naišao ni na kakav otpor. Pomakao sam se još jednom i opet ništa nisam osetio. Počeo sam se plašiti da me je napustilo i osećanje za pravac, kao maločas osećanje za ravnotežu, te da sam se preokrenuo i da se primičem provaliji. Ispipao sam stenu s obe strane od sebe, pa se prevrnuo na leđa i raširio ruke.

U tom trenutku dogodio se blesak sumporaste svetlosti, koji je obojio trbuhe svih oblaka. Negde, ne mnogo daleko, neka velika bombardna oslobodila je svoj tovar smrti i ja u tom grčevitom osvetljenju videh da sam se već popeo na vrh litice, ali da one kuće, koju sam ranije tamo video, nema nigde na vidiku. Opružio sam se po jednoj praznoj stenovitoj površini i osetio kako mi po licu tapkaju prve kapi nailazeće kiše.

Sledećeg jutra, prohladen i bedan, pojedoh deo hrane koju sam iz lazareta bio poneo, pa krenuh nizbrdo, niz onu drugu stranu tog visokog brda čiji je deo bila i litica. Tu je nagib bio blaži, a moja je namera bila da zaobiđem brdo i vratim se još jednom u onu uzanu dolinu koja je na mojoj mapi bila prikazana.

Ovo nisam uspeo. Nije mi bio zaprečen put, ali kad sam, posle dugog pešačenja, stigao na mesto gde je trebalo da bude mesto koje sam tražio, našao sam neko sasvim drugo mesto, jednu pliću dolinu, jednu širu rečicu. Straćio sam nekoliko smena vremena tragajući u tom predelu, a onda otkrio mesto sa koga sam (tako mi se učinilo) ranije video pustinjakovu zgradu kako stoji na vrhu litice.

Nepotrebno je i reći da se kuća više nije nalazila tamo i da litica nije bila ni onako visoka, a ni onako strma kao što sam zapamtio da je ranije bila.

Tu sam opet izvadio mapu i, proučavajući je, primetio da je Manea napisala, rukopisom tako finim da sam jedva mogao poverovati da je to urađeno onim perom koje sam video da je upotrebila, reći POSLEDNJA KUĆA ispod crteža ankoritovog boravišta. Iz nekog razloga te reči i slika same te kuće na vrhu stene podsetiše me na onu kolibu koju smo Agija i ja videli u Bašti tropske džungle, gde su muž i žena sedeli i slušali golog čoveka po imenu Isangoma. Tamo mi je Agija, koja je dobro poznavala događanja u svim delovima Botaničke bašte, rekla da ako se na stazi okrenem i pođem nazad u želji da se vratim u kolibu, neću uspeti da je nađem. Razmišljajući o tom događaju, otkrio sam da joj sad ne verujem, ali da sam joj onda, u Botaničkoj bašti, verovao. Moguće je, dakako, da je moj gubitak sklonosti ka verovanju bio samo odgovor na njeno izdajstvo, u koje sam se u međuvremenu bio obilato uverio. Možda je, ipak, bilo posredi to što sam bio daleko oštromniji tada, posle samo jednog dana odsutnosti iz Citadele, samo jednog dana bez uzgajanja mog esnafa. Ali postojala je - tako mi se tada učinilo - i treća mogućnost, naime, da sam joj onda verovao zato što sam upravo video, svojim očima, samu tu pojavu, te da sam bio ubeđen samim prizorom i prisutnošću onih ljudi.

Tvrdilo se da je te botaničke vrtove podigao Otac Inire. Pa zar nije onda moguće da je ovaj pustinjač stekao neki delić znanja kojim je Otac Inire raspolagao? I Otac Inire je izgradio, u Kući Apsoluta, onu tajnu sobu koja je izgledala kao slika. Ja sam je otkrio slučajno, ali i to samo zato što sam postupao prema uputstvima starog čistača slika, koji je i hteo da je ja otkrijem. A sad se više nisam pridržavao Maneinih uputstava.

Krenuo sam oko brda, istim putem kojim sam maločas došao, a zatim sam se popeo onom blažom uzbrdicom. Ispred mojih nogu se našla i u dubinu pružila ona strma litica koju sam zapamtio, a ispod litice je hitala ona uzana rečica, ispunjavajući svojom pesmom čitavu tu pravolinijsku dolinu. Položaj Sunca je nagoveštavao da mi preostaju najviše dve smene vremena, ali pri toj svetlosti bilo je

daleko lakše silaziti niz tu liticu, nego penjati se uz nju noću. Za manje od jedne smene nađoh se na dnu, opet u toj uzanoj dolini iz koje sam otišao dan ranije. Nisam video svetiljku ni u jednom prozoru, ali Poslednja kuća je stajala na svom mestu, utemeljena na kamenu po kome su moje čizme gazile tog dana. Odmahnuo sam glavom, okrenuo kući leđa i iskoristio zamiruće svetlo da pogledam mapu koju je Manea nacrtala za mene.

Pre nego što nastavim, želim da razjasnim da ni u kom slučaju nisam siguran da je bilo ičeg natprirodnog u ovome što opisah. Dvapat sam tako video Poslednju kuću, ali u oba slučaja pod sličnim osvetljenjem, prvi put u kasnom sutonu, a drugi put u ranom sutonu. Svakako je moguće da je to što sam video bila samo tvorevina od stena i senki, a onaj osvetljeni prozor da je bila zvezda.

Što se tiče iščeznuća uzane doline kad sam pokušao da joj priđem iz nekog drugog pravca, nema geografske formacije koja bi lakše nestajala s vidika nego takva uska udubina. Nju sakrije i najmanja neravnina tla. Radi zaštite od pljačkaša, neki od autohtonih naroda u pampama čak grade svoja sela u tom obliku, naime, prvo iskopaju jamu do čijeg se dna može stići strminom, onda u bočnim stranama jame, uklanjanjem zemlje, načine kuće i štale. Čim trava prekrije izbačenu zemlju, a to se posle zimskih kiša desi veoma brzo, čovek može da projaše na pola lanca daljine od takvog mesta a da ne shvati da ono postoji.

Međutim, iako postoji mogućnost da sam bio takva budala, ne verujem da jesam. Majstor Palaemon je imao običaj da kaže da natprirodne pojave postoje zato da se ne osetimo poniženim kad se uplašimo noćnog vetra; ali ja ću radije verovati da je zaista postojala neka primesa natprirodnosti u vezi sa tom građevinom. Tako sam verovao tada, a sada - još čvršće.

Bilo kako bilo, od tog trenutka sam išao prema onome što je na mapi bilo dato i pre nego što je noć bila više od dve smene vremena stara, nađoh se na jednom uzlaznom puteljku što me je vodio do ulaza u Poslednju kuću, koja je stajala na rubu upravo onakve litice kakvu sam i zapamtio. Kao što je Manea i rekla, putovanje je trajalo samo dva dana.

16. PUSTINJAK

Postojalo je uzdignuće ispred kuće, kao trem; bilo je jedva nešto više od okolnih stena, ali je išlo celom širinom tog zida, pa čak i oko uglova, kao što je to kod onih dugačkih tremova koje čovek ponekad vidi na boljim seoskim kućama, tamo gde nema mnogo razloga za strah i gde vlasnici vole da sede u večernjoj svežini i gledaju kako Urt - ili Urtha, ili Erth, kako još kažemo - pada ispod Lune. Pokucao sam na vrata, a onda sam, pošto se niko nije odazvao, prošetao tim tremom, prvo na levu stranu, pa na desnu, navirujući kroz prozore.

Unutra bejaše odveć mračno da bih išta video, ali zato otkrih da taj trem zapravo obuhvata kuću, naime proteže se sve do samog ruba provalije, a tu se okončava bez ikakve ograde. Kucao sam još, ali jednako uzaludno kao pre, a onda sam legao na trem da spavam (jer je taj trem, zato što je imao krov iznad sebe, bio bolje mesto od ijednog za koje bih se mogao nadati da ću ga naći među stenama); začuh, tada, tihe korake.

Negde visoko u toj kući jedan čovek je hodao. Koraci su mu u početku bili spori, tako da sam pomislio da je star ili bolestan. Međutim, kako su se bližili, postajali su čvršći i brži, a kad su najzad stigli do vrata, zvučali su kao ravnomerni čvrsti hod odlučnog čoveka, koji bi, recimo, mogao zapovedati nekom legijom, ili konjičkim odredom.

Do tad sam već bio ustao, isprašio ogrtač i doterao spoljašnji izgled najbolje što sam mogao, ali ipak sam, u trenutku kad se vrata otvoriše zaokretom unazad, bio slabo pripremljen za onoga koga sam video. Nosio je sveću debelu kao moj šačni zglavak i ja pri njenom svetlu videh lice slično licima onih hijerodula koje sam u Boldandersovom dvorcu video, osim što je ovo bilo ljudsko - zapravo, stekao sam osećaj da baš kao što su lica kipova u baštama Kuće Apsoluta bila imitacije lica Famulime, Barbatusa i Osipagoa, tako isto i lica te tri kakogenske ličnosti predstavljaju samo imitacije, u nekom tuđinskom materijalu izvedene, ovog jednog lica koje se našlo preda mnom. Često u ovom izveštaju kažem da pamtim sve, i to je tako; ali kad pokušam da napravim, pokraj ovih mojih reči, skicu

tog lica, uviđam da to ne mogu. Nijedan crtež koji ja mogu načiniti baš ni najmanje ne podseća na to lice. Jedino mogu kazati da su obrve bile teške i ravne, a oči duboko usađene i duboko plave, kao Tekline. Koža mu je bila fina kao ženska koža, ali u njemu ničeg ženstvenog nije bilo, a brada koja mu se spuštala do pojasa bila je najtamnije crne boje. Činilo se da je njegova odežda bela, ali na mestima gde je hvatala sjaj sveće pojavljivale su se, u treptajima, dugine boje.

Naklonio sam se kao što su me u Matahini učili i rekao mu svoje ime i ko me šalje. Onda rekoh: "A jeste li Vi, sire, ankorit Poslednje kuće?"

Klimnuo je glavom potvrdno. "Ja sam poslednji čovek ovde. Možeš me zvati imenom Aš. Pepeo."

Sklonio se u stranu, pokazujući time da ja treba da uđem, a onda me odveo u jednu sobu u zadnjem delu kuće, gde je postojao prozor sa koga se otvarao pogled dole, na dolinu iz koje sam pentranjem dospeo na ovu liticu prethodne noći. Bile su tu drvene stolice i jedan drveni sto. Niski metalni ormarići, tupo sjaktavi u svetlosti sveće, mirovali su u uglovima i duž zidova.

"Moraš oprostiti za siromašan izgled ovog mesta", reče on. "Ja društvo ovde primam, ali društva tako malo imam da sam počeo koristiti ovu sobu kao magacin."

"Kad čovek stanuje sam u tako pustom predelu, dobro je izgledati siromašan, gospodine Aš. Ova soba, međutim, ne izgleda siromašna."

Nisam mislio da to lice ima sposobnost osmehivanja, ali on se osmehnu. "Želiš moja blaga da vidiš? Evo." Ustao je i otvorio jedan ormarić, držeći kandelu tako da je osvetlila unutrašnjost. Unutra su bile četvrtaste vekne tvrdog hleba i paketići presovanih smokava. Videći izraz mog lica, on reče: "Gladan si? Nema čarolije na ovoj hrani, ako se takvih stvari bojiš."

Postideh se, jer bio sam poneo nešto hrane za put, pa i sačuvao nešto za povratak, ali rekoh: "Rado bih jeo taj hleb, ako ga imaš dovoljno."

Dade mi jednu polovinu vekne, već ranije (i to veoma oštrim nožem) presečene, komad sira umotan u srebrnu hartiju i bešećerno

žuto vino.

"Manea je dobra žena", reče mi on. A ti, čini mi se, pripadaš onoj vrsti dobrih ljudi koji ne znaju da su takvi - a to je, kažu neki, i jedina vrsta dobrih ljudi. Smatra li Manea da ti ja mogu pomoći?"

"Ne, već smatra da ja mogu pomoći tebi, majstor-Aše. Vojske Komonvelta su u odstupanju, pa će ubrzo sav ovaj deo države biti prekriven bitkom, a zatim Ascijancima."

Opet se osmehnuo. "Ljudima bez senki. To je jedno od onih, inače veoma mnogobrojnih, imena koja su pogrešna, ali ipak sasvim tačna. Šta bi ti pomislio ako bi ti neki Ascijanac rekao da nema senku?"

"Ne znam", rekoh. "Nikad nisam čuo za tako nešto."

"Voliš li stare priče? A-ha, vidim svetlo u tvojim očima i priželjkujem da sam u stanju da ovu ispričam bolje. Vi svoje neprijatelje nazivate Ascijancima, što, naravno, nije ono ime koje oni za sebe koriste; a tako ih zovete zato što su vaši očevi verovali da Ascijanci dolaze sa struka Urta, gde je Sunce, u podne, tačno iznad glave. Istina glasi da je njihov dom mnogo dalje na severu. Pa ipak, oni jesu Ascijanci. U jednoj fabuli, načinjenoj u najranijoj zori naše rase, jedan čovek je prodao svoju senku, a onda doživeo to da ga isteruju napolje, kud god ode. Naime, niko nije hteo da poveruje da je on ljudsko biće."

Otpijajući vino, razmišljao sam o onom Ascijaninu, ratnom zarobljeniku, čiji je bolesnički ležaj bio odmah do mog. "Da li je taj čovek ikada dobio svoju senku natrag, majstor-Aše?"

"Nije. Ali je neko vreme putovao sa čovekom koji nije imao odraz u ogledalu."

Aš začuta. Onda nastavi: "Manea je dobra žena; rado bih ispunio tvoju želju. Ali ne mogu ići, a rat me nikad neće dohvatiti ovde, bez obzira na to kako će kolone marširati."

Rekoh: "Možda bi bilo moguće da pođeš sa mnom i šatleni daš uveravanja da je tako."

"Ni to ne mogu."

Tad sam uvideo da ću morati silom da ga povedem sa sobom, ali činilo se da nema razloga da odmah pristupim prisiljavanju; biće dovoljno mogućnosti i ujutro. Slegnuh ramenima kao da sam

bezvoljan, pa upitah: "Mogu li, onda, bar da prespavam ovde, večeras? Moraću se vratiti i izvestiti o tvojoj odluci, ali daljina je petnaest liga ili više, a ja sad nisam u stanju još mnogo da pešačim."

Opet videh njegov maleni osmejak, upravo onakav kakav bi kip od slonovače mogao načiniti ako bi pokret buktinje doveo do promene senke na njenim usnama. "Nadao sam se da ću od tebe čuti neke novosti o svetu", reče on. "Ali vidim da si umoran. Dođi kod mene kad završiš obed. Pokazaću ti gde ti je postelja."

"Dvorske manire nemam, majstore, ali nisam toliki prostak da spavam kad moj domaćin želi još da razgovara - mada se bojim da nemam mnogo novosti za pričanje. Koliko saznadoh od mojih sadrugova, paćenika u lazaretu, rat se nastavlja i postaje iz dana u dan sve vreliji. Nama kao pojačanje stižu legije i polulegije, njima čitave vojske poslate sa severa ovamo, dole. Imaju i mnogo artiljerije, do se mi moramo oslanjati na svoje kopljanike-jahače, koji mogu da jurišaju brzo i dohvate neprijatelja iz blizine pre nego što neprijatelj stigne da nanišani svojim teškim oruđima. Imaju, takođe, više letećih čamaca nego što su imali prošle godine, iako smo mi uništili mnogo takvih. Autarh je lično došao da komanduje, dovodeći veliki broj svojih vojnika iz Kuće Apsoluta. Ali..." Slegnuo sam ramenima i zastao da uzmem zalogaj hleba i zalogaj sira.

"Proučavanje rata oduvek mi se činilo najmanje zanimljivi deo istorije. Pa ipak, neki obrasci postoje. Kad jedna strana u ratu pokaže iznenadnu snagu, to je obično iz jednog od tri razloga. Prvi je da je ta strana sklopila neki novi savez. Da li se vojnici tih novih vojski razlikuju u ma čemu od onih u starima?"

"Da", rekoh. "Čuo sam da su mlađi i, uopšte uzev, telesno slabiji. I da ima veći broj žena među njima."

"A nema razlika u jeziku ili odevanju?"

Odmahnuh glavom.

"Onda možemo, za sada, odbaciti savezništvo. Druga mogućnost bila bi okončanje nekog drugog rata, koji je bio vođen negde drugde. Ako bi tako bilo, pojačanja bi se sastojala od veterana. Kažeš da nisu to, zato ostaje samo treća mogućnost. Iz nekog razloga vašim protivnicima je potrebna hitna pobeda, pa naprežu sve sile."

Hleb sam bio već pojeo. Upitah, sada već istinski radoznao: "A

zašto bi to bilo?"

"Ne znajući više od onog što znam, ne mogu kazati. Možda se njihove vođe plaše svog naroda, kome se rat smučio. Možda su svi Ascijanci samo sluge, a gospodari sada prete da će samostalno stupiti u dejstvo."

"Ti u jednom trenutku pružiš nadu, a u sledećem je izmakneš."

"Ne činim to ja, nego istorija. Jesi li ti lično bio na frontu?"

Odmahnuo sam glavom.

"To je dobro. U mnogo kom pogledu čovek utoliko slabije poznaje rat ukoliko ga je više gledao. Kako stoji narod tvog Komonvelta? Jesu li građani ujedinjeni iza autarha? Ili ih je rat toliko iscrpeo da su počeli dizati poviku za mir?"

Na ovo sam se nasmejao, a sva ona gorčina koja je doprinela da budem privučen Vodalusu vratila se naglim talasom.

"Ujedinjavanje? Povika? Ja znam da si se ti, majstore, osamio da bi usredsredio svoj um na više teme, ali nisam očekivao da iko tako slabo poznaje zemlju u kojoj živi. Rat vode karijeristi, plaćenici i mladići koji su željni pustolovina. Sto liga južno odavde taj rat je manje od glasine, izuzev u Kući Apsoluta."

Majstor Aš skupi usne. "Onda je tvoj Komonvelt jači nego što sam mislio. Nije čudo što su vaši protivnici očajni."

"Ako je ovo snaga, neka nas Svemilostivi sačuva od slabosti. Majstore Aše, front se može raspasti u svakom trenutku. Bilo bi mudro da pođeš sa mnom na bezbednije mesto."

Ovo kao da nije ni čuo. "Ako na bojište stupe lično i Erebus, i Abaja, i ostali, biće to sasvim nova borba. Ako i kad. Zanimljivo. Ali ti si umoran. Dođi sa mnom. Pokazaću ti tvoju postelju i one visoke stvari radi čijeg izčavanja sam, kao što si maločas kazao, došao ovamo."

Popeli smo se uz dva niza stepenika i ušli u jednu sobu koja mora biti da je bila ona ista u kojoj sam prethodne večeri video svetiljku. Bila je to široka dvorana sa mnogo prozora; zapremala je čitav taj sprat. Tu su se nalazile neke mašine, ali bile su manje i malobrojnije od onih koje sam u Boldandersovom dvorcu bio video; nalazili su se tu i stolovi, i hartije, i mnoštvo knjiga, a blizu sredine stajao je jedan uzan krevet.

"Ovde prilegnem da odremam", objasni majstor Aš, "kad mi posao ne dopušta da se povučem na spavanje. Ležaj, za čoveka tvoje građe, nije baš veliki, ali mislim da će ti biti udoban."

A ja sam prethodnu noć na kamenu prespavao; ovaj krevet mi je izgledao uistinu veoma primamljivo.

Pošto mi je pokazao mesto gde mogu da se olakšam i operem, otišao je. Poslednji put kad sam ga uspeo ugledati, pre nego što je ugasio svetlost, videh isti onakav savršen osmejak.

Trenutak potom, kad su se moje oči prilagodile na mrak, prestao sam da se čudim tom osmehu, jer sam primetio nešto drugo: kroz sve te mnogobrojne prozore videlo se da napolju blista neki neograničeni biserni sjaj. "Ma, to smo mi iznad oblaka", rekoh sebi (smeškajući se, i ja, nekakvim poluosmejkom), "ili, još tačnije, neki niski oblaci su naišli, pa su zaogrnuili vrh ovog brda, što ja u mraku nisam mogao primetiti, ali što je on na neki način saznao. Sad ja vidim vrhove tih oblaka, a to su baš visoke stvari, kao što sam iz Tifonovih očiju video gornje strane oblaka." Onda legoh da spavam.

17. RAGNAROK - ZAVRŠNA ZIMA

Čudan je to osećaj bio probuditi se bez oružja; ali, iz nekog razloga koji ne umem objasniti, taj osećaj sam prvi put baš tog jutra doživeo. Posle uništenja Terminus Esta prespavao sam u opljačkanom Boldandersovom zamku bez straha i kasnije bez straha putovao na sever. Čak i prethodne noći spavao sam na golom kamenu, na vrhu ove litice, nenaoružan i - možda samo zbog onolikog umora - neuplašen. Sada smatram da sam tokom svih tih dana, a zapravo i tokom svih dana od kad sam iz Traksa otišao, ostavljao esnaf iza sebe i postepeno sticao uverenje da sam upravo ono za šta su me smatrali ljudi koji su me sretali - čovek željan pustolovina od one vrste koju sam pomenuo majstoru Ašu u razgovoru prethodne noći. Kao mučitelj, ja svoj mač nisam smatrao toliko oružjem, koliko alatkom i oznakom službenog statusa. Sad je, u sećanju, mač za mene postao oružje, a ja, zato, nenaoružan.

O ovome sam premišljao dok sam ležao na leđima, na udobnom madracu majstora Aša, sa šakama ispod glave. Morao bih nabaviti drugi mač ako bih hteo ostati u ovim ratom opustošenim predelima, a bilo bi mudro da ga nabavim i ako bih se okrenuo opet na jug. Pitanje je bilo: da li ići, ili ne ići na jug. Ostajući tu gde sam bio, rizikovao bih da budem uvučen u rat, u kome bih lako mogao poginuti. Ali povratak na jug bio bi za mene još opasniji. Abdiesus, arhon Traksa, nesumnjivo je raspisao nagradu onome ko me uhvati, a esnaf bi gotovo sigurno naručio da budem ubijen ako bih se našao igde blizu Nesusa.

Neko vreme sam se kolebao oko ove odluke, kao što čovek već čini kad je u polubudnom stanju, a onda se prisetih onoga što mi je Vinok rekao o robovima Pelerinki. Kako je za nas bruka da nam klijent posle mučenja umre, u esnafu učimo poprilično o veštini rada sa pijavicama; smatrao sam da već znam bar koliko i ti robovi. Kad sam u potleuši izlečio onu devojkicu, osetio sam se neočekivano obodreno. Šatlena Manea je već imala dobro mišljenje o meni, a kad se vratim sa majstorom Ašom, imaće i bolje.

Nekoliko trenutaka pre toga bio sam uznemiren zbog

neposedovanja oružja. A sad sam oružje stekao - odlučnost i plan su bolji od mača, jer čovek na njima oštri sopstvene oštrice. Zbacio sam ćebad, primećujući valjda prvi put njihovu mekotu. Ta velika dvorana bila je hladna, ali ispunjena Sunčevom svetlošću; činilo se maltene da je sa sve četiri strane po jedno Sunce, kao da su svi zidovi okrenuti ka istoku. Prišao sam, nag, najbližem prozoru i pogledao to zatalasano polje beline koje sam nejasno opazio prethodne noći.

Nije to bila masa oblaka, nego ledena ravnica. Prozor se nije mogao otvoriti, ili, ako je i mogao, ja nisam umeo da rešim zagonetku njegovog mehanizma; ali, pritisnuo sam lice na staklo i privirio dole, koliko sam najbolje mogao. Poslednja kuća se, kao što sam i ranije video, dizala na kamenom brdu. Sad je samo vrh tog brda ostao iznad leda. Išao sam od prozora do prozora i pogled je sa svih njih bio isti. Vratih se do kreveta koji je do maločas bio moj, navukoh na sebe pantalone i čizme i ogrnuh ogrtač preko pleća, jedva svestan onoga što činim.

Majstor Aš se pojavio upravo kad sam završio oblačenje. "Nadam se da ne smetam", reče on. "Čuo sam te kako hodaš ovde gore."

Odmahnuo sam glavom.

"Nisam želeo da se potreseš."

Šake su mi pre toga, bez moje volje, bile otišle do lica. Sad neki glupavi deo mene postade svestan čekinjave brade. "Mislio sam da se obrijem pre oblačenja ogrtača. To mi je bilo glupo. Brijao se nisam još od odlaska iz lazareta." Bilo je to kao da mi um gazi teškim hodom preko onog leda, a ostavlja da mi se jezik i usne snalaze kako god znaju.

"Ovde ima vruće vode i sapuna."

"To je dobro", rekoh. A onda dodadoh: "Ako pođem niz stepenice..."

Opet taj osmeh. "Da li će biti isto? Led? Ne. Ti si prvi koji je pogodio. Mogu li pitati kako ti je to uspelo?"

"Pre dugo vremena - ne, pre samo nekoliko meseci, zapravo, mada se sad čini da je mnogo vremena prošlo - išao sam u Botaničku baštu Nesusa. Tamo je bilo jedno mesto koje se zove Jezero ptica, u kome tela mrtvih ostaju, čini se, večito neiskvarena. Bilo mi je rečeno da je to zbog neke osobine vode, ali ja sam se još

tada začudio pretpostavci da bi voda mogla imati toliku moć. Bio je tu i jedan drugi predeo, zvao se Vrt tropske džungle, a lišće je tamo bilo zelenije nego što ga ikad videh - ne blistavo zeleno, nego potamnelo od zelenosti, kao da biljke nikako ne mogu da iskoriste svu tu silnu energiju koju im Sunce odozgo šalje. Tamošnji ljudi kao da nisu bili iz našeg vremena, mada ne bih mogao reći jesu li bili iz prošlosti, ili budućnosti, ili iz nečeg trećeg što nije ni prošlost ni budućnost. Imali su jednu kućicu. Bila je mnogo manja od ove, ali me ova na onu podseća. Često sam o botaničkim vrtovima razmišljao, posle odlaska iz njih, i ponekad sam se pitao nije li njihova tajna u tome što se u Ptičjem jezeru vreme ne odmiče od njega, dok se čovek prilikom hodanja po stazicama u Bašti džungle pomera unapred ili unazad - svejedno da li unapred ili unazad - kroz vreme. Govorim li previše?"

Majstor Aš je odmahnuo glavom.

"A dok sam ovamo dolazio, video sam tvoju kuću na vrhu ovog brda. Međutim kad sam se popeo, nje tu nije bilo, bila je iščezla, a dolina ispod nje nije bila onakva kakvu sam upamtio." Ne znajući šta bih dalje rekao, začutah.

"Tačno govoriš", reče mi Majstor Aš. "Ja sam ovde postavljen da posmatram ovo što sad vidiš oko sebe. Donji spratovi moga doma, međutim, dosežu u ranija razdoblja, od kojih je tvoje doba najstarije."

"To je, izgleda, veliko čudo."

Odmahnuo je glavom. "Čudo je maltene još veće da su glečeri pošteđeli od uništenja ovu jednu stenovitu uzvisinu. Potopili su vrhunce daleko veće visine. Ovo brdo je zaštićeno jednim geografskim obrascem tako istančanim, da ga je samo slučajnost mogla stvoriti."

"Ali će i ono, na kraju, biti prekriveno?" upitah.

"Jest."

"A šta onda?"

"Onda ja odlazim. Zapravo, ja ću otići izvesno vreme pre nego što se to dogodi."

Iskusih plimu nerazumnog besa, isto ono osećanje koje me je u dečaštvu obuzimalo ponekad u slučajevima kad nisam uspevao da objasnim majstoru Malrubiusu neko svoje pitanje. "Htedoh reći - šta

će biti sa Urtom?"

Slegnuo je ramenima. "Ništa. Ovo što vidiš je poslednja glacijacija. Sad je površina Sunca zagasite boje; ona će uskoro da zablista od vreline, ali Sunce će se toliko smanjiti da će svojim svetovima davati još manje energije. Najzad će biti vidljivo, ako bi iko došao i stao na led, samo kao jedna blistava zvezda. Led na kome bi taj čovek stajao neće biti led ove vrste, koju vidiš, nego će to biti atmosfera ovog sveta. Tako će ostati veoma dugo. Možda sve do kraja vasseljenskog dana."

Otišao sam do drugog prozora i opet bacio pogled preko ledenog prostranstva. "Hoće li se to desiti uskoro?"

"Prizor koji vidiš leži mnogo hiljada godina u vašoj budućnosti."

"Ali će, pre ovoga, led morati da krene sa juga."

Majstor Aš klimnu glavom. "I sa vrhova planina, nadole. Hajde sa mnom."

Sišli smo na drugi sprat kuće, onaj koji sam jedva i primetio kad smo se peli prethodne noći. Prozora je ovde bilo daleko manje, ali majstor Aš namesti dve stolice ispred jednog i pokretom pokaza da treba da sednemo i gledamo napolje. Bilo je kao što je rekao - led je, divan u svojoj čistoti, puzio niz planinske strane da ratuje protiv borova i jela. Zapitah ga da li je i ovo daleko u budućnosti, a on opet klimnu glavom. "Ti nećeš doživeti da ovo ponovo vidiš."

"Ali je tako blisko da životni vek jednog čoveka dostiže maltene do tamo?"

Kratko je slegnuo ramenima i osmehnuo se ispod brade. "Recimo da je to stupnjevita stvar. Ti ovo nećeš videti. Neće ni tvoja deca, a ni njihova. Ali proces je već počeo. Počeo je daleko pre nego što si se ti rodio."

O jugu nisam ništa znao, ali me misli ponesoše ka ostrvskom narodu iz Holvardove priče, o dragocenim, malim, zaklonjenim mestima gde je u sezoni moguće nešto uzgajati, o lovu na foke. Neće još dugo ta ostrva držati na sebi muškarce i njihove porodice. Čamci će zaškrgutati po kamenitim plažama poslednji put: "Moja žena, moja deca, moja žena, moja deca."

"U ovoj epohi veliki deo tvog naroda je već otišao", nastavi majstor Aš. "Oni koje vi nazivate kakogenima odneli su ih, milosrdno,

na lepše svetove. I još će mnogi otići, pre konačne pobede leda. Ja sam, vidiš, potomak tih izbeglica."

Zapitah da li će pobeći svi.

Odmahnuo je glavom. "Ne, neće svi. Neki će odbiti da krenu, neke neće biti moguće pronaći. Za neke druge neće biti moguće naći dom."

Sedeo sam neko vreme i šarao pogledom po toj zaraćenoj dolini, trudeći se da sredim misli. Najzad rekoh: "Oduvek sam nalazio da ljudi od religije govore utešne stvari koje nisu istinite, dok ljudi od nauke nabrajaju gnusne istine. Šatlena Manea je rekla da si ti sveti čovek, ali čini mi se da si čovek od nauke; rekao si da te je tvoj narod poslao na naš mrtvi Urt da proučavaš led."

"Razlika koju pominješ više ne važi. I religija i nauka oduvek su bile stvar vere u nešto. To je jedno te isto. Ti si ono što bi po tvom opisu bilo 'čovek od nauke', zato tebi govorim naučno. Da su ovde Manea i njene sveštenice, govorio bih drugačije."

Uspomena imam toliko da se među njima često izgubim. Sada, gledajući borje kako se talasa pod naletima vetra koji ja nisam mogao osetiti, kao da začuh udaranje po nekom bubnju. "Sreo sam ja, jednom prilikom, još jednog čoveka koji je tvrdio da je iz budućnosti", rekoh. "Bio je zelen, gotovo isto toliko zelen kao ono drveće, a rekao mi je da je njegovo doba - doba sjajnijeg Sunca."

Majstor Aš klimnu glavom. "Nesumnjivo je govorio istinu."

"Ali ti mi kažeš da je ovo što sada vidim udaljeno samo nekoliko ljudskih života, da je deo već početog procesa i da će ovo ledeno doba biti poslednje. Ili si lažni prorok ti, ili je on."

"Ja prorok nisam", odgovori majstor Aš, "a nije to bio ni on. Niko ne može znati budućnost. Mi govorimo o prošlosti."

Opet se naljutih. "Kazao si mi da je ovo udaljeno samo nekoliko ljudskih životnih vekova."

"Jesam. Ali ti i ovaj prizor za mene ste događaji iz prošlosti."

"Ja nisam deo prošlosti! Sadašnjici pripadam."

"To je sa tvoje tačke gledanja tačno. Ali zaboravljaš da te ja ne mogu videti sa tvoje tačke gledanja. Ovo je moja kuća. Kroz moje prozore si gledao. Moja kuća pušta korenje u prošlost. Bez toga bih ja ovde poludeo. Ovako, čitam knjige vekovima stare. Sviđaju mi se

glasovi onih koji su već vekovima mrtvi, među njima i tvoj glas. Ti misliš da je vreme samo jedna nit. Ono je tkanina, tapiserija koja se proteže zauvek u svim pravcima. Ja idem unazad sledeći jednu nit. Vi ćete poneti napred jednu boju, ne mogu znati koju. Bela vas može dovesti do mene, zelena do tvog zelenog čoveka."

Ne znajući šta bih drugo rekao, progundao sam da sam vreme oduvek zamišljao kao reku.

"Jest - ti si došao iz Nesusa, zar ne? A to je bio grad sazidan oko jedne reke. Ali nekad je to bio primorski grad, a tebi bi bilo bolje da vreme zamišljaš kao more. Talasi nailaze, talasi se povlače, a ispod njih teku struje."

"Ja bih da siđem u prizemlje", rekoh. "Da se vratim u moje sopstveno vreme."

Majstor Aš reče: "Shvatam."

"Pitam se da li shvataš. Tvoje vreme je, ako sam te dobro čuo, vreme najvišeg sprata ove kuće, tamo imaš i krevet i druge potrebne stvari. Ipak, kad nisi prezauzet poslom, spavaš ovde, ako je verovati onome što si mi rekao. A ipak kažeš da je ovo bliže mom nego tvom vremenu."

Ustao je. "Hteo sam reći da i ja bežim od leda. Hoćemo li krenuti? Trebaće ti hrana pre nego što kreneš na svoj dugi put do Manee."

"Trebaće nam obojici", rekoh.

Okrenuo se da me pogleda pre nego što je pošao niz stepenište. "Rekoh ti da s tobom ne mogu ići. Otkrio si i sam koliko je dobro skrivena ova kuća. Za sve one koji ne idu tačno po pravoj stazi čak i najniži sprat se nalazi u budućnosti."

Zgrabio sam ga za obe ruke, zavrnuo ih obe na leđa ostvarujući tako dupli zahvat, zatim sam ga počeo pretresati da nađem oružje. Nije imao nikakvo oružje, a što se njegove snage tiče, bila je znatna, ali ne onolika kolika sam se do tog trenutka plašio da bi mogla biti.

"Planiraš da me odneseš do Manee. Je li to tačno?"

"Da, majstore, a mnogo manje nevolja ćemo imati ako budeš išao dobrovoljno. Reci mi gde mogu naći parče konopca - ne bih želeo da budem prisiljen da upotrebim taj tvoj opasač."

"Nema konopca", reče on.

Vezao sam mu ruke njegovim opasačem, kao što je od početka i

bio moj plan. "Kad budemo odmakli odavde", rekoh mu, "odvezaću te ako mi budeš dao reč da ćeš se ponašati dobro."

"Učinih te dobrodošlim u mojoj kući. Kakvo sam ti zlo naneo?"

"Poprilično, ali to nije važno. Dopadaš mi se, majstor-Aše, i poštujem te. Nadam se da nećeš smatrati da je moja krivica, zbog ovog što ti radim, veća nego tvoja krivica zbog onog što si uradio ti meni. Međutim, Pelerinke su me poslale da te dovedem, a ja sam, kao što upravo otkrivam, čovek jedne određene vrste, ako znaš šta hoću da kažem. A sad, nemoj prebrzo niz te stepenice. Ako tresneš, nećeš moći rukama da se zadržiš."

Odveo sam ga u sobu u kojoj me je bio prvobitno primio; tu sam uzeo izvesnu količinu tvrdog hleba i jedan paket sasušenog voća. "Više ne smatram sebe njihovim članom", nastavih, "ali odgajen sam kao..." Na usnama mi je bila reč mučitelj, ali sam uvideo (i to, čini mi se, tek tad) da to nije sasvim tačan naziv za ono što esnaf radi, zato upotrebih službene reči. "...tragalac za istinom i pokajanjem. Mi radimo ono što smo i rekli da ćemo raditi."

"Postoje dužnosti koje moram da obavljam. Na gornjem spratu, tamo gde si spavao."

"Bojim se da će one morati da ostanu neobavljene."

Ćutao je dok smo izlazili kroz vrata i kretali stenovitim vrhom brda. Onda reče: "Poći ću s tobom, ako mogu. Mnogo puta sam poželeo da krenem kroz ova vrata napolje i da se ne zaustavljam."

Rekoh mu da ću ga odvezati odmah ako se zakune svojom čašću.

Odmahnuo je glavom. "Ne, onda bi ti mogao pomisliti da sam te izdao."

Nije mi bilo jasno šta hoće da kaže.

"Možda postoji, negde tamo, jedna žena za koju sam odabrao da se zove Vina. Ali vaš svet je vaš. Ja ovde mogu postojati samo ako je verovatnoća mog postojanja visoka."

Rekoh: "Ja sam postojao u tvojoj kući, je li tako?"

"Jesi, ali to je bilo zato što je tvoja verovatnoća bila potpuna. Ti jesi deo one prošlosti iz koje smo došli ja i moja kuća. Pitanje glasi - jesam li ja ona budućnost u koju vi idete."

Setih se zelenoga u Saltusu; to je bio čovek sasvim stamene

građe. "Pa zar ćeš, onda, nestati kao mehurić od sapunice?" upitah. "Ili ćeš se u pramenovima razilaziti po vazduhu, kao dim?"

"Ne znam", reče on. "Ne znam šta će se desiti sa mnom. Niti kuda ću otići kad se to desi. Možda ću prestati da postojim u ma kom vremenu. Zbog toga nikad nisam svojom voljom otišao napolje."

Dohvatio sam ga za jednu mišicu, misleći, valjda, da ga mogu tako zadržati uz sebe; hodali smo dalje. Išao sam stazom koju mi je Manea bila nacrtala, a Poslednja kuća se i dalje uzdizala iza nas, stamena poput ma koje druge kuće. Moj um je bio toliko zauzet stvarima koje mi je Aš ispričao i prikazao, da neko vreme, tokom nekih, možda, tridesetak koraka, nisam uopšte gledao ka njemu. Konačno me njegova primedba o tapiseriji podseti na Valeriju. U onoj sobi gde smo Valerija i ja jeli kolače zidovi su bili prekriveni tapiserijama; Ašove reči o nitima upućivale su na tunelski lavirint kroz koji sam prošao pre nego što sam do Valerije stigao. Zaustih da mu to kažem, ali njega tu više nije bilo. Moja šaka je držala prazno mesto u vazduhu. Na trenutak mi se učinilo da vidim kako Poslednja kuća plovi po svom ledenom okeanu kao brod. Onda se ona utopi u mračni vrh brda na kome je dotad stajala; a za taj led se pokaza da je samo ono što sam od početka i mislio - grupa oblaka.

18. FOILIN ZAHTEV

Tokom sledećih stotinak koraka nestajanje majstora Aša nije bilo potpuno. Osećao sam njegovu prisutnost, čak sam uspevao i da ga vidim kako pešači uz mene, pola koraka zaostajući, ali to sam video samo kad nisam pokušavao da gledam pravo ka njemu. Kako sam ga to video, kako je on mogao biti u nekom smislu prisutan, a istovremeno i odsutan - ne znam. Naše oči primaju kišu fotona koji nemaju masu niti naelektrisanje, a koji stižu iz ogromnog roja okolnih čestica, kao iz milijardu milijardi sunaca - tako me je učio majstor Palaemon, koji je, sam, bio maltene slep. Na osnovu pljuska tih fotona, mi verujemo da vidimo čoveka. Možda je ponekad taj čovek, koga mislimo da vidimo, izmišljen koliko i majstor Aš, ili još i više.

Osećao sam uz sebe i njegovu mudrost. Bila je to setna, ali stvarna mudrost. Uvideh da bi mi bilo drago da je on ipak imao sposobnost da me prati, iako bi to značilo da je dolazak leda neminovan. "Usamljen sam, majstor-Aše", rekoh glasno, ne usuđujući se da pogledam iza sebe. "Do ovog časa nisam uviđao koliko sam usamljen. Mislim da si i ti bio usamljen. Ko je bila ta žena za koju si izabrao ime Vina?"

Njegov glas sam možda samo zamišljao. "Prva žena."

"Mešijana? Da, nju znam, predivna je. Moja Mešijana bila je Dorkas i usamljen sam zato što nje nema ovde, ali i zato što druge nisu tu. Kad je Tekla postala deo mene, mislio sam da nikada više usamljen neću biti. Ali sad je ona toliko deo mene, da smo samo jedna osoba, pa mogu čeznuti za društvom drugih. Za društvom Dorkas, i Pie ostrvljanke, i malenog Severijana, i Drotea i Rohea. Kad bi Eata bio ovde, mogao bih ga zagrliti. A više od svih njih, voleo bih da vidim Valeriju. Jolenta je bila najlepša žena koju sam ikada video, ali u Valerijinom licu postojalo je nešto što mi je iščupalo srce iz nedara. Bio sam, valjda, samo dečak, iako tada nisam tako mislio. Ispuzao sam iz tame i našao se na mestu zvanom Atrijum vremena. Svuda unaokolo dizale su se kule - tornjevi Valerijine porodice. U središtu je bio jedan obelisk pokriven brojčanicima sunčanih satova; pamtim njegovu senku na snegu, ali on nije mogao dobijati svetlost

Sunca više od dve-tri smene u toku dana; sigurno je da su ga kule zaklanjale tokom pretežnog dela vremena. Tvoje razumevanje je dublje od mog, majstor-Aše - možeš li mi kazati zašto su taj obelisk tako sagradili?"

Neki vetar, koji se među stenama igrao, dohvatio mi je ogrtač i počeo ga nadimati oko mene, tako da mi je sa ramena lepršao. Pričvrstio sam ga ponovo i navukao kapuljaču. "Išao sam za jednim psom. Nazvao sam ga Triskele i rekao, čak i sebi, da je moj, iako nisam imao prava da čuvam psa. Zimski je dan bio kad sam ga našao. Radili smo u perionici - prali smo posteljinu klijenata - a onda se odlivna cev zapušila od dronjaka i vlakana. Ja sam na poslu zabušavao, zato je Drote rekao meni da iziđem napolje i pročačkam slivnik motkom za podupiranje konopca za veš. Vetar je bio grozno hladan. To je, valjda, tvoj led dolazio, mada ja to tada nisam znao - zime koje postaju po malčice oštrije svake godine. A, zna se, kad probodem to zapušeno mesto, mora da bljune prljava vodurina i da mi pokvasi ruke.

Ljutio sam se jer sam bio najstariji, izuzimajući Drotea i Rohea, pa sam mislio da bi trebalo da budu prinuđeni mlađi šegrti da obave taj posao. Čačkao sam motkom po zagušenju, a onda sam ugledao njega, preko Starog dvorišta. Čuvari u Međedači bili su, pretpostavljam, priredili neku privatnu borbu prethodne noći, pa su mrtve zveri sad ležale ispred njihovih vrata čekajući da dođe grobonja. Jedan arsinoither je tu ležao, i jedan tigar sabljozubi, i nekoliko grozovukova. Odozgo pas. Valjda je umro poslednji, a ubio ga je, sudeći po njegovom ranama, jedan od grozovukova. Dabome, nije bio stvarno mrtav, samo je izgledao mrtav.

Prišao sam mu da ga vidim - bio je to izgovor, hteo sam da za trenutak prestanem da radim onaj posao i da malo duvam u prste. On je bio krut i hladan kao... ma, kruće i hladnije nisam nikad nešto video. Ja sam jednom prilikom ubio bika mačem i kad je taj bik ležao mrtav u sopstvenoj krvi, izgledao je još i tad znatno življi nego Triskele u onom trenutku. Uglavnom, pružim ja ruku i pomilujem Triskelea po glavi. Bila je to glavudža velika kao medveđa, a uši su mu odrezali, tako da su ostala samo dva mala šiljka. Čim sam ga dotakao, otvorio je oči. Jurnuo sam nazad preko dvorišta i krnuo onaj

podupirač tako silno u rupu da se odmah probio kroz zagušenje zato što sam se uplašio da će Drote poslati Rohea dole da vidi šta radim.

Kad se u mislima vratim na to vreme, vidim da je išlo kao da sam već tada imao Kandžu, iako sam je stvarno stekao tek posle godinu i više dana. Kako je izgledao kad je zakolutao očima nagore da me vidi, ja to opisati ne mogu. U srce me je dirnuo. Kasnije, imajući Kandžu, nikada nijednu životinju nisam oživeo, ali, ako baš hoćemo, ni u jednom slučaju to nisam ni pokušao. Kad sam bio među životinjama, obično sam želeo da ubijem neku, jer sam hteo nešto da jedem. Sad više nisam siguran da je ubijanje životinja radi jela nešto što nam je namenjeno da činimo. Primetio sam da u tvojim zalihama nije bilo mesa - imao si samo hleb, sir, vino i sušeno voće. Jesu li osećanja i kod tvog naroda, na kome god svetlu on živeo, takva?"

Zastao sam u govoru, nadajući se da ću čuti neki odgovor, ali odgovora nije bilo. Sad su već svi planinski vrhovi bili pali pod Sunce; nisam više bio siguran da li me prati još neko tanano prisustvo majstora Aša, ili samo moja senka.

Rekoh: "Kad sam imao Kandžu, otkrio sam da ona nije htela da oživljava one koji su ljudskim dejstvom izgubili život, mada je, izgleda, zalečila čovekomajmuna kome sam odsekao ruku. Dorkas je mislila da je to uspelo zato što sam je baš ja odsekao. Nisam siguran - nikad nisam pomislio da Kandža zna ko je drži, ali možda je znala."

Jedan glas - ne glas majstora Aša, nego neki kojeg nikad ranije nisam čuo - doviknu: "Fina ti nova godina!"

Digao sam pogled i video, na daljini od možda četrdeset koraka, ulana sasvim nalik na onog koga su Heterove notule ubile na zelenom drumu prema Kući Apsoluta. Nemajući neki drugi plan, mahnuh mu rukom i povikah: "Znači, sad je dan Nove godine, a?"

Dotakao je svog destrijera mamuzama i dogalopirao. "Danas je srednji dan leta, početak nove godine. Slavne za našeg autarha."

Pokušah da se prisetim neke od onih fraza koje je Jolenta tako rado koristila. "Čije srce je svetilište njegovih podanika."

"Dobro rečeno! Ja sam Ibar, iz Sedamdeset osme ksenagije, a ovim drumom ima da patroliram sve do uveče, što je još gora sreća."

"Ovde je, svakako, zakonito drumove koristiti."

"U potpunosti. Pod uslovom, jakako, da si spreman da dokažeš ko si."

"Da", rekoh. "Naravno." Bio sam maltene zaboravio propusnicu koju je Manea bila napisala za mene. Sad je izvukoh i pružih ovome.

Kad su me zaustavljali na mome putu prema Poslednjoj kući, nisam bio uopšte ubeđen da su vojnici koji su me ispitivali umeli da čitaju. Svaki od njih je mudro zurio u taj pergament, ali je sasvim moguće da su samo osmatrali pečat Reda i spoljašnji izgled Maneinog pravilnog i energičnog, mada pomalo osobenog rukopisa. Ovaj ulan je nesumnjivo bio pismen. Video sam kako njegove oči putuju duž redova teksta, čak sam, čini mi se, zapazio trenutak kad je zastao kod reči "časnu sahranu".

Pažljivo je opet sklopio pergament, ali ga je zadržao. "Znači, ti si sluga Pelerinki."

"Da, tu čast imam."

"Izgovarao si, dakle, reči molitve. A ja mislio, kad sam te vid'o, da pričaš sam sa sobom. Ne nasedam religijskim glupostima nimalo. Mi imamo zastavu naše ksenagije blizu i autarha u daljini, i to je sve što mi treba po pitanju visokog poštovanja i tajanstva; ali čuo sam da su to dobre žene."

Klimnuo sam glavom. "Ja verujem - možda malčice više nego ti. Ali zaista jesu dobre."

"A ti si poslat da obaviš neki posao za njih. Pre koliko dana?"

"Tri."

"Da li se sad vraćaš u lazaret na Media Parsu?"

Klimnuh glavom. "Nadam se da do tamo stignem pre noći."

Odmahnuo je glavom. "To nećeš. Samo polako, to ti je moj savet." Pružio mi je pergament.

Uzeo sam ga i stavio natrag u jahačku torbicu. "Išao sam sa jednim sadrugom, ali se razdvojismo. Pitam se da li si ga video." Opisah mu majstor-Aša.

Ulan odmahnu glavom. "Imaću ga na umu, pa, ako ga primetim, reći ću mu kuda si otišao. Nego - da li bi ti sada odgovorio meni na jedno pitanje? Nije službeno, pa, ako želiš, možeš da mi kažeš da se to mene ništa ne tiče."

"Odgovoriću ako mogu."

"Čime ćeš se baviti kad napustiš Pelerinke?"

Ovo me je donekle zbunilo. "Pa, zašto, ja i ne planiram da ih napustim. Možda, jednog dana."

"Dobro, onda imaj laku konjicu na umu. Izgledaš kao čovek od ruku, a nama je takav uvek dobro došao. Živećeš upola duže nego što bi u pešadiji, a zabavljaćeš se dvostruko bolje."

Poterao je svoju jahaću zver napred, a ja ostadoh da razmatram to što je rekao. Bio sam uveren da mi je ozbiljno predložio da spavam pokraj drumu; ali upravo ta njegova ozbiljnost me je navela da pohitam napred. Dat mi je blagoslov da imam dugačke noge, pa kad zatreba mogu da razvijem brzinu pešačenja koja ne zaostaje za lakim trkom većine ljudi. Upotrebio sam noge tada, odbacujući sve misli o majstoru Ašu i o mojoj prošlosti punoj nevolja. Možda me je neka razređena prisutnost majstora Aša još pratila; možda me prati i sada. Ali ako je ona uz mene, ja to nisam primećivao i ne primećujem.

Urt još nije bio okrenuo lice od Sunca kad izbih na onaj uzani drum kojim smo išli, pre nešto više od nedelju dana, onaj mrtvi vojnik i ja. U prašini je još bilo krvi, mnogo više nego što sam je na tom mestu video ranije. Zbog ulanovih reči bio sam se uplašio da su Pelerinke optužene za neko zlo delo; sad sa pouzdanjem zaključih da je u pitanju bio samo veliki priliv ranjenika u lazaret, naime da je ulan smatrao da ja zaslužujem jednu noć odmora pre nego što budem upućen da radim oko njih. Ta misao donela mi je ogromno olakšanje. Prenatranost lazareta ranjenicima omogućila bi da moje veštine zablistaju, pa bi kasnije bilo utoliko verovatnije da će me Manea primiti kad ponudim da prodam sebe Redu, pod uslovom da smislim nekakvu priču kojom bih opravdao svoj neuspeh u Poslednjoj kući.

Ali kad sam zaokrenuo oko poslednje krivine na tom drumu, video sam nešto sasvim drugačije.

Na mestu gde je ranije stajao lazaret, zemljište kao da je preorala neka gomila ludaka, preorala i prekopala - na dnu se već obrazovalo plitko jezerce. Taj krug je bio oivičen rastrgnutim stablima.

Sve do pada tame hodao sam tamo-amo po tom mestu. Tražio sam neki znak mojih prijatelja, kao i neki trag onog oltara u kome je

ostala Kandža. Našao sam jednu šaku, mušku, otkinutu u šačnom zglavku. Mogla je biti Melitova, ili Holvardova, ili Ascijančeva, ili Vinokova. To nisam mogao odrediti.

Tu noć prespavao sam pored druma. Kad je došlo jutro, počeo sam se raspitivati, pa sam, pre večeri, našao preživjele, nekih pet-šest liga daleko od pređašnjeg mesta. Od ležaja do ležaja sam stupao, ali mnogi su bili u nesvesti i toliko umotani zavojima da ih nisam mogao prepoznati. Moguće je da su se među njima nalazile i Ava, i Manea, i ona Pelerinka koja je bila donela stoličicu da bi pokraj mene sedela; ali ja ih tamo nisam pronašao.

Prepoznao sam samo jednu ženu, Foilu, i to zato što je ona prepoznala mene i uzviknula "Severijane!" dok sam hodao između ranjenih i umirućih. Otišao sam do nje i pokušao da joj postavljam pitanja, ali ona je bila veoma slaba i nije mi mogla mnogo kazati. Napad se sručio bez upozorenja i razneo negovalište kao grom; sve njene uspomene odnosile su se na ono posle: vrištanje se dugo prolamalo, ali nije privuklo nikakve spasioce, onda su preživjele konačno odvucli vojnici koji o medicini nisu znali tako reći ništa. Poljubio sam je najbolje što sam mogao, a onda sam obećao da ću opet doći da je vidim - obećanje za koje smo, verujem, oboje znali da ga ja neću moći ispuniti. Ona je rekla: "Pamtiš kad smo svi pričali priče? O tome sam razmišljala."

Rekoh da sam znao da je o tome mislila.

"Hoću reći dok su nas nosili ovamo. Melito, Holvard i ostali su mrtvi, čini mi se. Ti ćeš, Severijane, biti jedini koji će pamtiti."

Rekoh joj da ću pamtiti zauvek.

"Hoću da pričaš drugim ljudima. U zimskim danima, ili u noćima kad se nema šta drugo raditi. Jesi li zapamtio priče?"

"Moja zemlja je zemlja dalekih obzorja, širokog neba."

"Da", rekla je tada i, činilo se, zaspala.

To drugo obećanje sam održao, jer sam te priče prvo zapisao na praznim stranicama na kraju smeđe knjižice, a onda ih i ovde izložio, doslovce onako kako sam ih čuo tokom onih dugih, toplih podneva.

19. GVAZAHT

Sledeća dva dana provedoh lutajući. O njima neću mnogo pričati, jer i nema mnogo šta da se priča. Mogao sam se, valjda, u nekoliko jedinica učlaniti, ali nisam bio nimalo siguran da mi se učlanjuje. Bio bih se rado vratio u Poslednju kuću, ali mi ponos nije dao da se prepuštam milosrđu majstora Aša, pod pretpostavkom da je njega više uopšte bilo moguće naći tamo. Govorio sam sebi da bih se rado vratio na položaj liktora Traksa, ali sve da je ta mogućnost i postojala, nisam ubeđen da bih to i učinio. Spavao sam kao životinja, u šumarcima, i uzimao svaku hranu koju sam uspevao da nađem, a to nije bilo gotovo ništa.

Trećeg dana sam otkrio jedan zarđali mač falčion, ispušten, činilo se, u nekom vojnom pohodu prethodne godine. Izvukao sam svoju bočicu ulja i polomljenu belegiju (obe te stvari i dršku sam sačuvao kad sam ostatak Terminus Esta bacio u vodu), a zatim sam proveo jednu srećnu smenu vremena čisteći ga i oštreci. Kad je to bilo svršeno, nastavio sam da idem i uskoro nabasao na neki drum.

Pošto Maneina propusnica više nije mogla dobro da me štiti, više sam zazirao od pojavljivanja na otvorenom prostoru nego kad sam se vraćao iz kuće majstora Aša. Međutim, činilo se da je verovatno da se onaj mrtvi vojnik koga je Kandža dozvala natrag u život i koji je sad nazivao sebe imenom Miles, iako sam ja znao da jedan deo njega jeste Jonas, do sada već pridružio nekoj jedinici. U tom slučaju on bi morao biti na nekom drumu, ili u vojničkom logoru blizu nekog drumu, ako nije već upućen u bitku; a ja sam želeo da popričam sa njim. On je, kao i Dorkas, neko vreme proveo mirujući u državi mrtvih. Njen boravak tamo bio je duži, ali ja sam se nadao da bih mu mogao postavljati pitanja pre nego što mu, proticanjem predugog vremena, uspomene o tome izblede, te da bih mogao saznati nešto zahvaljujući čemu bih uspeo - ako ne da je vratim sebi - bar da se pomirim sa činjenicom da sam je izgubio.

Jer, otkrio sam da je sada volim više nego što sam je voleo ijednog trenutka tokom našeg pešačenja kroz divljinu do Traksa. Tada su moje misli bile odveć obuzete Teklom; neprestano sam

posezao u sebe da nađem nju. Sad se činilo, makar to bilo i samo zato što je Tekla tako dugo bila deo mene, da sam je zaista uhvatio i da je držim u zagrljaju jačem od ma kakvog sparivanja - zapravo, činilo se da je ona, kao što muško seme uđe u telo žene da bi proizvelo (ako takva bude volja Apeironova) jedno novo ljudsko biće, ušla kroz moja usta u mene i mešala se, mojom voljom, sa onim bivšim Severijanom, stvarajući novoga čoveka: mene, koji još nosim ime Severijan, ali ostajem svestan svog, da se tako izrazim, dvostrukog korena.

Ne znam da li sam ta željena saznanja mogao izvući iz Milesa-Jonasa. Nikada ga nisam našao, mada sam traganje uporno nastavio sve do danas. Sredinom popodneva ušao sam u jedan region polomljenog drveća; tu sam s vremena na vreme prolazio pored leševa u raznim stupnjevima raspadanja. U početku sam pokušavao da kradem sa njih kao što sam ukrao stvari sa Milesa-Jonasa, ali drugi su to pre mene učinili, a videlo se i da su tokom prethodnih noći dolazili glodari feneksi sa svojim oštrim zubićima da kradu meso.

Nešto kasnije, dok su moje energije već počinjale da popuštaju, zastao sam kod dimeće olupine jednih praznih zaprežnih vagon-kola za snabdevanje. Zaprežne zveri su ležale na drumu, a između njih, licem u prašini, vozač; činilo se da te dve životinje nisu dugo mrtve, pa mi pade na um da ne bi loše bilo da isečem iz njihovih slabina mesa koliko mogu i odnesem ga na neko izdvojeno mesto gde bih mogao naložiti vatricu. Taman što zabih vrh mača u bok jedne životinje, začuh topot kopita i, pretpostavljajući da je to destrijer nekog oficira, sklonih se ukraj drumu da ga pustim da prođe.

Bio je to, međutim, jedan mali, debeli čova, energičnog izgleda, na visokoj, zlostavljanoj jahaćoj zveri. Potegao je uzde kad me je video, ali nešto u njegovom izrazu lica kazalo mi je da neće biti potrebe ni da se borim ni da bežim. (Da je došlo do tog izbora, ja bih se borio. Njegov destrijer mu ne bi bio od velike koristi među prekraćenim i oborenim stablima; imao je prsni oklop i šlem sa bronzanim obručima, ali mislim da sam, ipak, mogao da ga pobedim.)

"Ko si ti?" povika on. Kad mu rekoh, on nastavi: "Severijan iz

Nesusa, je l'? Znači da si civilizovan, ili polucivilizovan, ali izgledaš kao da nisi dobro jeo u poslednje vreme."

"Naprotiv", rekoh ja. "U poslednje vreme sam jeo više nego što je moj običaj." Nisam želeo da me smatra slabim.

"Ali bi ti dobro došlo još - ta krv na tvom maču nije ascijanska. Jesi li skjavoni? Vanrednjak?"

"Moj život je bio prilično izvan reda u poslednje vreme, to je sigurno."

"Ali nisi vezan ni za jednu formaciju?" Uznemirujuće spretno je iskočio iz sedla, uzde je bacio na zemlju i prišao mi snažnim koracima. Bio je malo krivonog i imao je jedno od onih lica koja kao da su vajana od gline, a onda pritisnuta sa gornje i sa donje strane pre pečenja, tako da su i čelo i vilica plitki a široki, oči prorezi, a usta takođe široka. Ipak, odmah mi se dopao, zbog poletnosti i zbog toga što se tako malo trudio da sakrije nepoštenje.

Rekoh: "Nisam ja vezan ni za koga i ni za šta - osim za uspomene."

"Ahhh!" Uzdahnuo je i na trenutak prevrnuo očima nagore. "Znam - znam. Svi smo mi imali svoje teškoće, nema ko nije. Šta je bilo, žena ili zakon?"

Ja do tada nisam sagledavao svoje nevolje u toj svetlosti, ali, razmislivši jedan trenutak, priznadoh da je malčice u pitanju bilo i jedno i drugo.

"E, pa, stigao si na pravo mesto i kod pravog čoveka. Kako bi ti se sviđalo dobro jelo večeras i cela gomila novih prijatelja, a sutra još i puna šaka oričoka? Zvuči fino? Fino!"

Vratio se do svoje jahaće životinje, ženke; njegova ruka je poletela napred, hitro kao ruka mačevaoca, da dočepa uzde pre nego što bi ona mogla uzmaći. Kad je opet imao uzde u rukama, uskočio je u sedlo istom onom hitrinom kojom je i iskočio. "A sad se penji iza mene", doviknu mi. "Nije daleko, a ona će lako poneti dvojicu."

Učinih kako mi je rekao, mada saam se oko penjanja u sedlo pomučio znatno više nego on zato što nije bilo uzengije u koju bih mogao staviti nogu. Istog trena kad sam se našao na njenim leđima, destrijerka je zmijskom hitrinom pokušala da me ujede za nogu; ali je

njen gospodar, koji je taj manevar očigledno primetio, raspali po glavi mesinganom jabukom na kraju drške noža tako krvnički da se životinja zatetura i umalo ne pade.

"Ne obraćaj pažnju", reče on. Kratkoća njegovog vrata nije mu dozvoljavala da pogleda nazad preko ramena, zato je govorio iz leve strane usta da bi bilo jasno da govori meni. "Ona je fina životinja i odvažan borac i samo hoće da se obezbedi da shvatiš njenu vrednost. To ti je, znaš, kao neki obred pristupanja. Znaš šta je inicijacija?"

Rekoh mu da smatram da mi je taj pojam dobro znan.

"Za svaku stvar kojoj vredi pripadati postoji neki obred upućivanja, videćeš da je tako - ja sam to svojim iskustvom saznao. A još nisam video nijedan takav obred kroz koji jedan odvažan momak ne bi mogao proći i posle mu se smejeti."

Posle tog ohrabrenja sjurio je svoje ogromne mamuze destrijerki u bokove kao da namerava da joj tog trenutka prospe celu utrobu i mi poletesmo drumom, povlačeći kovitlace prašine za sobom.

Još od dana kad sam izjahao na Vodalusovom jurišnom destrijeru iz Saltusa, pretpostavljao sam, u svome neznanju, da se sve jahaće zveri mogu podeliti u dve grupe: jedna grupa bi bile one sa finim poreklom, brze, a druga one sa hladnom krvlju, spore. One bolje, mišljah ja, trče graciozno i lako, maltene kao mačka; a one lošije se vuku tako tromo da je maltene svejedno kojim načinom to obavljaju. Jedan od Teklinih tutora koristio je izreku da su svi dvovrednosni sistemi lažni; na ovom jahanju otkrio sam novo poštovanje prema njemu. Destrijerka moga dobročinitelja pripadala je onoj trećoj klasi (koja je, kako sam kasnije otkrio, prilično brojna) u koju spadaju životinje koje su brže od ptica, ali trče kao da gvozdenim nožurdama treskaju po drumu od kamena. Muškarci imaju nebrojeno mnogo prednosti u odnosu na žene, pa im je iz tog razloga opravdano pripala dužnost da budu zaštitnici žena, ali, ipak, žene se mogu pohvaliti jednom velikom prednošću u odnosu na muškarce: nikad nijedna žena nije doživela da njeni organi za razmnožavanje budu zgnječeni između njene sopstvene karlice i koščatih leđa jedne od ovih galopirajućih beštija. Meni se to desilo nekih dvadeset ili trideset puta pre nego što je ova beštija zauzdana i zato kad sam konačno

skliznuo sa njenih sapi i skočio ustranu da izmaknem njenom ritanju, nisam bio osobito dobro raspoložen.

Bili smo se zaustavili na jednoj od onih malih, izgubljenih poljana koje čovek može ponekad naći među brdima; bio je to prostor manje-više ravan, nekih stotinak koraka u prečniku. U središtu je bio podignut šator veliki kao seoska kuća, a na njemu je lepršala jedna izbleдела zastava, crna i zelena. Nekoliko desetina jahaćih životinja, nogu sputanih, paslo je gde je koja htela po polju, a isti toliki broj dronjavih ljudi, u društvu nekoliko neočešljanih žena, dokoličio je unaokolo, čisteći oklope, spavajući ili kockajući se.

"Gle'j 'vamo!" povika moj dobrotvor. "Evo novi regrut!" Meni saopšti: "Severijane od Nesusa, ti stojiš u prisustvu Osamnaeste bacele kontrarije iregularaca, a svako od nas je borac bez straha ako se može bar jedna parica zaraditi."

Dronjavi muškarci i žene ustajali SU i počinjali polako da plove ka nama; na licima mnogih bilo je neskriveno cerenje. Vodio ih je jedan visoki, vrlo mršavi čova.

"Sadruzi, dajem vam Severijana od Nesusa!

Severijane", nastavi moj dobročinitelj, "ja sam tvoj kondotjer. Zovi me Gvazaht. Ovaj štap za pecanje ovde, viši čak i od tebe, moj je zamenik Erblon. Ostali će se predstaviti sami, siguran sam. Erblone, hoću da porazgovaram s tobom. Sutra će biti patrola." Dohvatio je tog visokog za mišicu i poveo ga pod šator, ostavljajući me sa gomilom vojnika koji su me do tada već okružili.

Jedan od najkrupnijih, tip nalik na medveda, visok maltene koliko ja, a gotovo dvostruko teži, pokaza pokretom ka mom maču. "Pa zar nemaš kaniju za to tu? Aj' da ga vidimo."

Predao sam falčion bez raspravljanja; bio sam siguran da šta god se desilo, ovo neće biti prilika za ubijanje.

"Znači, jahač si, a?"

"Ne", rekoh ja. "Jahao sam pomalo, ali ne smatram sebe stručnjakom za to."

"Ali znaš kako se izlazi nakraj sa njima?"

"Bolje znam sa muškarcima i ženama."

Na ovo se svi nasmejaše, a krupni čova reče: "E to je baš fino, jer se verovatno nećeš mnogo najahati, ali će ti dobro razumevanje

žena - i destrijera - pomoći."

Još dok je to govorio, začuo sam bat kopita. Dvojica su dovozila jednog destrijera-šarca; bila je to mišićava životinja, uspaničenih očiju. Njegove uzde bile su podjeljene na dva dela i produžene, zahvaljujući čemu su oni mogli da stoje jedan levo, a drugi desno od destrijera, i to na odstojanju od po tri koraka. Jedna drolja sa kosom lisičje boje i nasmejanim licem sedela je u sedlu lako, a umesto uzdi držala je u svakoj ruci po jedan jahački bič. Vojnici i njihove žene počеше da kliču i pljeskaju, a na taj zvuk šarac se prope kao uskovitlani vetar i počе mlatarati prednjim nogama po vazduhu, pokazujući na svakoj prednjoj nozi po tri rožnata izraštaja za koja mi kažemo da su "kopita", iako su to zapravo kandže podesne gotovo isto toliko za bitku koliko i za hvatanje za tlo. Pokreti su mu bili brži od mog pogleda.

Onaj krupni me pljesnu šakom po ramenu. "Nije ovo najbolji destrijer koga sam ikad imao, al' valja, lično sam ga uvežbao. Ova dvojica su Mesrop i Laktan i oni će ti dati te uzde, a ti samo treba da se popneš na njega. Ako to uspeš, a da Dariju ne oboriš, tvoja je dok vas ne sustignemo." Pojačanim glasom on nastavi: "E, aj - puštaj ga!" Očekivao sam da će mi njih dvojica dati uzde. Ali oni su ih samo bacili ka mom licu, a ja sam zamahnuo rukama da dohvatim obe i promašio ih. Neko podbode šarenog destrijera odastrag, a krupni čovek zazvižda na neki poseban, prodoran način. Taj šareni at bio je izvežban da se bori; njegovi dugački zubi nisu bili pojačani metalom, ali su zato bili ostavljeni u svom prirodnom obliku, pa su mu virili iz čeljusti kao noževi. Izbegao sam udarac jedne sevajuće prednje noge i pokušao da ga zgrabim za ular; udarac jednog od ta dva biča dohvati me posred lica, a nalet ata me obori na zemlju.

Mora biti da su ga vojnici naterali da ustukne, inače bi me izgazio. Možda su mi - ne mogu biti siguran - pomogli i da ustanem. Grlo mi je bilo puno prašine, a sa čela mi je u oči curila krv.

Krenuo sam opet na njega, kružeći udesno da bih mu izbegao kopita, ali on se okretao brže nego ja, a cura zvana Darija prasnula je sa oba biča ispred mog lica da me spreči. Više iz gneva nego zbog ma kakvog plana, dograbio sam jedan bič. Kožna omča na kraju drške biča bila je navučena oko jednog njenog zglavka; cimnuo

sam, pa za bičem polete i Darija i sruči se meni u naručje. Ugrizla me je za uvo, ali ja sam je dohvatio za vrat sa zadnje strane, obrnuo, zario prste u jednu polovinu njene čvrste stražnjice i podigao je u vazduh. Njene razritane noge kao da su uplašile ata. Nastupao sam ka njemu, on je uzmicao unatraške kroz gomilu sve dok ga jedan od njegovih mučitelja nije podbadanjem opet naterao napred, a tada sam nagazio na njegove uzde.

Posle toga je bilo lako. Bacio sam tu žensku, dočepao ga za ular, zavrnuo mu glavu na jednu stranu i ritanjem mu izmakao obe prednje noge ispod njega u stranu; nas su učili da tako smirujemo neposlušne klijente. Sa prodornom, životinjskom cikom pao je kao klada. Našao sam se u sedlu pre nego što je uspeo da se ponovo osovi na noge, a onda sam, iz sedla, počeo da ga šibam po bokovima; nagnao sam ga munjevito kroz gomilu, onda ga okrenuo i jurnuo na njih ponovo.

Celog života sam slušao priče o uzbudljivosti te vrste borbe, a da je nikad nisam iskusio. Sad nađoh da je sve bilo istinito, i više nego istinito. Vojnici i njihova ženskadija bežali su kud koji, dernjajući se, poneko je čak zamahao mačem. Više uspeha bi imali da su tako pretili oluji - prejahao sam u jednom naletu preko pet-šest takvih. Darija je bežala tako brzo, da joj se crvena kosa vijorila kao zastava; ali nikakve ljudske noge nisu mogle izmaći tom atu. Sevnuli smo pokraj Darije, ja sam je zgrabio za tu plamenu zastavu i bacio preko prednjeg dela sedla ispred mene.

Krivudavom stazom siđosmo do jedne mračne jaruge, a iz nje u sledeću. Ispred nas su bežali jeleni; u tri skoka prestigli smo jednog jelena somotne kože i odgurnuli ga u stranu da nam ne bude na putu. Dok sam bio liktor Traksa, čuo sam da eklektici često jašu za lovinom, a zatim skaču sa atova i ubadaju lovinu nožem. Sad sam u te priče poverovao - ovom jelenu sam mogao kuhinjskim nožem prerezati grlo.

Ostavili smo jelena iza sebe, izbili na vrh jednog novog brega i sjurili se u neku tihu, šumovitu dolinu. Kad se šarac istrčao, pustio sam ga da sam traži put među drvećem; tako velika stabla nisam bio video još od odlaska iz Saltusa. Kad je zastao da bi pasao proređenu, nežnu travu koja je rasla između korenja, odlučio sam i ja

da stanemo; bacio sam uzde na zemlju kao što sam video da je Gvazaht učinio, a zatim sam sjahao i pomogao crvenokosoj da siđe.

"Hvala", reče ona. "Uspeo si. Nisam mislila da ćeš moći."

"Inače ne bi ni pristala na ovo? Pretpostavljao sam da su te naterali."

"Ne bih te onako posekla bičem. Sad ćeš ti hteti da mi vratiš, a? Uzdama, pretpostavljam."

"Odakle ti ta pomisao?" Umoran, sedoh. U travi su rasli žuti cvetovi, nijedan veći od kapljice vode; uzbrah nekoliko i nađoh da mirišu na alojevo drvo, zvano i kalambak.

"Izgledaš kao takav tip. Osim toga, nosio si me tako da sam bila zadnjicom nagore, a ljudi koji to čine uvek žele da me po njoj lupaju."

"To sad prvi put čujem. Zanimljiva misao."

"Imam ja mnogo njih - takvih." Hitro i graciozno je sela pored mene i stavila mi šaku na koleno. "Čuj, ono je bio samo obred primanja, ništa više. Mi se u tome ređamo, bio je došao red na mene, očekivalo se od mene da te tresnem. To je sad gotovo."

"Razumem."

"Znači, nećeš me tući? Divno. Možemo se ovde dobro provesti, zaista. Šta god hoćeš i koliko god hoćeš, a nazad ne idemo dok ne bude vreme za jelo."

"Nisam rekao da te neću tući."

Njeno lice, do tada optočeno usiljenim osmesima, pade, a pogled joj se upravi u zemlju. Nagovestih joj da bi mogla i bežati.

"Onda bi tebi bilo zabavnije, a tukao bi me još više pre nego što bismo bili gotovi." Dok je to govorila, šaka joj se uvlačila u moje krilo. "Zgodan si po izgledu, znaš. I tako visok." I dalje sedeći, sagnula se napred, zagnjurila mi lice u krilo i dala mi jedan brideći poljubac, da bi se potom odmah ispravila. "Moglo bi fino da bude. Zaista bi moglo."

"Ili bi mogla da se ubiješ. Imaš nož?"

Tokom jednog trenu njene usne su bile skupljene u savršeni mali krug. "Ti si lud, je li tako? Pa trebalo je da znam." Ona skoči na noge.

Dohvatio sam je za jedan skočni zglobov i ona se opruži celom dužinom po mekom šumskom tlu. Košulja joj je bila satrunula od

dugog nošenja - spala je posle prvog potezanja. "Rekla si da nećeš bežati."

Pogledala me je krupnim očima preko ramena.

Rekoh: "Ti nemaš nikakvu moć nada mnom - ni ti ni oni. Ne bojim se ni bola ni smrti. Postoji samo jedna živa žena koju želim, a muškarca ne želim nijednog osim sebe."

20. PATROLA

Držali smo perimetar koji je imao samo dve stotine koraka u prečniku. Naši neprijatelji su, velikom većinom, imali samo noževe i sekire - podsećali su, tim sekirama i svojom dronjavom odećom, na one dobrovoljce koje je Vodalus potukao u našem nekropolisu, u čemu sam mu pomogao - ali bilo ih je na stotine, a pristizali su i novi.

Naša četa je još pre zore bila osedlala atove i krenula iz logora. Senke su još bile dugačke, negde na pokretnome frontu, kad jedan izviđač pokaza Gvazahtu duboke tragove koje je ostavila neka kočija krećući se ka severu. Sledeće tri smene vremena išli smo tim tragom.

Ascijanski napadači koji su kočiju zaustavili borili su se dobro, skrenuli su na jug da nas iznenade, pa na zapad, pa opet na sever, kao zmija kad se uvija; ali za sobom su svaki put ostavili trag sačinjen od leševa, jer su bili uhvaćeni između naše vatre i vatre stražara koji su ih gađali iznutra, kroz otvore na stranama kočije. Tek pred kraj kad Ascijani više nisu mogli da beže, postali smo svesni da su prisutni i drugi lovci.

Do podne opkoliše tu malu dolinu. Blistave čelične kočije, sa svojim mrtvim i umirućim zarobljenicima, stajale su zaglibljene do osovina. Ispred njih su čučali naši ascijanski zarobljenici; čuvali su ih naši ranjenici. Oficir Ascijanaca je znao naš jezik, pa mu je pre jedne smene vremena Gvazaht naredio da kočiju izvuku iz gliba, a kad to nisu uspeli, streljao je nekoliko njih. Preostalo ih je još oko trideset; bili su gotovo goli, mlitavi, praznih očiju. Njihovo naoružanje bilo je natrpano na gomilu daleko odatle, blizu naših vezanih atova.

Sad je Gvazaht obilazio bojište i ja videh da je zastao kod jednog panja iza koga je ležao, u zaklonu, naš vojnik meni najbliži. Jedna protivnička žena-vojnik izviri iza nekakvog žbunića, na znatnoj udaljenosti uz kosinu. Pogodih je udarom munje iz mog kontusa; ona, nesvesno, odskoči u vazduh, a zatim se zgrči kao pauk kad ga bace u žar logorske vatre. Ispod crvene marama-bandane koja joj bejaše omotana oko glave bila je bledog lica i iznenada razumeh da su je naterali da izviri - da su iza tog žbunića bili neki drugi, kojima se

ona nije dopadala, ili bar nisu smatrali da ona ima ikakvu vrednost, pa su je prinudili da izviri. Opalio sam ponovo i presekao to zeleno rastinje munjom, stvarajući oblačić kiselog dima koji zaplovi ka meni kao njen duh.

"Nemoj traćiti te naboje", reče Gvazaht uz moj lakat. On se bio bacio na tle pored mene, i to, rekao bih, više iz navike nego iz straha.

Zapitah hoće li naboji biti istrošeni pre pada noći ako ispaljujem po šest puta u svakoj smeni vremena.

Slegnuo je ramenima, a onda odmahnuo glavim.

"Tom brzinom sam pucao iz ove stvari, bar koliko mogu po kretanju Sunca oceniti. A kad dođe noć..."

Pogledao sam ga, a on je samo mogao da slegne ramenima još jednom.

"A kad dođe noć", nastavih, "nećemo moći da ih vidimo dok se ne primaknu na samo nekoliko koraka. Pucaćemo manje-više nasumično i ubićemo ih nekoliko desetina, onda ćemo izvući mačeve i staćemo leđa uz leđa, a oni će nas pobiti."

"Pomoć će stići pre toga", reče on, pa, videći da mu ne verujem, pljunu. "Kamo sreće da nikad nisam pogledao trag te prokletinje. Kamo sreće da nikad nisam za nju čuo."

Bio je red na mene da slegnem ramenima. "Vrati je Ascijancima, pa ćemo se probiti napolje."

"Metalni novac je unutra, kad ti kažem! Zlato kojim treba da budu isplaćene naše trupe. Kočije su toliko teške da ne može biti ništa drugo."

"Mora biti da je oklop poprilično težak."

"Nije baš. Viđao sam ja već takve kočije, to je zlato iz Nesusa ili iz Kuće Apsoluta. Ali ta stvorenja unutra - ko je ikad video takva?"

"Video sam ja."

Gvazaht se netremice zagledao u mene.

"Kad sam prolazio kroz kapiju Sažalnicu u Zidu Nesusa. To su ljudi-zveri, sazdana pomoću istih onih izgubljenih veština zahvaljujući kojima su naši destrijeri brži nego drumske mašine iz starih vremena." Pokušao sam da se prisetim šta mi je još Jonas kazao o njima, pa sam završio prilično slabo rečima: "Njih autarh koristi za

dužnosti koje su odveć mukotrpane za ljudska bića, ili koje su takve da se ne mogu ljudima poveriti."

"To bi, valjda, moglo biti prava stvar. Kako bi oni mogli ukrasti pare? Kud bi pošli? Čuj, posmatrao sam te."

"To znam", rekoh. "Osetio sam."

"Velim, posmatrao sam te. Naročito od kada si naterao onog tvog šarca da napadne čoveka koji ga je uvežbavao. Ovde gore, u Orithiji, mi vidamo mnoge snažne ljude i mnoge hrabre - najčešće ih vidamo kad prekoračujemo njihova tela. Vidimo i mnoštvo pametnjakovića, ali od dvadeset takvih devetnaest su previše pametni da bi bili od koristi ikome, pa i sebi. Ono što vredi jesu muškarci, a ponekad i žene, koji imaju jednu određenu vrstu moći, naime moć da navedu druge ljude da čine ono što oni kažu. Neću da se hvališem, ali ja je imam. Imaš je i ti."

"To nije bilo preterano očigledno u mom dosadašnjem životu."

"Ponekad se to tek u ratu ispolji. To je jedna od dobrih strana rata, a pošto rat nema mnogo dobrih strana, visoko cenimo one koje ima. Severijane, hoću da siđeš do kočije i pregovaraš sa tim ljudoživotinjama. Kažeš da znaš nešto o njima. Navedi ih da iziđu i da nam pomognu u borbi. Ipak smo, na kraju krajeva, na istoj strani."

Klimnuo sam glavom. "A ako ih navedem da otvore kočiju, pare možemo podeliti između sebe. Moguće je da će se bar neko od nas izvući."

Gvazaht zgađeno odmahnu glavom. "Šta ti rekoh maločas o onima koji su previše pametni? Da si stvarno pametan, ne bi to prenebregao. Ne, nego im reci da je važan svaki borac, pa čak i ako ih ima samo trojica ili četvorica. Osim toga, postoji neka, makar i mala mogućnost da će ovi prokleti pljačkaši pobeći kad ih vide. Daj mi tvoj kontus, držaću tvoj položaj dok se ne vratiš."

Dadoh mu svoje oružje. "A ko su, uopšte, ovi što nas napadaju?"

"Ovi? Pratioci logora. Krčmari, kurve - i ženske i muške. Dezerteri. S vremena na vreme autarh ili neko od njegovih generala ih pohvata i otera na posao, ali oni ubrzo klisnu. Klisnuti - u tome su jedino vešti. Ma, treba to sve pobiti."

"Imam tvoje ovlašćenje da pregovaram sa našim zarobljenicima u kočiji? Podržaćeš me?"

"Pa nisu nam to zarobljenici - hmm, dobro, valjda i jesu. Reci im ovo što sam ja rekao i postigni najbolju pogodbu koju budeš mogao. Podržaću te."

Gledao sam ga jedan trenutak, nastojeći da ocenim da li to misli ozbiljno. Kao i toliki drugi sredovečni ljudi, već je nosio na licu onog starca koji će od njega postati, starca kivnog, sklonog psovanju, starca koji je već počinjao da mrmlja primedbe i žalbe koje će izgovarati kad mu dođe poslednji okršaj.

"Imaš moju reč. Ajd'."

"Važi." Ustao sam. Ta oklopna kola su ličila na one kočije kojima su važni klijenti dovoženi u našu kulu u Citadeli. Prozori kola bili su uzani i preprečeni rešetkama, a zadnji točkovi visoki kao čovek. Glatki čelični bokovi nagoveštavali su primenu onih izgubljenih veština koje sam Gvazahu pomenuo; štaviše, znao sam da ljudi-životinje, unutra, imaju bolje oružje nego mi. Pružio sam ruke da bih pokazao da sam nenaoružan, zatim sam hodao najčvršće što sam mogao prema njima, sve dok se na jednoj prozorskoj rešetki nije pokazalo nečije lice.

Kad čovek sluša o takvim spodobama, zamišlja nešto postojano, nešto na pola puta između zveri i čoveka; ali kad ih stvarno vidi - kao što sam ja sad video ovog čoveka-životinju i kao što sam video čovekomajmune u rudniku blizu Saltusa - utisak uopšte nije takav. Najbolje poređenje koje mogu napraviti jeste ono sa treperenjem lišća srebrne breze na vetru. U jednom trenutku ona izgleda kao obično drvo, a u sledećem, kad se pojave donje strane listova, izgleda kao neka natprirodna tvorevina. Tako je bilo sa ovim ljudoživotinjama. U prvi mah sam pomislio da kroz šipke u mene pilji buldog; onda se učinilo da je ipak čovek, uzvišeno ružan, mrka lica i ćilibarnih očiju. Digao sam šake do rešetke da mu dam svoj miris; pomišljao sam na Triskelea.

"Šta hoćeš?" Glas mu je bio grub, ali ne neugodan.

"Hoću da spasem vaše živote", rekoh. Pogreška je bila to reći i čim su te reči izletele iz mojih usta, znao sam da je pogreška.

"Mi svoju čast hoćemo da spasavamo."

Klimnuo sam glavom. "Čast je viši život."

"Ako nam možeš reći kako da spasemo svoju čast, govori."

Slušaćemo. Ali ono što nam je povereno, predati nećemo nikada."

"To ste vi već predali", rekoah ja.

Vetar je zamro, a buldog se tog istog trenutka vratio, uz sev zuba i plamen u očima.

"Vi niste stavljeni u tu kočiju da čuvate zlato od Ascijanaca, nego da ga čuvate od onih pripadnika našeg sopstvenog Komonvelta koji bi ga rado ukrali samo da mogu. Ovi Ascijanici su potučeni - pogledajte ih. Mi smo autarhova odana ljudska bića. Oni od kojih vi treba da čuvate kočiju uskoro će nas savladati."

"Moraće da ubiju i mene i moje sadruge pre nego što ugrabe zlato."

Znači, stvarno je bilo zlato. Rekoah: "Uradiće oni to. Izidite i pomognite nam u borbi, dok još ima izgleda za pobedu."

Oklevao je, a ja više nisam bio siguran da je bilo sasvim pogrešno otpočeti razgovor pominjanjem spasavanja njegovog života. "Ne", reče on. "Ne možemo. Ono što govoriš može biti razum, to ne znam. Naš zakon nije zakon razuma. Naš zakon je čast i poslušnost. Ostajemo."

"Ali znate da mi nismo vaši neprijatelji?"

"Ko god hoće da uzme ono što čuvamo, taj nam je neprijatelj."

"Pa i mi to isto čuvamo. Ako oni tamo, koji se vucaraju za vojnim logorima, i oni dezerteri dođu u domašaj vašeg oružja, hoćete li pucati na njih?"

"Hoćemo, naravno."

Prišao sam obeshrabrenoj grupi Ascijanaca i zatražio da razgovaram sa njihovim zapovednikom. Čovek koji je ustao bio je samo malčice višeg rasta od ostalih; umnost na njegovom licu bila je od one vrste koja se ponekad vidi na licima lukavih ludaka. Rekoah mu da me je Gvazaht poslao da umesto njega pregovaram zato što sam često razgovarao sa ascijanskim zarobljenicima, pa poznajem njihove običaje. Ovo su, kao što sam i nameravao, čula i trojica naših ranjenika-stražara, koji su videli da Gvazaht zauzima moj položaj u perimetru odbrane.

"Pozdrav u ime Sedamnaestočlane grupe", reče Ascijanac.

"U ime Sedamnaestočlane grupe."

On kao da se veoma iznenadio zbog ovoga, ali klimnuo je

glavom.

"Nas su opkolili neodani podanici našeg autarha koji su prema tome neprijatelji i autarha i Sedamnaestoro. Naš komandant Gvazaht smislio je plan da ostanemo svi i živi i slobodni."

"Sluge Sedamnaestočlane grupe ne smeju biti potrošene bez svrhe."

"Baš tako. Evo plana. Upregnućemo izvestan broj naših destrijera da povuku kočiju - koliko god je potrebno da se izglavi. Ti i tvoji ljudi morate takođe raditi na njenom oslobađanju iz gliba. Kad kočija bude slobodna, vratićemo vam vaše oružje i pomoći ćemo vam da se borbom probijete iz ovog kordona. I vaši i naši vojnici krenuće na sever, a vi možete zadržati i kočiju i pare u njoj i odvesti to svojim pretpostavljenima, baš kao što ste se i nadali kad ste je uhvatili."

"Svetlost Ispravne misli probija se u svaku tamu."

"Ne, mi nismo prešli na stranu Sedamnaestočlane grupe. No, vi nam morate, zauzvrat, pomoći. Kao prvo, da iščupamo kočiju iz blata. Kao drugo, da se probijemo napolje. Kao treće, da nam date pratnju koja će nas provesti natrag kroz vašu vojsku i vratiti do naših linija."

Ascijanski oficir baci pogled ka sjajnim kolima. "Nijedan neuspeh nije trajan neuspeh. Ali za neizbežni uspeh mogu biti potrebni novi planovi i veća snaga."

"Znači, odobravaš moj novi plan?" Do tog trenutka nisam bio svestan da se znojim, ali sada mi znoj pocuri u oči i poče ih peckati. Obrisah čelo rubom ogrtača, baš kao što je majstor Gerlous imao običaj da čini.

Ascijanski oficir klimnu glavom. "Izučavanjem Pravomisli biće pre ili kasnije otkrivena staza ka uspehu."

"Da", rekoh. "Važi, proučio sam je. Neka se iza naših napora nađu naši napori."

Kad sam se vratio do kočije, onaj isti ljudozver koga sam već video pojavio se na prozoru, ali ovog puta ne sa onolikim neprijateljskim držanjem. Ja rekoh: "Ascijanci su se saglasili da još jednom pokušaju da poguraju ovo. Moraćemo da vas rastovarimo."

"To je nemoguće."

"Ako ne rastovarimo, zlato će biti izgubljeno sa Suncem. Ne

tražim od vas da odustanete od njegovog čuvanja - nego samo da ga istovarite i držite stražu nad njim. Imaćete svoje oružje, pa ako vam priđe ijedno naoružano ljudsko biće, možete ga ubiti. Ja ću biti sa vama, nenaoružan. Možete ubiti i mene."

Moralo se još mnogo pričati, ali na kraju su istovarili. Ubedio sam ranjenike koji su dotle stražarili oko Ascijanaca da ostave svoje kontuse i upregnu osam naših destrijera u kočiju, a Ascijanci su se rasporedili da vuku amove i guraju točkove. Onda su se vrata na boku čeličnih kočija otvorila i ljudi-životinje su počeli iznositi metalne sandučice; dvojica su radila, a onaj treći, sa kojim sam bio razgovarao, stražario je. Bili su višeg rasta nego što sam očekivao, a od oružja su imali fuzil-puške i kao dopunu pištolje za pojas zadenute - a to su bili prvi pištolji koje sam video još od kad su pred mojim očima hieroduli pucali iz pištolja na Boldandersa da skrenu njegove juriše u vrtu Kuće Apsoluta.

Kad su sve škrinje iznete i kad su trojica ljudozveri stajala oko njih sa oružjem na gotovs, povikao sam. Ranjeni vojnici počeli su da šibaju sve destrijere u toj novoj zaprezi, Ascijanci su počeli da se upinju tako da su im se oči iskolačile na napregnutim licima... i upravo kad smo svi pomislili da stvar neće uspeti, čelična kola se podigoše iz blata i otkotrijaše još pola lanca daleko pre nego što ranjenici uspeše da ih zaustave. Gvazaht polete - i tad je malo nedostajalo pa da budemo ubijeni i ja i on; ali ljudozveri su pokazali taman dovoljno razuma da ocene da je njegovo trčanje sa perimetra ka nama, pri čemu je mlatarao mojim kontusom, samo posledica uzbuđenja, a ne deo neke opasne namere.

Uzbudio se mnogo više kad je video kako oni vraćaju kovčežice sa zlatom u kočiju i kad je čuo šta sam obećao Ascijancima. Podsetih ga da mi je odobrio da u njegovo ime pregovaram.

"Ja kad pregovaram", zamuca on, "to je zbog toga što želim da pobedim."

Priznadoh da nemam njegovo vojno iskustvo, ali mu rekoh da sam ja našao da se, u nekim prilikama, pobeđivanje sastoji u tome da se čovek nekako ispetlja.

"Svejedno, nadao sam se da ćeš smisliti nešto bolje."

Planinski vrhunci su se neumoljivo uzdizali, iako mi nismo bili

svesni njihovog kretanja, i već su kao kandže počinjali da se pružaju ka donjoj ivici Sunca; pokazah prstom na tu stranu.

Gvazaht se iznenada osmehnu. "Ma dobro, to su oni isti Ascijanci od kojih smo kočiju već jednom oteli."

Pozvao je ascijanskog oficira k sebi i rekao mu da će naši konjanici predvoditi napad, a da njegovi vojnici mogu da idu pešice za kočijom. Ascijanac je pristao, ali kad su se njegovi vojnici ponovo naoružali, počeo je zahtevati da šest njih budu postavljeni na krov kočije i da on lično bude u prednjem redu napada. Gvazaht je pristao na ovo, ali sa zovoljom koja je meni izgledala kao čista gluma. Odredismo da svakog od tih osam destrijera u novoj zaprezi pojaše po jedan naoružani vojnik; videh kako Gvazaht žustro razgovara sa njihovim barjaktarom.

Ascijancu sam bio obećao da ćemo se kroz kordon dezertera probiti ka severu, ali pokaza se da je teren u tom pravcu nepodesan za čeličnu kočiju, pa se na kraju saglasismo da krenemo ka severoistoku. Ascijanska pešadija pođe korakom koji se nije mnogo razlikovao od punog trka, pucajući pri kretanju. Kočija pođe za njima. Uzane, istrajne munje iz pešadijskih kontusa ubadale su dronjavu rulju koja je sad pokušavala da se sjuri ka kolima, a po njoj počеше, gromovitim udarima svoje silovite energije, da tuku i ascijanske arkebuze sa krova. Ljudi-životinje su ispaljivali fuzile kroz prozore kola, ubijajući svakim plotunom po pet-šest protivnika.

Ostatak trupa (i ja sa njima) pojahao je za kolima; perimetar smo održavali samo dok se kola nisu izvukla iz obruča. Radi štednje dragocenih naboja, mnogi od nas su spustili kontuse kroz prstenove na sedlima, potegli mačeve i pregazili razvučene grupice protivnika koje su ostale posle prolaska kola i Ascijanaca.

Onda neprijatelji ostadoše za nama, a mi iziđosmo na čistiji teren. Vojnici na zaprezi odmah počеше mamuzati destrijere, a Gvazaht, Erblon i ostali koji su jahali za kolima počistiše Ascijance sa krova, u oblaku grimiznog plamena i oštrog smrdećeg dima. Ascijanski pešaci se rastrčaše na sve strane i okrenuše se da pucaju.

Smatrao sam da u toj borbi ne mogu učestvovati. Potegao sam uzde i zato sam video - pre ma kog drugog, čini mi se - kako se prva anpilka obrušava, kao onaj anđeo u Melitovoj priči, iz Suncem

obojenih oblaka. Anpilke su izgledale lepo, nage, sa telima vitkih mladih žena; ali njihova krila duginih boja širila su se dalje nego krila najvećih teratornisa, a svaka je imala po jedan pištolj i u levoj i u desnoj ruci.

Pozno te noći, kad smo bili opet u logoru i kad su ranjenici bili zbrinuti, zapitah Gvazahta da li bi opet postupio isto onako.

Jedan trenutak je razmišljao. "Ni od kuda ja nisam mogao znati da će te leteće devojke da dođu. Sad kad se gleda odavde, stvar je baš razumljiva - u tim kolima je sigurno bilo dovoljno para da se daju plate polovini neke vojske, pa prema tome oni ne bi oklevali da pošalju elitne trupe u potragu. Ali pre nego što su doletele, da li bi se ti dosetio?"

Odmahnuo sam glavom.

"Čuj, Severijane, ne bi trebalo ovako da ti pričam. Ali učinio si koliko si mogao, a najbolja si pijavica koju sam ikad video. U svakom slučaju, dobro je ispalo na kraju, a? Video si kako je prijateljski nastrojena bila njihova serafkinja. Uostalom, šta je ona videla? Odvažne momke kako se trude da spasu kočiju od Ascijanaca. Dobićemo službenu pohvalu, ja bih rekao. I nagradu, može biti."

Uzvratih: "Mogao si da poubijaš ljudozvere, a i Ascijance, kad se zlato našlo izvan kola. Nisi to učinio zato što bih sa njima poginuo i ja. Mislim da zaslužuješ službenu pohvalu. Bar od mene."

Protrljao je svoje opušteno lice obema šakama. "Ma dobro, i ovako sam podjednako zadovoljan. Propala bi nam Osamnaesta; još jedna smena vremena i mi bismo se počeli međusobno ubijati zbog tih para."

21. ZAUZIMANJE POLOŽAJA ZA BITKU

Pre bitke bilo je još patrola, a bilo je i slučajeva da provedemo po čitav dan besposličeci. Mnogo puta nismo videli ni jednog jedinog Ascijanca, ili smo viđali samo njihove leševe. Od nas se očekivalo da hapsimo dezertere i da teramo iz tog kraja raznorazne putujuće prodavce i lupeže koji se goje zahvaljujući prisustvu vojske; ali kad god nam se učinilo da su to onakvi ljudi kao ona gomila koja je bila opkolila čelična kola, ubijali smo ih, bez ikakvog formalnog pogubljenja, prosto paljbom iz sedla.

Mesec je već bio gotovo pun i visio je na nebu kao zelena jabuka. Iskusni ratnici su mi pričali da najgore bitke uvek budu kad je mesec pun ili gotovo pun, jer on, navodno, izaziva ludilo. Ja bih rekao da to tako ide zato što mesečev obilniji sjaj omogućava generalima da dovuku pojačanja tokom noći.

Na dan bitke njakanje trube diglo nas je iz ćebadi u zoru. Pojahali smo u neravnoj dvojnoj koloni kroz izmaglicu; Gvazaht je jahao na čelu, a za njim Erblon, koji je nosio našu zastavu. Pretpostavljao sam da će žene ostati u logoru - većina je ostajala kad smo išli u patrole - ali više od polovine njih potegoše kontuse i pojahaše sa nama. One koje su imale šlemove, primetih, uvile su kosu nagore i pokrile je šlemom; mnoge su obukle prsne oklope koji su im uravnili i sakrili grudi. Ovo pomenuh Mesropu, koji je jahao uz mene.

"Moglo bi da bude problema oko plaćanja", reče on. "Brojaće nas neko oštrook, a u ugovorima se obično traže muškarci."

"Gvazaht je rekao da će danas biti još para", podsetih ga.

Pročistio je grlo i pljunuo, a ta bela sluz je nestala u lepljivom vazduhu kao da ju je sam Urt progutao. "Neće oni da plate dok bitka ne bude gotova. Nikad to ne učine."

Gvazaht je viknuo i dao znak rukom; Erblon je mahnuo našom zastavom i mi krenusmo galopom, pri čemu su kopita zatutnjala kao stotinu prigušenih bubnjeva. Rekoh: "To oni sigurno da ne bi platili za one koji poginu."

"Plate trostruko - što se borio, što je poginuo i pare za otpust iz vojne službe."

"Ili što se borila, pretpostavljam."

Mesrop opet pljunu.

Jahali smo neko vreme, onda zastali na jednoj tački koja se ni po čemu приметnom nije razlikovala od ma koje druge. Kad je u koloni zavladała tišina, začuo sam neko brujanje ili mrmljanje u bregovima oko nas. Vojska dotad raspoređena razređeno (nesumnjivo iz sanitarnih razloga i da se ascijanskoj artiljeriji ne bi pružila zgusnuta meta) počinjala je da se okuplja u celinu, baš kao što su se svojevremeno čestice prašine u kamenom gradu okupile i sačinile tela oživelih plesača.

To nije prošlo neprimećeno. Baš kao što su nas nekad ptice grabljivice pratile pre nego što smo stigli do kamenog grada, tako su nas sad počeli pratiti petokraki leteći predmeti; oni su se, poput točkova, okretali iznad oblaka koji su se u ravnoj crvenoj svetlosti zore mutili i topili. Dok su bile na velikoj visini, te petokrake su izgledale samo sive; ali dok smo ih gledali, spuštale su se ka nama i ja videh da imaju neku nijansu za koju nikakvo ime nemam, ali koja je u odnosu na bezbojnost isto što i zlatna boja u odnosu na žutu, ili srebrna u odnosu na belu. Vazduh je ječao od njihovog obrtanja.

Jedna druga petokraka, koju nismo do tada приметili, iskoči nad našu stazu, leteći tik iznad vrhova drveća. Svaki krak je bio dugačak kao kula i imao na sebi mnoštvo okruglih i četvrtastih prozora. Iako je petokraka ležala pljoštimize na vazduhu, činilo se da korača kroz prostor. Vetar od njenog prolaska zahujao je oko nas kao da hoće da poruši drveće. Moj šareni destrijer je zanjištao i dao se u bekstvo, kao i mnogi drugi destrijeri; mnogi su, u tom čudnom vetru, i popadali.

U roku od jednog otkucaja srca sve se to završilo. Lišće koje se oko nas zakovitlalo kao sneg počeo padati na zemlju. Gvazaht povika, a Erblon dunu u trubu i razmaha se našom zastavom. Ja sam ovladao šarcem, a zatim sam kasom jahao od jednog destrijera do drugog, hvatajući ih za nozdrve i držeći ih tako dok njihovi jahači ne bi uspeli da ih smire.

Na ovaj način sam spasao i Dariju, za koju do tad nisam ni znao da je u koloni. Izgledala je vrlo lepo i dečaćki, odevena kao vojnik, sa kontusom u ruci i sa po jednom vitom sabljom okačenom levo i

desno od jabuke njenog sedla. Videći je, nisam se mogao uzdržati od pomisli kako bi na njenom mestu izgledale druge žene koje sam poznao: Tea bi bila pozorišna devica-ratnica, lepa i dramatična, ali suštinski samo prilika priključena nekome ko ima glavnu ulogu; Tekla - sada deo mene - bila bi naoružana bahanatkinja-mimalona i bila bi osvetoljubiva, mahala bi otrovanim oružjima; Agija bi jahala neku riđu destrijerku vitkih nogu, a na sebi bi imala prsni oklop izvajan da tačno odgovara njenoj figuri, dok bi joj kosa, u koju bi bile upletene strune sa lukova, divlje lepršala na vetru; Jolenta bi bila cvetna kraljica u oklopu iz koga bi stršalo bezbroj klinastih trnova, njene velike dojke i mesnate butine izgledale bi neskladno pri svakom jahanju bržem od hoda, smeškala bi se sanjivo u sedlu pri svakom zastajkivanju i pokušavala da se nasloni unazad da bi se odmarala; Dorkas bi bila vodena vila Najada koja samo privremeno jaše, izdignuta kao vodoskok koji seva na Suncu; Valerija bi bila, možda, aristokratska Darija.

Bio sam pretpostavio, kad sam video kako su se naši rasuli po okolnim poljima, da će biti nemoguće opet okupiti kolonu; ali u roku od nekoliko trenutaka posle prolaska pentadaktilskog vazduhohodača iznad nas, opet smo bili svi na okupu. Odjurili smo odatle galopom i tako prešli otprilike jednu ligu, ili više - pretežno, čini mi se, da bismo istrošili deo nervne energije naših destrijera - a onda smo zastali kod jednog potoka i dopustili im da piju taman toliko vode da okvase usta, a da ne postanu tromi. Kad sam se izborio sa šarcem, nateravši ga da uzmakne od obale, odjahao sam do jedne čistine odakle sam mogao osmatrati nebo. Uskoro je Gvazaht doterao svog destrijera kasom i zapitao me šaljivim tonom: "Tražiš sledećeg?"

Klimnuo sam glavom i rekao mu da takve letelice nikad ranije nisam video.

"Nisi ni mogao ako nisi bio blizu fronta. Nikad se oni ne bi vratili kad bi krenuli dalje na jug."

"Ne bi ih zaustavili vojnici kao mi."

Odjednom se uozbiljio, a njegove sićušne oči su, u mesu potamnelom od Sunca, postale samo dva proreza. "Ne bi. Ali odvažni momci mogu da zaustave njihove čarkaške odrede. Topovi i

vazdušne galije to ne mogu."

Šarac se od nestrpljenja vrpolio, udarajući kopitima po tlu. Rekoh: "Poreklom sam iz jednog dela Nesusa za koji ti najverovatnije nikad nisi čuo, a koji se zove Citadela. Tamo postoje topovi koji gledaju na čitav taj kvart, ali ja ne znam da su ispaljivani ikada, osim o svetkovinama." Zureći i dalje u nebo, zamislio sam kovitlanje pentadaktila iznad Nesusa i hiljadu hitaca koji bi bili ispaljeni ne samo sa Kule Barbikane i sa Velikog dvora nego sa svih kula; pa se zapitah kojim oružjem bi pentadaktili uzvratili.

"Idemo", reče Gvazaht. "Znam da bi čovek hteo da motri na njihov mogući novi dolazak, ali od toga nema nikakve koristi."

Poterao sam destrijera za njim do potoka, gde je Erblon postrojavao kolonu. "Nisu čak ni pucali na nas. Sigurno imaju topove u tim letelicama."

"Mi smo ti prilično sitna riba." Bilo mi je jasno da Gvazaht želi da se vratim u kolonu, ali da okleva da mi to otvoreno naredi.

Osećao sam kako me strah počinje stezati kao kakva avet, najjače oko nogu, i kako počinje da diže svoje hladne pipke u moju utrobu, dotičući mi i srce. Hteo sam da ćutim, ali nisam mogao prestati da govorim. "A kad budemo na bojnopolju..." (Mislim da sam tada zamišljao to polje kao glatko pokošeni travnjak na Sangvinarnom polju, gde sam se borio protiv Agilusa.)

Gvazaht se nasmeja. "Kad mi uđemo u bitku, naši artiljerci bi bili presrećni kad bi videli da su pentadaktili došli da jure nas." Pre nego što sam shvatio šta će učiniti, on udari šarca pljoštice mačem, tako da me životinja odnese kasom odatle.

Strah je kao jedna od onih bolesti koje unakažuju lice otvorenim, curećim ranama. Čovek postepeno dođe do toga da se više plaši da će rane biti viđene nego što se plaši njihovog uzroka; oseća da je ne samo osramoćen nego i zaprljan. Kad je šarac usporio, zario sam pete u njega i uključio se u kolonu na samom kraju, iza svih.

Još do maločas bio sam na domaku da zamenim Erblona; sad sam oboren na najniži status, i to ne odlukom Gvazahtovom, nego mojom sopstvenom. A ipak, kad sam pomagao da se razasuta kolona vojske okupi, ono od čega sam se uplašio bilo je već prošlo; prema tome, čitava drama o mom unapređenju odigrana je tek pošto

se dogodio njen kraj u kome sam se osramotio. Bilo je to kao da vidiš da su nekog mladog čoveka koji je dokoličio u parku uboli nožem i posle toga da ga gledaš kako, nemajući pojma da je uboden, pravi poznanstvo sa pohotljivom suprugom njegovoga ubice, pa, pošto je stekao uverenje (pogrešno) da je njen muž sada u nekom drugom delu grada, počinje da je grli, sve dok ona, najzad, ne jaukne zato što je pritiska drška noža koja viri iz njegovih prsa.

Kad je kolona, cimnuvši se, krenula dalje, Darija se iz nje izdvojila i sačekala njen prolazak da bi se mogla zaustaviti pored mene. "Bojiš se", reče ona. To nije bilo pitanje, bila je to izjava i ne prekor nego maltene lozinka, nalik na one komične izreke koje sam naučio na Vodalusovom banketu.

"Da. Ti ćeš me sad podsetiti na ono moje prazno hvalisanje u šumi. Mogu samo reći da, kad sam ga izgovarao, nisam znao da je to. Jedan mudar čovek me je svojevremeno pokušao naučiti da čak i kad neki klijent savlada neku ekskrucijaciju, tako da je može isključiti iz svog uma iako nastavlja da se grči i da vrišti, postoji mogućnost da ga stavimo na muke na neki sasvim drugačiji način i time da slomimo njegovu volju lako kao da je volja deteta. Ja sam naučio da to lepo objasnim kad on postavi pitanje, ali još nikada do sada nisam to znanje primenio, kao što je trebalo, u sopstvenom životu. Ali ako sam ovde klijent ja, ko je mučitelj?"

"Mi se svi bojimo, neko manje, neko više", reče ona. Zato te je Gvazaht udaljio od sebe - aha, videla sam. To je uradio da ne bi zbog tvog straha počeo i on da se jače plaši. Onda ne bi mogao da predvodi. Kad dođe čas, ti ćeš činiti što budeš morao, a tako će i svi ostali."

"Zar nije bolje da krenemo?" rekoh. Kraj kolone je već odmicao, onim neujednačenim, na mahove bržim kretanjem, kako to već biva kod dugačkih redova.

"Ako pođemo sad, mnogi će znati da smo na začelju zato što se bojimo. A ako samo još malo pričekamo, mnogi od onih koji su te videli kako pričaš sa Gvazahtom misliće da te je poslao ovamo nazad da požuruješ one koji idu sporo, a ja da sam došla da bih bila s tobom."

"Važi", rekoh.

Njena šaka, vlažna od znoja i tanka poput Dorkasine, kliznu u moju.

Do tog trenutka bio sam ubeđen da je ona već bila u bitkama. Sad je zapitah: "Je li ovo i tebi prvi put?"

"Mogu ja da se borim bolje nego većina njih", izjavi ona. "Osim toga, već mi je dozlogrdilo da me nazivaju kurvom."

Zajedno smo otkasali za kolonom.

22. BITKA

Prvo sam ih ugledao kao razasute obojene tačkice na suprotnoj strani te široke doline; bili su to čarkaši i činilo se da se kreću i mešaju kao oni mehurići koji plešu na površini vrča u kome je jabukovača sa sodom. Kasali smo kroz jedan šumarak razbijenih, ali još uspravnih stabala, čije je belo, golo drvo podsećalo na žive kosti posle višestrukog preloma. Sad je naša kolona bila mnogo veća, bili su tu, možda, svi iregularci kontrarije. Već oko pola smene vremena kolona je bila pod artiljerijskom vatrom koja je stizala sa manjim ili većim zakašnjenjima u odnosu na naše kretanje; nekoliko vojnika je ranjeno (jedan, blizu mene, vrlo teško) i nekoliko ubijeno. Ranjenici su se brinuli sami o sebi, pokušavajući i da se uzajamno pomažu; ako su za nas postojali ikakvi medicinski pratioci, bili su svakako na tolikoj daljini iza nas da ja nisam mogao biti svestan njihovog prisustva.

S vremena na vreme prolazili smo pokraj leševa koji su ležali između drveća; obično su mrtvaci bili grupisani po dvojica-trojica zajedno, mada je bilo i usamljenih pojedinaca. Videh jednog koji je, umirući, nekako uspeo da se nabode kragnom svoje jakne na šiljak drveta koji je virio iz jednog rastrgnutog stabla i ostadoh zapanjen užasom njegove situacije: mrtav, a ne može da otpočine. Onda mi dođe pomisao da su u istoj nevolji i hiljade stabala oko nas, neprobrojeno ubijeno drveće koje ne može da padne na tlo.

Približno u isto vreme kad sam primetio neprijatelje, postao sam svestan i prisustva drugih trupa naše vojske levo i desno od nas. Desno je bila jedna, ako mogu tako reći, mešavina konjice i pešadije; jahači su bili bez šlemova i nagi do pojasa, a preko njihovih prsa bronzane boje bila su prebačena ćebad valjkasto umotana, crvene i plave boje. Imali su, po mom utisku, bolje jahaće zveri nego većina nas. Nosili su lansgej-koplja koja svojom dužinom nisu mnogo prelazila visinu čoveka; mnogi su ih držali prebačena ukoso ispred sebe preko sedla. Svaki je imao po jedan mali bakarni štit pričvršćen za mišicu leve ruke. Pojma nisam imao iz kog dela Komonvelta bi oni mogli poticati, ali sam iz nekog razloga, možda samo zbog

njihove dugačke kose i golih prsa, smatrao da su sigurno divljaci.

Ako i jesu to bili, pešadija koja je nastupala oko njih bila je nešto još niže, bili su to mrki, pogureni stvorovi prekriveni raščerupanim krznom. Samo na mahove sam uspevao da ih ugledam između polomljenih stabala, ali učinilo mi se da su se povremeno kretali četvoronoške. Ponekad bi neko od tih pešaka uhvatio, činilo mi se, uzengiju nekog jahača, kao što sam ja ponekad hvatao Jonasovu uzengiju dok je on jahao na svojoj kobili meričipi; u svakom takvom slučaju jahač je udarao svoga saborca tupim krajem oružja po ruci.

Jedan drum je vodio kroz nešto niži teren, levo od nas; po tom drumu, kao i levo i desno od njega, kretala se sila daleko brojnija od naše kolone i tih divljačnih jahača i pešaka zajedno: bili su to bataljoni peltasta sa plamtećim kopljima i velikim, prozirnim štitovima; uz njih hobileri na razigranim atovima i sa lukovima i tobojcima ukoso okačenim o leđa; takođe lako naoružani čarkaši, zvani "čerkedzi", čije su formacije bile more perjanica i zastava.

Nisam mogao znati ništa o hrabrosti svih tih neznanih vojnika koji su mi odjednom postali saborci, ali podsvesno sam pretpostavio da nije veća od moje, pa su mi oni izgledali kao zaista vrlo slabašna odbrana od onih pokretnih tačaka na protivnoj strani. Vatra kojoj smo bili podvrgnuti postala je jača, dok naši neprijatelji, koliko sam ja mogao videti, nisu bili ni pod kakvom paljbom.

Samo nekoliko nedelja pre toga (mada se sad činilo da je minula bar jedna godina) uplašio bih se pomisli da bi neko pucao na mene onakvim oružjem kakvim se Vodalus poslužio tokom one maglene noći u našem nekropolisu, kojom sam počeo ovu priповest. Sad su oko nas treskale takve munje da je u poređenju sa njima Vodalusov jednostavni zrak izgledao kao detinjarija, nešto nalik na one svetlucave metalne cilindre koje je neko ispaljivao sa hetmanove lađice pomoću luka-pračke.

Nisam imao nikakvu predstavu o tome kojim sredstvom se ti energetski hici ispaljuju, ni da li su sačinjeni zaista od čiste energije, ili su ipak projektili neke vrste; ali dok su padali među nas, pokazivali su da im je priroda nalik na eksploziju izduženu u nekakvu šipku. Nisi ih mogao videti dok ne udare, ali si mogao čuti njihov dolazeći zvižduk; ubrzo sam naučio da po toj zviždećoj noti, koja je trajala

samo koliko jedan treptaj oka, ocenim koliko će blizu udariti i koliko će jak biti njihov produženi prasak. Ako se ton nije menjao, ako je ostajao kao nota koju Korifej svira na svojoj frulici, udar je padao negde daleko. Ali ako se ton brzo dizao, kao da se nota započeta za muškarce pretvara u notu za žene, udar je morao pasti bliže; samo najbučniji od ovih jednozvučnih hitaca bili su opasni, a koji god se pojačao do vriska, odneo je bar jednoga, a često i po nekoliko nas.

Činilo se da je ludilo kaskati dalje napred, a mi smo upravo to činili. Trebalo je da se razredimo, ili da sjašemo i posakrivamo se među stabla; da je samo jedan od nas to učinio, mislim da bi povukao za sobom i sve ostale. Sa padom svakog sledećeg hica ja sam maltene postajao taj jedan. Ali na mestu me je svaki put, iznova i iznova, kao da je moj um lancem prisiljen da ostaje u istom uskom krugu, zadržavala uspomena na strah koji sam ranije ispoljoo. Nek počnu drugi da beže, onda ću i ja s njima; ali prvi neću.

Neizbežno je došao i jedan udar neposredno pored naše kolone. Šest vojnika se rasprsnulo kao da je svaki sadržavao u sebi po jednu malu bombu: jednome je glava eksplodirala i rasula se u skerletne tečne mlaziće, sledećem su tako prsli vrat i pleća, sledećem grudi, četvrtom i petom stomaci, šestome su eksplodirale prepone (ili, možda, sedlo i leđa njegovog destrijera), najzad je taj hitac udario u zemlju i izbacio gejzir prašine i kamenja. Pogiboše i ljudi i životinje koji su jahali naporedo sa ovima, rastrgani silinom eksplozija i bombardovani udovima i oklopima pogođenih.

Najgore je bilo to što sam šarca morao da prisiljavam da ide samo kasom, često i hodom; kad već nisam mogao da bežim, želeo sam bar da jurnem napred, da uđem u borbu, da poginem ako mi pogibija predstoji. Ovaj poslednji pogodak pružio mi je nekakvu mogućnost da svojim osećanjima dam oduška. Mahnuo sam Dariji da krene za mnom i projahao, u dva-tri skoka, pored grupice preživelih koja je preostala između nas i poslednjeg od poginulih; nas dvoje ujahasmo u ono mesto u koloni koje je ostalo prazno posle pogotka. Mesrop je već bio tamo; dočeka me je širokim osmehom. "Dobro razmišljanje. Verovatnoća je da ovo mesto još dugo neće biti nanovo pogođeno." Mogao sam mu objasniti netačnost toga, ali se uzdržah.

Neko vreme se činilo da je on, ipak, u pravu. Pošto su pogodili nas, neprijateljske tobdžije su usmerile svoju vatru na divljake desno od nas. Pešaci koji su se tamo gegali počeli su da propraćaju vrištanjem i brbljanjem svaki hitac koji je među njih padao, dok su jahači odgovarali, činilo se, prizivanjem magije koja bi trebalo da ih štiti. Njihovi napevi ponekad su se čuli tako jasno da sam razaznavao pojedinačne reči, mada taj jezik nisam nikad ranije čuo. Jednom je jedan od njih ni manje ni više nego stao na sedlo, kao cirkusant na jahačkoj vežbi, držeći jednu ruku dignutu ka Suncu, a drugu pruženu ka Ascijancima. Svaki pojedini jahač kao da je imao neku svoju ličnu vračku i lako je bilo videti, dok sam posmatrao kako im se broj pod tim bombardovanjem smanjuje, kako su njihovi primitivni umovi stekli toliko poverenje u vračarije, jer preživeli su neizbežno smatrali da ih je njihovo bajanje spaslo, dok oni drugi nisu mogli da se požale na neuspešnost svog bajanja.

Iako smo nastupali ponajviše kasom, nismo prvi zapodeli bitku sa neprijateljem. Na onom nižem terenu čerkedzi su pojurili preko doline i grunuli u jedan kvadrat pešadije kao talas vatre.

Ja sam nejasno pretpostavljao da će neprijatelj imati oružja daleko moćnija u odnosu na sve ono što smo mi kontrariji dobili - da će možda imati pištolje i fuzile slične onima koje su nosili ljudi-životinje - i da će stotinu boraca tako naoružanih moći da satire konjicu u neograničenom broju. Ništa slično nije se dogodilo. Nekoliko redova pešadije je popadalo; sad sam već bio dovoljno blizu da čujem ratne krike jahača, daleke ali razgovetne, i da vidim pojedinačne pešadince kako beže. Neki su odbacivali svoje ogromne štitove, koji su, iako čak i veći od staklastih štitova peltasta, sjaktali metalnim sjajem. Njihovo oružje sastojalo se od kopalja sa rascvetanim vrhovima; takvo koplje, jedva tri lakta dugačko, moglo je da stvara zastore od razornog plamena, ali je imalo kratak domet.

Iza tog prvog kvadrata pešadije pojavio se drugi, a za njim treći, pa četvrti, sve dalje i dalje u dolini.

Upravo kad sam bio čvrsto uveren da ćemo pojahati čerkedzima u pomoć, dobismo naređenje da stanemo. Pogledao sam desno i video da su divlji jahači već stali, i to na izvesnom rastojanju iza nas, i da sada teraju kosmata stvorenja, koja su ih pratila, desno, ka onoj

strani njihovog položaja koja je bila najudaljenija od nas.

Gvazaht doviknu: "Blokiramo! Sedite mirno, momci!"

Pogledah Dariju, koja mi uzvratila pogledom jednako zbunjenim. Mesrop mahnu rukom ka istočnom kraju doline. "Mi to bok gledamo. Ako niko ne dođe, trebalo bi da danas prođemo sasvim dobro."

Rekoh: "Osim ovih što već pogiboše." Kanonada je već neko vreme popuštala, a sad prestade sasvim. Tišina tog odsustva paljbe legla je svud oko nas; plašila je maltene više nego domalopredašnje vrištanje hitaca.

"Pa, valjda." Njegovo sleganje ramenima vrlo jasno je kazalo da smo izgubili nekoliko desetina iz odreda koji je brojao više stotina ljudi.

Čerkedzi su uzmakli, a ispred njih su stupili hobileri koji su uputili pljusak strela ka prednjem rubu ascijanskog fronta u obliku šahovskog polja. Većina strela je, udarajući u štitove, klizila u stranu, ali nekolicina se, izgledalo je, zarila glavama u metal, koji se od strela počeo paliti i goreti plamenom jednako belim, šireći oblake belog dima.

Čim je pristizanje strela popustilo, šahovski kvadrati opet krenuše, na mehanički, trzavi način, napred. Odstupanje čerkedza se nastavilo, tako da su oni sada bili iza linije peltasta, samo malo ispred nas. Jasno sam video njihova tamna lica. Bili su svi bradati muškarci, a bilo ih je oko dve hiljade; ali među njima je bilo desetak nakitom ukrašenih mladih žena u pozlaćenim kulicama koje su bile, preko pokrivača od ćebadi, pričvršćene na leđa arsinoithera.

Te žene su imale crne oči i taman ten kao i muškarci oko njih, ali su me svojim bujnim stasom i opuštenim držanjem podsećale na Jolentu. Ukazah Dariji na njih i zapitah je da li zna kako su naoružane, pošto ja nikakvo oružje kod njih nisam video.

"A ti bi rado jednu, a? Il' dve. Kladim se da ti i odavde izgledaju dobro."

Mesrop namignu i reče: "Ne bih se ni ja bunio da mi dopadnu dve."

Darija se nasmeja. "Tukle bi se one kao alraune kad bi iko od vas pokušao išta kod njih. One su svete i zabranjene, to su Kćeri rata. Jeste li ikad bili blizu tih životinja na kojima jašu?"

Odmahnuo sam glavom.

"Lako kreću u napad i ništa ih ne može zaustaviti, ali uvek idu na isti način - pravo na ono što ih ljuti i zatim pored toga još lanac-dva napred. Onda stanu, pa se vrate."

Posmatrao sam. Arsinoitheri imaju dva velika roga - koji se u levu i desnu stranu ne šire onako mnogo kao kod bikova, nego samo otprilike pod onim uglom pod kojim čovek može najviše razmaći svoj kažiprst od srednjeg prsta. Kao što ubrzo videh, arsinoitheri jurišaju pognute glave, pri čemu su ti njihovi rogovi uporedni sa tlom; sad uradiše tačno kako je Darija rekla. Čerkedzi su se sredili i ponovo napali svojim vitkim kopljima i račvastim mačevima. Daleko zaostajući za tim munjevitim jurišem, krenuše teško arsinoitheri, sa sivocrnim glavama pognutim ka tlu i dignutim repovima; prsate device tamnih lica stajale su uspravno pod svodovima svojih kulica, držeći se za pozlaćene stubiće. Po načinu na koji su se držale videlo se da su im butine pune poput kravljih vimena i oble kao debela drveća.

Juriš arsinoithera pronese ih kroz vrtloge bitke i odnese duboko - ali ne previše duboko - u šahovsku tablu. Ascijanski vojnici počеше sipati paljbu po bokovima njihovih životinja, što je sigurno bilo kao da su spaljivali rogove ili cuir boli; pokušavali su da se pentraju životinjama na glave, ali su odbacivani u vazduh; pokušavali su i uz sive bokove da se penju. Čerkedzi se sjuriše u pomoć, pa u nastalom komešanju i strujanju šahovska tabla ostade bez jednog kvadrata.

Gledajući sa tolike razdaljine, prisetio sam se svojih sopstvenih razmišljanja o tome da je bitka kao šahovska partija i osetih da je neko, negde, imao pre mene takve misli i podsvesno dozvolio da one oblikuju njegov plan.

"One su divne", nastavi Darija, zadirkujući me. "Odabiraju ih u dvanaestoj godini, od tada ih hrane medom i čistim uljima. Čula sam da je njihovo telo toliko nežno da ne mogu da legnu na zemlju a da ne zadobiju modrice. Vreće perja se moraju nositi za njima da bi imale na čemu da spavaju. Ako vreće budu izgubljene, te devojkice moraju da legnu u blato, koje se uobličilo tako da im podržava tela. Evnusi koji se oko devojkica brinu, mešaju blato sa vinom, koje se

zagreva nad vatrom, tako da im ne bude hladno dok spavaju."

"Nego, hajde mi da sjašemo", reče Mesrop. "Da ne zamaramo destrijere."

Međutim, ja sam hteo da posmatram bitku, pa zato nisam želeo da siđem iz sedla; uskoro od cele naše čete samo Gvazaht i ja ostadosmo u sedlima.

Čerkedzi su potisnuti još jednom; sad ih artiljerija, koja se nije mogla videti, zasu strašnom paljbom. Peltasti su legali na zemlju i pokrivali se svojim štitovima. Novi kvadrati ascijanske infanterije izlazili su iz šume na severnoj strani doline. Činilo se da im nema kraja; imao sam osećaj da smo uvedeni u bitku protiv neiscrpno brojnog neprijatelja.

Ovo osećanje postade jače kad čerkedzi krenuše u treći juriš. Jedan artiljerijski hitac pogodio je jednog arsinoithera, raznoseći ga zajedno sa lepoticom koju je nosio na leđima u krvave komade. Pešadija je pucala na te žene; jedna se sroza, a njena kulica i krović planuše. Kvadrati pešadije nastavljali su nastupanje preko blistavo obučenih leševa i mrtvih destrijera.

U ratu pobednik pri svakom koraku gubi. Kako smo zaposedali zemljište, šahovska tabla se pokazala pred nama u takvom položaju da je bočna strana njenog vodećeg kvadrata ostala izložena nama i mi, na moje zaprepašćenje, dobismo naređenje da uzjašemo, da se razvijemo u liniju i da, zaokrećući, krenemo na taj kvadrat, prvo kasom, pa lakim trkom i najzad, uz krike iz bronzanih grla svake trube, očajničkim jurišem pri kome nam je vazduh, zbog svoje brzine, maltene otkidao kožu s lica.

Možda su čerkedzi bili slabo naoružani, ali naše oružje bilo je još slabije. Ipak, u ovom jurišu je postojala magija snažnija od bjanja naših divljačnih saveznika. Divlji plamenovi iz naših oružja kosili su daleke redove kao kosa žito. Šibao sam šarca uzdama da ne bih zaostao za kopitima čiju sam grmljavinu čuo iza sebe. Ipak me prestigoše i ja na trenutak ugledah Dariju kako proleće pored mene napred: plamen njene kose vijorio se slobodno, u jednoj ruci je imala kontus, a u drugoj sablju, a obrazi su joj bili belji nego penom obliveni bokovi njenog destrijera. Onda mi je bilo jasno kako je započeo taj običaj čerkedza sa Kćerima rata; nastojao sam da jašem

još brže da ona ne bi poginula, iako se, na tu pomisao, Tekla smejala kroz moje usne.

Destrijeri ne trče kao obične životinje, nego lete nad zemljom kao strele. U jednom trenutku paljba ascijanskih pešaka, pola lige udaljenih, dizala se ispred nas kao zid. U sledećem času nađosmo se među njima, a noge svakog našeg destrijera već su bile krvave do kolena. Taj kvadrat, koji je do maločas izgledao čvrst kao kameni blok za neku građevinu, pretvorio se u rulju mahnito razmahanih vojnika sa vrlo kratko ošišanim glavama; držali su svoje velike štitove i često ubijali jedni druge, željni da ubiju nas.

Borba je, i u najboljem slučaju, glupav posao; ipak, o njoj se ima šta učiti, a jedna od prvih pouka sastoji se u tome da brojčana premoć deluje tek posle izvesnog vremena. Neposredni obračun uvek je između jedne jedinice i druge ili najviše druge dve s protivničke strane. U tome smo, zahvaljujući svojim destrijerima, bili premoćni - ne samo zbog njihove visine i mase nego i zato što su oni ujedali i tukli prednjim nogama; a udarac destrijerskog kopita je jači od ma kog udarca koji bi ljudska ruka (ako ne računamo Boldandersa) mogla maljem zadati.

Vatra preseče moj kontus. Odbacih ga, ali nastavih da ubijam; sekao sam mačem levo, pa desno, pa opet levo i nisam tako reći ni primećivao da je taj isti vatreni pogodak rasporio i moju nogu.

Tek kad sam sasekao prvih pet-šest Ascijanaca, primetio sam da oni svi izgledaju isto - ne u smislu da su svima ista lica (kao što je u nekim jedinicama naše vojske, gde su svi vojnici jedni drugima nešto bliže nego braća), nego u smislu da postojeće razlike izgledaju slučajne i beznačajne. Ovo sam video i među Ascijancima zarobljenim tokom spasavanja čeličnih kočija, ali tad nisam stvarno postao svestan tog utiska. U ludilu bitke, međutim, jesam, jer se činilo da je ta pojava deo ludila samog. Te mahnite prilike bile su i muške i ženske; žene su bile za glavu niže i imale su male i opuštene dojke, ali se ni u čemu drugom nisu razlikovale. Kod svakog - krupne, blistave, podivljale oči, kosa svima potkresana gotovo do glave, lice izgladnelo, usta vrišteća, zubi jako istaknuti.

Pod borbom smo se i povukli, kao ranije čerkedzi; taj kvadrat je bio oštećen, ali ne i satrven. Pustili smo, onda, naše jahaće zveri da

dođu do daha, a kvadrat se ponovo oblikovao, ističući polirane štitove napred. Jedan kopljanik je napustio redove svojih saboraca i pojurio ka nama mlatarajući oružjem. U prvi mah sam mislio da je to čist blef; onda, dok se primicao (jer normalan čovek trči daleko sporije nego destrijer), pretpostavih da hoće da se preda. Najzad, kad se našao nadomak naše linije, počeo je da sipa vatru i jedan naš vojnik ga ubi. U zadnjim grčevima Ascijanac je hitnuo koplje u vazduh; pamtim kako se okretalo po tamnoplavom nebu.

Gvazaht dođe kasom do mene. "Gadno krvariš. Da li ćeš moći da jašeš kad budemo opet jurišali na njih?"

Imao sam osećaj da u životu snažniji nisam bio; to mu i rekoh.

"Ipak, trebalo bi da pritegneš tu nogu zavojem."

Meso je bilo oprženo i naprslo, krv je polako curila iz njega. Previla me je Darija, koja nije zadobila baš nikakvu povredu.

Taj juriš, za koji sam se tada pripremao, nikada se nije dogodio. Stiglo je naređenje, sasvim neočekivano (bar sa moje tačke gledanja) da se okrenemo nazad; otkasali smo na severoistok, preko livada blago ustalasanih, na kojima je šaputala gruba trava.

Oni divljaci kao da su nestali odatle. Na njihovom mestu našla se jedna druga sila, na tom boku koji je nama, sad, postao front. U prvi mah mi se učinilo da je to nekakva konjica na kentaurima, stvorovima čije slike sam viđao u smeđoj knjižici. Video sam glave i pleća jahača iznad ljudskih glava jahaćih životinja, ali se činilo da oružje imaju i jedni i drugi. Kad su se primakli, spazio sam da nisu ništa tako romantično; bili su to samo ljudi vrlo malog rasta - kepeci, zapravo - na leđima vrlo visokih ljudi.

Naš i njihov pravac nastupanja bili su gotovo uporedni, ali se postepeno ipak približismo. Kepeci su nas posmatrali sa, reklo bi se, zlovoljnom pažnjom. Visoki ljudi nas nisu gledali uopšte. Konačno, kad je naša kolona bila samo oko dva lanca daleko od njih, stali smo i okrenuli se ka njima. Sa užasom dotad nedoživljenim shvatio sam da su ti čudni jahači i čudni jahani ljudi Ascijanci; svrha našeg manevra bila je da sprečimo njihov bočni napad na naše peltaste i uspeli smo utoliko što bi do peltasta morali da stignu probijajući se kroz nas. Činilo se da ih ima oko pet hiljada; sasvim sigurno ih je bilo mnogo više od onog broja s kojim bismo se mi mogli ravnopravno

boriti.

Ipak, njihov napad nije počinjao. Stali smo i načinili zbijenu liniju, uzengija do uzengije. Iako tako mnogobrojni, oni su se nervozno komešali levo i desno, kao da prvo pomišljaju da bi mogli da nas zaobiđu zdesna, pa sleva, pa opet zdesna. Bilo je, međutim, jasno da ne mogu proći uopšte, osim ako se jedan deo njihovih snaga izdvoji i napadne nas čeonu, da mi, tako zauzeti, ne bismo mogli da udarimo ostalima u leđa. Kao da smo se nadali da ćemo odložiti ovu bitku, uzdržali smo se od otvaranja vatre.

Sada videsmo ponavljanje postupka onog usamljenog kopljanika koji je bio napustio svoj kvadrat da bi nas napao. Jedan od visokih jurnu napred. U jednoj ruci držao je tanki štap, štapić tako reći; u drugoj mač one vrste koja se zove "šotel", a koja ima vrlo dugačku, dvoseklu oštricu čija je prednja polovina savijena u polukrug. Dok nam se približavao, video sam da su oči nisu u žiži; da je on, zapravo, slep. Kepec na njegovim leđima imao je strelu već nameštenu na kanap kratkog, savijenog i na krajevima posuvraćenog luka.

Kad su ta dvojica bila na pola lanca od nas, Erblon uputi dvojicu da ih oteraju. Pre nego što su mogli prići slepom čoveku, on pojuri destrijerski brzo, ali i avetinjski tiho, maltene polete ka nama. Osmorica ili desetorica naših vojnika počеше pucati, ali tad videh koliko je teško pogoditi metu koja se tako brzo kreće. Odapeta strelica je udarila i rasprsla se u oblak narandžaste svetlosti. Jedan vojnik pokuša da odvraći zamahu štapića - a šotel sevnu i rascopa mu, svojim kukastim sečivom, lobanju.

Onda se izdvoji grupa od još tri slepa čoveka i pođe ka nama. Pre nego što su stigli do nas, pokrenuše se nove grupe od po pet-šest na raznim mestima. Daleko niz liniju naš hiparh diže ruku; Gvazaht mahnu da krenemo napred, Erblon zatrubi juriš, okrećući se levo i desno da to ponovi; bila je to mučuća nota koja kao da je u sebi imala i neka dubokotonska zvona.

To tada nisam znao, ali samo po sebi jasno je pravilo da se bitke vođene isključivo između dvaju konjica brzo svedu na mnogobrojne pojedinačne okršaje. Tako se desilo i u ovoj borbi. Ujahali smo među njih i, izgubivši uz put dvadeset ili trideset ljudi, izjahali iz njihove

mase na drugu stranu. Odmah smo se okrenuli natrag, ne samo da bismo ih sprečili da napadnu peltaste s boka nego i da bismo se vratili svojoj vojsci. Oni se, dakako, okrenuše ka nama; vrlo brzo posle toga ostali smo, i mi i oni, bez ikakvog rasporeda koji bi se mogao nazvati frontom i bez ikakve taktike osim borbe svakog za sebe.

Moja lična taktika sastojala se u tome da se uklonim od svakog kepeca koji izgleda pripravan da odapne strelicu i da napadam druge, s leđa ili s boka. To je dobro uspevalo dok se moglo primenjivati, ali ubrzo uvideh da iako kepec posle pogibije svog jahaćeg čoveka izgleda manje-više bespomoćno, jahaći čovek bez svog jahača počinje da mahnita i da neustrašivo napada na svakog ko se ispred njega nađe, postajući zapravo opasniji nego ikad.

Naši kontusi i strele kepeca vrlo brzo načiniše desetine požara u travi. Zbog tog gušećeg dima pometnija je postala gora nego ikad. Još pre toga sam izgubio iz vida i Dariju i Gvazahta - i svakog koga sam poznavao. Kroz ljutu, sivu izmaglicu razabrah, jedva, jednu priliku na destrijeru koji se propinjao kako odbija napade četvorice Ascijanaca. Odoh tamo; jedan kepec okrete svoje slepo jahaće stvorenje i odape strelicu koja mi prohuja pokraj uha, ali ja pregazih taj par i začuh kako se kosti slepoga lome pod udarom šarčevih kopita. Iz dimeće trave iza drugog para Ascijanaca uzdiže se jedna kosmata prilika i poče seći slepca kao seljak drvo: udarala je sekirom po istom mestu, tri puta, četiri puta i najzad je jahač pao.

Onaj na destrijeru, drugar kome sam bio pohitao u pomoć, nije bio iz naše čete, bio je to jedan od divljaka koji su se ranije nalazili desno od nas. Ranjen je bio, a ja se, videvši krv, prisetih da sam i sam ranjen. Ta noga mi je bila kruta, a snaga već gotovo sasvim ponestala. Odjahao bih, tada, ka južnom kraju doline i ka našim trupama da sam samo znao na koju stranu da krenem. Ne znajući, prepustio sam šarcu da ide kud hoće, dobro ga pljesnuvši uzdama po sapima, jer svojevremeno sam čuo da se te životinje često same vraćaju na ono mesto gde su poslednji put dobile vodu i gde su se odmorile. Šarac pođe kasom, koji se uskoro pretvori u galop. Odjednom skoči, tako da sam maltene ispao iz sedla. Pogledah dole i videh da na tlu leži mrtav destrijer, pored njega mrtav Erblon i,

takođe na upaljenoj travi, bronzana truba i naša zastava, crna i zelena. Vratio bih se po te dve stvari, ali dok sam uspeo svog destrijera da zaustavim, nisam više znao gde se tačno nalazi to mesto. Desno od mene se, kroz dim, pokazala neka linija jahača, mračna i gotovo bezoblična, ali zupčasta. Daleko iza tog reda bila je neka mašina iz koje je sevalo, mašina nalik na kulu koja hoda.

U jednom trenutku ti borci su bili gotovo nevidljivi; u sledećem su se sručili na mene kao bujica. Ne mogu reći ko su bili ti jahači niti šta su jahali, ne zato što sam zaboravio (jer ja ne zaboravljam ništa), nego zato što ništa nisam video jasno. Nije bilo ni govora o nekakvom borenju, trebalo je samo naći način da se preživi. Odvratio sam na jedan udarac nekakvog izobličenog oružja koje nije bilo ni mač, ni sekira; moj šareni destrijer se propeo i ugledah strelu koja mu je virila iz prsa kao plameni rog. Neki jahač nalete i sudari se sa nama i mi padosmo u tamu.

23. PELAGIJSKA ARGOSIJA UGLEDA KOPNO

Kad sam došao svesti, prvo sam osetio bol u nozi. Bila je uklještena ispod mrtvog šarca i ja sam počeo da se borim da oslobodim nogu još pre nego što se prisetih ko sam i kako sam tu dospeo. Moje šake i lice, pa i samo zemljište na kome sam ležao, bejahu prekiveni skorenom krvlju.

A tiho je bilo - tako tiho. Nastojao sam da čujem bat kopita, ono bubnjanje koje postiže da mu sam Urt bude bubanj. Toga nije bilo. Nisu se čuli ni povici čerkedza, ni prodorni, ludački krici koji su bili dopirali iz kvadratnih formacija ascijanske pešadije. Pokušah se okrenuti da bih odgurnuo sedlo, ali uvideh da to ne mogu.

Negde u daljini, nesumnjivo na jednom od grebena koji su okruživali tu dolinu, neki grozni vuk podiže njušku ka Luni. Njegovo neljudsko zavijanje, koje je Tekla čula jednom ili dvaput kad je dvor odlazio u lov blizu Silve, pomože mi da razaznam da sumrak ispred mojih očiju nije od dima zbog zapaljene trave, niti, kao što sam se počeo napola plašiti, zbog neke povrede glave. Nad ovim predelom bio je zavladao suton, ali ja nisam znao da li je to večer ili zora.

Odmarao sam se i možda spavao, onda se opet razbudio čuvši korake. Bilo je tamnije nego pre. Koraci su bili spori, meki i teški. Nije to bio zvuk konjice u pokretu, niti odmereno stupanje pešadije u maršu - bilo je koračanje teže, a sporije, od Boldandersovog. Zinuh da povičem za pomoć, a onda ipak zatvorih usta, pomišljajući da bih mogao prizvati k sebi nešto strašnije od onoga što sam svojevremeno probudio u rudniku čovekomajmuna. U želji da se izvučem ispod destrijera, trzao sam se toliko da mi se činilo da će mi se noga istrgnuti iz zgloba. Drugi grozovuk, užasan kao i prethodni, ali mnogo bliži od prvog, počeo svoje arlaukanje ka zelenom ostrvu na nebu.

Kad sam bio dečak, često su mi govorili da nemam mašte. Ako je to ikad bilo istina, svakako je prestalo da važi, Tekla je sigurno unela maštu u naš neksus; jer u svome duhu sam video te grozovukove, ta crna, tiha obličja, ne manja od onigera, kako se slivaju u dolinu; čuo sam kako pod njihovim zubima hruskaju rebra mrtvih. Doživao sam i

dozivao, a još nisam ni shvatao šta činim.

Učinilo mi se da su teški koraci zastali. Nastaviše se i sad su svakako bili usmereni ka meni, a da li su to i ranije bili, ili nisu, ne znam. Začuh šuštaj trave i jedan mali fenokod, prošaran prugasto kao lubenica, istrča u skokovima, uplašen nečim što još nisam mogao videti. Ugledavši me, uplaši se nanovo i nestade nekud.

Već sam rekao da je Erblonova truba bila ućutkana. Sad zatrubi nešto drugo, tonom dubljim, dužim i divljijim nego što sam ikada čuo. Naspram tamnog neba ocrta se jedna povijena orfikleida. Kad je svoju muziku završila, opustila se ka zemlji, a ja videh, trenutak kasnije, glavu svirača, glavu koja je zaklonila mesec (koji je postajao sve blistaviji) na visini tri puta većoj od one na kojoj se nalazi konjanikov šlem - odozgo zaobljenu poput kupole, prekrivenu čupavim krznom.

Još jednom se oglasi ta orfikleida, duboka kao vodopad; ovog puta sam je gledao i kako se diže, zaštićena belim, povijenim kljovama s obe strane, pa sam shvatio da sam se našao na putu jednoj zveri koja je najpoznatiji simbol vladavine, a koju zovu mamut.

Gvazaht je bio rekao da ja nad životinjama imam izvesnu moć, čak i bez Kandže. Sad sam se upinjao da tu moć upotrebim, šaputao sam nešto mada pojma nemam šta, usredsredio sam se toliko da mi se činilo da će mi slepoočnice pući. Mamutova surla ispitivački pođe ka meni; njen vrh imao je gotovo lakat u prečniku. Poče me dodirivati po licu, lako kao dečja ruka; iz surle je na mene dospevala poplava toplog, vlažnog daha, koji je bio pun slatkog mirisa sena. Leš mog šarenog destrijera tad je podignut sa mene; pokušao sam da se dignem na noge, ali sam nekako pao. Mamut me obuhvati surlom oko pojasa, uspravi me na noge, a onda me podiže sebi iznad glave.

Prvo sam video cev trilhoena u kojoj se nalazilo sočivo, tamno, ispupčeno, veliko kao tanjir. Trilhoen je imao i sedište za nišandžiju, ali sad tamo nikakvog artiljerca nije bilo, jer on je već sišao sa tog oružja i sad je stajao na mamutovom vratu kao što bi mornar stajao na palubi; jednom rukom se, radi ravnoteže, pridržavao za cev. U lice mi blesnu, za trenutak, svetlost, zaslepljujući me.

"Ti si. Čuda počinju iz raznih pravaca stizati ka nama." Taj glas nije bio stvarno ženski, niti stvarno muški; mogao je, maltene, biti

dečački. Surla me položi govorniku pred noge, a on reče: "Ranjen si. Možeš li da staneš na tu nogu?"

Nekako prozborih da po mome utisku ne mogu.

"Loše ti je to mesto za ležanje, a dobro za padanje. Postoji i gondola, pozadi, ali je Mamilian, bojim se, ne može surlom dohvatiti. Moraćeš da sedneš ovde gore i da se nasloniš leđima o obrtno postolje."

Osetio sam ispod mišica njegove šake, male, meke i vlažne. Možda mi je upravo taj dodir kazao ko je taj čovek: onaj hermafrodit, androgin, koga sam upoznao u zavejanoj Kući azura i koji je kasnije bio sa mnom u vešto skraćenoj sobi koja je, u jednom hodniku Kuće Apsoluta, zauzimala mesto sopstvene slike.

Autarh.

U Teklinim uspomenuama videh ga zaogrnutog draguljima. Iako je rekao da me je prepoznao, ja to, onako ošamućen, nisam mogao poverovati, pa mu rekoh lozinku koju mi je on svojevremeno kazao: "Pelagijska argosija ugleda kopno."

"A, ugledala ga je. Još kako. Pa ipak, ako sad padneš preko ograde palube, bojim se da Mamilian neće biti dovoljno hitar da te uhvati... iako raspolaže nesumnjivom mudročću. Pomogni mu koliko najviše možeš. Ja nisam onoliko jak koliko izgledam."

Uhvatio sam se rukom za neki deo trilhoenskog postolja, pa sam uspeo da nekako povučem svoje telo preko mamutove kože, koja je, ispod mene, bila kao tepih buđavog mirisa. "Ako ćemo reći istinu", rekoh, "meni nikad nisi izgledao jak."

"Ti gledaš očima znalca, dakle trebalo bi da oceniš tačno, ali nisam jak čak ni toliko. Dok si ti meni, s druge strane, uvek izgledao kao izrađevina od roga i kuvane štavljene kože. Što moraš i biti, inače bi već bio mrtav. Šta ti je bilo s nogom?"

"Opečena, rekao bih."

"Moraćemo nešto za nju da nađemo." Nešto pojačanim glasom on dodade: "Kući! Kući se vraćaj, Mamiliane!"

"Mogu li zapitati šta ćeš ti ovde?"

"Razgledam bojno polje. Ti si se, koliko vidim, danas borio ovde."

Klimnuo sam glavom, mada mi se činilo da će mi ona zbog toga otpasti sa ramena.

"Ja nisam... zapravo, ne lično. Naredio sam izvesnim lakim pomoćnim odredima da stupe u dejstvo, uz podršku jedne legije peltasta. Pretpostavljam da si ti bio sa jednim od tih pomoćnih. Da li je poginuo neko od tvojih prijatelja?"

"Imao sam samo jednu prijateljicu. Bilo joj je sasvim dobro kad sam je poslednji put video."

Njegovi zubi sevnuše u mesečini. "I dalje se zanimaš za žene. Je li to bila ona Dorkas o kojoj si mi pričao?"

"Ne. Nije to važno." Nisam znao kako da jasno izrazim ono što sam nameravao da kažem. (Najveće je nevaspitanje bilo kazati otvoreno da si provalio ko je neko.) Najzad sam to uspeo reći ovako: "Vidim da imaš visoki položaj u našem Komonveltu. Možeš li mi, ako zbog toga neću biti gurnut sa leđa ove životinje, reći kako to da čovek koji zapoveda legijama takođe upravlja i onom kućom u Algedonskom kvartu?"

Dok sam te reči izgovarao, noć je naglo postajala tmastija, zvezde su se gasile brzo, jedna za drugom, kao sveće u dvorani kad je bal završen, pa poslužitelji idu od jedne do druge sa dugačkim štapovima za gašenje, tankim poput paučine, sa čijih vrhova vise preokrenute kupe nalik na zlatne mitre. Začuh kako autarh govori iz velike daljine: "Mi znamo ko smo. Mi smo sama stvar, mi smo biće-vladalac, autarh. Mi znamo i više. Znamo ko si ti."

Majstor Malrubius je, to sad znam, pred smrt bio veoma bolestan. U ono doba ja to nisam znao, jer mi je pomisao na bolovanje bila strana. Bar polovina naših šegrti, a možda i više od polovine, umirala je pre uzdizanja u status kalfe; ali meni ni jedan jedini put nije palo na um da je naša kula, možda, nezdravo mesto, ili da je donji tok Đola, gde smo često plivali, jedva nešto bolji od kanalizacione kloake. Oduvek je tako bilo da su šegrti umirali; kopajući im grobove, mi, živi šegrti, iskopavali smo sa zemljom i male karlice i lobanje. Zakopavali smo ih ponovo, mi pripadnici sledećeg pokolenja, i opet iskopavali i zakopavali, a kosti su od lopata trpele toliko povreda da su se najzad pretvarale u kredaste čestice koje su se gubile u zemljištu crnom kao katran. Ja, međutim, nikad nisam patio ni od čega goreg nego što su kijavica i gušobolja, a ta dva oblika bolesti služe samo da prevare zdrave ljude, da ih

navedu na pomisao da oni znaju šta je prava bolest. Majstor Malrubius je patio od prave bolesti, a kad ti se to dogodi, onda u senkama vidiš smrt.

Dok je majstor Malrubius stajao pored svog malog radnog stola, sticao se utisak da je svestan da iza njega stoji neko drugi. Malrubius je gledao pravo napred, nikad nije okretao glavu, jedva da je ikad i ramenom mrdnuo, a u govoru se obraćao koliko nama, toliko i tom nepoznatom slušaocu.

"Potrudio sam se najbolje što sam mogao da naučim vas, dečake, osnovama znanja. One su semenke iz kojih u vašim umovima treba da izraste i procveta drveće. Severijane, pazi kakvo ti je slovo Q. Ono treba da bude okruglo i punašno kao lice srećnog dečaka, ali ovome je jedan obraz upao kao tvoj. Svi ste vi, svi vi dečaci, videli kako se kičmena moždina diže ka svom vrhuncu, pri tome širi i najzad se rascvetava u milijardu moždanih staza. A vidi ovde, jedan obraz se zaokruglio, a drugi je opržen i sasušen."

Drhtavom rukom je posegao ka plavosivoj pisaćici, ali mu ona izmače, otkotrlja se preko ivice stola i zveknu o pod. Nije se sagnuo da je podigne, jer se, rekao bih, plašio da bi tako pognut mogao na tren ugledati ono nevidljivo prisustvo.

"Veliki deo svog života sam proveo, dečaci, pokušavajući da usadim te semenke šegrtima esnafa našeg. Uspeh sam postigao u nekoliko slučajeva. Bio je jedan dečko, ali je..."

Prišao je brodskom okruglom prozorčiću i pljunuo napolje, a ja, pošto sam sedeo blizu, videh kakve krivudave oblike daje krv koja se bila laganim procurivanjem nakupila; onda mi je bilo jasno da tu mračnu priliku (jer boja smrti je tamnija od fuligina) koja prati majstora Malrubiusa ne mogu da vidim zato što ona stoji unutar njega.

Baš kao što sam otkrio da smrt može u jednom novom obliku, naime u obliku rata, da me uplaši, iako u svojim starim oblicima to više ne može, tako sad otkrih da me slabost moga tela može baciti u užas i očaj poput onih koje je moj stari učitelj morao osećati.

Svest je odlazila i dolazila kao nepostojani prolećni lahor; ja, koji sam se tako često mučio da zaspim jer su me pohodile seni iz uspomena, sad počeh da se borim da ostanem pri svesti, kao što se

dete bori da podigne u visinu, potežući kanap, posrnulog papirnog "zmaja". Ponekad sam ostajao svestan samo svog povređenog tela. Ta rana u nozi, koju, kad sam je zadobio, nisam tako reći ni osetio i čiji sam bol onako beznaporno isključio kad ju je Darija previla, pulsirala je sad jačinom koja je stvarala pozadinu za sve moje misli, kao brujanje iz Bujanj-kule na dan dugodnevice ili kratkodnevice. Prevrtao sam se s jedne strane na drugu, misleći uvek da ležim tačno na toj nozi.

Povremeno sam imao sluh, ali ne i vid, a ponekad, ali ređe, i vid bez sluha. Prevrćući se, digao sam obraz sa čupave kože Mamilianove i oslonio ga na jastuk izatkan od sićušnog, paperjastog perja kolibrija.

Jednom sam video i majmune koji su svečano držali zublje na kojima su plesali plamenovi skerletne i zračee zlatne boje. Nad mene se nagnuo neki čovek sa rogovima i sa njuškastim licem bika, jedno oživelo sazvežđe. Obratio sam mu se i našao da govorim kako nisam siguran kog datuma sam rođen i da mu se zahvaljujem ako je mojim životom upravljao njegov dobroćudni duh livade i neglumeće snage; a onda se dosetih da ja taj datum znam i da je moj tata davao, sve do svoje smrti, po jednu loptu za mene svake godine i da je datum padao pod Labuda. Ovaj je to pomno slušao, okrećući glavu da bi me posmatrao jednim smeđim okom.

24. LETEĆI ČAMAC

Svetlost Sunca u mom licu.

Pokušah se dići u sedeći položaj i postigoh da podvučem jedan lakat pod sebe. Svud okolo treperila je neka okruglina boje purpura i cijanoplave, rubina i azura; ali je auripigment Sunca ubadao kroz te začarane kolore kao mač i padao na moje oči. Onda je taj mlaz zaklonjen; svojim nestankom otkrio je ono što je svojom veličanstvenošću skrivao. Naime, da ležim u zasvođenom, raznobojnom paviljonu od svile, na kome su vrata otvorena.

Ka meni je hodao jahač mamuta. Zaodežden je bio u šafransku žutu boju, kao i uvek kad sam ga viđao, a sa sobom je nosio jedan štap od ebonovine, suviše lak da bi bio oružje. "Oporavio si se", reče on.

"Pa, ja bih rado pokušao da kažem 'da', ali se bojim da bi me napor da toliko pričam mogao ubiti."

Na ovo se nasmešio, mada je taj osmeh bio samo maleni trzaj usta. "Kao što bi trebalo da je poznato tebi bolje nego maltene ikom drugom, patnje koje trpimo u ovom životu omogućavaju da u sledećem počinimo sve one srećne zločine i prijatne odvratnosti koje ćemo počinuti... i zar nisi željan da pokupiš te dobitke?"

Odmahnuo sam glavom i opet je položio na jastuk. Ta mekoća je vrlo blago mirisala na mošus.

"Baš dobro, jer ih i nećeš pokupiti tako skoro."

"Je li to ono što tvoj lekar kaže?"

"Ja sam sam sebi lekar, a lečio sam, ja lično, i tebe. Glavni problem je bio šok... To zvuči kao neki poremećaj kod baba, a ti, nesumnjivo, u ovom trenutku baš tako i misliš. Ali od šoka umire i te kako veliki broj ranjenika. Kad bi svi moji koji umiru od šoka ostajali živi, rado bih pristao na smrt svih onih koji budu ubodeni u srce."

"Dok si bio zauzet doktorisanjem samome sebi - i meni - da li si govorio istinu?"

Na ovo se nasmešio šire. "Uvek govorim istinu. U mom položaju čovek mora govoriti i previše ako hoće da održava neku mrežu laži; naravno, moraš shvatiti da je istina... ona sačinjena od istinica,

običnih, onih o kojima seoske žene pričaju, a ne konačna i sveopšta Istina, koju ni ja ni ti ne možemo izgovoriti... da je istina kudikamo varljivija."

"Ti reče - to sam čuo pre nego što sam izgubio svest - da si autarh."

Bacio se pokraj mene kao dete; lepo se čuo udar njegovog tela o nagomilane tepihe. "Rekoh. Jesam. Zadivljen?"

"Ma bio bih ja više zadivljen", rekoh, "da te ne pamtim tako živo iz onog susreta u Kući azura."

(Taj trem, snegom zavejan, naslagama snega koje su utišale naše korake, stajao je kao duh, sada, u svilenom paviljonu. Kad su se autarhove plave oči susrele sa mojima, osetih da Rohe stoji iza mene u snegu i da smo i on i ja obučeni u nesviknutu i ne baš sasvim odgovarajuću odeću. Unutra se neka žena, koja nije bila Tekla, upravo tad preobrazila u Teklu, kao što ću se ja kasnije preobraziti u Mešiju, prvog čoveka. Ko može reći do koje mere glumac usvaja duh osobe koju dočarava? Kad sam glumio sadruga, to jest pomoćnika inkvizitorovog, nije mi nimalo naporno bilo, jer je ta uloga bila toliko bliska onome što sam stvarno bio - ili verovao da jesam u životu; ali kao Mešija sam, nekoliko puta, došao do izvesnih pomisli koje mi, inače, nikad ne bi mogle pasti na pamet, došao sam do nekih razmišljanja koja su jednako tuđa i Severijanu i Tekli; odnosila su se na početke stvari i na jutro sveta.)

"Nikad ti ne rekoh, to ćeš se prisetiti, da sam samo autarh."

"Kad sam te sreo u Kući Apsoluta, činilo se da si neki sitni dvorski činovnik. Priznajem da mi to nikad nisi rekao, a zapravo sam još i tada znao ko si. Ali, ti si, zar ne, bio onaj koji je dao novac doktoru Talosu?"

"Da si me pitao, rekao bih ti i ne bih ni pocrveneo. Sasvim je tačno da sam mu ja dao pare. Ja sam, zapravo, nekoliko sitnijih činovnika u mome dvoru... a zašto i ne bih bio? Imam vlast da naimenujem takve, pa mogu jednako lako da postavim i sebe na te položaje. Zapovest autarha je, vidiš, u mnogim slučajevima preteška stvar. Ti nikad ne bi pokušao da posečeš nekoga po nosu onim velikim glavosečkim mačem koji si nosio. Ima prilika kad je potrebno autarhov rešenje, a ima i prilika kad je potrebno pismo od trećeg

blagajnika, a ja sam i to, i još što-šta."

"A u onoj zgradi u Algedoniku..."

"Takođe sam zločinac... baš kao i ti."

Nema granica gluposti. Kaže se da je i sam prostor ograničen sopstvenim zakrivljenjem, ali glupost se prostire dalje od beskonačnosti. Ja koji sam za sebe uvek smatrao da sam, ako ne istinski pametan, onda bar predostrožan i brz u učenju jednostavnih stvari, ja koji sam na putovanjima sa Jonasom ili sa Dorkas uvek računao da ću biti oslonac u smislu delotvornosti i predviđanja, nikada do tog trena nisam povezao činjenicu da se autarh nalazi na samom vrhu zdanja zakonitosti sa njegovim sigurnim znanjem da sam u Kuću Apsoluta prodro kao izaslanik Vodalusov. U tom trenutku bih, da sam samo mogao, skočio na noge i pobegao iz paviljona, ali noge su mi bile kao voda.

"Zločinci smo svi mi - i moramo biti, svi mi koji moramo obezbediti da se zakon poštuje. Zar ti misliš da bi tvoja esnafska braća bila onako stroga prema tebi - a moj agent je javio da su mnogi od njih hteli da te ubiju - da su i sami imali slične krivice? Znali su da bi ti za njih bio opasan ako ne budeš strašno kažnjen, jer bi onda moglo i njima da se desi da jednog dana dođu u iskušenje. Sudija ili apsandžija koji nije počinio nikakvo krivično delo je čudovište, jer će naizmenice deliti ono milosrđe koje pripada samo Inkreatoru i primenjivati ubitačnu strogost koja ne pripada nikome i ničemu.

Zato sam", nastavi on, "postaozločinac. Zločini nasilja vređali su moju ljubav prema ljudskom rodu, a onu hitrinu ruke i misli koja je lopovu potrebna nemam. Neko vreme sam lutao... to je bilo, valjda, one godine kad si ti rođen... a onda sam našao svoje pravo zanimanje. Ono sređuje izvesne emotivne potrebe koje ne mogu drugačije zadovoljiti... osim toga, ja poznajem, zaista poznajem, ljudsku prirodu. Znam tačno kad treba ponuditi mito i koliko treba dati i, što je najvažnije, kad ne treba ponuditi. Znam kako da postignem da devojke koje rade za mene budu u toj meri zadovoljne svojom karijerom, a nezadovoljne svojom sudbinom, da ostanu u tom poslu... One su kaibitke, naravno, odgajene su iz telesnih ćelija uzvišenih žena da bi im davale krv za razmenu, čime se produžava mladost uzvišenih. Znam kako da dovedem moje klijente do

osećanja da je susret koji im ja upriličujem jedinstveno iskustvo, a ne nekakva sredina između plačevne romanse i usamljeničkog poroka. Ti si ono doživeo kao jedinstveno iskustvo, zar ne?"

"Tako ih i mi zovemo", rekoh. "Klijenti." Slušao sam ne samo njegove reči nego u jednakoj meri i ton njegovog glasa. Autarh je bio srećan, što, po mojoj proceni, u oba naša ranija susreta nije bio; čuti njega bilo je kao da čuješ govor drozda. Činilo se, maltene, da on i sam zna to, jer dizao je lice i pružao grlo, a glas u njegovim rečima zar i romana izvijao se u Sunce kao ptičji poj.

"A i korisno je. Ostajem u dodiru sa onom donjom stranom stanovništva, pa saznajem da li se porezi stvarno prikupljaju i da li narod misli da su pravedni; koji delovi u društvu se uzdižu, a koji tonu."

Osetih da misli na mene, mada mi nije bilo nimalo jasno šta hoće reći.

"Te žene sa dvora", rekoh. "Što nisi doveo prave da ti pomažu? Jedna od njih je glumila da je Tekla, a Tekla je u to vreme bila zaključana ispod naše kule."

Pogledao me je kao da sam rekao nešto izuzetno glupavo, što, nesumnjivo, i jesam. "Pa zato što u njih ne mogu imati poverenja, naravno. Takva stvar mora ostati u tajnosti... Pomisli kolike su tu mogućnosti za atentat. Da li ti smatraš da je to što sve te zlatom iskićene ličnosti iz prastarih porodica dolaze da mi se tako duboko klanjaju i da se smeškaju i šapuću uzdržane šale i razbludne male pozive dokaz da osećaju ma i najmanju odanost prema meni? Uverićeš se da nije, siguran budi. Ima na mom dvoru samo nekoliko osoba u koje mogu imati poverenje; među egzultantima nema nijedne."

"Kažeš da ću se uveriti. Da li to znači da me nećeš poslati da budem smaknut?" Osećao sam puls u svom vratu i video kuljanje skerletne krvi.

"Zato što sad znaš moju tajnu? Ne. Imamo mi nameru da te upotrebimo za neke druge stvari, kao što ti i rekoh tokom našeg razgovora u onoj sobi iza slike."

"Zato što sam se zakleo Vodalusu."

Na ovo autarh podleže svojoj rasonođenosti. Zabacio je glavu i

počeo se smeјati: debeljušno i sretno dete koje je upravo otkrilo tajnu neke pametno napravljene igračke. Kad se njegov smeh najzad spustio do veselog gutanja, on pljesnu šakama. Iako su izgledale mekane, nastade baš jak zvuk.

Uđoše dva stvorenja sa telima žena i glavama mačaka. Oči su im bile ceo pedalj razmaknute i krupne kao šljive; gazile su na prstima, kao što ponekad rade plesači, ali gracioznije od ijednog plesača koga sam ikada video; nešto u njihovom kretanju mi je govorilo da im je to normalan hod. Rekoh da su imale ženska tela, ali to nije u celosti tačno, jer video sam i vrhove kandži, uvučenih u kratke, meke prste kojima su me previjale. Zadivljen, dohvatih šaku jedne od njih i pritisnuh je na način kako sam ponekad pritiskao šape prijateljski nastrojenih mačaka: kandže se ispružiše napolje. Pred tim prizorom oči mi se napuniše suzama, jer su te kandže imale isti oblik kao ona kandža koja je Kandža, ona koja je nekada ležala skrivena u jednom dragulju i koju sam ja, u svome neznanju, nazivao Kandžom Pomiritelja. Autarh vide da plačem i reče ženomačkama da su mi zadale bol i da me moraju pustiti da opet legnem. Osećao sam se kao malo dete koje je upravo doznalo da više nikad neće videti svoju majku.

"Mi njemu nikakvo zlo ne činimo, Legijo", suprotstavila se jedna glasom kakav nikad ranije ne čuh.

"Kažem - stavlјajte ga dole!"

"Nisu mi kožu ni ogrebale, sire", rekoh mu.

Uz pomoć ženomačaka uspeo sam i da hodam. Jutro je bilo, kad sve senke beže pri prvom pogledu na Sunce; ona svetlost koja me je probudila bila je prva svetlost tog novog dana. Njegova svežina počе mi sada puniti pluća, a gruba trava po kojoj smo hodali zatamni, svojom rosom, moje otrcane stare čizme; povetarac slabašan kao zvezde sada nejasno vidljive na nebu počе mi pomicati kosu.

Autarhov pavilјon stajao je na vrhu jednog brda. Svuda uokolo bio je glavni bivak njegove vojske - šatori crni i sivi, a drugi u boji mrtvog lišća; kućice od naslaganog busenja i rovovi kojima se stizalo do podzemnih skloništa, odakle su sada voјnici izviralі kao srebrni mravi.

"Moramo da pripazimo, vidiš", reče on. "Iako smo ovde znatno iza

fronta, mogli bismo navući na sebe napad iz vazduha kad bi ovo mesto bilo vidljivije."

"Svojevremeno sam se pitao zašto Kuća Apsoluta leži ispod sopstvenih vrtova, gospodine."

"Potreba za tim je odavno minula, ali nekada su i Nesus pustošili."

Ispod nas i svuda oko nas oglasile su se srebrne usne truba.

"Je li prošla samo jedna noć?" upitah. "Ili sam prespavao i ceo jedan dan?"

"Ne. Samo noć. Dao sam ti lekove za ublaženje bola i za sprečavanje ulaska zaraze u tvoju ranu. Nisam nameravao da te budim jutros, ali kad sam došao, video sam da si budan... a vremena više nema."

Nisam bio siguran šta hoće time da kaže. Pre nego što stigoh da ga upitam, ugledah šest ljudi, gotovo nagih, koji su potezali jedan konopac. Moj prvi utisak bio je da vuku ka zemlji neki ogroman balon, ali to je bio leteći čamac; prizor njegovog crnog korita donese mi žive uspomene na autarhov dvor.

"Očekivao sam - kako se ono zvaše? - Mamiliana."

"Danas neće biti životinja-ljubimaca. Mamilian je izvrstan ratni drug, tih, mudar i sposoban da se u borbi upravlja sopstvenom pameću, nezavisno od mene, ali posle svega ja ga, ipak, jašem radi zadovoljstva. Ukrašćemo danas kanap iz jednog ascijanskog luka i upotrebićemo jedan mehanizam. Oni od nas kradu često."

"Da li je tačno da se letenjem troši sposobnost ovih čamaca da sleću na tlo? Mislim da mi je to jednom rekao neki od tvojih aeronauta."

"Kad si bio šatlena Tekla, hoćeš reći? Čisto Tekla."

"Da, naravno. Da li bi bilo neučtivo, autarše, ako pitam zašto si me dao ubiti? I po čemu me sada znaš?"

"Znam te jer vidim tvoje lice u licu moga mladog prijatelja i čujem tvoj glas u njegovom. Prepoznaju te i tvoje negovateljice. Pogledaj ih."

Pogledao sam i video da su lica žena-maćaka izobličena režećim grimasama straha i zaprepašćenja.

"A što se tiče razloga zbog kojih si umrla, o tome ću pričati -

njemu - kad se ukrcamo u leteći čamac... ako budemo imali vremena. Sad, odstupi. Lako ti je da dolaziš do izražaja zato što je on slab i bolestan, ali ja sad moram imati njega, a ne tebe. Ako ne pristaneš da se povučeš, ima sredstava."

"Gospodine..."

"Da, Severijane? Plašiš li se? Jesi li ranije ulazio u ovakve sprave?"

"Ne", rekoh. "Ali se ne plašim."

"Pamtiš li svoje pitanje o izvoru njihove snage? Ono što si rekao bilo je u izvesnom smislu tačno. Uzgon potiče od antimaterije koja je jaka kao gvožđe, koja se nalazi zarobljena u jednoj klopci sačinjenoj od magnetnih polja. Pošto to antigvožđe ima povratnu magnetnu strukturu, promagnetizam ga odbija. Graditelji ovog čamca okružili su tu zamku magnetima i zbog toga gvožđe, kad otplovi iz središta, ulazi u jače polje, što ga prinuđuje na uzmak. Na antimaterijskom svetu to gvožđe bi bilo teško kao stena, ali ovde, na Urtu, ono se suprotstavlja težini promaterije ugrađene u letelicu. Pratiš li me?"

"Mislim da pratim, sire."

"Nevolja je to što naša tehnologija nije u stanju da hermetički zapti tu komoru. Poneki delić atmosfere - po nekoliko molekula - stalno promiče kroz porozna mesta na zavarenim šavovima, ili prodire kroz izolaciju magnetnih žica. Svaki takav molekul neutrališe svoj odgovarajući deo u antigvožđu i proizvodi toplotu, a kad god se to desi, leteći čamac izgubi po jedan delić svoje sile uzgona. Još niko nije našao nikakvo drugo rešenje za to, osim da čuva čamce na najvećoj mogućoj visini, na kojoj vazdušnog pritiska praktično i nema."

Leteći čamac već se primicao pramcem zemlji, tako blizu da sam mogao zapaziti divnu glatkoću njegovih oblika. Oblik tog čamca tačno se podudara sa oblikom trešnjevog lista.

"Nisam razumeo sve to", rekoh. "Ali meni se čini da bi konopci morali biti ogromno dugački da bi omogućili čamcima da lebde dovoljno visoko da bi od toga bilo ikakve koristi i, takođe, da bi ascijanski pentadaktili, ako dolete noću, mogli da ih preseku tako da bi čamci, onda, otplutali."

Čujući ovo, žene-mačke se počеше osmehivati malenim,

tajnovitim uvijanjem usana.

"Konop je samo zbog prizemljenja. Bez njega bi našem čamcu bila potrebna dovoljna daljina da siđe krećući se svojom čeonom brzinom. Ovako, pošto zna da smo mi dole, on baca uže nadole baš kao što bi čovek u nekom bazenu mogao pružiti ruku nekome ko će ga izvući gore. Čamac ima, vidiš, sopstveni um. Ne kao Mamilianov - nego um koji smo mu mi napravili, ali dovoljan da zahvaljujući njemu uspeva da izbegne nevolje i silazi kad dobije naš signal."

Donja polovina letećeg čamca bila je od neprozirnog crnog metala, a gornja polovina je bila kupola, prozirna gotovo do nevidljivosti - od iste one materije, pretpostavljam, od koje je krov Botaničke bašte. Iz krmenog dela virio je top sasvim nalik na onaj koji je mamut nosio, dok je iz pramčanog dela stršao drugi, dvaput veći.

Autarh je digao jednu šaku do usta i, činilo se, zazviždao u dlan. Na kupoli se pojavio otvor (bilo je to kao da se na mehuru sapunice otvara rupa), a prema nama se spusti niz srebrnastih stepenica, tankih, naoko mase lišenih, poput paučine. Oni muškarci golih prsa prestali su da vuku. "Šta misliš, da li ćeš moći da se popneš uz ovo?" upita autarh.

"Da, ako se budem pomagao rukama", rekoh.

Peo se ispred mene, a ja sam neslavno puzio za njim, vukući ranjenu nogu. Sedišta, zapravo dve dugačke klupe prilagođene obliku čamca, jedna s leve a druga s desne strane, bejahu obložena krznom; ali čak i to krzno bilo je, na dodir, hladnije od ma kog leda. Iza mene otvor se suzio, zatim je nestao.

"Ovde unutra imaćemo pritisak kao na površini, bez obzira na to koliko visoko poletimo. Ne moraš se brinuti da ćeš se ugušiti."

"Bojim se da je moje neznanje toliko da taj strah ne mogu ni osetiti, sire", rekoh.

"Da li bi voleo da vidiš tvoju staru bacelu? Oni su daleko desno, ali pokušaću da ti ih nađem."

Autarh je seo pred kontrolne aparate. Tako reći jedine mašine koje sam ja do tada viđao bile su one Tifonove, i one Boldandersove, i one koje je kontrolisao majstor Gerlous u Kuli maskiranih, Matahinki. Ja sam se mašinerije, a ne gušenja, plašio; ali, suzbio

sam taj strah.

"Kad si me spasao prošle noći, nagovestio si da ti do tog trenutka nije bilo poznato da sam u tvojoj vojsci."

"Raspitivao sam se dok si spavao."

"A ti si bio taj koji nam je naredio da krenemo napred?"

"Na neki način... Izdao sam naređenje koje je prouzrokovalo vaše pokretanje, mada nisam imao nikakve neposredne veze sa tvojom četom. Jesi li nezadovoljan mojim postupkom? Kad si pristupao vojsci, da li si mislio da nikad nećeš morati da se boriš?"

Grabili smo u visine. Padali, kao što sam se jednom plašio da će mi se desiti, u nebo. Ali, setih se dima i mesingane dreke trube i vojnika koji se, pogođeni zviždećim hicima artiljerije, razleću u crvenu pastu i sav moj strah se preokrete u bes. "Ništa ja o ratu nisam znao. Koliko ti znaš? Jesi li ikad bio stvarno u borbi?"

Preko ramena je bacio pogled ka meni; njegove plave oči su sevale. "U hiljadu bitaka sam bio. Ti si dvoje ljudi, prema onome kako se ljudi obično broje. Šta misliš, koliko sam ljudi ja?"

Odgovorio sam mu tek posle dugog vremena.

25. AGIJINO MILOSRĐE

U početku sam mislio da ništa ne može biti čudnije od prizora koji mi se ukazao: naša vojska se protezala preko površine Urta, tako daleko ulevo i udesno da je ležala pred nama kao cvetni venac; sjaktala je od oružja i oklopa u mnogo boja, a krilate anpilke kružile su iznad nje na gotovo istoj visini kao mi, uzletale i spuštale se na vetru zore.

Onda sam video nešto još čudnije. Bila je to ascijanska vojska, vojska u vodenastim belim i sivkastim crnim tonovima, izraziro kruta, baš kao što je naša bila izrazito vazdušasta; bila je raspoređena duž severnog obzorja. Nagnuh se napred i zagledah se netremice u nju.

"Trebalo bi da ti ih pokažem iz veće blizine", reče autarh. "Ipak, video bi samo ljudska lica."

Uvideo sam da me na neki način isprobava, ali mi nije bilo jasno kako. "Daj da ih vidim", rekoh.

Kad sam jahao sa skjavnima i posmatrao kako naše trupe kreću u napad, na mene je vrlo snažan utisak ostavila njihova, bar prividna, slabost kad su u masi: konjica je bila sva u proticanju i izmicanju kao talas koji grune velikom silinom - a onda, u povlačenju, postaje najobičnija voda, preslaba da bi i težinu miša na sebi podnela, postaje bleđa materija koju i dete može ručicama zahvatati. Čak su i peltasti, u svojim zupčasto smaknutim redovima, sa kristalnim štitovima, izgledali jedva nešto manje zastrašujući od igračaka na nekom stolu. Sad videh kakav utisak snage ostavljaju krute formacije našeg neprijatelja, pravougaonici sa po stotinu hiljada vojnika koji stoje rame uz rame; unutar pravougaonika video sam i mašine velike poput tvrđava.

Ali jedan ekran na sredini kontrolnog panela omogućio mi je da zavirim i pod vizire njihovih šlemova, a tu se sva ta krutost, i sva ta snaga, rastapala u jednu vrstu užasa. U redovima pešadinaca stajali su i starci, i deca, i neki koji su izgledali kao idioti. Gotovo sva lica u tim redovima imala su onaj ludački, pregladneli izraz koji sam video prethodnog dana; setih se onoga koji je pojurio iz svog kvadrata i, umirući, hitnuo koplje u vazduh. Okretoh glavu na drugu stranu.

Autarh se nasmeja. U njegovom smehu sad nije bilo veselja, bio je to ravan zvuk nalik na lepetanje zastave pri jakom vetru. "Šta je, video si kako neko od njih izvršava samoubistvo?"

"Nisam", rekoh.

"Onda si imao sreće. Ja, kad ih gledam, često viđam ta samoubistva. Njima nije dozvoljeno da uzimaju oružje dok ne budu spremni za bitku sa nama, a tad mnogi iskoriste priliku. Kopljanici obično zabodu zadnji kraj koplja u mekano tlo, a onda opale ka sebi i raznesu glavu. Jednom sam video dvoje mačevalaca - muškarca i ženu - koji su se pre toga dogovorili o samoubistvu. Zaboli su jedno drugome mač u stomak. Gledao sam kako, pre toga, odbrojavaju, pokretima leve ruke... jedan... dva... tri, oboje mrtvi."

"Ko su oni?" upitah.

Dobacio mi je pogled koji ne bih mogao ponoviti. "Šta reče?"

"Pitao sam, ko su oni, sire. Znam da su naši neprijatelji i da žive u vrelin zemljama na severu i da se priča da ih je porobio Erebus. Ali, ko su?"

"Ne verujem da to dosad nisi znao. Je li?"

Imao sam, ne znam zašto, osećaj da mi je grlo sasvim suvo. Rekoh: "Verovatno nisam. Ja Ascijanca nikada nisam ni video sve do mog dolaska u lazaret Pelerinki. Na jugu rat izgleda veoma udaljen."

Klimnuo je glavom. "Oterali smo ih, mi autarsi, upola onoliko daleko na sever koliko su oni svojevremeno oterali nas na jug. Ko su, to ćeš otkriti kad bude vreme... Sad je važno samo to da imaš želju da to znaš." Zastao je u govoru. "Obe te vojske mogle bi biti naše. Obe vojske, ne samo ova južna... Da li bi mi ti preporučio da uzmem obe?" Dok je to govorio, pomerao je neke kontrolne uređaje i leteći čamac se nagnuo napred, dižući krmeni deo ka nebesima, a pramac okrećući ka zelenoj zemlji, kao da namerava da izbaci nas dvojicu na osporeno područje.

"Ne razumem šta hoćeš da kažeš", rekoh mu.

"Polovina onoga što si rekao o njima bila je pogrešna. Oni ne dolaze iz vrućih zemalja na severu, nego sa jednog kontinenta koji leži s one strane polutara. Ali istina je ono što si rekao da su robovi Erebusa. Ascijanci zamišljaju da su saveznici onih koji čekaju u

dubinama. Istina je sledeća: Erebus i njegovi saveznici dali bi Ascijance meni ako bih ja dao naš jug njima. Ako bih tebe, i sve ostale, dao njima."

Morao sam se čvrsto držati za naslon sedišta da ne bih pao ka njemu. "Zašto mi ovo govoriš?"

Leteći čamac se ispravi kao dečji brodić u bari, ljuljuškajući se.

"Zato što će uskoro zatrebati da znaš da su i drugi osećali ono što ćeš ti osećati."

Nikako nisam uspevaao da uobličim pitanje koje sam ranije imao hrabrosti da postavim. Najzad rekoh: "Rekao si da ćeš mi kazati zašto si ubio Teklu."

"Zar ona ne živi u Severijanu?"

Jedan zid bez prozora, u mome umu, pade, drobeći se u ruševine. Povikah iz sveg glasa: "Umrta sam!" I tek kad su te reči proletele između mojih usana, shvatila sam šta sam izgovorila.

Autarh uze, ispod kontrolne ploče, pištolj i odloži ga sebi u krilo, a istovremeno se okrete da me pogleda.

"Neće ti to trebati, gospodaru", rekoh. "Odveć sam slab."

"Imaš ti izuzetnu moć oporavljanja... koju sam već video. Tačno je, šatlenu Tekla više ne postoji, osim u onom obliku u kome u tebi optrajava, a vas dvoje, iako ste uvek zajedno, oboje patite zbog usamljenosti. Tragaš li i sad za Dorkas? Pričao si mi o njoj, seti se, kad smo se videli u Tajnoj kući."

"Zašto si ubio Teklu?"

"Nisam ja. Tvoja greška sastoji se u tome što zamišljaš da sam ja na dnu svih stvari. A to nije niko... Ni ja, ni Erebus, ni ma ko drugi. Što se tiče šatlene, ti si ona. Jesi li uhapšena otvoreno?"

Ta uspomena se vratila, živopisnija nego što bih pomislila da je moguće. Išla sam jednim hodnikom čiji su zidovi bili obloženi tužnim maskama od srebra, zatim sam ušla u jednu od napuštenih soba; u njoj je tavanica bila visok, a zidovi su bili prekriveni prastarim tapiserijama, koje su širile buđav miris. Kurir sa kojim je trebalo da se vidim još nije bio stigao. Znajući da bi mi prašnjavi divani isprljali haljinu, uzela sam jednu stolicu, nešto od tankih, vretenastih delova, koji su bili načinjeni od slonovače i pozlate. Sa zida iza mene prosula se tapiserija; pamtim da sam digla pogled i videla kako se na mene

ruše slika Sudbine sa krunom od lanaca na glavi i slika Nezadovoljstva sa štapom i čašom u rukama.

Autarh reče: "Tebe su uhvatili izvesni oficiri koji su saznali da si prenosila podatke ljubavniku tvoje polusestre. Uхватili su te tajno, zato što tvoja porodica ima toliko uticaja na severu, i poslali su te u jedan gotovo zaboravljeni zatvor. Dok sam ja saznao šta se desilo, ti si bila mrtva. Da li je trebalo da kaznim te oficire zato što su delovali u mom odsustvu? Oni su rodoljubi, a ti si bila izdajnica."

"I ja, Severijan, sam takođe izdajnik", rekoh, pa mu ispričah, tada prvi put podrobno, kako sam svojevremeno spasao Vodalusa i kako sam kasnije sa njim učestvovao na banketu.

Kad sam završio, on klimnu glavom. "Veliki deo odanosti koju si osećao prema Vodalusu dolazi, nesumnjivo, od šatlene. Deo te odanosti ona ti je prenela dok je bila još živa, a deo posle svoje smrti. Iako si bio naivan, siguran sam da nisi bio toliko naivan da pomisliš da su lešožderi pukim slučajem izneli pred tebe baš njeno meso."

Pobunio sam se. "Čak i da je on znao za moju vezu s njom, nije bilo vremena da se njen leš donese iz Nesusa."

Autarh se nasmešio. "Jesi li zaboravio da si mi pre nekoliko trenutaka rekao da je on, kad si ga spasao, pobegao ovakvim prevoznim sredstvom? Iz te šume, jedva nekih desetak liga od Zida Nesusa, on je mogao da odleti do središta Nesusa, da iskopa telo očuvano ledenim zemljištem ranog proleća i da se vrati, sve za manje od jedne smene vremena. Zapravo, nije ni postojala potreba da on zna tako mnogo ili dejstvuje tako hitro. Dok je tebe tvoj esnaf držao kao uhapšenika, on je, možda, doznao da šatlene Tekle, koja mu je do same smrti bila verna, više nema. Servirajući njeno meso svojim sledbenicima, mogao je ojačati njihovu odanost njegovoj stvari. Nije mu bila potrebna nikakva dodatna pobuda da uzme njeno telo, a kad ga je uzeo, nesumnjivo ga je ponovo zakopao u nagomilani sneg u nekom podrumu ili u jednom od napuštenih rudnika kojih u tom području ima koliko hoćeš. Ti si stigao i on je, želeći da te veže za sebe, naredio da iznesu nju."

Nešto prođe suviše brzo da bi se moglo videti - a tren kasnije leteći čamac se zatrese od siline tog prolaska. Na ekranu zaplesaše

varnice.

Pre nego što je autarh mogao opet preuzeti kontrolu, počeli smo se izmicati unazad, nizom istrzanih kretnji. Odjeknu prasak, toliko bučan da se činilo da me je paralisao, a odzvanjajuća nebesa otvoriše se u cvet žute vatre. Svojevremeno sam video kako Eata pogađa, kamenom iz svoje pračke, vrapca, koji se onda zateturao unazad u vazduhu, kao mi sada, i onda počeo da pada, kao mi, lepršavo, na jednu stranu.

Probudio sam se okružen mrakom, dimom prodornog vonja i mirisom sveže zemlje. Tokom jednog trenutka, ili jedne smene vremena, zaboravio sam da me je neko spasao, te sam mislio da ležim na onom bojištu gde smo se Darija, Gvazaht, Erblon, ostali i ja tukli protiv Ascijanaca.

Blizu mene je ležao neko - čuo sam uzdisanje njegovog daha i ona škriptanja i struganja koja odaju pokret - ali u početku nisam obraćao nikakvu pažnju na njega, a kasnije pomislih da su to neke životinje došle da žderu i počeh se plašiti; kasnije se setih šta se dogodilo i dođoh do sigurnog uverenja da te zvuke stvara autarh, koji je sigurno preživio, kao i ja, pad čamca, te ga pozvah.

"Znači, ti si još živ." Glas mu je bio vrlo slab. "Plašio sam se da ćeš umreti... ali trebalo je da znam da nećeš. Nisam uspevao da te oživim, a puls ti je bio vrlo nejak."

"Ja sam zaboravio! Pamtiš da smo nadletali vojske? A ja sam neko vreme bio bez sećanja na to! Sada znam kako je kad čovek nešto zaboravi."

U njegovom glasu osećao se bleđi smeh. "I sad ćeš to pamtit zauvek."

"Nadam se da hoću, ali ta uspomena na zaboravljanje nestaje, evo, dok govorimo. Iščezava kao magla, a to, valjda, i mora biti zaboravljanje. Koje nas je to oružje oborilo?"

"Ne znam. Ali slušaj. Ovo su najvažnije reči u mom životu. Slušaj. Služio si Vodalusu i njegovom snu o obnovi carstva. Još želiš, zar ne, da ljudski rod ponovo krene ka zvezdama?"

Setih se nečeg što mi je Vodalus govorio u šumi, pa rekoh: "Ljudi Urta će ploviti između zvezda, preskakaće od galaksije do galaksije, gospodariće kćerima Sunca."

"Takvi su nekad bili... pa su poneli sve stare ratove Urta sa sobom i počeli da pale u mladim suncima nova sunca. Čak i ovi" (nisam ga mogao gledati, ali sam po njegovom tonu znao da misli na Ascijance) "razumeju da to ne sme opet biti tako. Oni žele da naša rasa postane jedna osoba... ista, umnožena do kraja brojeva. Mi želimo da svako u sebi ponese celu rasu i sve njene čežnje. Jesi li zapazio bočicu koju nosim oko vrata?"

"Jesam, često."

"U njoj je jedan farmakon nalik na alzabo, već izmešan i zadržan u rastvoru. Ja sam već hladan ispod struka. Uskoro ću umreti. Pre nego što umrem... ti ga moraš upotrebiti."

"Ne vidim te", rekoh. "A jedva mogu i da se pokrenem."

"Svejedno, naći ćeš ti neki način. Ti pamtiš sve, pa zato svakako pamtiš i noć kad si došao u moju Azurnu kuću. Te noći mi je došao još neko. Ja sam nekada bio sluga u Kući Apsoluta... zato oni mene mrze. Kao što će mrzeti i tebe zbog onog što si ti nekad bio. Paeon, on je došao, on koji me je obučavao, a koji je bio, pedeset godina pre toga, poslužitelj - donosilac meda. A ja sam znao ko je on stvarno, jer sam ga sreo još pre toga. On mi reče da si ti onaj pravi... sledeći. Samo nisam mislio da će se dogoditi tako brzo..."

Njegov glas posustade i prekide se, a ja se počeh vući na tu stranu, pipajući da nađem autarha. Moja šaka pronade njegovu, a on prošaputa: "Upotrebi nož. Nalazimo se iza ascijanske linije fronta, ali ja sam pozvao Vodalusa da te spase odavde... čujem kopita njegovih destrijera."

Reči su bile tako tihe da sam ih jedva čuo, iako mi je uho bilo jedva pedalj udaljeno od njegovih usta. "Odmaraj se", rekoh mu. Znajući da ga Vodalus mrzi i da hoće da ga uništi, smatrao sam da je u delirijumu.

"Ja sam njegov uhoda. To je još jedna od mojih dužnosti. On privlači k sebi izdajnike... Ja onda doznajem ko su, šta rade, šta misle. To je jedna od njegovih dužnosti. Sad sam mu rekao da je autarh zarobljen u ovom letećem čamcu i dao mu podatke o mestu gde se nalazimo. On mi je služio... kao telohranitelj... pre."

Sad sam čak i ja čuo topot na tlu, izvan čamca. Digoh ruku, pokušavajući da na neki način dam signal; moja šaka dotače krzno i

tad shvatih da se čamac prevrnuo, a da smo mi ostali ispod njega kao dve skrivene žabe krastače.

Nešto je prasnulo, začulo se vrištanje metala koji se cepa. Mesečina, prividno blistava kao dan, ali zelena kao vrbovo lišće, navali obilato kroz jedan procep u koritu, koji se pred mojim očima proširivao. Videh autarha, čija je proređena bela kosa bila zatamnjena osušenom krvlju.

A iznad njega obrise, zelene senke koje su gledale dole, ka nama. Njihova lica bila su nevidljiva, ali znao sam da te sjaktave oči i uzane glave ne pripadaju nikakvim sledbenicima Vodalusovim. Mahnito počeh tragati za autarhovim pištoljem. Oni me dograbiše za ruke. Izvukoše me gore; dok sam tako bio izvlačen uvis, nisam mogao da ne pomislim na onu mrtvu ženu čije sam izvlačenje iz njenog groba u nekropolisu svojevremeno video, jer naš čamac je pao na meko zemljište i do polovine se ukopao. Na mestu gde ga je pogodio ascijanski hitac bok mu je bio razvaljen, tako da su se videli zamršene upropašćene žice. Metal je bio izobličen, plamenom izmenjen.

Nisam imao mnogo vremena da to razgledam. Moji uhvatitelji su me neprekidno okretali tamo-amo, jer je jedan po jedan prilazio i hvatao me šakama za lice. Pipkali su i moj ogrtač, kao da u životu nisu videli tkaninu. Bili su to evzoni, pripadnici lake pešadije; meni su izgledali veoma slični onoj pešadiji protiv koje smo se mi borili, ali među ovima nije bilo staraca niti dece. Umesto oklopa, nosili su srebrnaste kape i košulje, a od oružja čudnovato uobličene puške-jezailke, čije su cevi bile toliko dugačke da su, prilikom oslanjanja puške kundakom o zemlju, usta cevi bila iznad glava tih ljudi. Dok sam gledao kako izvlače autrha iz letelice, rekoh: "Tvoju je poruku protivnik uhvatio, sire, rekao bih."

"Svejedno, ona je stigla." Nije imao snage da pokaže prstom, ali se osvrnuh na onu stranu gde je on pogledom pokazivao i trenutak kasnije videh, naspram meseca, ocrtane leteće oblike.

Činilo se, maltene, da su one ka nama klizile niz mesečeve zrake, tako su brzo i tako pravolinijski sletale. Glave su im bile nalik na lobanje žena, okrugle i bele, ali sa koštanim krestama gore i sa izduženjem vilica u kljunove, koji su bili nadole povijeni i snabdeveni

nizovima šiljastih zuba duž ivica. Bile su krilate, sa krilima toliko ogromnog raspona da se činilo da telo i nemaju. Raspon od vrha jednog do vrha drugog krila bio je najmanje dvadeset lakata; prilikom mahanja nisu stvarala nikakav zvuk, ali sam, daleko dole, osetio nalet vazduha.

(Svojevremeno sam zamislio da ovakva stvorenja mlataranjem svojih krila obaraju šume i sravnjuju sa zemljom gradove Urta. Da li je ta moja misao pomogla da ove sada dođu?)

Moj je utisak bio da je dugo proteklo dok ih evtzoni ne primetiše. Onda dvojica ili trojica ispališe, istovremeno, svoje puške, a njihovi hici, težeći istom cilju, zahvatiše jednu letačicu i razneše je u krpe, zatim drugu, pa treću. U jednom trenu svetlost je ispred mene bila zaklonjena, onda me je nešto hladno i mlitavo tresnulo po licu i oborilo.

Kad sam opet bio u stanju da gledam, petorice ili šestorice Ascijanaca više nije bilo tu, a ostali su pucali u vazduh na mete meni gotovo nevidljive. Iz tog pravca pade nešto beličasto. Mislio sam da će eksplodirati, pa pognuh glavu, ali umesto eksplozije dođe drugi zvuk: korito srušenog čamca odzvoni slično sudaru cimbalā. U čamac je bilo udarilo neko telo - ljudsko, izlomljeno kao da je lutka - ali krvi nije bilo.

Jedan od evzona mi zabi kundak u leđa i pogura me napred. Druga dvojica povedoše autarha, pridržavajući ga otprilike onako kako su, ranije, ženomačke pridržavale mene. Uvideh da sam u celosti izgubio osećanje za pravac. Iako je mesec još sijao, većina zvezda je bila zaklonjena masama oblaka. Zalud sam pogledom tražio Južni Krst i one tri zvezde koje, iz razloga koji nikom nisu jasni, zovemo "Osmica" i koje večito vise iznad južnog leda. Nekoliko evzona još je pucalo, kad se među nas sjuri, plamsajući, nekakvo koplje ili strela; to se raspršta u masu zaslepljujućih belih iskri.

"E, to će uspeti", šapnu autarh.

Teturao sam se napred i trljao oči, ali sam ipak uspeo da ga upitam šta hoće da kaže.

"Možeš li ti da gledaš? Ne mogu ni ovi. Naše prijateljice, tamo gore... mislim da su Vodalusove... nisu znale da su ovi što su nas uhvatili tako dobro naoružani. Sad više neće biti dobrog nišanjenja i

čim se onaj oblak navuče preko diska Lune..."

Ohladio sam se, kao da je neki ledeni planinski vetar rasekao ovu masu mlakog vazduha oko nas. Pre nekoliko trenutaka očajavao sam što smo okruženi ovim visokim, mršavim vojnicima. A sad nije bilo toga što ja ne bih dao za neku izvesnost da ću među njima ostati.

Levo od mene bio je autarh, visio je mlitavo između dvojice evzona koji su svoje dugocevne jezailke okačili ukoso preko leđa. Videh kako mu se glava mlitavo naginje na jednu stranu i shvatih da je u nesvesti ili mrtav. "Legijo", tako su mu se obraćale one žene-mačke; nije bila potrebna osobita pamet da se to ime poveže sa onim što mi je on u slupanom čamcu ispričao. Baš kao što su se u meni spojili Tekla i Severijan, u njemu su se, nesumnjivo, ujedinile mnoge osobe. Još od one noći kad sam ga prvi put video, kad me je Rohe doveo u Kuću azura (čije sam čudno ime sad, možda, počinjao da shvatam), osećao sam višeslojnost njegovih misli, kao što osetimo, čak i pri lošem osvetljenju, složenost nekog mozaika, na primer one mirijade infinitezimalnih komada kamena koji sačinjavaju obasjano lice i zureće oči Novog Sunca.

Maločas je rekao da je moja sudbina da mu budem naslednik, ali koliko bi dugo potrajala ta vladavina? Iako je to bilo sasvim nerazumno kod jednog zarobljenika i uz to čoveka koji je ranjen i toliko slab da bi mu jedna smena odmora na gruboj travi izgledala kao rajsko zadovoljstvo, mene je u tom času proždirala ambicija. Rekao je da moram jesti njegovo meso i progutati tu lekariju dok je on još živ; ja bih, voleći ga, tog časa rado žrtvovao i komad svog mesa samo da bih se otrgao od mojih zarobitelja (da sam imao dovoljno snage) i da bih se dočepao tog luksuza, pompe i vlasti. Sad sam bio ujedinjeno Severijan-Tekla biće, a dronjavi mučiteljski šegrt je, možda, čeznuo za tim stvarima žešće nego mlada egzultantkinja koju su na dvoru držali protiv njene volje. Znao sam šta je jadna Sajriaka osećala u arhonovom vrtu; ali da je u punoj meri osetila ono što sam ja ovoga časa osećao, njeno bi srce od toga prepuklo.

Već sledećeg trenutka bio sam protiv. Nekom delu mene bilo je veoma stalo do one privatnosti u koju čak ni Dorkas nikada nije prodrila. Duboko unutra, u zavijucima moga uma, u zagrljaju

molekula, bili smo isprepletani Tekla i ja. Kad bi neki drugi - desetak drugih, ili možda hiljadu drugih, ako bi trebalo da ja, upijajući ličnost autarha, primim i sve one koje je on uključio u sebe - ušli tu gde smo ležali Tekla i ja, bilo bi to kao da su gomile sveta sa nekog bazara nahrupile pod jedan senjak. Prigrlio sam uz sebe drugaricu svoga srca i osetio da sam i ja zagrljen. Osetila sam da sam zagrljena, pa sam prigrllila druga svoga srca uz sebe.

Mesec se zamračio kao tamna lanterna kad čovek pritisne onu polugu koja dovodi do toga da se njene ploče zatvaraju kosim klizanjem jednakih segmenata odasvud, kao "blenda"; ostajalo je, naime, sve manje, pa samo jedna tačka, zatim ništa. Pucnjava evzonskih jezailki tvorila je rešetku u bojama ljiljana i heliotropa, cveta koji i suncokretom zovemo; ti zraci su se razukršćali visoko u atmosferi, da bi se najzad, kao šarene čiode, zabadali u oblake; ali nikakav učinak nisu postizali. Nalete vetar, vruć, iznenadan, i uz njega nešto što jedino mogu nazvati sevom crne boje. Autarha više nije bilo tu, onda nešto ogromno jurnu i ka meni, a ja se bacih ka tlu, na koje možda i padoh, ali to ne pamtim.

Već sledećeg trena leteo sam veoma brzo kroz vazduh, u zaokretima, nesumnjivo uzlaznim, a onaj svet dole bio je samo tamnija noć. Jedna izmršavela šaka, tvrda kao kamen i tri puta veća od ljudske, držala me je čvrsto oko pasa.

Vrdali smo, zaokretali, klizili postrance niz nagibe vazduha, onda uhvatili jedan uzlazni vetar i po njemu se dizali sve dok hladnoća nije počela da ubada i kruti moju kožu. Okretao sam glavu da pogledam gore i uspevao da vidim belu, neljudsku vilicu stvorenja koje me je nosilo. Bila je to ona noćna mora koju sam doživeo nekoliko meseci pre toga, kada sam u svome snu jahao na leđima ovog stvorenja. Ne mogu reći zbog čega je došlo do te razlike između sna i istine. Povikao sam (ne znam šta), a biće je, iznad mene, otvorilo svoj sabljasti kljun i zašišćalo.

I ženski glas začuh, takođe odozgo: "Eto, sad sam ti se odužila za onaj rudnik - još si živ."

26. IZNAD DŽUNGLE

Sleteli smo pri svetlosti zvezda. Bilo je to kao buđenje; doživeo sam sletanje kao da iza sebe ostavljam ne nebo, nego vilajet noćnih mora. Ogromno stvorenje se spuštalo kao padajući list, u krugovima sve užim, kroz oblasti sve toplijeg vazduha, tako da sam najzad osetio mirise iz Vrta tropske džungle: mešavinu zelenog života, trulećeg drveta i parfema iz širokih, voštano glatkih, bezimernih cvetova.

Jedan zigurat je uzdizao svoju tamnu kamenu glavu nad drveće - a ipak, drveće je i nosio u visinu, sa sobom, jer je mnogo stabala poiznicalo, kao što gljivice izniču iz trulog drveta, iz njegovih raspadajućih kamenih zidova. Spustili smo se, načinom kao da nemamo težinu, na njega; istog časa su iskrsele buktinje i začuli se uzbuđeni glasovi. Bio sam još veoma slab zbog razređenog, ledenog vazduha koji sam do maločas udisao.

Sad ljudske ruke zameniše te kandže koje su me držale toliko dugo. Silazili smo niz spoljašnju stranu te piramidalne građevine, hodajući po ravnim proširenjima i po stepenicima od ispucalog kamena, sve dok nisam stao ispred jedne vatre i video, s njene druge strane, nasmešeno lice Vodalusovo i srcasto oblikovano lice njegove pratilje Tee, naše polusestre.

"Ko je ovo?" upita Vodalus.

Pokušao sam da dignem ruke, ali neko ih je držao. "Vladaoče", rekoh mu, "mora biti da me znaš."

Iza mene, onaj glas koji mi se u vazduhu javio odgovori: "Ovaj čovek je bio cena, to je ubica mog brata. Radi njega smo te služili - ja i Heter, koji služi mene."

"Onda, što mi ga dovodiš?" upita Vodalus. "On je tvoj. Da li si mislila da ću ja, kad ga vidim, poništiti naš sporazum?"

Možda sam bio jači nego što mi se činilo. Možda sam samo uhvatio čoveka koji je stajao desno od mene u trenutku kad nije bio u ravnoteži; u svakom slučaju, uspeo sam da se trgnem i okrenem na takav način da je uleteo u vatru, gde, pod njegovim nogama, užareno ugljeglje počeo leteti na sve strane.

Iza mene je stajala Agija, naga do pojasa, a iza nje Hetor, koji je šakama držao obe njene dojke i istovremeno pokazivao sve svoje trule zube. Borio sam se da pobegnem. Udarila mi je šamar - i nešto mi je povuklo obraz, osetio sam razdirući bol, zatim toplo i obilato slivanje krvi.

Kasnije sam doznao da se to oružje zove lusivi i da ga je Agija imala zato što je Vodalus zabranio da u njegovom prisustvu iko, osim njegovih telohranitelja, nosi oružje. To je samo jedna malena šipka sa dva prstena, za palac i za domali prst, i sa četiri ili pet povijenih sečiva koja se mogu sakriti u dlanu; ali malo ko je preživeo udarac lusivijem.

Bio sam jedan od tih malobrojnih. Posle dva dana sam ustao i našao da sam zatvoren u jednoj goloj sobi. Možda u svakom životu jedna soba mora postati bolje poznata nego ijedna druga; za uhapšenike to je uvek ćelija. Ja, koji sam radio ispred toliko ćelija, uguravajući poslužavnike sa hranom za unakažene i šenule, sad uvideh, opet, ćeliju svoju sopstvenu. Nikad nisam doznao čemu je ranije taj zigarat služio. Možda je stvarno bio robijašnica; možda hram, ili atelje za neku zaboravljenu umetnost. Moja ćelija bila je šest koraka široka i deset dugačka, približno dvostruko veća od one koju sam imala ispod mučiteljske kule. Vrata od neke prastare, blistave legure stajala su naslonjena na zid, Vodalusovim apsandžijama beskorisna zato što ih oni nisu umeli zaključavati; nova vrata, grubo istesana od nekog, kao gvožđe tvrdog drveta iz džungle, zatvarala su izlaz. Postojao je prozor, zapravo jedan otvor za koji ja ne verujem da je ikad bio namenjen da posluži kao prozor; prečnikom je bio jedva nešto veći od moje mišice, nalazio se visoko na izbledelom zidu i propuštao je svetlost u ćeliju.

Još tri dana su prošla dok sam ojačao toliko da sam mogao da skočim i da se izvučem, držeći se jednom šakom za donju ivicu tog otvora, sve do gore, da bih pogledao napolje. Kad je došao taj dan, video sam neki predeo brežuljkast, prošaran leptirima - i toliko tuđ, toliko različit od onog što sam očekivao, da ja, onako zaprepašćen i pomišljajući da sam možda poludeo, ispustih ivicu. A bio je to, kao što sam tek kasnije shvatio, predeo sačinjen od gornjih strana krošnji drveća, gde stabla visoka po deset lanaca šire svoje livade od lišća,

livade koje retko ko, osim ptica, ikada vidi.

Obraz mi je bio previo jedan starac sa licem punim znanja, ali i zla. On mi je promenio i zavoje na nozi. Kasnije je doveo jednog dečaka od oko trinaest godina, čiji je krvotok spojio sa mojim i tako ostavio sve dok dečakove usne nisu dobile boju olova. Zapitao sam tada staroga lekara odakle je, a on, očigledno misleći da sam ja neki urođenik iz tih šuma, reče: "Iz velikog grada na jugu, u dolini reke koja crpe vodu iz hladnih zemalja. Dol je to, reka duža od ovih vaših, mada ne stvara tako žestoke poplave."

"Veliku veštinu imaš", rekoh. "Nikad nisam čuo za doktora koji toliko postiže. Već mi je dobro i voleo bih da prestaneš pre nego što ovaj dečak umre."

Stari ga uštinu za obraz. "Oporaviće se on brzo - na vreme da mi zagreje krevet noćas. U tim godinama oni se uvek brzo oporave. Ne, nije ono što misliš. Ja spavam pored njega samo zato što noćni dah mladih deluje kao obnoviteljsko sredstvo na one koji su mojih godina. Mladost je, vidiš ti, jedna zarazna bolest, a mi se nadamo da nas zakači blagi slučaj. Kako ti je rana?"

Ništa me nije moglo tako potpuno ubediti kao ovo poricanje da jeste ono što sam pomislio - ništa, čak ni priznanje, jer bi priznanje moglo imati svoj koren u nekoj nastranoj želji da se održi privid potencije. O rani mu rekoh istinu, naime, da svoj desni obraz ne osećam, osim što iz njega dopire neki neodređeni svrab; dok sam to govorio, pitao sam se, u vezi sa tim nesretnim momčićem - koja li mu od njegovih dužnosti najviše smeta.

Stari mi poskida zavoje i premaza mi rane još jednim slojem smrdljivog smeđeg melema koji je već jednom primenio. "Vratiću se sutra", reče mi on. "Mada ne verujem da će ti Mamas biti ovde više potreban. Dobro ti napreduješ. Njena uzvišenost" (ovo je propratio trzajem glave da bi pokazao da je to ironična aluzija na Agijin rast) "biće izvanredno zadovoljna."

Rekoh, trudeći se da to zvuči kao uzgredna primedba, da se nadam da i svi drugi njegovi pacijenti jednako dobro napreduju.

"Misliš na onog potkazivača koji je donet kad i ti? Njemu je onoliko dobro koliko bi se i moglo očekivati." Govoreći to, okrenuo se na drugu stranu, da ne bih video uplašeni izraz njegovog lica.

Pomišljajući da bih možda mogao steći neki uticaj kod ovog lekara i na taj način dovesti sebe u položaj da možda pomognem autarhu, počeh silno da hvalim njegovu veštinu i završih izjavom da mi nije jasno zašto se tako sposoban doktor druži sa tako zlim ljudima.

Pogledao me je suženo, a lice mu se uozbiljilo. "Zbog znanje. Nigde ne može čovek mog zanimanja učiti kao što ja učim ovde."

"Misliš na jedenje mrtvih? Jeo sam ih i ja, mada ti ovi to možda nisu rekli."

"Ne, ne. Učeni ljudi - osobito u mom zanimanju - svuda to uobičajaju, i to obično sa boljim učinkom, jer mi odabiramo osobe za sebe i jedemo samo najvrednija tkiva. Ono znanje za kojim ja tragam ne može se tim putem steći, jer ga niko od nedavno umrlih ne poseduje, štaviše možda ga niko nikad i nije posedovao."

Sad je bio oslonjen o zid i činilo se da govori koliko meni, toliko i nekoj nevidljivoj prisutnosti. "Jalova nauka prošlosti dovela je samo do iscrpljivanja ove planete i do uništenja njenih rasa. Bila je utemeljena u pukoj želji da se iskoriste sirove energije i materije Vaseljene, bez ikakvog uzimanja u obzir njihovih privlačnosti, odbijanja i krajnjih sudbina. Gledaj!"

Gurnuo je šaku u zrak Sunca koji je tada padao kroz moj visoki kružni prozorčić. "Evo svetlosti. Ti ćeš reći da ona nije živo biće, ali će ti tako promaći suštinska istina, koja se sastoji u tome što je ona nešto više, a ne nešto manje. Iako ne zauzima nikakav prostor, ona je ispunila Vaseljenu. Ona svemu daje hranu, a ipak, sama se hrani uništenjem. Mi tvrdimo da je kontrolišemo, ali šta ako ona gaji nas kao izvor hrane za sebe? Šta ako sve šume rastu samo da bi mogle biti zapaljene i ako se muškarci i žene rađaju zato da bi mogli paliti vatre? Zar nije moguće da je naša tvrdnja da smo gospodari svetlosti jednako nemoguća kao tvrdnja žita da gospodari nama zato što mu mi pripremamo zemljište i pomažemo u njegovom opštenju sa Erthom?"

"Sve je to dobro rečeno", rekoh mu. "Ali zašto služiš Vodalusa?"

"Takvo znanje se ne stiče bez opita." Smeškao se govoreći i doticao dečakovo rame, a meni izađe pred oči vizija dece u plamenu. Nadam se da nisam bio u pravu.

To se dešavalo dva dana pre nego što sam se izvukao do prozorčića. Taj stari pijavičar nije više nijednom došao; nisam mogao znati da li je pao u nemilost, ili je upućen na neko drugo mesto, ili je samo zaključio da nikakva dalja nega nije potrebna.

Agija je došla jednom; stojeći između dve Vodalusove naoružane žene, pljunula mi je u lice i počela opisivati kakve su muke za mene smislili ona i Hetor za dane kad budem dovoljno snažan da mučenje podnosim. Kad je završila, rekoh joj sasvim istinito da sam veći deo svog života proveo pomažući u strašnijim radnjama i još je posavetovah da pribavi stručnu pomoć; posle toga, ona ode.

Sledećih nekoliko dana bio sam manje-više ostavljen na miru. Pri svakom buđenju imao sam osećaj da sam maltene postao druga osoba, jer u toj usamljenosti samoća mojih misli tokom tamnih odlomaka sna bila je maltene dovoljna da poništi moje osećanje ličnosti. Ipak, svi ti Severijani, i sve te Tekle želeli su slobodu.

Povlačenje u sećanje bilo je lako; često smo tome pribegavali i opet živeli one bezbrižne dane kad smo Dorkas i ja putovali ka Traksu i dane kad sam se igrala u lavirintu od žbunja okresanog da ima oblik zidova, iza vile mog oca, i kad sam se igrao u Starom dvorištu; i onu dugu šetnju niz Adamnijsko stepenište, sa Agijom pre nego što sam saznao da mi je ona neprijateljica.

Često sam, ipak, napuštao uspomene i prisiljavao sebe na razmišljanje, ponekad hramljući gore-dole, a ponekad samo čekajući da kroz prozor naiđu insekti da bih mogao, zabave radi, da ih hvatam u vazduhu. Planirao sam bekstvo, mada se činilo da to neće biti moguće dok se okolnosti u kojima se nalazim ne promene; zadubljavao sam se u pojedine pasuse iz smeđe knjižice i pokušavao da ih povežem sa mojim doživljajima da bih shvatio, u onom obimu koliko je to bilo izvodljivo, neko opšte pravilo o ljudskom postupanju koje bi mi moglo koristiti ako bih se ikad oslobodio.

Jer ako je pijavičar, čovek u godinama, mogao i dalje da hrli za znanjem iako je bio siguran da će ubrzo umreti, zašto ne bih mogao i ja, za čiju smrt se činilo da će doći još brže, da nađem neku utehu u izvesnom saznanju da njen dolazak nije u tolikoj meri siguran?

Zato sam prosejavao postupke onih magičara, i onog čoveka koji me je spopao ispred kolibice bolesne devojkice, i mnogih drugih osoba

koje sam u životu upoznao, tragajući za ključem koji bi mogao sva srca otključati.

Ne nađoh nijedan koji bi se mogao iskazati u nekoliko reči: "Muškarci i žene postupaju onako kako postupaju zbog toga... i toga..." Nijedan od tih zupčastih komada metala nije se uklopio - žudnja za vlašću, ljubavna pohota, potreba da ti neko uliva pouzdanje, sklonost ka začinjavanju života romansom. Ali jesam našao jedno načelo i nazvao ga načelo primitivnosti; verujem da je široko primenjivo i da, ako baš ne izaziva delanje, bar utiče na oblike u kojima će se ono ispoljiti. Mogao bih ga ovako iskazati: Zbog toga što su se održale toliko hilijada, preistorijske kulture su oblikovale naše nasleđe na takav način da se mi danas ponašamo kao da još i sad živimo u preistorijskim uslovima. Na primer, tehnologija koja je nekada mogla omogućiti Boldandersu da posmatra sve postupke hetmana onog sela na obali jezera pretvorila se u prah pre mnogo hiljada godina; ali ona je, tokom eona svoga postojanja, bacila na njega svojevrsnu, hoćemo li reći, čaroliju, tako da je ostala dejstvujuća, iako nepostojeća.

Na isti način svi mi imamo u sebi duhove stvari davno nestalih, duhove palih gradova i čudesnih mašina. To se jasno vidi iz one priče koju sam čitao Jonasu kad smo bili u zatočeništvu (a koliko je tad brižnost bila manja, a drugarstvo veće), pa sam zato tu priču čitao ponovo i ponovo u ziguratu. Autoru je bilo potrebno neko čudovište rođeno u moru, nešto nalik na Erebusa ili Abaju, i to u mitskom ambijentu, pa mu je dao glavu nalik na brodsku - ali tako da je to jedini vidljivi deo tela čudovišta, zato što je sve drugo ispod vode - i zato se njegovo čudovište udaljio iz protoplazmičke stvarnosti, postajući mašina, što su ritmovi pripovedačevog uma i zahtevali.

Dok sam se zamajavao tim mudrijašenjem, postajao sam sve jasnije svestan da je Vodalusovo gospodarenje nad tom građevinom u nekom smislu nestalno. Iako mi, kao što rekoh, više nikad nisu došli u posetu ni lekar ni Agija, često sam čuo trčeće korake u hodniku ispred moje ćelije, a ponekad i pokoju viknutu reč.

Kad god su se ti zvuci začuli, prislanjao sam na daske uho, ono koje nije bilo prekriveno zavojima; često sam ovo činio i pre pojave

zvukova, naime, dugo sam osluškivao u nadi da ću čuti neki delić razgovora koji bi mi otkrio bar nešto od Vodalusovih planova. Dok sam uzaludno osluškivao, nisam mogao da se ne setim onih stotina osoba u našoj ublijeti koje su, nesumnjivo, osluškivale moje razgovore sa Droteom dok sam nosio hranu za njih; padalo mi je na um koliko su se one, svakako, naprezale da čuju deliće razgovora koji je plovio iz Tekline ćelije u hodnik i odatle u njihove ćelije kad sam bio kod Tekle u poseti.

A mrtvi, šta je sa njima? Priznaću da sam o sebi, povremeno, razmišljao kao o čoveku koji je, maltene, već mrtav. Zar nisu mrtvi zaključani ispod zemlje, u ćelije koje su manje od te moje; milioni miliona mrtvih? Ne postoji nijedna oblast ljudskog delanja u kojoj mrtvi nisu brojčano mnogostruko jači od živih. Pomrla je većina lepe dece. Većina vojnika, većina kukavica. Najlepše žene, najučeniji muškarci - sve mrtvo. Njihova tela počivaju u sanducima, sarkofazima, ispod svodova od grubo istesanog kamenja, svuda ispod zemlje. Njihovi duhovi pohode naše umove, njihove uši su prislonjene uz čeone kosti naše. Ko zna koliko napeto osluškuju dok govorimo i koju reč čekaju?

27. PRED VODALUSOM

Šestog dana izjutra po mene dođoše dve žene. Prethodne noći spavao sam vrlo malo. Jedan od onih šišmiša-krvopija, koji se u tim severnim džunglama često sreću, ušao je kroz prozorčić u moju sobu; uspeo sam da ga isteram i da zaustavim krv, ali on se mnogo puta opet vraćao, privučen, valjda, mirisom mojih rana. I do dana današnjeg ja ne mogu da vidim onu mutnu zelenu tamu koja nastaje rasipanjem mesečine, a da ne zamislim kako je tu negde i šišmiš koji puze kao veliki pauk, a onda se otiskuje u vazduh.

Koliko sam se iznenadio videći te dve žene, toliko su se i one iznenadile videći da sam budan; bila je tek zora. Naterale su me da ustanem, onda mi je jedna vezala ruke dok mi je druga držala bodež naslonjen na grlo. Upitala je, međutim, kako mi zarasta obraz, dodajući da su joj rekli, kad sam doveden, da sam zgodan momak.

"Bio sam blizu smrti gotovo isto toliko kao sad", rekoš joj. Istina je bila da sam se oporavio od potresa koji sam pretrpeo pri rušenju letećeg čamca, ali sam još i sad trpeo znatne bolove u nozi i na licu.

Te žene su me odvele pred Vodalusa; a to nije bilo, kao što sam očekivao, negde u ziguratu, niti na onom vodoravnom proširenju gde je on, sa Teom, sedeo na prestolu, nego na jednom proplanku, koji je bio sa tri strane obuhvaćen sporom, zelenom vodom. Tek posle nekoliko trenutaka - jer morao sam čekati dok neki drugi posao ne bude završen - shvatio sam da je tok te reke usmeren, u osnovi, ka severu i istoku i da ja nikad dotad nisam video nijedan vodotok okrenut ka severu; sve reke i potoci, u mom dotadašnjem iskustvu, tekli su ka jugu ili jugozapadu i pridruživali se Đolu koji teče na jugozapad.

Najzad Vodalus nagnu glavu ka meni; povedoše me napred. Kad je video da jedva stojim, naredio je mojim stražarkama da me dovedu da sednem kraj njegovih nogu, zatim im je mahnuo da se udalje iz domašaja čujnosti. "Tvoj ulazak je kudikamo manje zadivljujući nego onaj u šumi blizu Nesusa", reče on.

S tim sam se saglasio. "Ali, vladaoče, dolazim sada, kao i tada, kao tvoj sluga. A upravo to sam bio i prvi put kad si me sreo, kad

sam spasao tvoj vrat od sekire. Ako se pred tobom pojavljujem u krvavim dronjcima i sa vezanim rukama, to je zato što ti tako postupaš sa svojim slugama."

"Složio bih se, svakako, da se vezivanje zglavkova čini malčice preteranom merom kad je u pitanju čovek u stanju u kome si ti." Osmehnuo se vrlo malo. "Da li boli?"

"Ne. Više ih ne osećam."

"Ipak, ti konopci nisu potrebni." Vodalus ustade, isuka jedno tanko sečivo i, naginjući se nad mene, preseče, vrhom noža, samo jednim ovlašnim trzajem, to čime sam bio sputan.

Još dok su se poslednji namotaji konopca razmicali, počeo sam da razgibam ramena. Kroz šake kao da mi krenuše, ubadajući, hiljade iglica.

Kad je opet seo na svoj presto, zapita me, zar mu se neću zahvaliti.

"Ti se meni, gospodaru, nikad nisi zahvalio. Umesto toga, dao si mi jedan novčić. Mislim da ovde negde imam jedan." Počeh da petljam po svojoj jahačkoj torbici, tražeći pare koje mi je Gvazaht isplatio.

"Možeš zadržati svoju paricu. Zatražiću ja od tebe mnogo više. Jesi li spreman da mi kažeš ko si?"

"Na to sam uvek bio spreman, vladaoče. Ja sam Severijan, nekadašnji kalfa u esnafu mučitelja."

"Ali nisi ništa drugo osim toga - samo si bivši kalfa tog esnafa?"

"Ništa drugo."

Vodalus uzdahnu i osmehnu se, a onda se, u svome sedištu, nasloni unazad, pa još jednom uzdahnu. "Moj sluga Hildegrin oduvek je govorio da si ti važan. Kad sam ga pitao zašto, iznosio je raznorazne mogućnosti, a ja ni za jednu nisam našao da je uverljiva. Pomišljao sam da hoće da izvuče srebro od mene u zamenu za malčice lakog uhođenja. A ipak, bio je u pravu."

"Ja sam tebi, vladaoče, samo jednom bio važan."

"Kad god se sretnemo, podsećaš me da si mi jednom spasao život. A jesi li znao da je Hildegrin jednom spasao tebi život? On je bio taj koji je viknuo 'Beži!' tvome suparniku kad si bio na dvoboju u gradu. Bio si pao, onaj te je mogao probosti."

"Je li Agija ovde?" upitah. "Ona će pokušati da te ubije ako ovo čuje."

"Ne može me čuti niko osim tebe. Možeš joj kazati kasnije, ako ti bude volja. Ona ti nikad neće poverovati."

"U to ti ne možeš biti siguran."

Osmehnuo se šire. "Vrlo dobro, predaću te njoj. Pa, ti oprobaj koja postavka više vredi, tvoja ili moja."

"Kako god želiš."

Blagom kretnjom jedne šake isključio je iz daljeg razgovora ovo moje pristajanje. "Misliš da me možeš, tom tvojom spremnošću na umiranje, sputati. A, u stvari, mi nudiš lak izlaz iz jedne nedoumice. Tvoja Agija je došla kod mene dovodeći veoma vrednog taumaturga sa sobom i zatražila kao jedinu cenu za svoje i njegove usluge da ti, Severijan iz Reda tragalaca za istinom i pokajanjem, budeš izručen njoj u šake. A sad kažeš da si ti taj Severijan i niko drugi, pa je meni, stoga, vrlo neprijatno da se protivim njenim zahtevima."

"A ko bi ti želeo da ja budem?"

"Imam, ili bi možda trebalo reći: imao sam, jednog izvanredno dobrog slugu u Kući Apsoluta. Ti ga, naravno, znaš, jer si njemu predao moju poruku." Vodalus zastade i opet se nasmeši. "Pre oko nedelju dana primili smo od njega jednu poruku. Naravno da nije bila otvoreno adresovana na mene, ali ja sam se nedavno postarao da on bude upoznat sa našim mestom prebivanja, a u ovom slučaju nismo bili daleko od njega. Znaš li kako je poruka glasila?"

Odmahnuo sam glavom.

"Čudno, pa morao si biti tada uz njega. Rekao je da se nalazi u slupanom letećem čamcu - i da je s njim, u čamcu, i autarh. Samo bi idiot, na njegovom mestu, slao takve poruke kad bi tok stvari bio redovan - jer odao je svoj položaj, a nalazio se iza našeg fronta, što je svakako znao."

"Vi ste, dakle, deo ascijanske vojske?"

"Mi u njenu korist obavljamo izvesne izviđačke dužnosti, da. Vidim da te uznemirava saznanje da su Agija i taumaturg poubijali nekoliko njihovih vojnika da bi te zgrabili. Ne treba da se uznemiravaš. Gospodari te vojske cene svoje vojnike čak manje od mene, a prilike nisu bile pogodne za pregovaranje."

"Ali oni nisu uhvatili autarha." Nisam dobar lažov, ali mislim da sam bio toliko iscrpljen da Vodalus nije mogao lako bilo šta pročitati sa mog lica.

Nagnuo se napred, a oči mu na trenutak zasijaše kao da su u njihovim dubinama gorele sveće. "Znači, bio je tamo. Kako je to divno. Video si ga. Vozio si se u kraljevskom letećem čamcu sa njim."

Još jednom klimnuh glavom.

"A ja sam se, vidiš, plašio, ma koliko to smešno bilo, da si ti taj autarh. Ko će ga znati. Autarh umre, na njegovo mesto dođe drugi, a onda ostane, možda pola veka, a možda dve nedelje. Znači, bilo vas je troje? Ne više?"

"Ne više."

"A kako je izgledao autarh? Daj da čujem, hoću sve pojedinosti."

Poslušao sam Vodalusa, opisao sam podrobno izgled doktora Talosa u ulozi autarha.

"Da li je utekao i taumaturgovim stvorenjima i Ascijancima? Ili ga sad drže Ascijanci? Možda ga ova žena i njen ljubavnik čuvaju za sebe."

"Rekao sam ti da ga Ascijanci nisu uhvatili."

Vodalus se opet osmehnu, ali njegove usne su, tako izvijene, ispod užagrenih očiju nagoveštavale samo bol. "Eto, vidiš", ponovi on, "a ja sam neko vreme pomišljao da bi ti mogao biti taj. Našeg slugu sad imamo ovde, ali glava mu je povređena, nikad nije pri svesti duže od nekoliko trenutaka. Bojim se da će vrlo brzo umreti. Ali on mi je uvek govorio istinu, a Agija kaže da si ti bio jedini s njim."

"Misliš da sam ja autarh? Nisam."

"A ipak, promenio si se, nisi onaj čovek s kojim sam se ranije sretao."

"Ti, lično, si mi dao alzabo i život šatlene Tekle. Voleo sam je. Zar si mislio da onakvo gutanje njene suštine neće nimalo delovati na mene? Ona je uvek sa mnom, tako da sam dvoje u ovom jednom telu. A ipak, nisam autarh, čije telo je hiljada."

Vodalus ne odgovori ništa, ali napola sklopi oči, kao da se plaši da ću videti njihov plamen. Nikakav se zvuk nije čuo, osim pljuskanja rečne vode i znatno prigušenih glasova koji su dopirali od grupice

naoružanih muškaraca i žena, koji su stajali i razgovarali između sebe, oko stotinu koraka od nas, bacajući povremeno poglede ka nama. Jedan makao ara zakrešta, lepršajući sa jednog drveta na drugo.

"I dalje ću ti služiti", rekoh Vodalusu, "potrebno je samo da ti to dozvoliš." Nisam bio siguran da je ovo laž sve dok te reči nisu otišle sa mojih usana, a onda me obuze zbunjenost, jer sam se trudio da shvatim kako je moguće da su te reči, koje bi bile istinite i za Severijana i za Teklu u prošlosti, sad za mene lažne.

"Autarh, čije telo je hiljada", ponovi on moje reči. "Tačno rečeno, ali kako je malen broj nas koji to znamo."

28. NA MARŠU

Danas je poslednji dan mog boravka ovde, jer sutra treba da odem iz Kuće Apsoluta; danas sam učestvovao u jednom dostojanstvenom religijskom obredu. Takvi obredi dele se na sedam stupnjeva, u skladu sa svojim značajem, ili sa svojom, kako bi to heptarsi rekli, "transcendencijom" - a to je nešto o čemu ništa nisam znao u onom razdoblju o kome sam do pre nekoliko trenutaka pisao. Na najnižem nivou, koji se naziva "aspiracijski", stoje privatni obredi pobožnosti, u koje spadaju i privatno izrečene molitve, bacanje još jednog kamena na nadgrobnu mogilu i tako dalje. Oni skupovi i javna molepstvija za koje sam ja, kao dečak, smatrao da sačinjavaju celokupnu organizovanu religiju, zapravo su drugi nivo, "integracijski". Ovo što smo danas radili bilo je na sedmom, najvišem nivou, "asimilacijskom".

U skladu sa načelom kružnosti, sad je morala biti odbačena glavina onih nakupina koje smo pridodavali tokom prolaženja kroz prvih šest nivoa. Nikakve muzike nije bilo, a raskošne odežde "svečanosti učvršćenih uverenja" zamenjene su uštirkanim ogrtačima čiji su nabori dali svima nama, do neke mere, izgled ikona. Više ne možemo izvesti svoju svetkovinu obavijeni, kao nekad, blistavim opasačem Galaksije; ali da bi se taj učinak što približnije postigao, iz bazilike je isključeno Urtovo privlačno polje. To je za mene bio nov osećaj; nisam se uplašio, ali sam se opet setio one noći koju sam proveo među planinama, kad mi se činilo da samo još malo treba pa da padnem sa ovog sveta - a sutra ću, eto, u potpuno pribranom stanju, zaista doživeti baš takav pad. Na mahove se činilo da je tavanica postala pod, ili (što je mene daleko više uznemiravalo) da je neki zid postao tavanica, tako da je čovek, gledajući kroz otvorene prozore, mogao da vidi travnatu planinsku padinu koja se diže beskonačno visoko u nebo. Ta slika, iako zaprepašćujuća, nije bila ništa manje istinita od one koju obično vidimo.

Svako od nas postao je po jedno sunce; kružeće lobanje boje slonovače bile su nam planete. Rekoh da smo izostavili muziku, ali to nije sasvim tačno, jer dok su one kružile oko nas, čulo se tiho,

slatko brujanje i zviždanje, uzrokovano proticanjem vazduha kroz njihove očne duplje i zube; one lobanje koje su bile na približno kružnim orbitama zadržavale su notu gotovo sasvim postojanu, koja je varirala samo malo, zbog njihovog okretanja oko vlastitih osa; pesme onih drugih lobanja, koje su bile na eliptičnim orbitama, pojačavale su se i slabile, jačale su bližeći se meni i slabile do ječanja udaljavajući se.

Kako je glupo od nas kad vidimo samo smrt u tim šupljim očima i poluloptama mermerne boje. Koliko je prijatelja među njima! Onu smeđu knjižicu, koju toliko daleko prenesoh, jedini predmet koji sam poneo iz Matahinke i sačuvao sve do sada, zašili su, štampali i sročili muškarci i žene sa tim koščatim licima; a mi smo tamo, utopljeni u njihove glasove, zastupajući one koji su prošlost, nudili sebe i sadašnjost rasplamsalaj svetlosti Novog Sunca.

Ipak, u tom trenutku, okružen najsmisaonijom i najveličanstvenijom simbolikom, nisam mogao da ne razmišljam o tome koliko je drugačija bila stvarnost onog dana kad smo krenuli iz zigurata, dan posle mog razgovora sa Vodalusom, i otpočeli marš (ja okružen stražom od šest žena, koje su me ponekad morale i nositi) koji će onda potrajati bar jednu sedmicu, a možda i više, kroz kužnu džunglu. Nisam znao (a ne znam ni sada) da li smo bežali od vojski Komonvelta, ili od Ascijanaca, Vodalusovih saveznika. Možda je naš naum bio samo da se priključimo glavnini buntovničkih snaga. Moje stražarke su se žalile zbog vlage koja je kapala sa drveća izjedajući, kao kiselina, njihovo oružje i oklope; takođe su se žalile da ih vrućina guši. Ja ništa od toga nisam osećao. Pamtim da sam jednom spustio pogled ka svojoj butini i primetio, sa iznenađenjem, da je tkivo otpalo sa površine i da su mišići ogoljeni kao konopci; posmatrao sam kako pojedini delovi mog kolena rade, kako klize jedni preko drugih, kao točkovi i šipke neke mašine u proizvodnoj radionici.

S nama je bio onaj stari pijavičar, koji me je sada posećivao po dva ili tri puta svakog dana. U početku se trudio da zadržava na mom licu suve zavoje; kad se uverio da je to uzaludan trud, sve ih je poskidao i ograničio se na to da mi maže ranu na obrazu, obilato, svojim melemom. Posle ove promene, neke od mojih čuvarki odbijale su da me pogledaju, a ako su morale da mi se obraćaju,

činile su to gledajući ka tlu. Druge kao da su se ponosile time što su bile sposobne da se suoče sa mojim iskidanim licem: u takvim trenucima stajale su ispred mene, nogu malo raskoračenih (izgleda da su tu pozu smatrale ratničkom), držeći levu ruku na drški oružja, sa odmerenom ležernošću.

S njima sam razgovarao što sam češće mogao. Ne zbog neke moje želje usmerene ka njima - jer bolest koja je došla sa mojim ranama oduzela mi je sve želje te vrste - nego zato što sam, usred te razvučene povorke, bio usamljeniji nego ikada tokom mojih usamljeničkih putovanja kroz ratom razdirani sever, ili tokom zatočeništva u prastaraj, trakama buđi prošaranoj ćeliji u ziguratu; dodatni razlog bio je taj što sam se, u nekom nemogućem kutku svog uma, još nadao da ću pobeći. Ispitivao sam ih o svakoj temi o kojoj se moglo pretpostaviti da išta znaju i ostajao beskonačno iznenađen malobrojnošću tačaka u kojima su se naši umovi podudarali. Nijedna od njih šest nije se priključila Vodalusu zbog uviđanja razlike između napretka, koji je on želeo da zastupi, i komonveltskog zastoja u razvoju. Tri su jednostavno išle za pojedinim muškarcima, već ranije učlanjenim; dve su došle u nadi da se osvete za neku nepravdu koja im je učinjena, a jedna zato što je bežala od odvratnog očuha. Nijedna nije ni približno znala gde smo ili kuda idemo.

Naša kolona je za vodiče imala trojicu divljaka: dva mladića koji su mogli biti braća ili čak blizanci i jednog mnogo starijeg, izobličienog, činilo mi se, ne samo starošću nego i telesnim nedostacima; taj treći je neprekidno nosio jednu grotesknu masku. Sva trojica su me podsećala na onog nagog čoveka koga sam jednom video u Bašti tropske šume, mada su dvojica bila od njega mlađa, a treći mnogo stariji. Bili su nagi kao on, a njihova koža imala je isti tamni metalni izgled; kosa im je bila jednako ravna. Ta dvojica mlađih nosila su cerbotane duže od njihovih raširenih ruku i vreće sa strelicama; vreće su bile ručno istkane od divljeg pamuka i obojene u tamnomrku boju, nesumnjivo sokom neke biljke. Starac je imao štap, kvrgav poput njega samog, na čijem se vrhu nalazila osušena majmunska glava.

U jednoj palankin-nosiljci, sa uspravnim stranama i krovicom, čije

je mesto u koloni bilo znatno ispred mog, nalazio se autarh, koji je, po rečima mog lekara, bio još živ; jedne noći, dok su moje stražarke čavrljale između sebe, a ja čučao nadnoseći se nad našu vatricu, videh starog vodiča (ta pogurena prilika i utisak ogromnosti glave nastao zbog njegove maske bili su nepogrešivo prepoznatljivi) kako se približava njegovoj nosiljci; tiho je kliznuo pod njene zastore. Za tog starca se pričalo da je uturunku, šaman sposoban da uzme na sebe obličje tigra.

Nekoliko dana posle našeg odlaska iz zigurata, ne nailazeći ni na šta što bi se moglo nazvati drumom ili čak stazom, počesmo nailaziti na leševe, koji kao da su činili niz. Bili su to mrtvi Ascijanci, sa kojih je bila poskidana sva odeća i oprema; ta izgladnela tela ležala su kao da ih je neko iz vazduha bacao na njihova mesta. Meni se činilo da su oko sedam dana mrtvi; ali truljenje je, nesumnjivo, bilo ubrzano vlagom i toplotom, što znači da je to vreme bilo, zapravo, znatno kraće. Uzrok smrti se retko kad mogao razabrati.

Do tada jedva da smo videli ijednu životinju veću od groteskних buba koje su noću zujale oko naših vatri. Ptice koje su se dozivale po krošnjama bile su, najčešće, nevidljive, a ako su nas šišmiši-krvopijci posećivali, njihova krila su ostajala izgubljena u gušećoj tami. A sad se sticao utisak da pešačimo kroz vojsku zverinja; mrtvaci rasuti duž našeg puta privlačili su te životinje kao što mrtav tovarni konj privlači muve. Tako reći nijedna smena vremena nije prošla a da nismo začuli kako se kosti drobe pod pritiskom velikih vilica; noću su oči, zelene i skerletne, neke od njih i po dva pedlja međusobno razmaknute, blistale izvan naših malih krugova svetlosti stvorenih vatrom. Iako je bilo sasvim nerazumno pretpostaviti da bi nas ovi leševima nasićeni grabljivci mogli napasti, moje čuvarke su udvostručile broj stražarskih mesta; one koje su spavale činile su to ne skidajući grudne oklope i držeći u rukama jatagane.

Sa svakim novim danom leševi su bili svežiji i najzad počesmo nailaziti i na žive stradalnike. Jedna ludakinja izbuljenih očiju isteturala se pred našu kolonu, neposredno ispred grupe u kojoj sam bio ja, povikala je reči koje niko nije razumeo i pobegla među drveće. Kasnije smo slušali i pozive u pomoć, vrištanje, ludačko blebetanje, ali Vodalus nije dopustio nikome da skrene sa naše putanje; tog

dana, po podne, naglo smo zašli - u istom smislu u kome se ranije moglo reći da smo naglo zašli u džunglu - u ascijansku hordu.

Našu kolonu sačinjavale su žene, nosači zaliha, Vodalus sa svojim domaćinstvom i nekoliko njegovih doglavnika, od kojih je svaki imao svoju oružanu pratnju. Sve u svemu, to nije mogla biti ni petina Vodalusovih ukupnih snaga; ali da su se tamo našli na okupu baš svi pobunjenici koje je on mogao pozvati pod svoj barjak i da se svaki borac pretvorio u stotinu ljudi, opet bi oni, među tim mnoštvom, bili kao vrč vode u Đolu.

Prvo smo na pešadiju naišli. Imao sam na umu autarhove reči da se njima oružje uskraćuje sve do same bitke; ali ako je to bila istina, oficiri ove ascijanske vojske svakako su smatrali da bitka neposredno predstoji, ili da je bliska. Videh hiljade i hiljade vojnika sa ransijerima i najzad počeh verovati da su svi tako naoružani; onda, dok je padala noć, počesmo sustizati hiljade drugih, naoružanih demilunima.

Pošto smo marširali brže od njih, zalazili smo sve dublje u njihovu vojsku; ali logor smo postavili ranije nego oni (ako su se oni, uopšte, ikad ulogoravali); cele te noći, sve dok nisam konačno zaspao, slušao sam njihove promukle povike i vučenje njihovih nogu po zemlji. Ujutro opet bejasmu okruženi njihovim mrtvim i umirućim vojnicima i tek posle jedne smene ili više smena vremena sustigosmo njihove posrćuće kolone.

Ovi ascijanski soldati imali su neku krutost i neku bezvoljnu privrženost redu i poretku, koje nigde drugde nisam video i za koje mi se činilo da nemaju korene ni u duhu, ni u disciplini, bar ne u onom smislu u kome ja te reči shvatam. Sticao se utisak da oni izvršavaju zapovesti zato što nisu u stanju ni da zamisle nikakav drugi način ponašanja. Naši vojnici gotovo uvek nose po nekoliko komada naoružanja - ako ništa drugo, bar jedno energetsko oružje i jedan dugački nož (u mojoj skjavonskoj četi bio sam izuzetak po tome što jedini ja nisam, uz onaj mač, imao i takav nož). Ali nikad nisam video Ascijanca koji bi imao više od jednog oružja, a njihovi oficiri većinom nisu ni nosili oružje, kao da su neposredno borenje prezirali.

29. AUTARH KOMONVELTA

Sredinom tog dana sustigli smo još jednom sve one koje smo prethodnog dana po podne već bili sustigli; zatim naiđosmo na kolonu sa prtljagom. Mislim da smo svi mi bili zapanjeni kad smo shvatili da je sva ta ogromna sila kroz koju smo prošli samo zaštitnica vojske nezamislivo veće.

Ascijanci su koristili, kao tovarne životinje, uintatherse i platibelodone. S tim životinjama bile su izmešane i mašine sa šest nogu, mašine načinjene, po svemu sudeći, upravo za taj posao. Koliko sam ja mogao videti, goniči su postupali jednako i prema tim spravama i prema životinjama; ako bi životinja pala i ako bi se pokazalo da nije moguće nagnati je da opet ustane, ili ako bi mašina pala i ako se ne bi sama uspravila, njen tovar bi bio raspodeljen na najbliže druge životinje i mašine, a ona koja je pala bila je napušтана. Nije se primećivalo nikakvo nastojanje da se životinje zakolju radi mesa, ili da se mašine popravljaju, ili s njih skidaju delovi.

Kasno po podne neko veliko uzbuđenje počelo se prenositi duž naše kolone, ali ni ja ni moje čuvarke nismo uspevali da otkrijemo razlog. Žurnim hodom prođoše nam Vodalus lično i nekoliko njegovih poručnika; posle toga bilo je još mnogo dolaženja i odlaženja između čela i začelja kolone. Kad je pao mrak, nismo se ulogorili, nego smo nastavili da gazimo, sa Ascijancima, kroz noć. Sa čela kolone poslaše nam buktinje; pošto nisam imao nikakvo oružje koje bih nosio i pošto sam donekle ojačao, dadoše ih meni da ih nosim, pa se počeh osećati kao da sam, maltene, zapovednik - kao da me tih šest mačeva oko mene moraju slušati.

Negde oko ponoći, bar ako sam ja to mogao dobro proceniti, stali smo. Moje čuvarke su nakupile pruće za vatru, koju smo upalili buktinjom. Upravo kad smo se spremali da legnemo, videh kako jedan glasnik budi nosače nosiljke ispred nas i šalje ih da srljaju napred kroz pomrčinu. Tek što oni odoše, on se okrete i dođe do nas, pa popriča šapatom, kratko, sa narednikom koji je komandovao mojim čuvarcima. Odmah posle toga vezali su mi ruke (što nisu

činili još od onog dana kad me je Vodalus nožem oslobodio uzlova), a onda pohitasmo za nosiljkom. Prošli smo bez zastoja pored čela kolone, koje je bilo obeleženo malim paviljonom šatlene Tee, i uskoro započeli tumananje kroz mirijade vojnika ascijanske glavnine.

Njihov štab bio je metalna kupola. Pretpostavljam da su oni imali načina da je savijaju ili obaraju kao šator, ali sada je izgledala trajna i stamena kao zgrada; spolja je bila crna, ali iznutra je sijala nekom bezizvornom, bledom svetlošću, koju smo videli kad se na boku te zgrade pojavio otvor da bismo ušli. Tamo je stajao Vodalus, držeći se kruto, sa poštovanjem; pokraj njega na tlu je stajao palankin, na četiri noge, a zavese na stranama palankina bile su otvorene, tako da se videlo autarhovo nepomično telo. U sredini kupole sedele su, oko jednog niskog stola, tri žene. Ni tada ni kasnije nisu gledale - izuzimajući pokoji, vrlo kratkotrajni pogled - ni Vodalsa, ni autarha u nosiljci, ni mene kad sam poveden napred. Ispred njih su na stolu bile nagomilane hartije, ali žene ni njih nisu ni na tren gledale - posmatrale su samo jedna drugu. Izgledom su veoma nalikovale na druge Ascijanke koje sam viđao, osim što su u očima imale manje ludila i što su izgledale manje izgledale.

"Evo njega", reče Vodalus. "Sad vidite pred sobom obojicu."

Jedna od Ascijanki obrati se drugim dvema na njihovom jeziku. One klimnuše glavama, a ona koja je govorila sad reče: "Samo onome koji radi protiv žitelja potrebno je da sakriva svoje lice."

Nastade duga pauza, potom Vodalus zašišta na mene: "Odgovori joj!"

"Da odgovorim na šta? Nije postavljeno nikakvo pitanje."

Ascijanka reče: "Ko je prijatelj narodu? Onaj ko mu pomaže. Ko je neprijatelj žitelja?"

Govoreći veoma brzo, Vodalus reče: "Izjasni se najbolje što znaš o sebi i o ovom čoveku bez svesti ovde: da li je neko od vas dvojice vođa onih naroda koji žive na južnoj polovini ove polulopte?"

"Ne", rekoh. Lako je bilo reći tu laž, jer je autarh, prema onome što sam video, bio vođa samo vrlo malom broju ljudi u Komonveltu. Vodalsu dodadoh vrlo tiho: "Kakve su ovo gluposti? Zar one misle da bih ja, da sam autarh, njima to kazao?"

"Sve što govorimo prenosi se na sever."

Jedna od te dve Ascijanke koje su dosad ćutale poče govoriti. Jednom je i mahnula rukom prema nama. Kad je završila, ostadoše sve tri u mrtvačkoj nepomičnosti. Imao sam utisak da slušaju neki glas meni nečujan i da se ne usuđuju nikakav pokret da načine dok taj glas govori; ali to je možda bila samo moja mašta. Vodalus se vrpeljio, ja sam se malo pomakao da bi mi manje težine padalo na ranjenu nogu, a autarhova uzana prsa su se s mukom dizala i spuštala, u skladu sa nepostojanim ritmom njegovog disanja; jedino su njih tri ostajale nepokretne poput naslikanih prilika.

Najzad ona koja je govorila prva reče: "Sve osobe pripadaju narodu." Čujući to, ostale dve kao da se opustiše.

"Ovaj čovek je bolestan", reče Vodalus, gledajući ka autarhu, "a meni je bio koristan sluga, mada je njegovoj upotrebljivosti sada, pretpostavljam, došao kraj. Ovog drugog sam obećao jednoj mojoj sledbenici."

"Vrlina samožrtvovanja pada na onoga ko bez razmišljanja o pogodnostima za sebe nudi da stavi ono što ima u službu naroda." Ascijankin ton jasno je pokazao da nikakva dalja rasprava ne dolazi u obzir.

Vodalus je pogledao ka meni i slegnuo ramenima, onda se okrenuo na peti i krupnim koracima izišao iz kupole. Trenutak-dva potom uđe kolona ascijanskih oficira koji su nosili bičeve.

Zarobljeni, provodili smo vreme u jednom ascijanskom šatoru približno dvaput većem nego što je bila moja ćelija u ziguratu. U šatoru je bila založena vatra, ali nikakvih postelja nije bilo, a oni oficiri koji su nosili autarha jednostavno su ga bacili na zemlju pokraj vatre. Kad sam, posle dužeg truda, oslobodio sebi ruke, pokušao sam da učinim njegovo ležanje udobnije; prevrnuo sam ga da leži na leđima kao što je u nosiljci ležao, a ruke sam mu ispružio uz telo.

Oko nas je vojska ležala tiho, ili bar onoliko tiho koliko to jedna ascijanska vojska uopšte može. S vremena na vreme neko je, u daljini, ispuštao krike - u snu, činilo se - ali najčešće su jedini zvuci bili spori koraci straža oko šatora. Ne mogu iskazati kolikim me je užasom tada ispunila pomisao na put ka severu, u Asciju. Gledati samo ascijanska divlja, pregladnela lica i suočavati se i sam, svakako doživotno, sa onim od čega su oni poludeli (šta god to bilo)

činilo mi se sudbinom groznijom od ijedne koju su klijenti Matahinske kule ikada bili prisiljeni da izdrže. Pokušavao sam da odignem rubove šatora, pomišljajući da mi stražari, u najgorem slučaju, mogu samo oduzeti život i ništa više; ali te ivice bile su slivene sa zemljištem u jednu celinu, na neki način koji nisam mogao sebi objasniti. Sva četiri zida bila su od glatke, tvrde materije koju nisam uspevaio da pocepam, a Milesov brijač su mi oduzele one Vodalusove stražarke. Spremao sam se da jurnem kroz vrata, kad autarhov dobro upamćeni glas šapnu: "Čekaj." Padoh na kolena pokraj njega, odjednom se plašeći da bi nas neko mogao čuti.

"Mislio sam da... spavaš."

"Pretpostavljam da sam glavninu vremena proveo u komi. Ali kad nisam bio u komi, glumio sam da me ne bi Vodalus saslušavao. Hoćeš li pobeći?"

"Ne bez tebe, sire. Sada ne. Već sam bio pomislio da si mrtav."

"Nisi mnogo pogrešio... Ne, čak ni za ceo jedan dan. Da, rekao bih da je to najbolje, ti moraš pobeći. Otac Inire je sa pobunjenicima. Njegova je dužnost bila da ti donese ono što je potrebno, a onda da ti pomogne da pobegneš. Ali mi više nismo tamo... je li tako? On možda neće moći da ti pomogne. Razgrni moju odeždu. Ono što ti prvo treba ugurano je pod ešarpu koja mi je oko struka."

Poslušao sam ga; telo koje su moji prsti doticali bilo je hladno kao telo leša. Blizu njegovog levog kuka videh držalju ne deblju od ženskog prsta, srebrnastu, metalnu. Izvukoh to oružje; sečivo nije bilo ni pola pedlja dugačko, ali je bilo debelo i jako i imalo je onu smrtonosnu oštrinu koju nisam osetio još od kad se Terminus Est rasprsnuo pod udarcem Boldandersovog malja.

"Ne smeš još ići", prošaputao je autarh.

"Neću te ostaviti dok si živ", rekoh. "Sumnjaš li u mene?"

"Živećemo mi obojica i obojica ćemo otići odavde. Znaš za tu grozotu..." Njegova šaka se sklopila oko moje. "Za jedenje mrtvih da bi se pojeli njihovi mrtvi životi. Ali postoji još jedan način, koji ne znaš, i još jedan preparat. Moraš ga uzeti i onda progutati žive ćelije mog prednjeg mozga."

Mora biti da sam ustuknuo, jer njegova šaka jače stisnu moju.

"Kad legneš sa ženom, utiskuješ svoj život u njen u nadi da će

se, možda, stvoriti novi život. Kad budeš učinio ovo što sam ti zapovedio, moj život i životi svih onih koji žive u meni nastaviće se u tebi. Te ćelije će ući u tvoj nervni sistem i tamo će se razmnožiti. Preparat je u bočici koju nosim oko vrata, a ta oštrica će seći kosti moje lobanje kao čamovinu. Jemčim da hoće; imao sam i ja prilike da je upotrebim. Sećaš li se kako si se zakleo da ćeš mi služiti kad sam zaklopio onu knjigu? Upotrebi taj nož sada, a onda kreni što brže možeš."

Klimnuh glavom i obećah da hoću.

"Pokazaće se da je taj lek jači od ijednog tebi dosad poznatog, a ličnosti će biti, doduše, blede prisutne, sve osim moje, ali biće ih na stotine... Mi smo mnogo života."

"Razumem", rekoh.

"Ascijanci maršuju u zoru. Može li biti da je od noći ostalo više od jedne smene vremena?"

"Ja se nadam da ćeš je ti preživeti, sire, i nju i još mnogo noći. Da ćeš se oporaviti."

"Moraš me ubiti sada, pre nego što se Urt okrene da se suoči sa suncem. Tada ću živeti u tebi... nikad umreti. Sad živim još samo pukom voljom. Evo, dok govorim, napuštam život."

Na moje potpuno zaprepašćenje, iz očiju su mi lile suze naveliko. "Mrzeo sam te od kad sam bio dečak, gospodine. Nisam ti učinio ništa nažao, ali da sam mogao, učinio bih, a sad mi je žao."

Njegov glas je tako oslabio, da je sad bio tiši od svirke cvrčka. "U pravu si bio što si me mrzeo, Severijane. Zastupam... a zastupaćeš i ti... tako mnogo rđavih stvari."

"Zašto?" upitah. "Zašto?" Bio sam na kolenima pored njega.

"Zato što je sve drugo još gore. Dok ne dođe Novo Sunce, imamo samo izbor između raznih zala. Sve je pokušano i sve se završilo neuspehom. Roba u zajedničkom vlasništvu, vladavina naroda... sve. Hoćeš napredak? Ascijanci ga imaju. Zagluhnuti su napretkom, smrt Prirode ih je toliko izludela da su sada spremni da prihvate Erebusa i one ostale kao bogove. Mi držimo ljudski rod u nekretanju... u varvarstvu. Autarh štiti narod od uzvišenih, a uzvišeni... štite narod od autarha. Religiozni ljudi daju narodu utehu. Drumove smo zatvorili da bi društveni poredak ostao

nepromenjen..."

Njegovi očni kapci padoše u zatvoreni položaj. Položio sam mu šaku na prsa da bih osetio nekoga, sitna pomicanja njegovog srca.

"Do Novog Sunca..."

Ono od čega sam ja zaista želeo da pobegnem nisu bili ni Agija, ni Vodalus, ni Ascijanci - bilo je ovo što je nastupilo sad. Skinuo sam lančić sa njegovog vrata najnežnije što sam mogao, podigao ga, odvrnuo poklopac i progutao tu tvar. Onda sam tom kratkom, krutom oštricom uradio ono što se moralo uraditi.

Kad je bilo svršeno, prekrio sam ga od glave do pete njegovim ogrtačem šafranske žute boje, a praznu bočicu okačio sebi oko vrata. Učinci te tvari bili su siloviti, baš kao što me je on i upozorio da će biti. Ti koji ovo čitaš i koji nisi, možda, nikad imao više od jedne svesti, ne možeš znati kako je to kad čovek ima dve ili tri, a kamoli nekoliko stotina. One su u meni živеле i radovale se, svaka na svoj način, uviđajući da su dobile novi život. Mrtvi autarh, čije lice je pre nekoliko trenutaka bilo, u vidu grimizne razvaline, pred mojim očima, opet je živelo. Moje oči i šake bile su njegove, znao sam kako rade pčelinja saća u Kući Apsoluta i koliko su sveta zato što se upravljaju po suncu i donose zlato Urtine plodnosti. Znao sam kojim putevima je on stigao na Tron Feniksa, do zvezda i nazad. Njegov um bio je moj i ispunio je moj znanjima o čijem postojanju nikad ništa nisam ni slutio i znanjima koja su oni drugi umovi doneli njegovom umu. Pojavni svet izgledao mi je kao nešto blede i mutno, kao slika ucrtana u pesak preko koje promenljivi vetrovi ječeći naleću. Na taj svet se nisam mogao usredsrediti sve i da sam hteo, a takvu želju uopšte nisam imao.

Crna tkanina našeg šator-zatvora prosvetlila se do blede golubijesive, a uglovi u njegovom vrhu prelamali su se kružeći kao prizme kaleidoskopa. Pao sam, i ne znajući to, na zemlju i ostao ležeći pored mog prethodnika, a moji pokušaji da ustanem završavali su se tako što sam samo lupao šakama po njoj.

Koliko dugo sam tu ležao, ne znam. Bio sam obrisao nož - sada, i dalje, moj nož - i sakrio ga na isti način kao ranije on. Bio sam u stanju da sebi veoma živopisno predočim sliku mog ja-bića, sačinjenog od nekoliko desetina superponiranih slika, kako raseca

taj zid i iskrada se u noć. Beže Severijan, Tekla i nebrojeno mnogo drugih. Ta pomisao bila je toliko stvarna, da sam često počinjao i da verujem da sam to uradio; ali svaki put sam se, kad je već trebalo da bežim između drveća, izbegavajući iscrpljene spavače ascijanske vojske, našao ponovo u tom dobro poznatom šatoru, nedaleko od tela prekrivenog ogrtačem.

Neke šake stegoše se oko mojih. Pomislio sam da su se vratili oni oficiri sa bičevima, pa sam pokušao da pogledam gde sam i da ustanem, da me ne biju. Ali stotinu nasumično naišlih uspomena nametnuše se kao one slike koje, u jeftinoj galeriji vlasnik brzo, jednu za drugom, diže ispred nas: neko nadmetanje u trčanju, silno visoke cevi nekih orgulja, jedan dijagram sa natpisima zalepljenim na uglovima, jedna žena koja se vozi u nekim zaprežnim kolima.

Neko reče: "Je li ti dobro? Šta ti je bilo?" Osećao sam kako mi pljuvačka curi sa usana, ali reči ne dođoše.

30. HODNICI VREMENA

Nešto me pljesnu po licu tako da je zabridelo.

"Šta se desilo? On je mrtav. Jesi li drogiran?"

"Da. Drogiran." Govorio je neko drugi, a ja sam, trenutak kasnije, znao i ko: Severijan, onaj mladi mučitelj.

Ali ko sam bio ja?

"Ustaj. Moramo napolje."

"Stražar."

"Stražari", ispravi nas taj glas. "Bila su trojica. Pobili smo ih."

Silazio sam stepeništem, belim kao so, ka nenufarima, a to su lokvanji, i ka vodi nekretnici. Uz mene je stupala jedna devojka preplanula od sunca, sa dugačkim, iskošenim očima. Preko ramena joj je virilo izvajano lice jednog od eponima. Duborezac je radio u žadu; učinak je bio kao da gledaš lice od trave.

"Umire li?"

"Sad nas vidi. Gledaj mu oči."

Sad mi je bilo jasno gde sam. Još malo pa će taj vašarski zabavljač gurnuti glavu kroz vrata šatora, unutra, da mi kaže da iziđem. "Iznad tla", rekoh. "Rekao si mi da ću je videti iznad tla. Ali to je bilo lako. Ovde je ona."

"Moramo poći." Zeleni čovek me dohvati za levu mišicu, a Agija za desnu, pa me izvedoše napolje.

Pešačili smo dugo, kao u mom ranijem zamišljenom bekstvu; povremeno smo stupali preko usnulih Ascijanaca.

"Kod njih se malo stražari", šapnu Agija. "Vodalus mi je rekao da su Ascijanci tako poslušni da njihove vođe jedva mogu i da zamisle neki izdajnički napad. U ovom ratu naši vojnici ih često iznenade."

Nisam razumeo, ponovio sam "Naši vojnici..." kao dete.

"Hetor i ja se više nećemo boriti za njih. Kako bismo mogli, sad kad smo ih videli? Moj posao je sa tobom."

Počinjao sam iznova da nalazim sebe, umovi koji sačinjavaju moj um dolazili su svaki na svoje mesto. Jednom mi neko objasni da reč "autarh" znači "samovladar", "onaj koji vlada sam ili nad samim sobom", a ja sad počeh naslućivati razloge koji su doveli do

nastanka te titule. Rekoh: "Htela si da me ubiješ. Sad me oslobađaš. Mogla si me izboosti nožem." Videh krivi bodež iz Traksa kako treperi, zariven u drveni kapak Kesdoinog prozora.

"Mogla sam te ubiti i brže. Heterova ogledala su mi dala jednog crva, ne dužeg od tvoje šake, koji se žari belom vatrom. Dovoljno je samo da ga bacim, on će ubiti i dopuziti natrag do mene - tako sam ubila stražare, jednog po jednog. Ali ovaj zeleni čovek to nije dozvolio, a nisam ni ja želela. Vodalus mi je obećao da će tvoja agonija trajati nedeljama, a ja se neću zadovoljiti manjim."

"Vodite me nazad njemu?"

Odmahnula je glavom; pri vrlo slaboj, sivoj svetlosti zore, koja se provukla kroz lišće, videh kako joj smeđe kovrdže poskakuju po plećima kao i onda kad sam je gledao kako diže rešetke sa izloga prodavnice polovne odeće. "Vodalus je mrtav. Misliš li da bih ja, imajući ovog crva na raspolaganju, dopustila da me on prevari, a da ostane živ? Oni bi te odveli. Sad ću te pustiti da odeš slobodno - zato što otprilike znam kuda ćeš - a na kraju ćeš opet dopasti u moje ruke, kao što je bilo kad su te naše pteriope otele od evzona."

"Znači, spasavaš me zato što me mrziš", rekoh, a ona klimnu glavom. Pretpostavljam da je Vodalus na isti način mrzeo onaj deo mene koji je bio autarh.

Ili je, tačnije rečeno, mrzeo svoju predstavu o autarhu, jer ostajao je veran, u onoj meri u kojoj je najviše bio za vernost sposoban, pravome autarhu, koga je smatrao svojim slugom. Kad sam bio dečak-poslužitelj u kuhinjama Kuće Apsoluta, bio je tamo jedan kuvar koji je toliko prezirao armigere i uzvišene za koje je pripremao hranu da je, čvrsto rešen da nikad ne doživi sramotu da mu oni nešto zameraju, sve radio sa grozničavim savršenstvom. Na kraju ga unaprediše u glavnog kuvara za to krilo. Razmišljao sam o njemu i dok sam to činio, Agijin dodir na mojoj mišici, koji je tokom našeg žurnog hoda slabio do neprimetnosti, iščeze sasvim. Potražih je pogledom, ali više nije bila tu; bio sam sam sa zelenim čovekom.

"Otkud ti ovde?" upitah ga. "Malo je nedostajalo da izgubiš život u ovim vremenima, a poznato mi je i da ne možeš dobro opstajati pod našim Suncem."

Osmehnuo se. Iako su mu usne bile zelene, zubi su mu bili beli;

svetlucali su u slaboj svetlosti. "Vaša smo deca, a časni smo ne manje od vas, iako ne ubijamo da bismo jeli. Dao si mi polovinu onog tvog kamena, onog koji je grizao gvožđe i oslobodio me. Šta si mislio da ću uraditi kad me lanac više nije vezivao?"

"Pretpostavio sam da ćeš se vratiti u svoje dane", rekoš. Čarolija onog preparata popustila je već u tolikoj meri da sam se počeo plašiti da će naš razgovor probuditi ascijanske vojnike. Ali nijednog nisam video - na sve strane samo mračna, silno visoka stabla tropskog tvrdodrveta.

"Mi svojim dobročiniteljima uzvraćamo. Jurio sam napred i nazad kroz hodnike vremena, tragajući za nekim trenutkom u kome si i ti dopao zatočeništva da bih te oslobodio."

Čuvši to, nisam znao šta bih kazao. Najzad mu rekoš: "Ne možeš ni zamisliti koliko čudno se osećam sada kad znam da je neko već pregledao moju budućnost, tražeći priliku da mi učini dobro. Ali sada, sad kad smo se jedan drugome odužili, svakako razumeš da ti nisam pomogao zbog nekog očekivanja da ti posle pomažeš meni."

"Jesi - želeo si da ti pomognem da nađeš onu ženu koja nas je upravo napustila, ženu koju si, posle toga, nekoliko puta našao. Međutim, treba da znaš da nisam bio sam: ima ih tamo još koji se bave traganjem - poslaću ti dvoje. A izjednačili se u uslugama još nismo - jer, iako si bio zatočen ovde, našla te je i ta žena, koja bi te i bez moje pomoći oslobodila. Znači, videćemo se opet."

Čim je izgovorio te reči, pustio mi je mišicu i iskoračio u onaj pravac koji nikad nisam video pre nego što je brod sa vrha Boldandersovog zamka otišao njime, pravac koji sam, činilo se, mogao primetiti jedino kad se tamo nešto nalazilo. Odmah se okrenuo i počeo trčati; uprkos mračnosti neba u ovoj zori, još dugo sam gledao njegovu priliku, obasjanu, u ravnomernim razmacima, bleskovima. Najzad se smanjio do tačkice mraka; ali onda, upravo kad sam očekivao da će ta tačka sasvim nestati, ona poče da raste, tako da sam imao utisak da ka meni, tim tunelom koji se prostirao pod čudnim uglom, juri nešto ogromno.

Nije to bio onaj brod koji sam ranije video, nego neki drugi, znatno manji. Ipak, bio je toliko veliki da je, ušavši najzad ceo u naše polje svesti, doticao rubovima svog korita nekoliko ogromnih

šumskih stabala istovremeno. Na jednom mestu na koritu došlo je do proširivanja i kroz nastali kružni otvor kliznu kosa rampa, koja dotače tlo; bila je mnogo kraća od onih stepenica koje su se pružale iz autarhovog letećeg čamca.

Niz tu kosu ravan siđoše majstor Malrubius i moj pas Triskele.

U tom trenutku opet sam uspostavio nad svojom ličnošću onu vlast koju nisam stvarno imao još od noći kad sam sa Vodalusom pio alzabo i jeo Teklino meso. Nije se, sada, dogodio nikakav nestanak Tekle (niti bih ja to, zapravo, mogao želeti, mada znam da je Tekla bila u mnogo kom pogledu surova osoba i glupača), niti nestanak moga prethodnika i onih stotina umova koji su bili u njegovom umu sadržani. Onaj stari, jednostavni sastav moje jednostruke ličnosti nije više postojao; ali novi, potpuniji sastav nije me više zasenjivao niti zbunjivao. Bio je to lavirint, ali ja sam mu bio vlasnik, čak i graditelj, a otisak mog palca bio je na svakom njegovom prolazu. Malrubius me dotače, onda dohvati moju začuđenu šaku i blago je položi na svoj prohladni obraz.

"Znači, vi ste stvarni", rekoh.

"Nismo. Mi smo maltene ono što zamišljaš da jesmo - sile koje se spuštaju iz prostora iznad pozornice. Samo, ne baš božanstva. Ti si, rekao bih, glumac."

Odmahnuo sam glavom. "Zar me ne znaš, majstore? Učio si me kad sam bio dečak, a ja, evo, postadoh kalfa esnafa."

"Ipak, i glumac si. Imaš prava, u podjednakoj meri, i da sagledavaš sebe tako. Bavio si se glumom u ono vreme kad smo ti se obratili na poljani blizu Zida, a kad smo te sledeći put videli, u Kući Apsoluta, opet si glumio. Pa, drama je bila dobra; ostala mi je neostvorena želja da vidim kraj."

"Bili ste među našom publikom?"

Majstor Malrubius klimnu glavom. "Kao glumac, Severijane, sigurno znaš posredan smisao one izreke koju ti maločas izgovorih. Ona opisuje neku natprirodnu silu, oživotvorenu, koja bude izvedena na pozornicu u poslednjem činu da bi se komad mogao završiti dobro. Kaže se da samo slabi pisci drama primenjuju to sredstvo, ali oni koji tako govore zaboravljaju da je bolje imati nekakvu silu spuštenu na konopcu i predstavu koja se završava lepo, nego

nemati ništa i predstavu koja se završava rđavo. Ovde je naš konopac - mnoštvo konopaca, zapravo - i uz to jedna stamena lađa. Hoćeš li se ukrcati?"

Rekoh: "Da li ste zato u tom obličju? Da bih ja imao poverenja u vas?"

"Pa, ako baš hoćeš, zato." Majstor Malrubius klimnu glavom, a Triskele, koji mi je dotad sedeo do nogu i gledao gore ka mom licu, potrča svojim trupkajućim, tronogim galopom uz rampu, do polovine; tamo stade i okrete se, mašući prekraćenim repom, da me pogleda; njegove su oči molile na onaj način kako to pseće oči umeju.

"Znam da ne možete biti ono na šta ličite. Možda je Triskele pravi, ali što se tebe tiče, gledao sam kako te sahranjuju, majstore i gospodaru Malrubiusu. Tvoje lice nije maska, ali tu negde postoji maska, a ispod te maske ti si ono što prosti narod naziva kakogenom, mada mi je doktor Talos jednom objasnio da vi više volite da budete nazivani hierodulima."

Malrubius mi opet spusti šaku na rame. "Mi te ne bismo zavaravali kad bismo to mogli izbeći. Ali ja se nadam da ćeš ti samoga sebe zavarati, za dobro svoje i za dobro celog Urta. Um ti je sada otupljen nekim opojnim sredstvom - više nego što uviđaš - a bio si, slično tome, pod dejstvom sna kad smo ti govorili na onoj livadi blizu Zida. Kad bi bio nedrogiran, sada, možda ne bi imao hrabrosti da pođeš sa nama, čak i ako bi nas video, čak i ako bi te razum ubedio da treba poći."

"Zasad me", rekoh, "razum nije u to ubedio; ni u to, ni u ma šta drugo. Gde biste to vi hteli da me vodite i zbog čega? Jesi li ti majstor Malrubius, ili si hierodul?" Dok sam govorio, postao sam svesniji drveća, koje je stajalo kao štabni oficiri pri razgovoru o nekom pitanju strategije. Nad nama je još bila noć, ali se pretvorila, čak i ovde, u razređeniju tamu.

"Znaš li smisao te reči hierodul koju koristiš? Ja sam Malrubius, nisam hierodul. Služim onima kojima i hieroduli služe. Hierodul znači sveti rob. Zar misliš da može biti robova bez gospodara?"

"A mene vodiš..."

"Do Okeana, da ti spasemo život." Kao da mi čita misli, on nastavi: "Ne, ne vodimo te do ljubavnica Abajinih, onih koje su te

spasavale i podržavale zato što si bio mučitelj kome je predstojalo da postane autarh. U svakom slučaju, postoje i daleko gore stvari kojih bi trebalo da se bojiš. Uskoro će robovi Erebusa, oni koji su te ovde držali u zatočeništvu, otkriti da si pobjegao; a Erebus bi bacio i tu vojsku i mnogo drugih sličnih u provaliju samo da bi tebe uhvatio. Hodi." Povučte me na mostić.

31. BAŠTA PESKA

Tim brodom upravljale su ruke koje ja nisam video. Očekivao sam da ćemo otploviti nagore onom brzinom kojom je čamac uzletao, ili da ćemo iščeznuti, kao zeleni čovek, niz neki od hodnika vremena. Umesto toga, jurnusmo uvis tako naglo, da mi pripade muka; oko nas začuh kršenje velikih grana.

"Ti si sada autarh", reče mi Malrubius. "Znaš li to?" Njegov glas kao da se stapao sa fijukom vetra u brodskim konopcima.

"Znam. Moj prethodnik, čiji je um sada jedan od mojih umova, dospeo je na vlast na isti način kao ja. Znam tajne, znam reči vlasti, mada još nisam imao vremena da razmislim o njima. Vraćaš li me u Kuću Apsoluta?"

Odmahnuo je glavom. "Nisi spreman. Veruješ da ti je na raspolaganju sve što je stari autarh znao. U pravu si - ali nije ti još sve na dohvat, a kad nastupe oprobavanja, biće mnogo onih koji će biti spremni da te ubiju ako se zbuniš. Odgajen si u Citadeli Nesusa - koje su reči za njenog kastelana? Kako se komanduje čovekomajmunima iz rudnika s blagom? Kojim nizovima reči se otključavaju svodovi Tajne kuće? Ne treba da mi odgovoriš, jer to su arkane tvoje države, a meni su, ionako, poznate. Ali možeš li ih se ti dosetiti bez dugog razmišljanja?"

Te izreke, meni potrebne, bile su tu, u mom umu; ipak, moj pokušaj da ih samome sebi kažem završio se neuspehom. Kao sitna riba u vodi, izmicale su u stranu, tako da sam na kraju mogao samo slegnuti ramenima.

"Osim toga, postoji još jedna stvar koju treba da obaviš. Još jedna pustolovina, i to pokraj vode."

"U čemu se sastoji?"

"Kad bih ti rekao, ne bi se dogodila. Ne uzbunjuj se. Jednostavna je to stvar, završi se za jedan dah vremena. Ali moram mnogo objašnjavati, a za taj posao imam malo vremena. Veruješ li da će doći Novo Sunce?"

Kao što sam maločas gledao u sebe tragajući za komandnim rečima, tako isto sad pogledah tragajući za verom; i tako isto se moj

pokušaj završi neuspehom. "Tako su me celog života učili", reko. "Ali to su činili učitelji - među kojima je bio i pravi Malrubius - koji, čini mi se, ni sami nisu u to verovali. Zato ne mogu reći da verujem ili ne verujem."

"Ko je Novo Sunce? Čovek? Ako je čovek, kako je moguće da će svo zelenilo opet dobiti tamnozelenu boju kad on dođe i da će se žitnice napuniti?"

Bilo je neprijatno vraćati se stvarima koje sam još u detinjstvu, i to samo napola, čuo, sada kad sam upravo počinjao da shvatam da sam dobio Komonvelt u nasledstvo. Reko: "Biće to novi dolazak Pomiritelja - doći će njegov avatar i doneće pravdu i mir. Na slikama ga prikazuju kao čoveka čije lice blista kao sunce. Bio sam šegra mučitelja, a ne sveštenik, zato samo toliko mogu reći." Pritegao sam ogrtač oko sebe da se zaštitim od hladnog vetra. Triskele je ležao sklupčan pokraj mojih nogu.

"A šta je ljudskom rodu potrebnije? Pravda ili mir? Ili Novo Sunce?"

Čuvši to, pokušao sam da se osmehnem. "Pade mi na um da ti, iako ne možeš nikako biti moj stari nastavnik, možda imaš njegovu ličnost uključenu u svoju, kao što ja imam ličnost šatlene Tekle. Ako je to tako, moj odgovor već znaš. Kad klijent bude doteran do najgorih nevolja, on želi toplinu, hranu i smanjenje bola. Pravda i mir su za kasnije. Kiša je simbol milosrđa, a sunce milostinje, ali bolje je imati kišu i sunce nego milosrđe i milostinju. Bilo bi sramno po simbolizovane stvari ako bi ono što ih simbolizuje vredelo manje od njih."

"U znatnoj meri si u pravu. Onaj učitelj Malrubius koga si poznao živi u meni, a tvoj stari Triskele u ovom Triskeleu. Ali to sad nije važno. Ako bude vremena, shvatićeš pre nego što pođemo." Malrubius sklopi oči i počea se po sivim dlakama na prsima, baš kao što sam pamtio da je činio kad sam bio među najmlađim šegrtima. "Plašio si se da se ukrcaš u ovaj brodić, čak i kad sam ti rekao da te neću odneti sa Urta, pa ni sa ovog kontinenta, tvog sopstvenog. Šta ako bih ti rekao - to ti ne kažem, ali pretpostavimo da bih rekao - da ću te stvarno povesti sa Urta, pa pored orbite Falega, kojeg ti Verthandijem nazivaš, poret Bethora i Aratrona i

najzad u spoljašnju tamu, onda preko nje do nekog drugog mesta. Da li bi se plašio sad kad si proveo izvesno vreme u plovidbi sa nama?"

"Nijednom čoveku ne prija da kaže da se plaši. Ali da, plašio bih se."

"Uplašen ili ne, da li bi pošao ako bi zahvaljujući tome moglo doći Novo Sunce?"

Neki ledeni duh iz ogromnog praznog prostora kao da je već sklopio šake oko mog srca. Nisam bio zavaran, niti je, rekao bih, njegova namera bila da me prevari. Odgovoriti "da" značilo bi krenuti na taj put. Oklevao sam, a tišinu nije narušavalo ništa osim hućanja krvi u mojim ušima.

"Ne moraš odgovoriti sad ako ne možeš. Pitaćemo te opet. Ali ne mogu ti ništa više reći dok ne odgovoriš."

Dugo sam stajao na toj čudnoj palubi, ponekad se šetkajući po njoj, duvajući u prste pri tom smrzavajućem vetru dok su se oko mene natiskivale sve moje misli. Gledale su nas zvezde, a meni se činilo da su oči majstora Malrubiusa samo još dve od njih.

Najzad mu se vratih i rekoh: "Želeo sam odavno... ako bi time bilo dovedeno Novo Sunce, pošao bih."

"Ne mogu ti dati čvrsta uveravanja. Ako bi time možda bilo dovedeno Novo Sunce, da li bi pošao? Pravda i mir, da, ali jedno novo sunce - sa koga bi se na Urt obrušila onakva lavina toplote i energije kakvu je poznavao pre rođenja prvog čoveka?"

Sad se desio najčudniji od svih događaja u celoj ovoj već predugoj priči; ali nije bio praćen nikakvim zvukom niti prizorom, nije bilo nikakve zveri koja govori niti divovske žene. Jednostavno sam, slušajući ga, osetio pritisak na grudnoj kosti, kao onda u Traksu kad sam znao da sa Kandžom treba da pođem na sever. Setio sam se one devojke u blatnoj kolibici. "Da", rekoh. "Ako bi time možda bilo dovedeno Novo Sunce, pošao bih."

"A ako bismo te tamo izveli na neku probu? Poznavao si onoga koji je bio autarh pre tebe, na kraju si ga i voleo. On živi u tebi. Da li je bio čovek?"

"Bio je ljudsko biće - što ti, majstore, rekao bih, nisi."

"Znaš dobro, kao i ja, šta stvarno htedoh da pitam. Da li je bio

muškarac? Polovina dvojstva muško-žensko?"

Odmahnuo sam glavom.

"U to ćeš se ti pretvoriti ako na oprobavanju ne uspeš. Da li ćeš, ipak, ići?"

Triskele prisloni svoju ožiljcima izbrazdanu glavu uz moje koleno, on, predstavnik svih osakaćenih bića, uz koleno autarha koji je nosao poslužavnik po Kući Apsoluta, a posle ležao u nosiljci paralisan, čekajući da mi prenese žamor glasova iz svoje lobanje, uz koleno Tekle koja je ležala u grčevima pod "revolucionarkom", pa i one žene što sam je ja, koji se hvalim da ništa ne zaboravljam, gotovo sasvim zaboravio, one koja je iskrvarila i umrla ispod naše kule. Možda je, na kraju, moje otkrivanje Triskelea, za koje rekoh da nije promenilo ništa, promenilo sve. Ovog puta nisam morao odgovoriti; majstor Malrubius ugleda odgovor na mom licu.

"Znaš za one provalije u kosmosu, koje neki nazivaju 'crnim rupama', iz kojih se nikada ne vraća ni trunčica materije, niti ijedan zračak svetla. Ali ono što do ovog trenutka nisi znao jeste da postoje i odgovarajuća suprotna mesta, koja se zovu 'beli vodoskoci', iz kojih materija i energija odbačeni iz neke više Vaseljene teku, beskonačnim vodopadom, u ovu Vaseljenu. Ako položiš ispit - ako bude doneta ocena da je naša rasa spremna da ponovo krene širokim kosmičkim morima - jedan takav beli vodoskok biće stvoren u srcu našeg sunca."

"Ali ako podbacim?"

"Ako podbaciš, biće ti oduzeta muškost da ne bi mogao presto Feniksa ostavljati svojim naslednicima. Na ovaj izazov pristao je, takođe, tvoj prethodnik."

"I pretrpeo neuspeh. To jasno proističe iz onoga što si rekao."

"Da. Ipak, bio je hrabriji od mnogih koji su nazivani junacima, bio je prvi takav posle mnogo vladavina. Poslednji pre njega bio je Imar, za koga si možda čuo."

"Ali mora biti da je i Imar ocenjen kao nepodoban. Idemo li sada? Ja preko ograde ovog broda vidim samo zvezde."

Majstor Malrubius odmahnu glavom. "Nisi pogledao tako pažljivo kao što misliš. Već smo blizu svog odredišta."

Klateći se, odoh do ograde. Mislim da je ta moja nesigurnost na

nogama poticala, jednim delom, od njihanja broda; ali poticala je, u izvesnoj meri, i od zaostalih učinaka onog preparata.

Noć je još i sad pokrivala Urt, jer leteli smo brzo na zapad; ona nejak zora koja je došla ascijanskoj vojski u džungli ovde se još nije pojavila. Trenutak kasnije videh da zvezde, preko ograde broda viđene, kao da klize, kao da se pomiču po svom nebu, nekom nelagodnom talasavom kretnjom. Onda pomislih: Ovo je more... - a majstor Malrubius upravo tog trenutka reče: "To je ono veliko more koje nazivamo Okean."

"Čeznuo sam da ga posetim."

"Uskoro ćeš stajati na njegovom rubu. Pitao si kad ćeš sa ove planete. Nećeš, sve dok tvoja vladavina ovde ne bude bezbedna. Kad i grad i Kuća Apsoluta počnu da prihvataju tvoja naređenja poslušno i kad tvoje vojske odbiju upade Erebusovih robova. Kroz nekoliko godina, možda. Ali možda još decenijama ne. Nas dvojica ćemo doći po tebe."

"Ti si noćas drugi koji mi veli da ću vas opet videti", rekoh. Dok sam to govorio, oseti se mali udar, nalik na ono što čovek iskusi kad neki vešto vođeni brod pristane uz dok. Sišao sam mostićem i stupio na pesak, a za mnom majstor Malrubius i Triskele. Zapitah, neće li ostati neko vreme uz mene da me savetuju.

"Samo kratko. Ako imaš još pitanja, moraš ih postavljati sad."

Srebrni jezik mostića već se uvlačio, lagano, u korito broda. I već se lađa - koja tek što je stigla - podiže i hitro se otisnu u onaj isti procep u stvarnosti kojim je i zeleni čovek odjezdio.

"Govorio si o miru i pravdi koje će Novo Sunce doneti. Zar je pravedno što me je pozvalo ovako daleko? Koju to proveru moram položiti?"

"Ne zove te on. Oni koji zovu nadaju se da će dozvati Novo Sunce k sebi", uzvratil majstor Malrubius. Nisam ga razumeo. Onda mi ispriča, sažeto, tajnu istoriju Vremena, koja je najveća od svih tajni i koju ću ovde na odgovarajućem mestu zapisati. Kad je završio, moj um se kovitlao, pa sam se plašio da ću sve što je rekao pozaboravljati zato što se činilo da su to saznanja odveć velika da bi ih ijedan živi čovek mogao znati, a i zato što sam konačno stekao nauk da se izmaglice sklapaju i za mene kao i za druge ljude.

"Nećeš zaboraviti, ponajmanje si ti taj koji bi zaboravio. Na Vodalusovom banketu si rekao da si siguran da ćeš zaboraviti one glupave lozinke kojima te je on učio, a koje su bile oponašanje reči vladavine. Ali nisi zaboravio. Pamtićeš ti sve. Zapamti i to da ne treba da se plašiš. Možda se epsko pokajništvo čovečanstva primaklo svome kraju. Stari autarh rekao ti je istinu - mi više nećemo ići među zvezde, osim ako krenemo kao božanstvo, ali to vreme sad možda nije daleko. Moguće je da su se sve oprečne težnje naše rase našle u tebi."

Triskele se na trenutak uspravio na zadnje noge, kao što je nekada imao običaj da čini, a onda se naglo okrenuo i odgalopirao niz plažu zvedama osvetljenu, rasturajući svojim trima šapama naslage peska koje su ličile na zaustavljene talasiće. Kad je na taj način odmakao sto koraka, okrenuo se i pogledao me kao da je želeo da pođem za njim.

Načinih nekoliko koraka ka njemu, ali majstor Malrubius reče: "Ne možeš ti onamo kud on ide, Severijane. Znam da misliš da smo mi nekakvi kakogeni, neko vreme sam smatrao i da ne bi bilo mudro potpuno te osloboditi tog predubedenja, ali sad to moram. Mi smo akvastori, bića koja u celosti nastaju i održavaju se snagom mašte i usredsređenošću misli."

"Čuo sam o takvim stvarima", rekoh mu. "Ali tebe sam dotakao."

"To nije merilo. Mi smo jednako postojani kao i većina uistinu lažnih stvari - ples čestica u prostoru. Jedino stvari koje niko ne može dotaći jesu istinite, što bi već trebalo da znaš. Jednom si upoznao ženu po imenu Sajriaka, koja ti je pričala o velikim mašinama iz prošlosti, kadrim da misle. Postoji jedna takva mašina u brodu kojim doplovismo. Ona ima moć da zaviri u tvoj um."

Zapitah: "Da li si ti, onda, ta mašina?" U meni počeo da rastu osećanje usamljenosti i neki neodređeni strah.

"Ja sam majstor Malrubius, a Triskele je Triskele. Mašina je pogledala tvoje uspomene i u njima našla nas. Naši životi u tvom umu nisu onako potpuni kao životi Tekle i starog autarha, ali ipak se u njemu nalazimo i živimo dok ti živiš. Ali u fizičkom svetu održavaju nas energije te mašine, a njen dohvat iznosi samo nekoliko hiljada godina."

Dok je izgovarao te završne reči, njegovo telo se već gubilo, postajući blistavi prah. Još trenutak je svetlucalo pri hladnoj svetlosti zvezda. Onda ga više nije bilo. Triskele je ostao sa mnom nekoliko dahova duže, a onda sam začuo, kad je njegovo žuto krzno već bilo posrebreno i kad se već razilazio po vazduhu u blagom povetarcu, da je još jednom lanuo.

Posle toga stajah na obali mora sam, kao što sam tako često čeznuo; iako nikog uz mene nije bilo, nađoh da je to nešto razvedravajuće. Udisao sam taj vazduh koji nijednom drugom nije sličan, osmehivao sam se slušajući blagu pesmu talasića. Kopno - Nesus, Kuća Apsoluta i sve ostalo - prostiralo se ka istoku; na zapadu je ležalo more; a ja pođoh ka severu zato što nisam imao volje da tako brzo odatle odem, a i zato što je Triskele tamo, rubom mora, otrčao. Mogao se tu veliki Abaja valjati sa svojim ženama, a ipak je to more bilo od njega daleko starije i mudrije; mi, ljudska bića, kao i sva kopnena bića, poreklom smo iz mora i zahvaljujući tome što ga nismo mogli osvojiti, bilo je stalno naše. Desno od mene uzdiže se staro, crveno sunce, dotače talase svojom posustajućom lepotom, a ja začuh dozivanje morskih ptica, neprojenih ptica.

Do vremena kad su senke postale kratke mene je obuzeo umor. Osećao sam bolove u licu i u ranjenoj nozi; ništa nisam jeo još od podneva prethodnog dana, niti sam uopšte spavao, izuzimajući moj trans u ascijanskom šatoru. Bio bih se odmarao da sam mogao, ali Sunce je grejalo, a kamenite litice koje su se uzdizale duž obale nisu nudile senku. Najzad sam pošao tragom nekakvih dvotočkastih zaprežnih kola i dospeo do jedne skupine žbunova divljih ruža, koji su rasli iz neke dine. Tu sam stao i seo u njihovu senku da izujem čizme i da iz njih izručim pesak koji je ušao kroz raspukle šavove.

Neki trn mi zape za podlakticu; odlomio se od grane i ostao zaboden u koži; na njegovom vrhu videla se skerletna kapljica krvi, ne veća od zrna prosa. Iščupah trn - onda padoh na kolena.

Bila je to Kandža.

Kandža savršena, blistavo crna, tačno kao što je bila kad sam je stavio pod oltarski kamen pelerinki. Sav taj žbun i ostalo žbunje koje je uz njega raslo bejahu prekriveni belim cvetovima i tim savršenim Kandžama. Ona na mom dlanu, dok sam je gledao, poče plamsati

prozračnom brilijantnošću.

Bio sam se odrekao Kandže, ali sam sačuvao kožnu vrećicu koju mi je Dorkas za Kandžu sašila. Sad je izvadih iz jahačke torbice i okačih oko vrata na stari način, opet sa Kandžom unutra. Tek kad sam je na taj način sklonio, setih se da sam upravo takav žbun video u Botaničkoj bašti na početku mojih putovanja.

Niko ne može objasniti takve stvari. Od mog useljenja u Kuću Apsoluta razgovarao sam i sa heptarhom i sa raznim akarijasima, ali oni su malo šta mogli da mi kažu, osim da se Inkreator i ranije opredeljivao da svoje prisustvo predstavlja kroz te biljke.

U ono vreme, ispunjen osećanjem čudnog, nisam o tome razmišljao, ali - zar ne postoji mogućnost da smo nas dvoje bili hotimice upućeni baš u Peščanu baštu? Ja sam Kandžu još tad nosio, mada to nisam znao; Agija ju je već bila ubacila, krišom, pod preklop moje jahačke torbice na opasaču. Zar nije moguće da smo u tu nedovršenu baštu došli zato da bi se Kandža, koja je, da tako kažem, letela protiv vetra vremena, mogla oprostiti? Nemoguća zamisao. Međutim, nemoguće su sve zamisli.

Misao koja me je tada na obali uzdrkala - i to fizički, jer zanjihao sam se kao od udarca - bila je da ako je načelo večnosti počivao u onom povijenom trnu koji sam nosio o vratu preko tolikih liga i ako sad počiva u novom trnu (mada je to možda isti) koji sam tek stavio sebi o vrat, onda može isto tako počivati i u ma čemu drugom i zapravo verovatno i počiva u svemu, u svakom trnu svakog žbuna, u svakoj kapi vode u moru. Taj trn bio je sveta Kandža zato što su svi trnovi svete Kandže; i pesak u mojim čizmama bio je svet zato što je tu dospeo sa obale pune svetog peska. Kaluđeri kenobiti čuvaju relikvije preostale od sna jasina zato što su se sni jasini primakli Pankreatoru. Ali Pankreatoru se primaklo sve i sve ga je čak i dotaklo, jer sve je palo iz njegove šake. Sve je relikvija. Sav svet je relikvija. Izuo sam te čizme, koje su sa mnom putovale tako daleko, i bacio ih u talase da ne bih gazio obuven po svetom tlu.

32. BROD "SAMRU"

I hodao sam kao moćna vojska, jer sam imao osećaj da sam u društvu svih onih koji su, u meni, hodali. Bio sam okružen brojnom stražom; bio sam straža oko ličnosti monarha. Bilo je i žena u mojim redovima, žena osmehnutih i žena sa strogim izrazima lica, bilo je dece koja su trčkarala i smejala se i, začikavajući Erebusa i Abaju, bacala morske školjke u more.

Za pola dana došao sam do ušća Đola, koje je bilo toliko široko da se ona druga obala njegova gubila u daljini. U ušću su ležala trostrana ostrva, a brodovi nabreklih jedara krivudali su između njih tražeći sebi put, kao oblaci između planinskih vrhunaca. Povikah kad je jedan prolazio pored rta na kome sam stajao i zatražih prevoz do Nesusa. Mora biti da sam izgledao kao prilika zaista divlja, sa licem onako izbrazdanim, sa dronjavim ogrtačem i tako mršav da su se na meni mogla sva rebra izbrojati.

Ipak, kapetan te lađe poslao je čamac po mene; bila je to dobrota koju nisam zaboravio. Video sam strahopoštovanje u očima veslača. Možda je to bilo samo zbog izgleda mojih napola zaraslih rana; ali to su bili ljudi koji su se svakojakih rana nagledali, pa se prisetih kako sam se osećao kad sam prvi put video autarhovo lice u Kući azura, iako on nije bio visok čovek, niti "čovek" u onom drugom smislu - muškarac.

Dvadeset dana i noći plovila je "Samru" uz Đol. Kad smo mogli, jedrili smo, a kad to nismo mogli, veslali smo, sa po dvanaest dugačkih teških vesala sa svake strane. Za mornare je to bio težak put; jer, iako je rečni tok spor do neprimetnosti, on ne prestaje ni danju ni noću, a, osim toga, meandri kanala su tako dugački i široki da se često dešava da krmanoš uveče vidi tačku na kojoj je otpočeo svoj rad kad se bubanj za buđenje oglasio.

Meni je plovidba prijala kao da sam bio na jahti. Iako sam se ponudio da radim na jedrima i da veslam kao i ostali, ne dozvoliše mi. Onda sam rekao kapetanu, čoveku podmuklog lica, koji je izgledao kao da za život zarađuje i cenkanjem koliko i plovidbom, da ću mu dobro platiti kad stignemo u Nesus; ali on nije hteo ni da čuje

za to, nego je naglašavao (potežući brke, što je činio kad god je želeo da pokaže svoju veliku iskrenost) da je moje prisustvo dovoljna nagrada za njega i njegovu posadu. Ne verujem da su pogodili da sam autarh, a pošto sam se plašio onih koji su kao Vodalus, pazio sam dobro da im ne uputim nikakav nagoveštaj; izgleda da su, međutim, po mojim očima i po mom držanju zaključili da sam adept, znalac velikih magijskih tajni.

Tu njihovu praznovericu mora biti da je pojačao događaj sa kapetanovim mačem. Bio je to krakemar, najteži od svih morskih mačeva, sa sečivom širokim kao moj dlan, veoma povijenim, na kome su bile ugravirane zvezde, sunca i druge stvari koje kapetan nije razumeo. Nosio ga je kad smo bili tako blizu nekom obalskom selu, ili nekoj drugoj lađi, da su te okolnosti zahtevale, po njegovom mišljenju, dostojanstvo; ali najčešće ga je ostavljao da leži u jednoj maloj kabini na zadnjoj palubi. Našao sam ga tamo, pa sam, nemajući šta drugo da radim osim da gledam kako pored nas, plutajući po zelenoj vodi, prolaze grane i kore sljuštene s voća, izvadio svoju polovinu brusnog kamena i naoštrio ga. Posle nekog vremena kapetan je primetio kako oprobavam oštricu palcem, pa se počeo hvaliti svojim mačevalačkim sposobnostima. Pošto je taj krakemar imao bar dve trećine težine Terminus Esta, a kratku dršku, bilo je zabavno slušati kapetana; slušao sam, ispoljavajući oduševljenje, nekih pola smene vremena. U blizini se zadesio jedan namotaj kudelnog konopca debeo otprilike kao moj šačni zglob, te kapetanu predložih, kad su sopstvene izmišljotine počele da mu dosađuju, da on i prvi oficir zategnu kroz vazduh, između sebe, taj konopac, u dužini od približno tri lakta. Krakemar preseče tu konopčinu kao dlaku; onda, pre nego što su njih dvojica mogla uhvatiti dah, sevnuh mačem, bacajući ga prema suncu, pa ga u padu uhvatih za držalju.

Kao što taj događaj, bojim se, i predobro pokazuje, počinjao sam se osećati bolje. Nema u odmaranju, svežem vazduhu i jednostavnoj hrani ničega što bi moglo čitaoca oduševiti; ali te tri stvari mogu čudesno dobro dejstvovati protiv rana i iscrpljenosti.

Kapetan bi mi i svoju kabinu ustupio da sam mu dozvolio, ali ja sam spavao na palubi, obavijen svojim ogrtačem, a tokom naše

jedine kišne noći sklonio sam se pod čamac, koji je, dnom nagore, bio smešten nasred broda. Kao što sam na ovoj lađi naučio, u prirodi je povetaraca da zamru kad Urt okrene leđa Suncu; zato sam, tokom većine tih noći, prelazio u san slušajući ritmičke napeve veslača. Ujutru bih se budio čujući štropot sidrenog lanca.

Pokatkad sam se, međutim, budio i pre jutra, a tad bi lađa ležala blizu obale; na palubi bi bio samo jedan dremljivi stražar. Dešavalo se i da me probudi mesečina i da onda vidim da klizimo napred, sa podvezanim jedrima, i da je za kormilom prvi oficir, dok osmatrač spava blizu užadi za dizanje jedara. Jedne takve noći, ubrzo pošto smo prošli kroz Zid, odšetao sam do krme i video u našem tragu fosforescenciju, koja je izgledala kao hladna vatra u mračnoj vodi; onda sam na trenutak pomislio da to čovekomajmuni iz onog rudnika dolaze da ih Kandža izleči, ili da se osvete za nešto iz davne prošlosti. Ovo, dabome, nije bilo stvarno čudno - bila je to samo glupa greška jednog uma još napola usnulog. Ni ono što se desilo sledećeg jutra nije bilo stvarno čudno, ali je imalo veliki uticaj na mene.

Veslači su veslali u skladu sa sporim ritmom da bi nas prevezli oko jedne, ligama dugačke, rečne krivine do mesta gde bismo mogli uhvatiti ono malo vetra što je tad duvao. Zvuci bubnja i šištanje vode koja se sliva sa dugačkih oštrica vesala hipnotični su, i to, čini mi se, zato što toliko nalikuju na udare čovekovog sopstvenog srca dok spava i na onaj zvuk koji krv stvara dok protiče blizu unutrašnjeg uha na svome putu ka mozgu.

Stajao sam pored ograde i gledao obalu, još močvarnu tu gde su se davnašnje ravnice našle potopljene zbog izlivanja muljem zagušenog Đola; onda mi se učinilo da vidim neke oblike u brežuljcima i humovima, kao da sva ta ogromna, meka divljina ima neku geometrijsku dušu (poput izvesnih slika) koja nestaje kad se zagledaš u nju, ali se opet pojavljuje čim skloniš pogled s nje. Kapetan dođe i stade pored mene, a ja mu rekoh da sam čuo da se ruševine grada pružaju daleko niz reku i zapitah kada ćemo ih opet ugledati. Nasmejao se i odvratio da smo već dva dana okruženi ruševinama i pozajmio mi svoj dogled tako da sam mogao videti da je jedan predmet, za koji sam mislio da je panj, u stvari prelomljen,

nagnut, mahovinom obrastao stub.

Odjednom sva obličja - zidovi, ulice, spomenici - kao da počeše da iskaču iz svojih skrovišta, baš kao što se onaj kameni grad obnovio dok smo ga gledali sa krova grobnice, u društvu dve veštice. Nikakva promena nije se dogodila, osim u mom umu, a ipak sam prenet, daleko brže nego što bi me lađa majstora Malrubiusa mogla preneti, iz jednog pustog pejzaža u središte jednog drevnog, ogromnog, razrušenog naselja.

Čak i sad ne mogu da se ne pitam koliko, zapravo, mi vidimo ono što se ispred nas nalazi. Meni se nedeljama činilo da je moj prijatelj Jonas samo čovek sa protetičkom šakom, a kad sam bio sa Boldandersom i doktorom Talosom, prevideo sam stotinu nagoveštaja koji je trebalo da mi kažu da je Boldanders gospodar. Koliko sam samo zadivljen bio ispred kapije Sažalnice što Boldanders nije utekao od dr Talosa iako mu se za to ukazala prilika.

Kako je taj dan odmicao, ruševine su postajale sve očiglednije. Na svakoj sledećoj krivini reke zeleni zidovi izdizali su se izrazitije u visinu iz sve čvršćeg tla. Kad sam se probudio sledećeg jutra, neke od jačih zgrada zadržavale su svoje gornje spratove. Nedugo potom, videh čamac, nedavno pravljen, vezan za jedan drevni kej. Ukazah kapetanu na njega, a on se nasmeši mojoj naivnosti i reče: "Ima porodica koje žive, od dedova do unuka, mnogo pokolenja, tako što prosejavaju te ruševine."

"Tako je i meni rečeno, ali ovo ne može biti jedan od njihovih brodića. Suviše je malen da bi se u njemu moglo mnogo plena odneti."

"Nakit ili novčići. Niko drugi ne izlazi na obalu ovde. Ovde zakon ne postoji - pljačkaši ubijaju jedni druge i svakog ko se tu iskrca."

"Moram tamo. Hoćeš li me sačekati?"

Zurio je u mene kao da sam lud. "Koliko dugo?"

"Do podne. Ne duže."

"Gledaj", reče on i pokaza prstom. "Ispred nas je poslednja velika rečna okuka. Ovde nas napusti, pa nas čekaj onamo gde kanal opet skreće na tu stranu. Mi ćemo tek posle podne stići do tog mesta."

Složio sam se, a on naredi da "Samruin" čamac bude spušten u vodu za mene i da četvorica veslaju da bi me do obale prebacili. Kad

smo bili spremni da se otisnemo, uzeo je svoj krakemar i dodao mi ga, govoreći svečanim tonom: "Bio je uz mene u mnogim surovim borbama. Tuci ih u glavu, samo pazi da oštrica ne udara u njihove kopče na opasačima, da se ne ošteti."

Primio sam njegov mač sa zahvalnošću i rekao mu da je moje najomiljenije mesto oduvek bio vrat. "E, to je dobro", reče on, "ako uz sebe nemaš brodske drugare koje bi mogao raniti kad zamahuješ vodoravno." On se povuče za brk.

Sedeo sam na krmi, pa sam imao u izobilju mogućnosti da proučavam lica mojih veslača; lepo se videlo da se oni plaše obale gotovo isto toliko koliko i mene. Zaustavili su naš čamac tačno uz onaj manji, a onda su se, u silnoj žurbi da se što pre udalje, maltene prevrnuli. Ja sam se prvo uverio da je ono što sam sa ograde lađe video bilo uistinu ono što mi se i učinilo da jeste, naime skerletni cvet divljeg maka ostavljen da leži na jedinom sedištu u tome čamcu; zatim sam ih gledao kako veslaju nazad, do "Samru", i primetio da su na lađi, iako je laki vetar baš dobro punio nabreklo glavno jedro, izvukli sva vesla i da ona rade žestokom brzinom. Valjda je kapetan naumio da prođe dugačkim meandrom najbrže što je mogao; ako se ja ne bih pojavio na tački na koju je on ukazao, imao bi mogućnost da nastavi put bez mene, a sebi da kaže (i drugima, ako bi se iko raspitivao) da sam ja taj koji je prekršio dogovor, a ne on. Rastajući se od krakemara, još više je umirio svoju savest.

Kameni stepenici, veoma slični onima sa kojih sam se kao dečak otiskivao na plivanje, bili su uklesani u bočne strane tog keja. Na gornjoj strani nije bilo ničega, osim trave koja je, ukorenivši se između kamenih blokova, izdžilikala bujno kao na kakvoj livadi. Porušeni grad, moj sopstveni Nesus, iako onaj iz davne prošlosti, ležao je u tišini ispred mene. Nekoliko ptica kružilo je u visini, ali one su bile nečujne kao i zvezde suncem nadjačane. Već se činilo da je Đol, koji je u svojoj matici šaputao samome sebi, odvojen od mene i od šupljih školjki zgrada među kojima sam hramao. Čim sam izgubio iz vida njegove vode, postao je i nečujan, kao neki nesigurni posetilac koji prestane govoriti ako pođemo u drugu sobu.

Činilo se da ovo nikako ne može biti onaj deo grada iz koga neki ljudi izvlače (kao što mi je Dorkas pričala) nameštaj i kućnu opremu.

U početku sam često zavirivao kroz vrata i prozore, ali unutra nije bilo ostavljeno ništa osim krša i po kojeg uvelog lista, već doplovilog sa mladog drveća koje je počelo prevrtati kamene blokove pločnika. Nisam video nikakav znak prisustva ljudi-pljačkaša, ali je bilo životinjskog izmeta, ponegde i perja i razasutih životinjskih kostiju.

Ne znam koliko sam duboko u kopno zašao. Meni se činilo da sam prevalio ligu, ali moglo je to biti i mnogo manje. Pomisao da ću izgubiti prevoz "Samruom" nije me mnogo uznemiravala. Ja sam pešice prevalio veći deo puta od Nesusa do planinskog rata; koraci su mi još bili neskladni, ali su mi tabani otvrdli na palubi. Pošto se nikad nisam stvarno navikao na nošenje mača o pojasu, isukao sam krakemar i zatim ga nosio preko ramena, kao što sam ranije, često, nosio Terminus Est. Letnje sunčano svetlo sadržavalo je onu posebnu, raskošnu toplinu koju dobija kad se u jutarnji vazduh već uvukao nagoveštaj hladnoće. Uživao sam u toj toplini, a uživao bih i više, u tišini i osami takođe, da nisam razmišljao šta ću reći Dorkas, ako je nađem, i šta bi ona mogla reći meni.

Da sam samo znao šta će biti, mogao sam sebi uštedeti tu brigu; naišao sam na Dorkas ranije nego što sam razumno mogao očekivati, a tada nisam razgovarao sa njom - niti mi je ona išta rekla, niti me je, čak, ako sam dobro ocenio, uopšte videla.

Bio sam već odavno izišao iz područja u blizini reke, gde su građevine nekad bile velike i stamene, i ušao u oblast manjih, znatno ruševnijih zdanja koja su nekada morala biti prodavnice i stambene kuće. Ne znam šta me je vodilo ka njenoj kući. Nije se čulo plakanje, ali se možda začuo neki sitan zvuk, koji nisam svesno primetio, škriput šarke na vratima ili struganje cipele o tlo. Možda je posredi bio samo miris cveta koji je nosila; jer kad sam je video, imala je u kosi zadenut kozlac, pegasto beo i sladak kao što je sama Dorkas uvek bila. Sigurno ga je donela na to mesto sa tom namerom, a uveli cvet maka izvadila i odbacila kad je privezala svoj čamac. (Ali eto gde sam iskoračio ispred sopstvene priče.)

Pokušao sam da uđem u tu zgradu s prednje strane, ali pod je bio truo i delovi su mu padali u prostor podruma, zato što su se i svodovi ispod poda raspali. Magacin, koji se nalazio sa zadnje strane, bio je manje otvoren; tiha staza u senci, zelena od paprati, nesumnjivo je

bila, nekada, opasna uličica, pa su vlasnici prodavnice načinili ka njoj samo vrlo male ili nikakve prozore. Međutim, našao sam jedna uzana vrata skrivena pod bršljanom, vrata čije je gvožđe bilo, dejstvom kiše, pojedeno kao šećer, a hrastovina pretvorena u trošnu buđavu masu. Stepenište, gotovo sasvim očuvano, vodilo je na sprat.

Klečala je, leđima okrenuta meni. Uvek je bila vitka; sad su me njena pleća podsećala na drvenu stolicu o čiji naslon je neko okačio žensku bluzu. Njena kosa, najbleđem zlatu slična, bila je ista - neizmenjena još od kad sam je prvi put video u Bašti večnog sna. Ispred Dorkas je, na odru, ležalo mrtvo telo onog starca koji je, u toj Bašti, nekada, motkom otiskivao svoj mali čamac; sad su mu leđa bila tako ispravljena, a lice, u smrti, tako mladalačko, da sam ga jedva prepoznao. Na podu pokraj nje bila je neka korpa, ni velika ni mala, i jedan ćup za vodu, zatvoren čepom od plute.

Nisam rekao ništa, gledao sam je neko vreme, a onda sam otišao. Da je već dugo provela tu, ja bih je pozvao i zagrlio. Ali tek je bila stigla, pa videh da je to nemoguće. Sve ono vreme koje sam utrošio putujući od Traksa do Diuturnskog jezera, pa sa jezera do rata, i sve vreme koje sam proveo kao zatvorenik Vodalusov, i najzad na plovidbi uz Đol, ona je iskoristila da se vrati ovamo, u svoju kuću, gde je stanovala pre više od četrdeset godina, iako je kuća dospela u stanje raspadanja.

Baš kao što sam i ja dospeo u stanje raspadanja, ja, davni predak, čovek oko koga je prastarost zujala kao roj muva oko mrcine. Ne oteraše me u starost ni um Teklin, ni autarhov, ni one stotine umova sadržane u njegovom. Ne, ne zbog njihovih uspomena, nego zbog svojih sam ostario dok sam razmišljao o trenucima kad je Dorkas treperila pored mene na smeđoj stazi plutajuće travuljine, kad smo oboje bili skroz mokri i kad nam je bilo hladno, i kad smo zajedno pili iz Hildegrinove bočice kao dve bebe, što smo zapravo i bili.

Nisam mario kuda idem posle toga. Otišao sam pravo niz jednu dugačku ulicu koja je silovito živela svojom tišinom, a kad je njoj najzad došao kraj, skrenuo sam nasumce. Posle izvesnog vremena stigao sam do Đola, bacio pogled nizvodno i video "Samru"

ukotvljenu na zakazanom mestu. Ne bi me toliko zaprepastio ni bazilosaur da je tog trenutka doplovio sa otvorenog mora.

Nekoliko trenutaka posle toga spopade me rulja osmehnutih mornara. Kapetan mi je stiskao šaku govoreći: "Bojao sam se da smo stigli prekasno. Zamišljao sam te kako se boriš za život, nadomak reke, a mi još pola lige daleko."

Prvi oficir, čovek tako stravično glup da je verovao da kapetan među nama predstavlja vođu, počeo da me tapše po leđima govoreći: "Ma dao bi on njima bitku i te kakvu!"

33. CITADELA AUTARHA

Iako mi je srce razdirala svaka liga koja me je od Dorkas udaljavala, prijalo je, više nego što ti opisati mogu, biti opet na "Samrui", posle onog suočenja sa praznim, tihim jugom.

Palube te lađe imale su onu nečistu, ali divnu belinu drveta nedavno rezanog. Ribali su ih svakog dana jednim velikim otiračem koji su nazivali "medved" - to je zapravo bilo nešto kao mali ćilim, namenjen da se pomoću njega struže podloga, načinjen splitanjem starih konopaca; posada ga je morala prevući - ali sa opterećenjem, naime kad na njega sednu dva naša debela kuvara - preko svih dasaka paluba, sve do poslednjeg pedlja, svako jutro pre doručka. Pukotine između dasaka bile su zapečaćene katranom, tako da su palube izgledale kao terase popločane tako da se dobije smela, čarobna šara.

Bila je to lađa visokog pramca, sa pramčanom gredom koja se povijala unazad, ka palubi. Preko zelenih voda zurila su oba njena oka, sa zenicama velikim kao tanjir i dužicama naslikanim pomoću najblistavije raspoložive nebeskoplave boje, da pomognu lađi u traženju puta; ispod levog bilo je sidro.

Ispred pramčane grede nalazila se, odozgo pridržana trougaonim drvenim držačem, koji je i sam bio izrezbaren, izbušen, pozlaćen i obojen, simbolična figura broda - ptica besmrtnosti. Imala je žensku glavu, a lice izduženo i aristokratsko, sa majušnim crnim očima, lice čija je bezizražajnost predstavljala veličanstveni komentar o sumornoj smirenosti onih koji nikada neće upoznati smrt. Obojena drvena pera rasla su iz njene drvene glave, spuštala se kao odeća sve do pleća njenih i produžavala se i uvijala da joj podrže, odozdo, poluloptaste dojke; ruke su joj bile krila dignuta uvis i zabačena unazad, krila koja su zlatnim i grimiznim, dugačkim perima delimično zaklanjala taj drveni držač, a vrhovima dosezala iznad vrha pramčane grede. Ja bih smatrao da to biće živi isključivo u pričama - a to su, nesumnjivo, mislili i mornari - da nisam video autarhove anpilke.

Uz desnu stranu pramčane grede išao je, između krila ove

samru-ptice, dugački kosnik. Prednja katarka, samo nešto malo duža od tog kosnika, dizala se iz prednje, nešto uzdignute, palube. Ta katarka bila je nagnuta napred da bi za prednja dva jedra, u vidu dva uspravna izdužena trougla jedan iza drugog, bilo više mesta; zato je nastajao privid da su ta dva jedra, mučenički tegleći napred, uspela da pomaknu tu katarku iz njenog uspravnog položaja. Glavna katarka stajala je uspravno kao i onaj bor koji je nekad bila, ali je zadnji jarbol bio unazad nagnut, tako da su vrhovi ta tri jarbola bili međusobno znatno više razmaknuti nego njihove osnovice. Na srednjoj i zadnjoj katarci nalazila se po jedna poprečna greda, postavljena koso - tako da je jedan kraj bio vrlo nisko, a drugi vrlo visoko, a obe te grede bile su napravljene tako što su kaišima spojena po dva drvena dela, svojevremeno čitava mlada stabla; debljina njihova nije bila s kraja na kraj jednaka. Za te dve dvojne grede bilo je po jedno jedro okačeno, tako da su te dve katarke imale, zajedno, samo dva jedra, trouglasta, boje rđe.

Brodsko korito bilo je ispod vode obojeno belom bojom, a iznad vode crnom, izuzimajući simboličnu figuru i oči koje sam već pomenuo i ogradu uzdignute zadnje palube, obojenu u skerletnu crvenu boju da bi se simbolizovao kapetanov visoki status i njegov krvavi istorijat.

Ta zadnja uzdignuta paluba zapremala je, zapravo, jedva šestinu ukupne dužine lađe "Samru", ali tu su bili i krmanoški točak i orman sa brodskim kompasom; davala je i najbolje mogućnosti za osmatranje, zapravo najbolje ako se izuzmu pogodnosti koje ima onaj ko osmatra sa jarbolskih konopaca. Jedino stvarno naoružanje ovog broda, jedan top na obrtnom postolju, ne mnogo veći od Mamilianovog, nalazilo se takođe na toj zadnjoj palubi, podjednako spremno da tuče i gusare i pobunjene mornare. Neposredno iza zadnje ograde dve gvozdene noseće šipke, povijene tanano poput cvrčkovih rogova, držale su po jednu mnogofacetnu lanternu, jednu najbleđe crvene boje, a jednu zelenu kao mesečina.

Sledeće večeri stajao sam pored tih lanterni, osluškujući potmuli puls bubnja, blago pljuskanje dugačkih vesala i pesmu veslača, a onda ugledao prva svetla duž obale. Bio je to umirući rub grada, stanište najsiromašnijih od najsiromašnijih među siromašnima - što

je samo značilo da se tu nalazi živi rub grada, da se dominion smrti tu okončava. Tu su se ljudska bića spremala na počinak, možda još deleći između sebe onaj obrok kojim se kraj dana obeležava. Video sam hiljadu dobrota u svakoj od tih svetlosti, začuo hiljadu što se pripovedaju pokraj ognjišta. U izvesnom smislu vratio sam se kući; ista ona pesma koja me je u proleće gonila da iz grada krenem, sad me je vraćala:

Haj'mo, braćo, veslajmo,
mat'ca je protiv nas.

Haj'mo, braćo, veslajmo,
Bog je uz nas.

Haj'mo, braćo, veslajmo,
vetar je protiv nas.

Haj'mo, braćo, veslajmo,
Bog je uz nas.

Nisam mogao da se ne zapitam ko te noći kreće od kuće.

U svakoj dugoj priči, ako je ispričana istinito, naći će se svi oni činioци koji su doprineli ljudskoj drami još od kad je prvi primitivni brodić dospeo na obale Lune: ne samo uzvišena dela i nežna osećanja nego i groteskerija, sprdnja i tako dalje. Trudio sam se da ovde napišem neukrašenu istinu, bez iole brige da ćeš ti, čitaoče, zaključiti da su neki delovi slabo verovatni, a drugi bljutavi; ako je planinsko ratovanje bilo pozornica junačkih postignuća (više tuđih nego mojih), a moje zatočeništvo kod Vodalusa vreme užasa i moja plovidba lađom "Samru" predah smirenosti, sad stižemo do komičnog dela.

Primakli smo se onom delu grada u kome stoji Citadela - a to je južni, ali ne najjužniji deo - jedreći, i to po danu. Posmatrao sam istočnu obalu, suncem pozlaćenu, veoma pomno, i rekao kapetanu da me iskrca na one ljigave stepenice sa kojih sam nekada kretao u plivanje i u tuče; kapetan me je tu i iskrcao. Nadao sam se da ću proći kroz kapiju nekropolisa i zatim ući u Citadelu kroz ono srušeno mesto u tvrđavskom zidu, koje se nalazi blizu Matahinske kule; ali kapija je bila zatvorena i zaključana, a nije se pojavila ni ma kakva

na zgodu došavša grupa stražara-dobrovoljaca koja bi me pustila unutra. Zato bejah prinuđen da pešačim mnogo lanaca daleko, do ruba groblja, pa onda još nekoliko lanaca duž tvrđavskog zida, do kule u njemu.

Na tom mestu naiđoh na brojnu stražu koja me izvede pred svoga oficira. Ovaj je, kad sam mu rekao da sam mučitelj, pretpostavio da sam jedan od onih jadnika koji, najčešće pri nailasku zime, pokušavaju da se učlane u taj esnaf. Doneo je odluku (koja bi bila sasvim ispravna da je tačno pretpostavio) da budem izbičevan; onda sam, da bih to sprečio, bio prinuđen da dvojici njegovih ljudi polomim palčeve na rukama, njega da dočepam u jedan zahvat koji mi nazivamo mačence i loptica i onda, ne ispuštajući ga, da zatražim da me on odvede pred svoga starešinu, kastelana.

Priznajem da sam bio obuzet izvesnim strahopoštovanjem zbog pomisli da ću izaći pred tog zvaničnika, koga jedva da sam ijednom video tokom svih godina koje sam proveo kao šegrt u tom utvrđenju kojim je on zapovedao. Naiđoh da je to jedan stari vojnik, srebrnokos, sakat u nogu jednako kao ja. Oficir je mucao svoje optužbe dok sam ja kraj njega stajao: da sam njega lično napao i (ovo drugo nije bilo istina) vređao, da sam osakatio dvojicu njegovih ljudi i tako dalje. Kad je završio, kastelan je preneo pogled sa mene na njega, pa opet na mene, zatim mu je rekao da može ići, a meni je ponudio da sednem.

"Nenaoružan si", reče on. Njegov glas bio je promukao, ali blag, kao da se često morao zbog izvikivanja zapovesti naprezati.

Priznadoh da jesam.

"Ali bio si u borbi, a bio si i u džungli severno od planina, gde se nijedna bitka nije vodila još od kad su nas udarili u bok, prešavši preko Uroborosa."

"To je istina", rekoh. "Ali kako ti to možeš znati?"

"Ta rana na tvojoj butini je od njihovog koplja. Nagledao sam se takvih rana dovoljno, pa ih prepoznajem. Zrak se odbio od kosti i sevnuo nazad kroz meso. Mogao si to zadobiti, valjda, i da si bio na drvetu i da te je pogodio hastarus sa zemlje, ali najverovatnije je da si bio učesnik u konjičkom jurišu na pešadiju. Ali nisi bio katafrakt, inače te oni ne bi sredili tako lako. Polukopljanici?"

"Samo laki iregularci."

"Moraćeš mi o tome pričati kasnije, jer si, sudeći po naglasku, čovek iz grada, a iregularci su većinom eklektici i njima slični. Imaš, na stopalu, dvostruki ožiljak, beo i čist, sa razmakom od oko pola pedlja između dve brazde. To je bio ugriz slepog miša-krvopije, a tako veliki ožiljci te vrste ne mogu se zadobiti nigde osim u pravoj džungli, na struku sveta. Kako si dospao tamo?"

"Naš leteći čamac se srušio. Zarobili su me."

"Pa si pobjegao?"

Da je to potrajalo još trenutak, bio bih prinuđen da govorim o Agiji i zelenom čoveku i o mom putovanju kroz džunglu i do ušća Đola, a to su bile visoke teme koje nisam želeo da otkrivam tako olako. Umesto da mu odgovorim, izgovorih reči vlasti primenljive na Citadelu i njenog kastelana.

Imajući u vidu da je hrom, ostavio bih ga da sedi da sam mogao; ali on je skočio na noge i salutirao, a onda pao na kolena da mi poljubi ruku. Tako je postao (mada to nije mogao znati) prvi koji mi je odao počast; za to se, kao nagrada, dobija pravo na po jednu privatnu audijenciju svake godine - mada on takav prijem još nijednom nije zatražio, a možda nikad i neće.

Sad je bilo nemoguće da nastavim u takvoj odeći. Da sam tako nešto zatražio, stari kastelan bi umro od srčanog udara, a za moju bezbednost je bio toliko zabrinut da bih, u slučaju ma kakvog izlaženja inkognito, bio praćen bar jednom četom halebardira koji bi vrebali unaokolo. Ubrzo se našoħ odeven u laki jazerant-oklop sačinjen od mnoštva povezanih manjih ploča boje lapis lazulija, sa dijademom na glavi, što je bilo dopunjeno koturnama, debelim čizmama koje su mi sezale do kolena; dobio sam i žezlo od ebonovine i širok ogrtač od damasina, damasta sa izvezenim srebrnim i zlatnim cvetovima, koji je bio dodatno ukrašen satrunulim biserima. Svi ti odevni predmeti bili su neopisivo drevni; izvučeni su iz jednog spremišta koje je preostalo još iz one epohe kad je Citadela bila stanište izvesnih autarha.

I zato umesto da u našu kulu uđem, kao što sam planirao, u istom onom ogrtaču u kome sam iz nje krenuo, vratih se kao neprepoznatljivo biće, u kitnjastoj svetkovinskoj odeći, mršav kao

kostur, hrom i sa jezivim ožiljcima. Tako izgledajući, ušao sam u radnu sobu majstora Palaemona i siguran sam da sam ga uplašio maltene nasmrtno, jer mu je samo nekoliko trenutaka pre toga saopšteno da se autarh nalazi u Citadeli i da želi s njim da razgovara.

Stekao sam utisak da je, posle mog odlaska, mnogo ostario. Možda je to bilo naprosto zato što sam ga pamtio ne onakvog kakav je bio na dan mog izgnanstva, nego onakvog kakav se pojavljivao u našoj maloj učionici kad sam bio dečak. Ipak, dopada mi se pomisao da je bio pritisnut brigom za mene, a ovo čak i nije neverovatno. Oduvek sam bio njegov najbolji đak i najomiljeniji pojedinac; njegov je glas, sumnje nema, bio taj koji se usprotivio glasu majstora Gerlousa i spasao mi život; on je bio taj koji mi je dao svoj mač.

Ali bez obzira na to da li je brigama bio zaokupljen malo ili mnogo, činilo se da mu je lice sada izbrazdano dublje nego pre; a njegova proređena kosa, koju sam ranije smatrao sedom, imala je sad onu žutu boju koja se viđa kod stare slonovače. Kleknuo je i poljubio moje prste i kao da se veoma iznenadio kad sam mu pomogao da ustane i rekao mu da opet sedne za svoj sto.

"Previše ste ljubazni, autarše", reče on. Dodao je, upotrebljavajući jednu staru izreku: "Vaša milosrdnost proteže se od sunca do Sunca."

"Zar nas se ne sećaš?"

"Da li ste bili zatočeni ovde?" Zurio je u mene kroz ta čudno uklopljena sočiva koja su za njega bila jedino sredstvo da uopšte išta vidi i ja zaključih da se njegov vid, dugo pre mog rođenja istrošen nad izbledelim mastilom esnafske dokumentacije, svakako još pogoršao. "Muke ste pretrpeli, vidim. Ali odveć sirove, nadam se, da bi mogle naš rad biti."

"Nije ovo nastalo vašim dejstvom", rekoh, dotičući ožiljke na svom obrazu. "Ali jedno vreme jesmo bili zatočeni u ublijeti ispod ove kule."

Uzdahnuo je - plitkim staračkim dahom - i spustio pogled ka sivilu razasutih papira na svome radnom stolu. Progovorio je, ali ja te reči nisam uspevao da čujem, pa sam ga morao zamoliti da ih ponovi.

"Nastupilo je", reče on. "Znao sam da će doći, ali sam se nadao

da ću tada biti mrtav i zaboravljen. Hoćete li nas otpustiti, autarše? Ili nam dati neki drugi zadatak?"

"Još nismo odlučili šta ćemo učiniti sa tobom i sa esnafom kome služiš."

"Uzaludno će biti. Ako vas vređam, autarše, molim da mi oprostite zbog mojih godina... ali, svejedno, neće biti koristi. Na kraju ćete uvideti da su vam potrebni ljudi koji će raditi ovo što mi radimo. Naš posao možete nazvati lečenjem, ako želite. Često je tako nazivan. Ili obredom, nazivan je i tako. Ali naći ćete da se sama stvar, ako je maskiramo, pretvara u nešto još strašnije. Hoćete li stavljati u zatvore one ljude koji ne zaslužuju smrt? Uvidećete da je to moćna vojska u lancima. Otkrićete da držite i neke zatvorenike čije bi bekstvo bilo previše štetno, a i da su vam potrebne sluge koje će izvršiti pravdu nad onima koji su izazvali smrt, u najvećim mukama, desetina drugih ljudi. Ko će drugi to raditi?"

"Niko neće izvršavati onakvu pravdu kao vi. Kažeš da se naša milost pruža od sunca do Sunca, a mi se i nadamo da je tako. Svojom milošću daćemo brzu smrt čak i najopakijima. Ne zato što imamo ikakvo saosećanje sa njima, nego zato što je nepodnošljivo da dobri ljudi provode ceo život zadajući bol."

On diže glavu, njegova sočiva sevnuše. Tad sagledah, samo u tom jednom trenutku od tolikih godina tokom kojih sam ga poznavao, kakav je bio kao mladić. "Moraju to da čine dobri ljudi. Loše ste savete dobili, autarše! Nepodnošljivo je da to rade zli ljudi."

Osmehnuo sam se. Njegovo lice, onakvo kakvo sam u tom času video, podsetilo me je na nešto što sam još pre više meseci bio potisnuo iz svog uma. Na činjenicu da je ovaj esnaf moja porodica i da je ovo sav dom što ću ga ikad imati. Ako ovde ne budem mogao da nađem prijatelje, neću nigde na svetu nijednog prijatelja naći. "Neka ostane između nas, majstore", rekoh mu, "ali mi smo zaključili da to ne treba da se radi uopšte."

Nije odgovorio, a ja po izrazu njegovog lica videh da nije ni čuo šta sam rekao. Slušao je samo zvuk moga glasa; sumnja i radost treperili su preko njegovog istrošenog, starog lica kao senka i svetlost plamena.

"Da", rekoh. "Severijan je." Dok se on borio da opet uspostavi

kontrolu nad sobom, otišao sam do vrata i uzeo svoju jahačku torbicu, koju je, po mom naređenju, bio doneo jedan od oficira. Bio sam je umotao u ostatak mog fuliginskog esnafskog ogrtača, koji je sad bio izbledeo, tako da se sveo na puko rđastocrno. Raširio sam ogrtač preko radnog stola majstora Palaemona, otvorio torbicu i prosuo njenu sadržinu. "Ovo je sve što smo vratili", rekoh.

Osmehnuo se na isti način kao kada je, u učionici, uspevao da me uhvati u nekoj maloj pogrešci. "To i presto? Hoćeš li mi o tome pričati?"

I pričao sam. Potrajalo je dugo, a zaštitnici moji kucali su više puta na vrata da se uvere da mi se ništa loše nije desilo; konačno naredih da nam donesu jelo. I kad su od fazana ostale samo kosti, kad su kolači pojedeni, a vino popijeno, naš razgovor je još trajao. Tad mi je pala na um pomisao koja se okončala ovim zapisom o mom životu. Prvobitna mi je namera bila da počnem od onog dana kad sam otišao iz kule i da završim danom mog povratka u nju. Takvo izlaganje bi uistinu obezbedilo onu simetriju koja umetnicima toliko mnogo znači, ali ubrzo sam uvideo da niko ne bi mogao razumeti moje pustolovine ako ne bi znao i nešto o mom detinjstvu. U istom smislu neki delovi moje priče ostali bi neceloviti ako je ne bih produžio (što predlažem da sad učinim) i na nekoliko prvih dana posle mog povratka. Možda će ovo što sam nekako uspeo da napišem nekome biti Zlatna knjiga. Uistinu, sva moja lutanja možda su bila samo posledica veštog zahvata kojim su se oni bibliotekari poslužili da bi zavrbovali još članstva za svoj esnaf; ali možda je čak i to više nego što se mogu nadati.

34. KLJUČ VASELJENE

Kad je čuo sve, majstor Palaemon je prišao hrpici mojih stvari i uzeo ono što je od Terminus Esta jedino preostalo: dršku sa jabukom i srebrnim rukoštitnikom. "Bila je to dobra palošina", reče on. "Zamalo sam ti smrt tvoju dao; ali bila je dobra palošina."

"Uvek smo je sa ponosom nosili i nikad nismo imali razloga da se na nju požalimo."

Uzdahnuo je, a dah kao da mu je zapeo u grlu. "Nema je više. Sečivo je mač, a onaj nameštaj oko sečiva - nije mač. Esnaf će negde sačuvati ove delove, kao i tvoj ogrtač i jahačku torbicu zato što je to pripadalo tebi. Kad ti i ja budemo vekovima mrtvi, starci kao ja pokazivaće te predmete svojim kalfama. Žalosno je što nemamo i sečivo. Mnogo godina sam koristio taj mač pre nego što si ti došao u esnaf i nikad mi ni na pamet nije palo da će nastradati u borbi protiv nekog đavoljeg oružja." Spustio je na sto opalnu jabuku drške i pogledao me namršteno. "Šta te muči? Video sam ljude koji su se, pošto su im oči iskopane, trgli manje nego ti sad."

"Postoje mnoge vrste oružja koja su, kako ti reče, đavolja, oružja kojima se čelik ne može odupreti. Videli smo ponešto od takvih oružja kad smo bili u Orithiji. Tamo ima na desetine hiljada naših vojnika koji zadržavaju neprijatelja vatrenim kopljima, džilitima, mačevima iskovanim rđavije nego što je to Terminus Est bio. Njihovi dosadašnji uspesi zasnivaju se na tome što Ascijanci nemaju mnogo tih energetske oružja, a nemaju ih mnogo zato što nemaju energetske izvore potrebne za njihovu proizvodnju. Šta će se desiti ako Urtu bude dato Novo Sunce? Neće li Ascijanci tada biti u stanju da iskoriste njegovu energiju bolje nego mi?"

"To bi moglo biti", potvrdi majstor Palaemon.

"Razmišljali smo zajedno sa ranijim autarsima - našom esnafskom braćom, ako ćemo se tako izraziti, u novom esnafu. Majstor Malrubius je rekao da se, u modernim vremenima, samo naš prethodnik odvažio da krene na test. Kad dodirnemo umove drugih, često nalazimo da su odbili test zato što su smatrali da bi naši neprijatelji, koji su zadržali toliko veći deo drevnih nauka, izvukli veću

korist. Nije li moguće da su oni bili u pravu?"

Pre nego što je odgovorio, majstor Palaemon je dugo razmišljao. "Ne mogu reći. Ti misliš da sam mudar zato što sam ti nekad držao nastavu, ali ja, za razliku od tebe, nisam bio na severu. Video si vojske Ascijanaca, a ja nikad nijednog Ascijanca ne videh. Laskaš mi kad me pitaš za mišljenje. Ipak - ako je suditi po svemu što si rekao, oni su kruti, uporno se drže svojih načina. Nagađam da je među njima malo onih koji se bave nekim osobitim razmišljanjem."

Slegnuo sam ramenima. "To važi u svakom agregatu, majstore. Ali kao što kažeš, može biti da je među njima to u većoj meri izraženo. A ono što nazivaš njihovom tvrdoćom, užasno je - to je mrtvilo neverovatnih razmera. Svaki Ascijanac viđen pojedinačno izgleda kao muškarac ili žena, ali kad su zajedno, oni su kao mašina od drveta i kamena."

Majstor Palaemon je ustao, prišao brodskom prozorčiću i pogledao napolje, ka mnoštvu kula. "Suviše smo kruti mi ovde", reče. "Suviše smo kruti u našem esnafu i u Citadeli. Mnogo mi kazuje to što si ih ti, koji si ovde odgajen, tako sagledao; mora biti da su zaista nesavitljivi. Mislim da je moguće da će uprkos ascijanskoj nauci, koja može biti manje delotvorna nego što to ti pretpostavljaš, narod Komonvelta uspešnije okrenuti nove okolnosti u svoju korist."

"Mi nismo ni savitljivi, ni nesavitljivi", rekoh. "Osim što imamo neobično dobro pamćenje, mi smo običan čovek."

"Ne, ne!" Majstor Palaemon udari po stolu, a leće opet sevnuše. "Ti si izuzetan čovek u jednom običnom vremenu. Kad si bio mali šegrt, istukao sam te jednom ili dvaput - toga se ti sigurno sećaš, znam. Ali čak i kad sam te tukao, znao sam da ćeš postati izuzetna ličnost, najveći majstor koga će naš esnaf ikada imati. A majstor ćeš biti. Čak i ako uništiš naš esnaf, izabraćemo te!"

"Već smo ti rekli da nameravamo esnaf da reformišemo, a ne da ga uništimo. Čak nismo ni sigurni da smo merodavni da to uradimo. Ti nas poštuješ zato što smo zauzeli najviše mesto. Ali mi smo na njega dospeli slučajno i toga smo svesni. I naš prethodnik je na njega došao slučajno, a umovi koje nam je on doneo i koje čak i sad dotičemo vrlo slabo, nisu, osim nekoliko izuzetaka, umovi genija. Uglavnom su to obični ljudi, mornari i zanatlije, seljanke i bludnice.

Većina ostalih su usijane glave i drugorazredni učenjaci, od one vrste kojoj se Tekla smejala."

"Nisi se ti samo uselio u najviše mesto", reče majstor Palaemon. "Ti si postao to mesto. Ti si država."

"To nismo. Država su svi ostali - ti, kastelan, oni oficiri napolju. Mi smo narod, Komonvelt." Dok ovo nisam izgovorio, ni ja nisam znao da je tako.

Podigao sam smeđu knjižicu. "Ovo ćemo zadržati. Bila je to, kao i tvoj mač, jedna od dobrih stvari. Pisanje knjiga biće opet podstaknuto. U ovoj odeždi nema džepova; ali možda će pomoći ako bude viđeno da nosimo knjigu kad budemo izlazili odavde."

"Gde ćeš je nositi?" Majstor Palaemon nagnu glavu na jednu stranu kao kakav stari gavran.

"U Kuću Apsoluta. Bili smo van dodira, ili je stari autarh bio van dodira, ako želiš tako da postaviš stvar, već više od mesec dana. Moramo videti šta se dešava na frontu, možda i poslati pojačanja." Pomislih na Lomera i Nikaretu i na druge zatočenike u predsoblju. "Imamo i druge zadatke tamo", rekoh.

Majstor Palaemon se gladio po vilici. "Pre nego što pođeš, Severijane - autarše - da li bi želeo da obiđeš ćelije u ime starih vremena? Ne verujem da je tim drugarima napolju poznato postojanje onih vrata koja vode ka zapadnom stepeništu."

To je najmanje upotrebljavano stepenište u Matahinskoj kuli, možda i najstarije. Svakako je od svih stepeništa najmanje menjano u odnosu na svoje prvobitno stanje. Stepenci su uzani i strmi, navijeni oko jednog središnjeg stuba koji je crn od rđe. Vrata dvorane u kojoj sam ja, kao Tekla, svojevremeno bio podvrgnut napravi zvanj "revolucionarka" stajala su poluotvorena, pa sam, iako nismo ulazili, video prastare mehanizme unutra: užasavajuće, ali meni ipak manje strašne od blistavih, ali daleko starijih stvari u Boldandersovom dvorcu.

Ulaženje u ublijetu značilo je povratak nečemu za šta sam ja, od vremena kad sam krenuo za Traks, mislio da je nestalo zauvek. Ipak, metalni hodnici sa dugim redovima vratiju bili su neizmenjeni, a kad sam počeo zavirivati kroz prozorčice na njima, video sam poznata lica, lica onih istih muškaraca i žena koje sam hranio i čuvao

kao kalfa.

"Bled si, autarše", reče majstor Palaemon. "Osećam da ti drhti ruka." (Ja sam ga malo pridržavao u hod, držeći ga jednom rukom za mišicu.)

"Znaš da naša sećanja nikad ne blede", reko. "Za nas šatlena Tekla još i sad sedi u jednoj od tih ćelija, a kalfa Severijan u drugoj."

"Zaboravih. Da, to mora biti strašno za vas. Mislio sam da te odvedem do šatlenine stare ćelije, ali ti bi možda radije da je ne vidiš."

Zahtevao sam da i do te ćelije odemo; ali kad smo stigli, unutra je bio novi klijent, a vrata su bila zaključana. Reko majstoru Palaemonu da pozove brata na dužnosti da nas pusti unutra; potom sam jedan trenutak stajao i gledao taj tesni krevet i taj majušni sto. Najzad primetih klijenta, koji je sedeo na jednoj stolici, očiju silno raširenih; na njegovom licu bio je neopisiv izraz, sačinjen od mešavine nade i upitanosti. Zapitah ga da li me zna.

"Ne, uzvišeni."

"Mi nismo nikakav uzvišeni. Mi smo tvoj autarh. Zbog čega si ovde?"

Ustao je, onda pao na kolena. "Nevin sam! Verujte mi!"

"Neka bude tako", reko. "Verujemo ti. Ali želimo da nam kažeš za šta si optužen i kako se dogodilo da te osude."

On počeo, cičavim glasom, da lije jednu od najzamršenijih i najsmušenijih priča od svih koje sam ikad čuo. Njegova snaha je sa svojom majkom namestila zaveru protiv njega. Rekle su da je tukao svoju ženu, da je zanemarivao svoju bolesnu ženu, da je ukrao od nje izvesne sume novca koje je njoj poverio njen otac, a u koje svrhe - to su njih dve različito kazale. Objašnjavajući sve ovo (i još mnogo štošta), hvalio se koliko je pametno razotkrio podvale, trikove i laži drugih osoba koje su ga poslale u ublijetu. Reko je da to pomenuto zlato nikad nije postojalo, ali i da je njegova tašta iskoristila deo tog zlata da podmiti sudiju. Kazao je da nije ni znao da mu je žena bolesna i da joj je doveo najboljeg lekara koga je, s obzirom na svoje imovno stanje, mogao dobiti.

Kad sam ostavio tog klijenta, otišao sam u susednu ćeliju i saslušao tamošnju klijentkinju; zatim sam pošao u sledeću ćeliju, pa

u sledeću, ukupno u četrnaest. Jedanaest klijenata je pokušavalo da me ubedi u svoju nevinost, pri čemu su neki to radili bolje od onog prvog, a neki čak i gore; ali nisam našao nijednog čija bi me ubeđivanja uverila. Troje priznadoše da jesu krivi (mada se jedan zakleo, rekao bih iskreno, da, iako jeste počinio većinu zločina za koje je optužen, takođe jeste optužen i za nekoliko drugih zločina koje nije počinio). Dvoje od to troje obećaše iskreno da neće učiniti više ništa što bi ih u ublijetu vratilo ako ih samo pustim na slobodu - i ja ih pustih. Treće od to troje bila je jedna žena koja je krala decu i prisiljavala ih da služe kao nameštaj u jednoj sobi koju je samo za to izdvojila - u jednom slučaju je i zakucala šake neke devojčice za donju stranu jedne male stone ploče, tako da je devojčica postala uspravni noseći deo stola - i koja mi je rekla, iskrenošću po svemu sudeći jednakom, da je sigurna da bi se vratila svojoj, kako reče, maloj zabavi, jer je to jedino delovanje koje nju stvarno zanima. Nije zatražila da bude puštena na slobodu, nego samo da njena kazna bude preobraćena u običnu robiju. Bio sam siguran da je luda; ali ništa u njenom govoru, niti u njenim bistrim plavim očima nije ukazivalo na ludilo; štaviše, ona reče da je pre suđenja upućena na pregled i da je utvrđeno da je mentalno normalna. Dotakao sam njeno čelo Novom Kandžom, koja, međutim, ostade jednako nepromenjena kao što je stara Kandža bila kad sam je pokušao upotrebiti da pomognem Jolenti i Boldandersu.

Ne mogu se oteti mislima da sila, oličenana u obe Kandže, potiče od mene i da je to razlog što njihovo zračenje, za koje drugi kažu da je toplo, meni izgleda hladno. Ova misao je psihološki ekvivalent one bolne praznine u nebu, za koju sam se, dok sam spavao u gorama, plašio da ću u nju pasti. Tu misao odbacujem i plašim je se zato što tako grozničavo želim da bude istinita; kad bi u njoj postojao makar i najmanji odjek istine, ja bih ga, čini mi se, otkrio u sebi. Ali ne primećujem ga.

Postoji, osim tog nedostatka unutrašnjeg osećanja, još nekoliko dubokih razloga zbog kojih u tu misao ne bi trebalo poverovati; najvažniji i najubedljiviji od tih razloga, reklo bi se i nezaobilazan, sastoji se u tome što je Kandža, van svake sumnje, vratila Dorkas u život posle mnogo decenija smrti - pre nego što sam ja uopšte znao

da Kandžu nosim.

Čini se da je ovaj dokaz presudan; ali, opet, i nisam baš siguran da je tako. Jesam li ipak znao? Šta zapravo znači znati? Pretpostavljao sam da sam bio u nesvesti kad je Agija krišom ubacila Kandžu u moju jahačku torbicu; ali moguće je da sam tada bio samo ošamućen, a i da nije tako, mnogi su odavno verovali da onesvešćene osobe ostaju svesne svoje okoline i reaguju, u sebi, na govor i muziku. Kako drugačije objasniti snove prouzrokovane spoljašnjim zvucima? Pa, najzad, koliki deo mozga ostaje u nesvesti? Ne ceo mozak, jer onda srce ne bi kucalo, pluća više ne bi disala. Sećanje je velikim delom hemijsko. Sve što ja, zapravo, imam od Tekle i bivšeg autarha jeste u osnovi hemijske prirode - lekarije su samo pomogle da višeslojna jedinjenja misli uđu u moj mozak kao podaci. Zar ne postoji mogućnost da izvesni podaci budu hemijski utisnuti u naš mozak čak i tokom onih razdoblja kad je privremeno prestalo električno dejstvo, od koga naša svesna misao zavisi?

Osim toga, ako je izvor tih energija u meni, zašto bi se neophodan uslov njihovog dejstvovanja sastojao u tome da ja budem svestan prisustva Kandže, ili, jednako, zašto bi moja svest bila bitna ako bi energije poticale iz Kandže same? S jednakim učinkom bi mogao biti i jak uticaj neke druge vrste, a upravo takav je mogao nastati zbog onog našeg vrtoglavog prodora u sveti prostor pelerinki i zbog činjenice da smo Agija i ja izišli nepovređeni iz te nesreće u kojoj su životinje nastradale. Iz te katedrale otišli smo u Botaničku baštu i ja sam tamo, pre našeg ulaska u Vrt beskrajnog sna, video žbun prekriven Kandžama. U to vreme sam verovao da je Kandža dragi kamen, ali zar ne postoji mogućnost da je to trnje ipak nagoveštavalo Kandžu? Naši umovi često izvode takve trikove zasnovane na igrama reči. U onoj žutoj kolibi naišli smo na tri osobe koje su verovala da smo natprirodna bića.

Ako pretpostavimo da je ta natprirodna moć moja (mada je jasno da nije moja), postavlja se pitanje kako sam je stekao. Iznašao sam dva objašnjenja, oba jednako neuverljiva. Jednom smo Dorkas i ja razgovarali o simboličkom smislu stvari iz stvarnog sveta, koje, po učenjima nekih filozofa, zastupaju izvesne stvari višeg reda, a istovremeno su na nižem nivou same simbolizovane. Uzmimo jedan

nemoguće jednostavni primer i pretpostavimo da na nekom potkrovlju umetnik crta breskvu. Ako postavimo tog siromašnog umetnika na mesto Inkreatora, možemo reći da njegova slika simbolizuje breskvu, pa time i plodove zemlje, dok blistava krivina same breskve simbolizuje zrelu žensku lepotu. Kad bi u potkrovlje kod tog umetnika ušetala jedna takva žena (događaj slabo verovatan, ali moramo ga prihvatiti zarad daljeg razvoja teze), ona bi nesumnjivo ostala lišena saznanja da su ponoć njenih kukova i tvrdoća njenog srca našle sebi odjeke u jednoj košari na stolu pokraj prozora, iako umetnik, možda, ne bi mogao da misli ni na šta drugo.

Ali ako Inkreator jeste stvarno na mestu tog umetnika, zar nije moguće da takve povezanosti (mada mnoge od njih sigurno ostaju zauvek nesaznatljive ljudskim bićima) imaju duboko dejstvo na sastav sveta, baš kao što umetnikova opsednutost može dati boju njegovoj slici? Ako sam ja onaj koji treba da obnovi mladost Sunca pomoću "belog vodoskoka" o kome su mi pričali, zar nije moguće da su meni dodeljeni, gotovo nesvesno (ako se taj izraz može upotrebiti) i osobenosti života i svetlosti, osobenosti koje će pripadati obnovljenom Suncu?

Ono drugo objašnjenje koje sam pomenuo teško da je išta više od praznog umovanja. Ali ako je tačna tvrdnja majstora Malrubiusa da će mi oni koji sude među zvezdama oduzeti muškost ako padnem na njihovom ispitu, nije li takođe moguće da će mi oni i dati neki dar jednako vredan ako ja, kao valjan predstavnik ljudskog roda, postupim u skladu sa njihovim željama? Meni izgleda da pravednost zahteva da bude tako. A u tom slučaju nije li moguće da njihov dar nadilazi vremenska ograničenja, kao što ih nadilaze i oni sami? Oni hieroduli koje sretoh u Boldandersovom dvoru rekli su da su za mene zainteresovani zato što ću stići na tron - a da li bi njihova zainteresovanost bila tako velika da sam samo zaraćeni vladar jednog dela ovog kontinenta i ništa više; samo jedan od mnogih zaraćenih vladara u dugoj istoriji Urta?

Mislim da je, kad se sve razmotri, prvo objašnjenje verovatnije; ali ni drugo nije sasvim neverovatno. Oba bi nagoveštavala da će poslanstvo, na koje sad treba da krenem, uspeti. Krenuću obodrena srca.

Ipak, postoji i treće objašnjenje. Nijedno biće koje je ljudsko, ili približno ljudsko, ne može pojmiti umove kao što su Abajin, Erebusov i umovi ostalih takvih. Njihova moć je iznad granica shvatljivog i ja sad znam da bi nas oni mogli smrviti za jedan dan kad ne bi postojala činjenica da u njihovom računanju samo porobljavanje predstavlja pobjedu, a uništavanje ne. Ona velika undina koju sam video bila je njihovo biće, bila im je nešto niže od roba: igračka. Moguće je da moć Kandže, Kandže skinute sa biljke koja raste tako blizu mora, dolazi, u krajnjoj liniji, od njih. Moja sudbina bila je poznata njima isto tako dobro kao i Osipagou, Barbatusu i Famulimi, štaviše oni su me, kad sam bio dečak, spasili da bih je mogao ispuniti. Posle mog odlaska iz Citadele opet su me našli, a posle toga je Kandža menjala moju putanju. Možda se nadaju da će sjajno pobediti tako što će jednog mučitelja uzdići do autarhije, ili na onaj položaj viši od autarškog.

Mislim da je sada vreme da zabeležim ono što mi je objasnio majstor Malrubius. Ne mogu sa sigurnošću tvrditi da je to istina, ali verujem da jeste. Ne znam ništa više od onoga što ću ovde napisati.

Kao što cvet procveta, baci seme, umre i iz semena se opet diže ka novom cvetanju, tako se i Vaseljena nama poznata rastače do ništavila u beskonačnosti prostora, zatim prikuplja svoje delove (koji se zbog zakrivljenosti tog prostora opet susretnu tamo gde su počeli), a onda iz tog semena opet cveta. Svaki takav ciklus cvetanja i raspadanja označava jednu božansku godinu.

Kao što je dolazeći cvet sličan svome prethodniku, tako je i dolazeća Vaseljena obnova one iz čijih ruševina poniče; ponavljanje je to u kome se i finije crte, a ne samo grublje, nanova javljaju. Svetovi koji se uzdignu bivaju ne mnogo različiti od onih koji su propali, pa zato bivaju i naseljeni sličnim rasama, mada se u svemu dogodi i neki majušni korak napred, baš kao što se cvet, iz leta u leto, razvija.

Tokom jedne, izvesne božanske godine (a to je razdoblje zaista nepojmljivo za nas, mada je to bio samo jedan u beskonačnom nizu vasseljenskih ciklusa) rodila se jedna rasa koja je bila našoj toliko slična, da majstor Malrubius nije oklevao da je nazove ljudskom. Ona se proširila kroz galaksije tog ciklusa baš kao što smo se mi,

ako je tačno ono što se priča, širili u davnoj prošlosti, kad je Urt neko vreme bio središte, ili bar dom i simbol jednog carstva.

Ti ljudi su na ostalim svetovima nailazili na mnogo drugih bića obdarenih do nekog stupnja umnošću, ili bar mogućnošću mišljenja, pa su od tih bića - želeći da imaju drugove u usamljenosti između galaksija i saveznike među nesaglednim mnoštvom planeta u tim galaksijama - oblikovali bića slična sebi.

To nije postignuto ni brzo ni lako. Nebrojene milijarde su patile i umirale pod njihovim rukovođenjem, ostavljajući neizbrisive uspomene na bol i krv. Kad je njihova Vaseljena ostarila i kad su daljine od jedne galaksije do druge postale tako velike da one najbliže nisu mogle biti sagledane ni kao slabe zvezde, tako da su brodovi morali biti navođeni samo pomoću drevnih zabeležaka, cilj je postignut. U potpunosti delo bilo je veće nego što su to mogli i pomisliti oni koji su ga započeli. Nije stvorena samo nova rasa nalik na ljudsku nego rasa nalik na ono što je ljudski rod nekada želeo da bude: rasa ujedinjena, saosećajna, pravedna.

Nije mi rečeno šta se najzad desilo sa ljudskim rodом iz tog ciklusa. Možda se održavao sve do implozije Vaseljene, a onda je, možda, u njoj uništen. Možda se razvio onostran naše sposobnosti raspoznavanja. Ali ona bića koja su ljudi svojim oblikovanjem pretvorili u ono što su sami želeli da budu uspela su da pobegnu tako što su otvorila sebi prolaz u Jesod, Vaseljenu od naše višu, gde su napravila svetove podesne da na njima živi ono što su postali.

Sa te svoje pogodne osmatračke tačke ta bića gledaju i napred i nazad; tako gledajući, otkriše i nas. Možda smo mi samo jedna rasa slična onoj koja je njima oblik dala. Možda smo baš mi ti koji su ih oblikovali - ili su to izveli naši sinovi ili naši očevi. Malrubius je rekao da to ne zna i ja sam uveren da je to iskreno kazao. Kako god bilo, sada ta bića oblikuju nas, kao što su nekada sama oblikovana bila; ovo je njihovo uzvratanje dobrim za dobro, ali i njihova osveta.

Hierodule su takođe našli i oblikovali ih brže da bi im bili sluge u ovoj Vaseljeni. Po poukama tih bića, hieroduli grade brodove poput onog koji me je preneo iz džungle do mora da bi akvastori kao što su Malrubius i Triskele mogli, takođe, tim bićima služiti. Pomoću tih mašica oni nas drže u plamenu kovačnice.

Čekić kojim izmahuju jeste njihova sposobnost da svoje sluge povuku nazad, niz hodnike vremena, ili da ih hitnu napred u budućnost. (Ova moć je suštinski ista kao ona koja im je omogućila da izbegnu smrt svoje Vaseljene - jer ući u hodnike vremena, znači izići iz ove Vaseljene.) Nakovanj im je, bar na Urtu, ono što životu treba: u ovoj eri naša potreba da se borimo sa jednim sve neprijateljskijim svetom, koristeći zalihe iscrpljenih kontinenata. Pošto su ova sredstva jednako surova kao ona sredstva kojima su ta bića oblikovana, ostvaruje se očuvanje ukupne količine pravde; a kad se bude pojavilo Novo Sunce, biće to signal da su bar najranije operacije tog oblikovanja okončane.

35. PISMO OCA INIREA

Prostorije meni dodeljene za stanovanje bile su u najstarijem delu Citadele. Te sobe bile su tako dugo prazne, da su stari kastelan i poslužitelj zadužen da ih održava pretpostavljali da su ključevi izgubljeni; zato su ponudili, uz mnogo izvinjavanja i zastajkivanja, da obiju brave da bih mogao ući. Nisam sebi dozvolio luksuz da posmatram njihova lica, ali sam čuo kako su šumno udahnuili vazduh kad sam izgovorio jednostavne komandne reči koje služe za nadzor nad tim vratima.

Bilo je iznenađujuće i zadržavajuće, te večeri, videti koliko se od naše mode razlikovala moda onog razdoblja u kome su te odaje dobile svoj nameštaj. Tad se sedelo bez stolica u našem smislu reči - ljudi su sedeli isključivo na višeslojnim jastucima; a stolovi nisu imali ladice niti onu simetriju koju mi smatramo bitnom. Bilo je, opet ocenjujući prema našim merilima, previše tkanina, a premalo drveta, štavljene kože, kamena i kosti; meni se činilo da je takav stil istovremeno i razvratnički i neudoban.

Ipak, bilo je nemoguće da uzmem neki drugi stan, a ne taj koji je od davnina bio izdvojen za autarhov boravak; i, isto tako, nemoguće da naredim preuređenja tako velika da bi time bio nagovešten potcenjivački stav prema mojim prethodnicima. Postojala je još jedna okolnost. Iako je taj nameštaj bio podobniji duhu nego telu, kakvo je uživanje bilo kad sam otkrio blaga koja su ti isti prethodnici ostavili za sobom: spise u kojima se govorilo o temama sada sasvim zaboravljenim i ne uvek takvim da bi bilo moguće prepoznati ih; mehaničke naprave, genijalne i zagonetne; jedan mikrokosmos koji se pod uticajem topline mojih dlanova pokrenuo, oživeo, i čiji savesni stanovnici kao da su rasli i postajali sve ljudskiji dok sam ih gledao; jednu laboratoriju u kojoj se našla i legendarna "klupa od smaragda" i mnoštvo drugih stvari, od kojih je najzanimljiviji bio mandragor očuvan u alkoholu.

Staklena tikva u kojoj je taj homunkulus plutao bila je nekih sedam pedlja visoka, a upola toliko široka; sam čovečuljak nije bio viši od dva pedlja. Oči koje je homunkulus okrenuo ka meni kad sam

kucnuo po staklu izgledale su kao dva zrna prevučena oblacima; bile su to oči koje su izgledale više slepe nego oči majstora Palaemona. Nisam čuo nikakav zvuk kad su se čovečuljkove usne počele sitnim trzajima pomicati, ali sam odmah znao koje reči on oblikuje - istovremeno sam, na neki neobjašnjiv način, predosetio da je ta bleđa tečnost u koju je mandragor uronjen sada moj urin, u čijoj boji postoji i primesa krvi.

"Zašto me pozva, autarše, iz dubokog razmišljanja o tvome svetu?"

Zapitah: "Da li je stvarno moj? Sad znam da na njemu postoji sedam kontinenata i da samo jedan deo jednog kontinenta poslušno odgovara na one grupe reči koje su postale svetinja."

"Naslednik si ti", reče to biće pobeleželo od starosti i obrte se - ne znadoh da li slučajno ili namerno - na takav način da više nije bilo licem okrenuto ka meni.

Opet sam kucnuo po tikvi. "A ko si ti?"

"Biće bez roditelja, čiji život prolazi uronjen u krv."

"Pa, takav sam i ja bio! Onda bi trebalo da budemo prijatelji, ti i ja, kao što obično i jesu oni koji su sličnog porekla."

"Šalom se šališ."

"Uopšte ne. Stvarno saosećam sa tobom i mislim da smo sličniji nego što veruješ."

Malena prilika se opet poče okretati i najzad se zagleda svojim lišcem u moje lice. "Voleo bih da te mogu ozbiljno shvatiti, autarše."

"Ozbiljno i mislim. Niko me nikad nije optužio da sam častan čovek, lagao sam obilato kad mi je to išlo na zgodu, ali sad sam sasvim iskren. Ako mogu učiniti išta za tebe, kaži."

"Razlupaj staklo."

Oklevao sam. "Zar nećeš onda umreti?"

"Nikad ja nisam živeo. Prestaću da razmišljam. Razlupaj staklo."

"Živiš ti, živiš."

"Niti rastem, niti se krećem, niti odgovaram na ijedan nadražaj osim misli, a to se ne računa kao delanje. Nisam sposoban da nastavim svoju vrstu, niti ma koju drugu. Lupaj staklo."

"Ako si zaista neživeći stvor, ja bih radiji bio da nađem neki način da te podstaknem da oživiš."

"Eto ti tvoje bratstvo. A kad si ovde robijala, Tekla, i kad ti je onaj mali doneo nož, što tad nisi želela više življenja?"

Krv mi se rasplamsa u obrazima, uzdigoh skiptar, ali ne udarih. "Živ ili neživ, imaš prodornu pamet. Tekla je moj najrazbešnjiviji deo."

"Da si osim njenog pamćenja nasledio i njene žlezde, ovo bi mi uspelo."

"I ti to znaš. Kako možeš slep toliko znati?"

"Postupci grubih umova izazivaju majušne vibracije koje dovode do potresanja voda u ovoj boci. Čujem tvoje misli."

"Primećujem da i ja čujem tvoje. Kako to da čujem njih, a ne i misli drugih?"

Sad sam gledao pravo u to uštinuto malo lice, obasjano poslednjim Sunčevim mlazom koji se probijao kroz prašni brodski prozorčić kule, i nisam bio siguran da se te usne uopšte pomiču. "Čuješ, kao i uvek, sebe. Druge umove ne možeš čuti zato što tvoj vrišti neprestano, kao beba koja plače u košari. Aha, vidim da se toga sećaš."

"Pamtim jedno davno doba kad mi je bilo hladno i kad sam bio gladan. Ležao sam na leđima, okružen sa svih strana zidovima smeđe boje i slušao sopstveno vriskanje. Da, mora biti da sam tad bio beba. I to, rekao bih, ne dovoljno stara da počne puziti. Veoma si pametan. A šta mislim sad?"

"Misliš da sam ja samo jedno nesvesno oprobavanje tvoje sopstvene sile, kao što je to Kandža bila. A to je, jakako, istina. Bio sam izobličen, umro sam pre rođenja, sačuvaše me, evo, sve dosad u beloj rakiji. Razbij staklo."

"Više mi je volja da ti prvo postavljam pitanja."

"Brate, pred tvojim vratima je neki starac sa pismom."

Oslušnuo sam. Bilo je neobično, posle ovog slušanja samo njegovih reči u mom umu, ponovo čuti stvarne zvuke - dozivanje dremljivih gavranova među kulama i kucanje na vratima.

Taj glasnik bio je stari Rudesind, onaj koji me je doveo do sobe-slike u Kući Apsoluta. Pokretom sam mu pokazao da uđe (što je, rekao bih, iznenadilo stražare), jer sam želeo da razgovaram s njim i jer sam znao da s njim nema potrebe da se držim svog položaja.

"Za sve ove moje godine nikad ovde ne uđoh", reče on. "Kako

Vam mogu pomoći, autarše?"

"Već nam je usluga učinjena time što možemo tebe da gledamo. Znaš ko smo, zar ne? Prepoznao si nas prilikom ranijeg susreta."

"I kad ne bih znao Vaše lice, autarše, znao bih Vas nekoliko puta po desetostruko. Ko ste, to mi je ponovljeno mnogo puta. Izgleda da ovde niko ni o čemu drugom i ne priča. Kako ste ovde vaspitani oštrim tesanjem. Kako su vas videli u ovoj i onoj prilici. Kako ste izgledali i šta ste kome kazali. Nema nijednog kuvara koji Vam nije bar jednom poklonio paštetu. Svaki vojnik ponaosob Vam je pričao po neku priču. Evo već neko vreme nisam sreo nijednu ženu koja Vas nije poljubila i još zakrpila rupu na Vašim pantalonama. Imali ste kucova..."

"A, jesmo", reko. "Imali smo."

"I mačora, i pticu, i jednog kotija koji je krao jabuke. Ispentrali ste se na svaki zid ovde. Pa posle skočili s njega, ili se konopcem otisnuli s njega, ili se sakrili da bi samo izgledalo kao da ste skočili. Vi ste svaki dečak koji je ikada bio ovde, a čuo sam da su Vam pripisali i priče koje pripadaju ljudima koji su bili već matori kad sam ja bio junoša, a čuo sam i o stvarima koje sam izveo lično ja pre sedamdeset leta."

"Već smo uvideli da je lice autarha sakriveno iza maske koju za njega tka narod. Što je, sumnje nema, dobro; ne možeš se suviše uzgorditi kad shvatiš koliko zapravo ne ličiš na ono čemu se oni klanjaju. Međutim, želimo o tebi da čujemo. Stari autarh nam je rekao da si u Kući Apsoluta bio njegov stražar, a sada znamo da si sluga Oca Inirea."

"Jesam", reče stari. "Tu čast imam, a ovo pismo koje nosim njegovo je." Podiže jedan mali, ne osobito čist koverat.

"A mi smo gospodar Oca Inirea."

Dvorjanski se naklonio. "Znam da je tako, autarše."

"Onda ti naređujemo da sedneš i da se odmoriš. Imamo štošta da te pitamo, a ne želimo da zbog nas stoji čovek tvojih godina. Kad smo bili dečak onaj, o kome, kažeš, sad svako priča, ili bar kad nismo bili mnogo stariji od toga, uputio si nas da pođemo ka zalihama knjiga majstora Ultana. Zbog čega si to uradio?"

"Ne zbog toga što sam znao išta što drugi nisu. A ni zbog ma

kakvog naređenja moga gospodara, ako na to pomišljate. Zar nećete pročitati njegovo pismo?"

"Hoćemo, za koji trenutak. Čim čujemo pošten i sažet odgovor."

Stari je sagao glavu, počeo potezati svoju proređenu bradu. Video sam kako se sasušena koža njegovog lica uzdiže, stvarajući majušne kupe šupljih strana, u pokušaju da pođe za tim belim dlakama. "Autarše, Vi pomišljate da sam ja tad pogodio šta će biti. Možda su neki i pogodili. Moj gospodar možda; ne znam." Njegove starački zamućene oči preokrenule su se, ispod veđa, da me pogledaju, onda opet pale. "Bili ste mladi i izgledali ste kao dečko koji ima budućnost, pa sam želeo da vidite."

"Da vidimo - šta?"

"Star sam. Bio sam star čovek tada, star sam i sada. Vi ste, u međuvremenu, odrasili. Vidim Vam to na licu. Ja jedva da sam postao išta stariji, jer za mene tolika količina vremena nije ništa. Ako bi neko sabrao samo sve ono vreme koje sam proveo penjući se i silazeći mojim lestvama, izašlo bi još duže od toga. Želeo sam da vidite da se pre Vas dogodilo mnogo i mnogo toga. Da je bilo na hiljade i hiljade ljudi koji su živeli i mreli pre nego što je na Vas iko i pomislio i da su neki od njih bili bolji od Vas. Mislim, autarše, bolji nego što ste bili tada. Čovek bi pomislio da će svako ko u Citadeli odraste biti rođen s tim znanjem, ali otkrio sam da nije tako. Pošto su neprestano okruženi tim činjenicama, ne vide ih. Ali silazak kod majstoru Ultana navede one pametnije da sagledaju istinu."

"Advokat si mrtvih."

Starac klimnu glavom. "To jesam. Ljudi kažu da postupaju pošteno prema ovom ili onom čoveku, ali nikad još ne čuh da je neko govorio da će prema mrtvima postupati valjano. Mi uzimamo sve što su oni imali, i to je u redu. I, najčešće, pljujemo na njihova mišljenja, što je, valjda, takođe u redu. Ali treba ponekad i da se setimo koliki je deo onog što imamo dobijen od njih. Čini mi se da, dok sam još ovde, treba da ubacim i koju dobru reč za njih. A sad, ako ne zamerate, autarše, samo ću ostaviti pismo ovde, na ovaj smešan sto..."

"Rudesinde..."

"Da, autarše?"

"Ideš li da čistiš svoje slike?"

On još jednom klimnu glavom. "To je jedan od razloga što mi je veoma stalo da krenem, autarše. Bio sam u Kući Apsoluta sve dok moj gospodar..." na tom mestu on zastade i kao da proguta knedlu, kao što ljudi čine kad pomisle da su suviše rekli, "...nije otišao na sever. Imam da očistim jednog Fehina, a u zaostatku sam."

"Rudesinde, mi već znamo odgovor na pitanje koje mislimo da ćeš postaviti. Znamo da je tvoj gospodar ono što narod zove kakogen i da je on jedan od onih kakogena koji su se, svejedno iz kog razloga, opredelili da stanu na stranu čovečanstva i da na Urtu ostanu kao ljudska bića. Kumeanka je drugi takav kakogen, mada to, možda, nisi znao. Čak nam je poznato i to da je tvoj gospodar bio sa nama u džunglama severa, gde se trudio, sve dok nije bilo prekasno, da spase mog prethodnika. Želimo samo kazati sledeće: ako neki mladi čovek poslat da obavi neki kurirski zadatak opet naiđe pokraj tebe dok si na svojim lestvama, pošalji ga majstoru Ultanu. To je naše naređenje."

Kad je otišao, rascepio sam kovertu. List hartije u njoj nije bio veliki, ali bio je pokriven sićušnim rukopisom, kao da je čitav roj tek izleglih, majušnih paukova utisnut u površinu.

Sluga njegov Inire pozdravlja mladoženju Urtinog, gospodara Nesusa i Kuće Apsoluta, zapovednika njegove rase, zlato njegovog naroda, vesnika zore, Heliosa, Hiperiona, Suriju, Savitara i autarha!

Hitam i stići ću do tebe kroz dva dana.

Tek posle jednog dana i više saznao sam šta se desilo. Veliki deo mojih podataka došao je od žene Agije, koja je, bar po svom pričanju, neposredno doprinela tvome oslobođenju. Ispričala mi je ponešto i o tvojim ranijim vezama s njom, jer ja imam, kao što znaš, sredstva za izvlačenje podataka.

Od nje si verovatno saznao da je egzultant Vodalus poginuo od njene ruke. Njegova ljubavnica, šatlena Tea, u prvi mah je pokušala da preuzme kontrolu nad onim mirmidonima koji su se u vreme njegove smrti nalazili oko njega; ali ona nikako nije osoba podobna da im bude vođa, a još manje da uspostavi vlast nad onima na jugu, pa sam zato udesio da na njeno mesto dođe žena Agija. Na osnovu

milosrđa koje si ranije pokazao prema njoj, pouzdajem se da će ovo naići na tvoje odobravanje. Svakako je poželjno produžiti postojanje jednog pokreta koji se u prošlosti pokazao tako upotrebljiv, a žena Agija će, dokle god ogledala posetioca Hetora ostaju nepolomljena, biti tom pokretu uverljiva vrhovnica.

Možda ćeš smatrati da je brod, koji dozvah radi pomoći mome gospodaru, ondašnjem autarhu, bio neodgovarajući - a i ja mislim da je bio takav - ali bolji nisam mogao naći, a i ovaj sam na jadvite jade izdejstvovao. Ja lično prinuđen sam da putujem na jug drugim načinom, daleko sporijim; moguće je da će uskoro doći vreme kad će moji rođaci biti voljni da se stave ne samo na stranu ljudskog roda nego i na našu stranu - ali oni, zasad, istrajavaju u sagledavanju Urta kao planete manje značajne od niza novonaseljenih svetova i nas kao naroda koji je jednak sa Ascijancima, pa čak i Ksantodermima i mnogim drugima.

Možda si već dobio vesti i svežije i detaljnije od mojih. Za slučaj da nisi: rat ide i dobro i loše. Ni jedan ni drugi krak njihovog obuhvatnog zahvata nije prodro naročito duboko; posebno su veliki bili gubici južnog kraka, za koji se može kazati da je manje-više uništen. Znam da smrt tolikog broja bednih robova Erebusovih tebi neće doneti nikakvu radost, ali naše vojske su, bar, dobile predah.

On im je veoma potreban. Pojavio se bunt među Paralijancima, bunt koji mora biti u korenu satrven. Jer Tarentinci, i tvoji Antrustioni, i gradske legije - tri grupe koje su ponele glavni teret borbe - izgiboše gotovo isto toliko mnogo kao neprijatelj. Ima među njima kohorti koje sad ne bi mogle sastaviti ni stotinu sposobnih vojnika.

Nije potrebno da ti kažem da treba da dobavimo veće količine lakog naoružanja i, naročito, artiljeriju, te valja, ako je moguće, ubediti moje rođake da se od tih stvari rastave uz neku cenu koju mi možemo platiti. U međuvremenu, mora se učiniti koliko se najviše može radi prikupljanja svežih trupa, i to na vreme da regruti prođu, do proleća, obuku. U ovom času potrebne su lake jedinice sposobne da idu u čarkaške okršaje, ali da se ne rasturaju; ali ako se Ascijanci probiju u proleće, trebaće nam stotine hiljada kopljanika i pilana, pa bi moglo biti pametno dovesti bar deo njih pod oružje odmah sada.

Ako budeš imao ma kakve vesti o mogućim novim Abajinim

zadiranjima, biće to vesti svežije od mojih; ja nikakve nisam dobio još od kad sam pošao sa našeg fronta. Mislim da je Hormisdas krenuo na jug, ali će možda Olaguer moći da te obavesti.

U žurbi, sa poštovanjem,
INIRE

36. O LAŽNOM ZLATU I O GORENJU

Nema još mnogo da se kaže. Znao sam da ću kroz nekoliko dana morati da krenem iz grada, pa je, zbog toga, bilo neophodno da brzo obavim sve ono što sam želeo ovde obaviti. U esnafu nisam imao nijednog prijatelja u koga bih se mogao pouzdati, osim majstora Palaemona, a on nije mogao biti od neke velike koristi u onome što sam ja planirao. Pozvah i Rohea, znajući da on neće moći dugo da me gleda u lice i obmanjuje. (Očekivao sam da vidim čoveka starijeg od sebe, ali taj crvenokosi kalfa, koji je po mome naređenju došao, bio je jedva nešto više od dečaka; posle njegovog odlaska proučavao sam svoje lice u ogledalu, što nikad ranije nisam činio.)

Rekao mi je da su se on i nekoliko drugih mojih prijatelja zalagali da ne budem smaknut, iako je većina esnafa bila opredeljena za to; verovao sam mu. Takođe je, bez ikakvog ustručavanja, priznao jednu stvar, naime da je njegov predlog bio da me osakate, pa onda prognaju; ali, reče, to je predlagao samo zato što je verovao da nema drugog načina da spase moj život. Mislim da je očekivao da sad dobije neku kaznu - njegovi obrazi i čelo, obično tako rumeni, sad su bili toliko bledi da su mu se pege ocrtavale jasno kao da su naprskane tačkice boje. Glas mu je, međutim, bio pouzdan, a u rečima nije bilo ničeg što bi ličilo na pokušaj da opravdava sebe bacajući krivicu na nekog drugog.

Istina je bila, dabome, to da ja jesam imao nameru da kaznim i njega i ostatak esnafa. Ne zbog neke zlovolje prema njemu ili njima, nego iz drugog razloga: smatrao sam da će oni, kad provedu izvesno vreme zaključani ispod kule, postati prijemčiviji za ono načelo pravednosti o kome je majstor Palaemon svojevremeno govorio i, uz to, da ću tako najbolje obezbediti sprovođenje moje zapovesti, koju sam odlučio da dam, a kojom će mučenje biti zabranjeno. Nije verovatno da će se oni koji provedu nekoliko meseci u stravi buniti kad čuju da je mučenje ukinuto.

Međutim, ništa od toga nisam tada rekao Roheu, nego sam samo zatražio da mi to veče donese svu odeću kalfe i da ujutro Drote, Eata i on budu u pripravnosti da mi u nečemu pomognu.

Vratio se sa tom odećom neposredno posle zvona za povečerje. Bilo je neopisivo zadovoljstvo svući kruti kostim u kome sam bio i nabaciti opet fuligin na sebe. U noći je njegov tamni zagrljaj najbliži mogući prilaz nevidljivosti meni poznat; kad sam kliznuo, kroz jedan od tajnih izlaza, iz mojih prostorija, krenuo sam od kule do kule kao senka i tako išao sve dok nisam stigao do srušenog dela tvrđavskog zida.

Taj dan topao bejaše; ali je noć proladna stigla, a grad mrtvih se ispunio izmaglicom, kao onda kad sam iskoračio iza jednog nadgrobnog spomenika da spasem Vodalusa. Onaj mauzolej u kome sam se kao dečak igrao stajao je neizmenjen, njegova vrata su bila zaglavljena u položaju tri četvrtine zatvorenom.

Bio sam poneo sveću i kad sam ušao unutra, pripalio sam je. Ona pogrebna bronzana maska koju sam svojevremeno održavao u poliranom stanju bila je opet zelena; posvud je ležalo lišće, vazduhom doplovilo, nezgaženo. Jedno drvo bilo je pružilo svoju vitu granu kroz rešetkama zaprečeni prozorčić.

Gde te stavim, leži tu,
ne daj da te drugi zna,
tvoju tajnu čuvam svu
samo, samo ja.

Ovde budi, nemoj ići,
drugom želja zalud sva,
svak te mora zaobići
dok ne dođem ja.

Kamen je bio manji i lakši nego što sam ga zapamtio. Novčić ispod njega je od vlage potamneo; ali nalazio se još i sad tu i ja sam ga sledećeg trenutka imao u ruci, a onda sam se sećao kakav sam dečak bio, kako sam se, potresen, vraćao srušenom tvrđavskom zidu, kroz maglu.

Sada moram zamoliti tebe, koji si otrpeo toliko mojih krivudanja i opaski, da još jednu pretrpiš. Poslednja je.

Pre nekoliko dana (što će reći dugo posle stvarnog završetka ovih

dogadaja koje sam rešio da ovde zabeležim) rekoše mi da je u Kuću Apsoluta došao jedan skitnica koji kaže da meni duguje novac, ali da ga nikome drugom neće dati. Naslućujući da mi predstoji susret sa nekim starim poznanikom, rekoh sobaru da uvede tog čoveka.

Bio je to dr Talos. Činilo se da mu je imovinsko stanje dobro; za tu priliku odenuo je kaput od crvenog somota i čekiju od istog materijala. Imao je i sad ono lice punjene lisice, ali se na mahove činilo da se u to lice uvuklo i malčice života, da neko, ili nešto, viri kroz te staklene oči.

"Poboljšao si se", reče on, uz naklon tako dubok da je kićanka njegove kape dodirnula pod i po podu se jedan trenutak vukla. Možda pamtiš da sam uvek i govorio da ćeš to uspeti. Nemoguće je osujetiti prodor pameti, časti i poštenja."

"Obojica znamo da ništa nije lakše osujetiti", rekoh. "Osujećivala ih je moj stari esnaf svakodnevno. Ali dobro je videti te opet, iako dolaziš kao predstavnik svog gazde."

Jedan trenutak doktor je gledao belo. "A, misliš na Boldandersa. Ne, on me je, bojim se, otpustio. Posle bitke. Posle njegovog zaronjavanja u jezero."

"Znači, ti veruješ da je ostao živ."

"O, sasvim sam siguran da jeste. Nisi ga ti poznavao onako dobro kao ja, Severijane. Da diše vodu, to za njega nije bilo ništa. Nikakav problem! Imao je čudesan um. Bio je to vrhunski genije jedinstvene vrste: sve je bilo okrenuto ka unutra. Spajao je objektivnost naučnika sa samoapsorbovanjem mistika."

"Time", rekoh, "hoćeš reći da je izvodio opite na samome sebi."

"A, ma ne, ne. On je to preokrenuo! Neki drugi vrše opite na sebi da bi dokonali nekakvo pravilo koje bi se moglo primeniti na svet. Boldanders je opite izvodio na svetu, da bi prihod, ako to tako grubo mogu reći, utrošio na sebe. Pričaju" - tu se on nervozno osvrte da se uveri da ga ne može čuti niko osim mene - "da sam ja čudovište. I jesam. Ali Boldanders je bio čudovišniji. U nekom smislu bio mi je otac, ali on je samog sebe gradio. Zakon je prirode, a i onoga što je iznad prirode, da svako biće mora imati svog stvoritelja. Samo, Boldanders je bio stvoritelj svoj sopstven: iza njega je stajao on sam, on je i odrezao sebe od one veze koja spaja nas ostale sa

Inkreatorom. Skrenuh, međutim, s teme." Doktor je imao kesu za pare, napravljenu od skerletnocrvene štavljene kože, okačenu o opasač; sad je odrešio kanape i počeo po njoj nešto tražiti. Začuh zveckanje metala.

"Sad nosiš pare?" rekoh mu. "Uobičavao si da sve daješ njemu."

Njegov glas dođe tako tiho da sam ga jedva čuo. "Pa zar ne bi, u mom položaju, i ti tako činio? Sad ostavljam novčiće, stubiće od naslaganih aesa i oričoka, blizu vode." Nastavi glasnije. "Od toga štete nema, a podseća me na velike dane. Ali ja sam čestit, vidiš! To je on od mene uvek tražio. Bio je i on pošten, na svoj način. Nego, sećaš li se onog jutra pre nego što smo izišli kroz kapiju? Delio sam prihod od prethodne večeri, ali nas je neko prekinuo. Jedan novčić je bio preostao i trebalo je da ide tebi. Sačuvao sam ga i mislio sam da ti ga dam kasnije, ali sam zaboravio, a onda, kad si došao u dvorac..." Pogledao me je postrance. "Ali, kažu, u poštenoj radnji mora i da se plati, elem, evo ga."

Taj novčić bio je tačno onakav kao onaj koji sam ispod kamena izvadio.

"Sad vidiš zašto ga nisam mogao dati tvom čoveku - siguran sam da me je smatrao ludim."

Bacio sam novčić uvis tako da se prevrtao kroz vazduh, onda sam ga uhvatio. Površina je davala opip kao da je vrlo tanko namazana nekom masnoćom. "Istinu da kažemo, doktore, mi te ne smatramo ludim."

"Zato što je lažnjak, u redu. To sam ti još onog jutra rekao. A kako sam mogao da kažem tvom čoveku, 'Evo, došao sam da platim autarhu', a onda da dam lažnu paricu? Oni se tebe silno plaše, a meni bi utrobu izvadili tragajući za pravim novčićem! Je li istina da imaš neki eksploziv koji deluje danima, tako da od tvoje bombe čovek može da se razleti u komade, ali polako?"

Gledao sam dva novčića. Imali su isti mesingani sjaj i činilo se da su iskovani pod istim kalupom.

Ali taj mali razgovor, kao što rekoh, odigrao se dugo posle završetka onoga o čemu, zapravo, pričam. Vratio sam se u moje odaje u Admiralskoj kuli istim putem kojim sam iz nje i otišao, a kad sam opet bio unutra, svukao sam svoj ogrtač iz koga je kapala voda i

okačio ga da se suši. Majstor Gerlous je imao običaj da kaže da je nenošenje košulje najteža stvar koju član našeg esnafa mora trpeti. Iako je on to govorio s podsmehom, bilo je u tim rečima i neke istine. Posle nekoliko dana provedenih u gušćim autarškim odorama toliko sam omekšao - ja koji sam sa golim prsima prešao preko planina - da me je zbog jedne maglovite jesenje noći uhvatilo drhtanje.

U svim sobama postojali su kamini i u svakom se nalazila gomila drveta toliko starog da sam podozreo da bi se svaka cepanica raspala u prah kad bih njome tresnuo po gvozdenoj ogradi ložišta. Do tada ni u jednom od tih kamina nisam zapalio vatru; sad odlučih da jednu naložim, pa da se ogrejem i da odeću koju mi je Rohe doneo prebacim preko naslona jedne stolice i primaknem da se suši. Međutim, kad potražih svoju kutijicu za ukresivanje vatre, videh da sam je, u svome uzbuđenju, ostavio u mauzoleju, zajedno sa svećom. Pomišljajući nejasno da je autarh koji je ovde stanovao pre mene (vladar daleko izvan domašaja mog sećanja) morao imati pri ruci nekakvo sredstvo za paljenje vatri u tim brojnim ložištima koja su ga okruživala, počeh da pretražujem ladice u ormanima.

One su bile pretežno ispunjene onim hartijama koje su me ranije toliko zapanjivale; ali sad nisam zastajkivao da ih čitam, kao prilikom mog prvobitnog pretraživanja tih soba, nego sam ih samo dizao iz svake ladice da vidim nema li tu negde, ispod, kakvog kresiva, upaljača, ili šprica sa amadu-samokresivom.

Ništa od takvih stvari ne nađoh; ali zato otkrih u najvećoj ladici najvećeg ormana, sakriven ispod jedne filigranom ukrašene kutije- pernice za pisaljke, mali pištolj.

Viđao sam takva oružja i ranije - prvi put kad mi je Vodalus dao taj lažni novčić koji sam upravo sad iz mauzoleja doneo. Ali nikad nisam takvo oružje držao u ruci, a sad otkrih da se to iskustvo veoma razlikuje od pukog gledanja pištolja u tuđim rukama. Jednom prilikom, kad smo Dorkas i ja jahali na sever ka Traksu, pridružili smo se nekom karavanu petljaroša i sitnih putujućih trgovaca. Još smo imali glavninu onog novca što ga, kao moj deo prihoda, dobismo od doktora Talosa prilikom susreta u šumi severno od Kuće Apsoluta; ali nismo bili sigurni koliko daleko nas taj novac može nositi, niti koliko je još dug put pred nama, pa sam ja, zato, kao i svi

ostali, radio ono što mi je zanat, raspitivao sam se u svakom gradiću da li postoji neki zlotvor koga treba ubogaljiti ili mu odrubiti glavu. Skitnice su smatrale da smo od njihove sorte, ali su neki držali da smo nešto višeg društvenog statusa, zato što sam ja radio samo za vlasti, dok su drugi glumili da nas preziru kao oruđe tiranije.

Jedne večeri neki oštrač, čovek koji je prema nama ispoljio nešto prijateljskiji stav nego većina drugih i koji nam je učinio nekoliko sitnih usluga, ponudi se da mi naoštri Terminus Est. Rekoh mu da ja tu palošinu održavam u stanju sasvim dovoljne oštine za njen posao i predložih mu da proba oštricu prstom. Pošto se malčice posekao (kao što sam i znao da će se desiti), stekao je veliku naklonost ka tom maču; divio se ne samo sečivu nego i mekanj kaniji, izrezbarenom rukoštitniku i tako dalje. Kad sam odgovorio na bezbrojna pitanja njegova o tome kako je Terminus Est napravljen, kakvu je istoriju imao i kako se koristi, zapitao je da li bih mu dozvolio da uzme mač u ruke. Upozorio sam ga na težinu sečiva i na opasnost da tom finom oštricom udari neki predmet koji bi mogao dovesti do njenog oštećenja, a onda sam mu predao mač. Osmehnuo se i uhvatio dršku čvrsto, kako sam mu i objasnio; ali čim je počeo da uzdiže to dugačko, sjajno oruđe smrti, prebledelo je, a ruke su mu se počele tresti toliko da sam mu oteo mač iz ruku da ga ne ispusti. Posle nije hteo više ništa da kaže o tome osim rečenice Oštrio sam ja vojničke mačeve često, koju je ponovio više puta.

Sad sam doznao kako se on tada osećao. Ostavio sam pištolj na sto tako hitro, da mi je maltene ispao iz ruke, a onda sam počeo da hodam ukrug oko njega kao da je zmija koja se sklupčala i pripremila da skoči.

Pištolj je bio kraći od moje šake i napravljen tako lepo da bi mogao proći i kao komad nakita; ali svakom svojom linijom govorio je o svome poreklu onostran bližih zvezda. Njegovo srebro nije bilo požutelo od vremena, nego je izgledalo kao da je ovog trena odmaknuto od točka sa tkaninom za poliranje. Bio je prekriven obrascima koji su možda bili ukrasne šare, a možda tekst - nisam bio siguran da li je u pitanju jedno ili drugo; ti obrasci su, za oči poput mojih, oči sviknute na gledanje grupa pravih i krivih linija, izgledali pre kao neki složeni ili treperavi odsjaji, ali odsjaji nečeg što se ne

nalazi tu. U dršku su bili ugrađeni neki crni dragulji čiji naziv nisam znao, slični turmalinu, ali blistaviji. Posle izvesnog vremena primetio sam da jedan od njih, najmanji, kao da iščezava, osim ako se zagledam pravo u njega, a kad to učinim, počne da se presijava dajući sjaj sa četiri zraka. Razgledajući ga поблиže, videh da to uopšte nije dragi kamen, nego minijaturno sočivo kroz koje blista neka unutrašnja vatra. Pištolj je, dakle, još zadržavao svoj naboj i posle toliko vekova.

Ovo saznanje mi je ulilo, mada to može biti nelogično, više samopouzdanja. Oružje može biti po svoga korisnika opasno na dva načina: može mu nesrećnim slučajem zadati ranu, ili može izneveriti. Prva mogućnost je ostajala; kad sam video tu sjajnu tačku svetlosti, znao sam da drugu mogućnost mogu da otpišem.

Ispod cevi se nalazilo jedno klizeće dugme; činilo se verovatno da to dugme kontroliše snagu vatre. Moja prva pomisao bila je: ko god da je tim pištoljem rukovao poslednji, verovatno ga je podesio za najveću jačinu, prema tome ja mogu da prevučem tu kontrolu na drugu stranu i onda da ispitujem gotovo bezbedno. Međutim, nije bilo tako - dugme se nalazilo na sredini svog raspona mogućeg pomeranja. Najzad sam došao do zaključka, praveći poređenje sa kanapom na luku i odapinjanjem strela, da će pištolj verovatno biti najmanje opasan onda kad je dugme potisnuto do kraja napred. Pomakao sam ga tako, uperio oružje u kamin i povukao obarač.

Zvuk pucnja je najstrašniji zvuk na svetu. To je vrisak materije same. Ovaj pucanj nije bio odveć glasan, ali je bio preteći, kao udaljena grmljavina. U jednom trenutku - to je trajalo tako kratko da sam maltene mogao poverovati da sam celu stvar samo sanjao - uzana kupa ljubičaste svetlosti sevnula je između usta pištoljske cevi i gomile naslaganog drveta. Onda te kupe nije više bilo, drvo je silovito gorelo, a grudve nagorelog i izobličienog metala otpadale su, sa bukom napuklih zvona, sa zadnje, unutrašnje strane kamina. Potočić srebra ispuzio je sa ognjišta i počeo pržiti ćilim, zbog čega se uzdiže smučujući dim.

Stavih pištolj u jahačku torbicu moje nove kalfenske odeće.

37. OPET PREKO REKE

Pre zore pred mojim vratima se nađoše Rohe, Drote i Eata. Drote je od svih nas bio najstariji, ali je zbog svoga lica i sevajućih očiju izgledao mlađi od Rohea. Bio je i sad živa slika žilave snage, ali ja nisam mogao da ne primetim da sam sada viši, za širinu dva prsta, od njega. Mora biti da je već bilo tako kad sam izlazio iz Citadele, samo što tad nisam bio toga svestan. Eata je još bio najmanji, a još nije ni postao kalfa - ja sam, dakle, ipak bio odsutan samo jedno leto. Izgledao je malčice ošamućeno dok me je pozdravljao, pretpostavljam da mu nije bilo lako da poveruje da sam sad autarh, pogotovu što me nije ni video sve do ovog trenutka, kad sam se opet pojavio pred njim odeven kao član našeg ceha.

Bio sam rekao Roheu da njih trojica treba da budu naoružani; on i Drote došli su sa mačevima koji su oblikom bili slični Terminus Estu (ali vrednošću izrade besкраjno lošiji), a Eata je imao jednu klavu, močugu, i to onu koju sam, setih se, video izloženu tokom naših svečanosti na Dan maskiranja. Ranije, dok još nisam video ratovanje na severu, pomislio bih da su dovoljno dobro opremljeni; sad su mi sva trojica, a ne samo Eata, izgledali kao dečaci koji su se natovarili štapovima i šiškarkama, te se na taj način pripremili da se igraju rata.

Izišli smo, poslednji put, kroz provaljeno mesto na zidu i krenuli krivudavim koštanim stazama između čempresa i grobova. One samrtne ruže koje sam nekada oklevao da berem za Teklu pokazivale su još pokoji jesenji cvet i ja stadoh i nehotice razmišljati o Morveni, jedinoj ženi kojoj sam ikad oduzeo život, i o njenoj neprijateljici Euzebiji.

Kad smo prošli kroz kapiju nekropolisa i ušli u grozno prljave gradske ulice, moji pratioci kao da se, maltene, razveseliše. Mislim da su se do tog trenutka sigurno podsvesno plašili da će ih videti majstor Gerlous i da će ih na neki način kazniti što su poslušali autarha.

"Nadam se da ne planiraš da plivamo", reče Drote. "Ove satare bi nas potpopile."

Rohe se tiho nasmeja. "Eata sa svojom može da plovi."

"Idemo daleko na sever. Trebaće nam čamac, ali mislim da ćemo moći da iznajmimo jedan ako krenemo pešice duž zidane obale."

"Ako iko bude hteo da iznajmljuje nama. I ako ne budemo uhapšeni. Znaš, autarše..."

"Severijane", podsetih ga. "Dokle god sam u ovoj odeći."

"...Severijane, trebalo bi da mi ove secke nosimo samo do panja, a peltaste ćemo morati dugo ubeđivati da je postojala potreba da negde pođemo nas trojica odjednom. Da li će oni znati ko si ti? Ja ne..."

Ovog puta prekinuo ga je Eata, pokazujući prstom ka reci. "Gledajte, eno broda."

Rohe poče vikati iz punih pluća, sva trojica stadoše mahati, a ja digoh visoko jedan od onih hrisosa koje sam od kastelana pozajmio; novčić sam okretao nastojeći da to činim na takav način da on seva u Sunčevoj svetlosti koja se upravo počela pokazivati preko kula iza nas. Čovek koji je držao gredicu krme mahnu nam kapom, a jedan vitki mladić - bar se činilo da je to - skoči napred da prebaci kosa prednja jedra, koja su se vrhovima naginjala gotovo do vode, u onaj drugi od dva moguća iskošena, "teking", položaja za zahvatanje čeonog vetra i odmicanje napred, njemu uprkos.

Bila je to lađica sa dve katarke, prilično uzana u trupu, niske palube - nesumnjivo najpogodniji brodić za švercovanje neoporezovane robe pokraj patrolnih kater-brodova koji su neočekivano postali moji. Taj sedi, stari švercer, kormilar, izgledao je sposoban i za mnogo gora dela, a vitki "mladić" bila je devojka sa nasmejanim očima i sposobnošću da iz njih gleda u stranu.

"E, ovo će, izgleda, biti dan", reče krmanoš videći naše ogrtače. "Ja mislio da ste u žaljenju za nekin, eto, dok nisan bliže doš'o. Oči? Nikad ni čuo, k'o ni vranu u sudu."

"Mi jesmo", rekoh mu, stupajući na palubu. Nađoh smešno zadovoljstvo u činjenici da nisam izgubio "mornarske noge" stečene na "Samrui" i zadovoljstvo u prizoru Drotea i Rohea koji su se počeli hvatati za jedra čim se lađica zanjihala pod njihovom težinom.

"Ako da glednen tog žutog mladca? Samo da vidin je l' dobar. Poslaću ga kući o'mah."

Dobacih mu zlatnik, on ga protrlja, zagriže i onda, sa izrazom

poštovanja na licu, vrati.

"Vaš brod bi nam mogao biti potreban vasceli dan."

"Za žutoga mladca možete našu navu imat i celu noć. Nama će, oboma, biti drago da imamo društvo, k'o što reče grobar onon duhu. Bilo je stvari u reci sve do prvoga svetla, a to možd' ima neke veze s ovin što ste vi optimati na vodu izašli jutros?"

"Otisni se od obale", rekoš. "Možeš mi ispričati, ako želiš, kakve su to čudne stvari bile dok budemo plovili."

Iako je sam naćeo tu temu, krmanoš kao da nije bio naroćito voljan da se u znatnijoj meri upusti u opisivanje pojedinosti - možda samo zato što mu nije bilo lako da naće reći kojima bi izrazio ono što je nedavno osetio i kojima bi opisao ono što je ćuo i video. Duvao je laki zapadni vetar, tako da su naša jedra, letvicama ojaćana radi krutosti, bila dobro napeta; zahvaljujući tome, mogli smo vrlo fino da klizimo uzvodno. Ta smeća cura nije imala mnogo šta da ćini, osim da sedi na pramcu i razmenjuje poglede sa Eatom. (Moguće je da je smatrala da je on, u prljavoj sivoj košulji i istim takvim pantalonama, samo neki naš plaćeni poslužitelj.) Kormilar, koji je sebe nazivao njenim ujakom, nije prestajao da pritiska gredicu krme dok smo pričali; zahvaljujući tome broćica nije mogla da se omakne niz vetar.

"Ja ću ti isprićat šta san ja vidio lićno, k'o drvodelja kad je dig'o drveni kapak. Bili smo osan, devet liga severno od mesta gde ste nas vi pozvali. Naš su teret ostrige bile, vidiš, a sa njima nije stati, ne kad izgleda da će toplo popodne bit. Mi odemo dole do donjeg toka reke, kupimo ih od kopaća, vidiš, onda brzo uz vodu da ih može narod pojesti pre neg se pokvare. Ako se usmrde, izgubio si sve, al' zato zaradiš duplo il' bolje nego duplo ako ih moš' prodat dobro. Više san noći ja na reci proveo neg' igde drugde, meni je reka, moš' reći, spavaća soba, a ova nava mi je kolivka, mada retko kad dospem spavat pre jutra. Al' prošle noći - malo, malo pa san se osećao k'o da nisan na Đolu, neg' na nekoj drugoj reci, onoj koja u nebo teće, il' pod zemlju.

Sumnjan", nastavi on, "da ste приметili, osim ako ste do kasno bili budni, al' bila je tiha noć, samo malo vetrića, pirne taman da ćovik jednon opsuje, pa prestane piriti. I magla je bila, gusta k'o vata od pamuka. Legla na vodu k'o što magla uvik legne, a to je tako, da

između nje i reke ostane mista taman da bi burence zakotrljati mog'o. Gotovo sve vrime smo mogli vidit, ne svitla na jednoj il' drugoj obali, neg' samo maglu. Imao san ja rog za trubit za one koji naša svitla ne mogu vidit, al' pade mi preko ivice prošle godine, pa pošto je bakren bio, potonu. Zato san vikao prošle noći, kad god mi se učinilo da ima blizu nas neki drugi brod il' išta drugo. Oko jednu smenu vrimen' posle dolaska magle pustio san Makselindis da ode spavat. Oba jedra nameštena, pa kako vazduh pirne, mi odmaknemo uz vodu malo, onda ja bacin kotvu i sve tako. Možda vi to ne znate, optimati, ali pravilo na reci je da ko gore ide, drži se po strani, a ko silazi, u sredini. Mi smo išli uz vodu i tribalo je uz istočnu obalu se držat, al' zbog magle nisan mogao bit u to siguran.

Onda san duga vesla čuo. Gledao san u maglu, al' svitla vidit nisan mogao, pa povikah da oni skrenu. Nagnuo san se priko ivice, do blizu vode uvo prinio, za bolje čuti. Magla upija zvuke, al' najbolje slušanje što ga ikad moš' imat je kad glavu ispod nje zavučješ, jer zvuk juri tačno duž vodene površine. Nego, ja to uradin i bila je lađa velika. Ako dobro ljudstvo vesla, ne moš' izbrojat koliko je vesala, jer svak spušta i diže kad i svi ostali, al' kad velika lađa ide brzo, čuješ kako joj se lomi voda ispod pramca, a ovo je bila velika. Popeo san se na kabinu da je možda vidin, al' svitla nikakva ne vidih, iako san znao da mora blizu bit.

Baš kad san silazio, vidio san je - galija, katarke četir', vesla u četir' reda jedan iznad drugog, svitla nijednoga, ide uzvodno al' po sred sride reke, kol'ko san ja mogao procinit. Bogu se molin za one koji dole idu, pomislin ja u sebi, k'o što je rek'o onaj vo kad je pao sa vrh jedrenih konopa.

Naravno da san je samo na minut vidio pre nego što je opet u maglu otišla, al' san je čuo još i dugo posle tog. Tako čudno osećanje mi je dala što je videh tako, da san posle vikao svaki čas iako nije nikakve druge nave blizu bilo. Pređosmo još pola lige, mož'bit, il' malo manje, a onda začuh da neko vikon odgovara. Al' nije vikao k'o da na moj poziv odziva, nego k'o da dobija krajen od konopa po leđima. Opet ja pozoven i opet se on odzove, al' kako treba. To je bio čovik koga ja znan, zove se Trason, ima navu svoju k'o što iman ja. 'Jesi li ti?' viče on, a ja kažen da jesan i pitan je li

njemu dobro. 'Na obalu i veži se!' kaže on.

Ja njemu - da ne mogu. Ostrige san imao, pa san htio ih prodat, najpre što se moglo, iako je noć bila hladna. 'Veži se', opet on, 'ama veži se i na obalu izađi.' Zato mu ja odviknem: 'A ti što se ne veza?' Baš tad iziđe on meni na vidik, a nava mu punija nego što bih ja verovao da može izdržat - panduri, rek'o bih, al' kog god pandura san u životu vid'o, imao je lice mrko kao moje; il' otprilike toliko mrko; a ovima su lica bila bela k'o magla. Od oružja su skorpione i vougge imali - kojima san glave vidio kako strše iznad kresta njihovih šlemova."

Prekidoh kormilara pitanjem da li su ti vojnici, koje je video, izgledali pregladnelo i da li su imali krupne oči.

Odmahnuo je glavom, a jedan ugao njegovih usana uzvio se nagore. "Krupni su to ljudi bili, veći no ti il' ja, il' iko u ovoj navi, za glavu viši od Trasona. Nego, začas minuše, k'o ona galija. To je bila jedina druga nava koju san vidio sve do podizanja magle. Samo..."

Rekoh: "Samo si video i nešto drugo. Ili čuo nešto."

Klimnuo je glavom. "Mislio san da ste mož'bit ti i tvoji ljudi izašli ovamo zbog njih. Jest, videh i čuh stvari. Bile su u reci neke stvari koje ja nikad ranije vidio nisan. Makselindis, kad se probudila i kad san joj pričao, rekla je da su bile manateje, to su van krave morske. One su na svetlosti Lune blede i izgledaju sasvim ljudski ako ne prideš baš blizu. Al' ja san ih se nagledao od kad san dečak bio i nisan se nijedan jedin' put prevario. A sad su se i ženski glasovi čuli, ne jako, ali veliki. I još nešto. Nisan mogao razumit' šta kažu, ali sam zvučanje čuo. Znaš kako je kad ljude slušaš preko vode? One su govorile to-i-to-i-to. Onda onaj dublji glas - ne mogu reći muški jer ne mislin da je to čovik bio - odgovara idi-radi-tako-i-tako-i-onako. Tri puta san ženske glasove čuo, a onaj drugi dva puta. Nećete virovat, optimati, al' zvučalo je ponekad k'o da ti glasovi iz reke idu."

Onda je začutao; pogledom je lutao preko lokvanja. Bili smo znatno odmakli uzvodno od onog dela Đola koji protiče blizu Citadele, ali su i ovde ti nenufari bili zbijeni gušće nego divlje cveće na ma kojoj livadi s ove strane raja.

Sad se Citadela videla kao celina i sad je, ma koliko ogromna zaista bila, izgledala samo kao jedno svetlucavo jato koje je dolepršalo na to brdo; hiljadu metalnih kula - a sve spremne da, ako

se jedna reč komande izgovori, jurnu uvis. Ispod njih se nekropolis širio kao čipka izatkana od mešavine zelenog i belog. Znam da sadašnja moda zahteva da se govori, tonovima blagog gađenja, o "nezdravom" bujanju livada i drveća na takvim mestima, ali ja nikad nisam zapazio da je u tom bujnom rastu bilo ičeg nezdravog. Zelenilo mre da bi ljudi mogli živeti, a ljudi mru da bi zelenilo moglo živeti; to važi i za onu nedužnu neznalicu koja tamo pogibe od mojih ruku, ali od svoje sopstvene sekire, davno. Kaže se da je kod nas sve lišće blede i ja pretpostavljam da je to tako; a kad dođe Novo Sunce, onda će se njegova nevesta Nova Urta pokriti listovima zelenim poput smaragda, njemu u slavu. Ali u danima sadašnjim, danima Starog Sunca i stare Urte, ja još nigde nisam video zelenilo tako duboko kao što je ono u velikim borovima grobljanskim, kad vetar njihovim granama izmahne. Oni crpu snagu iz onih naraštaja čovečanstva koji su otišli; visoki su toliko da od njih nisu više ni katarke argosija, katarke dobijene spajanjem mnogih stabala.

Sangvinarno polje leži daleko od reke. Nas četvorica privukli smo mnogo čudnih pogleda dok smo pešačili donde, ali nas niko nije zaustavljao. "Krčma izgubljenih ljubavi", koja mi je uvek izgledala kao najnepostojanija od svih ljudskih kuća, stajala je i sad kao onog popodneva kad sam sa Agijom i Dorkas došao do nje. Debelome gostioničaru nedostajalo je samo vrlo malo da se onesvesti kad nas je ugledao; naterah ga da pozove Ouena, konobara.

Ja tog Ouena nisam stvarno pogledao one večeri kad je doneo poslužavnik za Dorkas, Agiju i mene. Sad to učinih. Bio je to proćelav čovek, visok otprilike kao Drote, mršav, nekako uštinutog izgleda; oči su mu bile duboko plave boje, a u načinu na koji su mu usne bile oblikovane postojala je izvesna uzdržanost koju sam prepoznao odmah.

"Znaš li ko smo?" upitah ga.

On polako odmahnu glavom.

"Zar nikad nisi uslužio nijednog mučitelja?"

"Jesam jednog, proletos, sire", reče on. "I znam da su ova dvojica u crnom mučitelji. Ali ti nisi mučitelj, gospodine, mada si obučen kao da jesi."

Pustio sam da to prođe bez ikakve moje primedbe. "Mene nisi

nikad video?"

"Nisam, gospodine."

"Vrlo dobro, možda i nisi." (Kako je čudno bilo shvatiti da sam se toliko izmenio.) "Ouene, pošto me ne znaš, moglo bi biti dobro da se ja upoznam sa tobom. Reci mi gde si rođen, ko su ti bili roditelji i kako se dogodilo da se zaposliš u ovoj gostionici."

"Moj otac je bio vlasnik jedne prodavnice, sire. Živeli smo u Oldgejtu, na zapadnoj obali. Kad sam imao, čini mi se, oko deset godina, on me je poslao da radim kao potrčko u jednoj kafani. Od tada sam, neprestano, bio u gostionicama zaposlen."

"Otac ti je prodavnicu imao. A majka?"

Ouenovo lice je i sad zadržavalo konobarski izraz uslužnosti, ali oči su mu bile zbunjene. "Nju nikad nisam upoznao, gospodine. Zvali su je Kas, ili Kes. Umrula je kad sam bio mlad. Pri porođaju, tako je moj otac rekao."

"Ali znaš kako je izgledala."

Klimnuo je glavom. "Moj otac je imao jedan medaljon sa njenom slikom. Jednom kad sam imao, valjda, dvadeset godina, otišao sam kod njega u posetu i saznao da ga je dao u zalagaonicu. Tad sam imao nešto više para zato što sam pomagao izvesnom optimatu oko njegovih poslova - nosio sam poruke damama, stražario ispred vrata i tako dalje - zato sam otišao kod tog zalagaoničara i otkupio medaljon. Nosim ga i sad, gospodine. Na ovakvom mestu kakvo je naše, gde stalno dolazi i odlazi toliko sveta, najbolje je čuvati vredne stvari uza se."

Posegao je u košulju i izvukao medaljon prekriven emajlom "kloason" vrste, sa šarama dobijenim zbog prisustva uspravnih, malih, metalnih pregrada između pojedinih delova emajla. Unutra su bile dve slike Dorkas, jedna spreda i jedna iz profila: slike Dorkas jedva nešto mlađe od one Dorkas koju sam ja upoznao.

"Kažeš da si sa deset godina postao pomoćnik u krčmi, Ouene. Ali umeš da čitaš i pišeš."

"Pomalo, gospodine." Izgledao je postideno. "Pitao sam ljude, s vremena na vreme, šta znače neke napisane reči. Ja malo šta zaboravim."

"Napisao si nešto kad je onaj mučitelj bio ovde, proletos", rekoh

mu. "Pamtiš li šta si napisao?"

Uplašen, on odmahnu glavom. "Samo ceduljicu da upozorim devojku."

"Pamtim ja. Pisalo je: 'Žena koja je s tobom već je bila ovde. Ne veruj joj. Trido kaže da je taj čovek mučitelj. Ti si moja majka koja se vratila.'"

Ouen ćušnu medaljon natrag u košulju. "Stvar je bila samo u tome da je ta devojka toliko ličila na nju, gospodine. Kad sam bio mlađi, pomišljao sam da bih jednog dana mogao naći takvu ženu. Govorio sam sebi, znaš, da sam bolji čovek od mog oca, a on je, ipak, našao jednu takvu. Ali ja je nikad nisam našao, a sad više i nisam siguran da sam bolji od njega."

"U to vreme nisi znao kako izgleda odežda onih koji se bave mučenjem", rekoh. "Ali tvoj prijatelj Trido, konjušar, znao je. On je o mučiteljima znao znatno više nego ti i zato je pobjegao."

"Da, gospodine. Kad je čuo da se jedan mučitelj raspituje za njega, pobjegao je."

"A ti si video nedužnost te devojke, pa si poželeo da je upozoriš da se čuva tog mučitelja i one druge žene. Istina je bila, možda, to što si o njima mislio - i o jednoj i o drugoj."

"Ako ti tako kažeš, gospodine."

"Znaš li, Ouene, da pomalo ličiš na nju."

Debeli gostioničar nas je prisluškivao manje-više neskriveno. Sad se nasmeja. "Više liči na tebe!"

Bojim se da sam se okrenuo i ukočeno zagledao u njega.

"Bez uvrede, sire, istina je. Ouen je malo stariji, ali dok ste razgovarali, video sam lica obojice sa strane i razlike nema ni ovalicko."

Opet počeh proučavati Ouenov izgled. Kosa i oči mu nisu bili tamni poput mojih, ali, ostavljajući po strani to pitanje boje, njegovo lice je, maltene, moglo biti moje lice.

"Kažeš da nikad nisi našao ženu kao što je Dorkas - ova u tvom medaljonu. Ipak, našao si jednu ženu, rekao bih ja."

Njegove oči nikako se nisu susretale sa mojima. "Nekoliko žena, gospodine."

"I postao otac jednog deteta."

"Ne, gospodine!" reče on trгнуvši se. "Nikada, gospodine!"

"Kako je to zanimljivo. Jesi li ikad imao probleme sa zakonom?"

"Nekoliko puta, gospodine."

"Dobro je govoriti tiho, ali ne treba baš toliko tiho. I gledaj u mene kad razgovaraš sa mnom. Jedna žena koju si voleo - ili možda jedina žena koja je ikad volela tebe - jedna tamnokosa - bila je uhapšena jednom?"

"Jednom, sire", reče on. "Da, sire. Ime joj je bilo Katerina. Kažu mi da je to staromodno ime." Zastao je, slegnuo ramenima. "Bilo je nevolja, kao što si rekao, gospodine. Ona je bila begunica iz nekog kaluđeričkog reda. Zakon ju je uhvatio i ja je više nikada nisam video."

Nije hteo da pođe, ali mi smo ga povelili sa sobom i vratili se na brodić.

Kad sam noću, lađom "Samru", dolazio uzvodno, linija razgraničenja između mrtvog grada i živog grada bila je kao ona između mračne krivine jednog sveta i zvezdanog nebeskog svoda. Sada, u svetlosti toliko obilnijoj, ta linija je nestala. Duž obala su bile polurazrušene građevine, ali ja nisam mogao odrediti da li su to domovi naših najsiromašnijih građana, ili samo napuštene ljušture, sve dok ne bih na nekom od tih mesta video razapet kanap na kome, na vetru, lepeću dva-tri dronjka.

"Mi u esnafu imamo ideal siromaštva", rekoše Droteu. Stajali smo naslonjeni na bočni rub korita lađice. "Ali onom narodu tamo ideal nije potreban: ostvarili su ga."

"A ja bih rekao da je on njima najpotrebniji", odgovori on.

Nije bio u pravu. Inkreator je bio prisutan, biće koje se nalazi onostran hierodula i onih stvorova kojima hieroduli služe; čak i na toj reci osećao sam prisustvo Inkreatorovo, kao što čovek oseća da je u nekoj velikoj građevini prisutan njen gazda, čak i ako se on nalazi u nekom mračnom sobičku na nekom drugom spratu. Dok smo izlazili na obalu, meni se činilo da bih ulazeći kroz vrata ma koje obližnje kuće mogao iznenaditi neku blešteću priliku; i još da je zapovednik svih takvih prilika svuda nevidljiv samo zato što je suviše veliki da bi se mogao videti.

Na jednoj od ulica, zaraslih u travu, našosmo mušku sandalu,

iznošenu ali ne staru. Rekoh: "Meni su pričali da ovde lutaju pljačkaši. To je jedan od razloga zbog kojih sam vas pozvao da dođete. Da u ovu stvar nije upleten niko osim mene samog, obavio bih posao sam."

Rohe klimnu glavom i isuka mač, ali Drote reče: "Nema ovde nikog. Postao si mnogo mudriji od nas, Severijane, ali, ipak, utisak je moj da si se odveć privikao na izvesne stvari koje užasavaju obične ljude."

Zapitah ga šta je time hteo da kaže.

"Znao si ti o čemu onaj brodarac priča. To sam ti na licu video. Uplašen si bio i ti, ili bar zabrinut. Ali se nisi uplašio na onaj način kao što se on u svom brodiću prepao protekle noći, niti kao što bismo se uplašili Rohe, ovaj Ouen ovde, ili ja da smo se zatekli blizu reke i da smo znali šta se zbiva. Ti pljačkaši o kojima pričaš bili su ovde negde, noćas, oni sigurno osmatraju kretanje na reci, čekaju kad će naići brod sa prikupljenim novcem od poreza i taksa. Oni danas neće biti nigde blizu vode; ni danas, ni sledećih nekoliko dana."

Eata me dotače po mišici. "Šta misliš, da li je ona cura - Makselindis - u opasnosti, tamo na brodiću?"

"Nije ona toliko u opasnosti, koliko si ti u opasnosti od nje", rekoh. Nije mu bilo jasno šta sam time mislio, ali je meni bilo jasno. Njegova Makselindis nije bila Tekla; ni njegova priča nije mogla poteći isto kao moja. Ali ja sam video kako se vrte u krug hodnici vremena iza mangupskog lica sa nasmejanim smeđim očima. Ljubav je za mučitelje dugotrajni trud; a Eata bi, čak i kad bih ja rasturio esnaf, postao mučitelj, kao što postane svaki muškarac, jer je svaki sputan prezirom prema onom bogatstvu bez koga je čovek manje od čoveka i jer je u prirodi svakog da zadaje bol, hteo to ili ne. Bilo mi je žao Eate i još više žao brodarice Makselindis.

U tu kuću smo ušli Ouen i ja, ostavljajući Rohea, Drotea i Eatu da stražare na izvesnom odstojanju. Stali smo na vrata; čuo sam tihe Dorkasine korake unutra.

"Nećemo ti reći ko si", rekoh Ouen. "A šta bi ti mogao postati, to ti ne možemo reći. Ali mi smo tvoj autarh i kažemo ti šta moraš učiniti."

Nisam imao komandne reči za njega, ali sad otkrih da nisu ni potrebne. Kleknuo je odmah, kao ranije kastelan.

"Poveli smo mučitelje sa sobom zato da bi ti znao šta ti se sprema ako nas ne budeš poslušao. Ali mi ne želimo da ti ne poslušáš; a sad, kad smo te sreli, nismo više ubeđeni da je njihovo prisustvo bilo potrebno. U ovoj kući se nalazi jedna žena. Kroz koji trenutak ti ćeš ući unutra. Moraš joj ispričati svoju priču, kao što si je nama ispričao, i moraš ostati uz nju i pružiti joj zaštitu, čak i ako ona pokuša da ti naredi da odeš."

"Potrudiću se najbolje što budem mogao, autarše", reče Ouen.

"Moraš je ubediti, čim to budeš u mogućnosti, da ode iz ovog grada smrti. A do tada dajemo ti ovo." Izvukoh pištolj i dadoh mu ga. "Ovo vredi puna kola hrisosa, ali dok ste vas dvoje ovde, daleko je bolje da imaš ovo nego hrisose. Kad ti i ta žena budete bezbedni, otkupićemo ovu stvar od tebe ako budeš želeo." Pokazah mu kako se tom spravom rukuje i ostavih ga.

Onda sam bio sam; ne sumnjam da ima nekih koji će, čitajući ovaj prekratki izveštaj o jednom letu koje je proteklo burnije nego što je uobičajeno, kazati da sam ja obično i bivao sam. Moj jedini pravi prijatelj Jonas bio je, po sopstvenom uverenju, samo mašina; Dorkas, koju još i sad ipak volim, po svom sopstvenom uverenju samo je neka vrsta aveti.

A ja ne osećam da je tako. Mi odaberemo - ili ne odaberemo - da budemo sami onda kad odlučimo koga ćemo prihvatiti kao svoga drugara, a koga ćemo odbaciti. Otud isposnik u planinskoj pećini ima društvo, jer se druži sa pticama i zečevima, posvećenim bićima čije reči žive u njegovim "šumskim knjigama", i sa vetrovima, koji su glasnici Inkreatorovi. Neko drugi, ko živi okružen milionskim mnoštvom ljudi, može biti sam zato što oko sebe ima samo neprijatelje i žrtve.

Agija, koju sam mogao voleti, opredelila se za nešto drugo, odabrala je da postane ženski Vodalus i da uzme za svog protivnika sve ono što u ljudskom rodu najpotpunije živi. Ja, koji sam mogao Agiju voleti i koji sam voleo Dorkas duboko, ali možda nedovoljno duboko, ostadoh tada sam zato što sam postao deo njene prošlosti i

zato što je ona svoju prošlost volela više nego što je ikad (osim, čini mi se, u početku) volela mene.

38. USKRSNUĆE

Ne preostaje gotovo ništa da se kaže. Evo zore; crveno je Sunce, kao zakrvavljeno oko. Vetar hladno navire kroz prozor. Kroz koji trenutak sobar će uneti poslužavnik sa koga će se izvijati isparenja od vreline; ne sumnjam da će se uz sobara pojaviti i stari, telom izobličeni Otac Inire, željan da se sa mnom savetuje tokom tih poslednjih preostalih trenutaka; stari Otac Inire, koji je živeo toliko mnogo duže nego što iznosi kratki životni vek njegove rase; stari Otac Inire koji, bojim se, jedva da će živeti nešto duže nego ovo crveno Sunce. Kako će se on uzrujati kad bude video da sam presedeo celu noć pišući ovde, na spratu koji ima prozore.

Uskoro moram obući odeću boje srebra, boje koja je čistija od bele. Ne mari.

Na brodu će teći dugi, spori dani. Čitaću. Treba još tako mnogo toga da naučim. Spavaću, dremaću na svom brodskom ležaju, slušajući kako na brodsko korito napljuskuju vekovi. Ovaj rukopis poslaću majstoru Ultanu; ali dok budem na brodu, pa kad mi bude nemoguće da zaspim, ali i kad budem umoran od čitanja, napisaću ga još jednom iz početka - ja, koji ništa ne zaboravljam - napisaću ga od reči do reči, kao ovde. Daću mu naslov Knjiga Novog Sunca, jer kažu da je u toj knjizi, izgubljenoj pre toliko eona, predskazan Novosunčev dolazak. A kad knjiga bude još jednom završena, zapečatiću taj drugi primerak u olovni kovčežić i pustiću ga da plovi morima prostora i vremena.

Jesam li ti ispričavao sve što sam obećao? Znam ja vrlo dobro da sam na raznim mestima u svojoj ispovesti obećavao da će ovo ili ono biti razjašnjeno prilikom daljeg satkivanja priče. Svakog takvog mesta se sećam, u to sam siguran, ali nevolja je u tome što se i ogromnog broja drugih stvari sećam. Pre nego što pretpostaviš da sam te prevario, pročitaj još jednom, kao što ću ja pisati još jednom.

Dve stvari su mi jasne. Prva je da ja nisam prvi Severijan. Oni koji hodaju kroz hodnike vremena videli su da se on popeo na Tron Feniksov i zato se autarh, kome je javljeno o meni, osmehivao u Kući azura, zato me je undina pogurala iz vode kad se činilo da se

moram udaviti. (Ali sigurno je da se prvi Severijan nije udavio; nešto je već tad počelo da preoblikuje moj život.) Dopusti da sad nagađam - ali, to će biti samo nagađanje - kakva je mogla biti priča onog prvog Severijana.

I njega su, verujem, odgajili mučitelji. Poslat je i on u Traks. Pobegao je i on iz Traksa, a tada ga je, iako nije nosio Kandžu Pomiritelja, sigurno primamilo vojevanje na severu - zacelo se nadao da će uteći od arhona na taj način što će se sakriti unutar vojske. Kako se tamo dogodio njegov susret sa autarhom, ne mogu reći; ali susreo ga jeste, pa je tako, poput mene, i on (koji je u krajnjem smislu bio ja i jeste ja) postao sledeći autarh i zaplovio onostran sveća noći. Onda su hodači iz hodnika vremena otišli nazad do doba kad je on bio mlad i tako je moja priča - ova koju sam ovde izložio na tako velikom broju stranica - počela.

Druga stvar je sledeća: on nije vraćen u sopstveno vreme, nego je postao jedan od hodača u tim hodnicima. Sad znam ko je onaj koga su zvali Glava Dana i zašto je Hildegrin, koji se našao preblizu, poginuo kad smo se susreli i zašto su veštice pobegle. Jasno mi je, isto tako, u čijem mauzoleju sam kao dete provodio onoliko vremena, čija je bila ta kamena zgradica sa uklesanom ružom, vodoskokom i letećom lađom. Mir svog sopstvenog groba sam tada narušavao, a sad evo krećem da u njega legnem.

Kad smo se Drote, Rohe, Eata i ja vratili u Citadelu, primio sam hitne poruke od Oca Inirea i iz Kuće Apsoluta, ali ipak nisam krenuo na put. Zatražio sam od kastelana mapu. Posle grdnog traganja, on donese jednu, golemu, drevnu, na mnogo mesta ispucalu. Na njoj je bilo prikazano da je tvrđavski zid ceo, ali imena kula nisu bila ona meni poznata imena - niti samome kastelanu poznata, kad smo već kod toga - a na mapi je bilo i nekih kula koje se u Citadeli ne nalaze, baš kao što u Citadeli ima nekih kula koje se na toj mapi nisu nalazile.

Onda sam naredio da dođe leteći čamac i proveo pola dana leteći visoko među kulama. Ono mesto za kojim sam tragao video sam, svakako, mnogo puta, ali ga nisam prepoznao.

Konačno sam, opremljen jednom snažnom neposustajućom svetiljkom, sišao još jednom u našu ublijetu, niz mnogo redova

stepenika, sve do najnižeg podzemnog nivoa. Šta to, pitam se, daje podzemnim mestima tako veliku moć očuvanja prošlosti? Tamo je još bila jedna od onih zdela u kojima sam nosio supu Triskeleu. (Triskeleu, koji se pod mojim šakama pokrenuo i vratio u život dve godine pre nego što sam poneo Kandžu.) Još jednom sam, kao i onda kad sam još bio šegrt, krenuo Triskeleovim tragom, sve do zaboravljenog otvora, a zatim dalje, tragom sada svojim, u mračni lavirint tunela.

Sada sam, u postojanoj svetlosti svetiljke, video na kom mestu sam ranije izgubio Triskeleov trag; bio sam nastavio pravo, a Triskele je tu bio skrenuo. Tad dođoh u iskušenje da nastavim da pratim njega, a ne sebe, i da na taj način možda otkrijem ko je to postao novi Triskeleov prijatelj i kome se Triskele vraćao posle onih povremenih pozdrava koje mi je upućivao u raznim zabačenim kutovima Citadele. Možda ću ovo i uraditi kad se vratim na Urt, ako se, zapravo, uopšte i vratim.

Ali ja još jednom produžih pravo napred. Pratio sam tragove tog dečaka-čoveka, bivšeg mene, niz jedan pravolinijski hodnik čiji se pod sastojao od blata i u kome su se, na velikim rastojanjima, nalazili otvori za provetravanje i vrata zastrašujućeg izgleda. Onaj Severijan za kojim sam grabio imao je na nogama cipele neodgovarajuće veličine, sa potpeticama krivim od iznošenosti i sa ishabanim đonovima; a kad sam se okrenuo i bacio svetlost svetiljke iza sebe, primetio sam da ovaj Severijan-gonilac ima odlične čizme, ali da su mu koraci nejednake dužine i da se pri svakom koraku palac jedne noge malo vuče po tlu. Pomislih: jedan Severijan je imao dobre čizme, a drugi dobre noge. Pa se nasmejah samome sebi, pitajući se ko će doći ovde u nekim kasnijim godinama i da li će pogoditi da su iste noge ostavile oba traga.

Ne znam čemu su ti tuneli služili u prošlosti. Na nekoliko mesta video sam stepeništa koja su se svojevremeno spuštala u još veće dubine, ali sva su, sada, vodila samo u tamnu, nepomičnu vodu. Našao sam i jedan kostur, čije su kosti bile razbacane naletom trčećih nogu Severijana, ali to je bio samo kostur i nije mi rekao ništa. Na nekim mestima postojali su natpisi na zidovima, izvučeni izbledelom narandžastom bojom, ili temeljitom crnom; ali bila su to

neka slova koja nisam umeo pročitati, nerazumljiva koliko i škrabanja pacova u biblioteci majstora Ultana. Bilo je uz put i soba, u koje sam zavirivao; u nekima su postojali zidovi gde je nekada kuckalo po hiljadu ili više ugrađenih časovnika različitih vrsta i mada su sad svi bili mrtvi, mada su njihova odzvonjavanja bila u muk bačena, a kazaljke rđom zalepljene za neke sate koji više nikada neće doći, smatrao sam da su to dobri znaci za onoga koji traga za Atrijumom vremena.

Najposle ga nađoh. Ona mrljica sunčanog sjaja bila je baš ista kao što sam je zapamtio. Moj sledeći postupak usledio je, nesumnjivo, bez razmišljanja - ugasio sam svetiljku i proveo jedan trenutak stojeći u mraku, gledajući tu mrlju. Sve bejaše tišina, a taj blistavi kvadrat neravnih ivica bio je jednako tajanstven kao pre.

Plašio sam se da bih mogao imati teškoća pri provlačenju kroz tu uzanu pukotinu, ali ako je sadašnji Severijan imao nešto krupnije kosti, bio je istovremeno i mršaviji od negdašnjeg; čim sam uspeo da provučem ramena, ostalo je lako prošlo za njima.

Onaj sneg, koji sam upamtio, više nije postojao, ali se u vazduh uvukla studen koja je poručivala da će se on uskoro vratiti. Nekoliko mrtvih listova, koji su tu morali biti ubačeni nekim zaista veoma visokim uzlaznim strujanjem vazduha, našlo je svoj počinak među umirućim ružama. Nakrivljena lica sunčanih časovnika bacala su i sad svoje lude senke, koje su bile beskorisne koliko i oni mrtvi časovnici dole, mada ne tako nepokretne. Isklesane životinje su ih gledale, još i sad bez treptaja oka.

Prišao sam vratima i pokucao na njih. Pojavila se ona bojažljiva stara žena koja nas je svojevremeno posluživala i ja joj rekoh, stupajući u tu plesnivu sobu u kojoj sam se svojevremeno ogrejao, da mi dovede Valeriju. Ona je otišla žurno, ali pre nego što je nestala s vidika, nešto se probudilo u tim, od vremena istrošenim, zidovima; glasovi tog nečeg, lišeni tela, zatražili su, na stotinu jezika, da Valerija iziđe na raport pred neku važnu ličnost sa nekakvom drevnom titulom; trгнуvši se, shvatih: pred mene.

Ovde će se, čitaoče, zaustaviti moje pero; ja - ne. Nosio sam te od jedne kapije do druge - od zaključane, maglom zaogrnutе kapije

na ulazu u nekropolis Nesusa, do one oblacima rastrzane koju nebo zovemo, kapije koja će me, nadam se, odvesti s onu stranu bližih zvezda.

Staje pero moje, ja ne stajem. Nećeš, čitaoče, više hodati sa mnom. Vreme je da se ja vratim svome životu, a ti svome.

Na ovaj izveštaj stavljam svoj potpis ja, Severijan Sakati, autarh, u godini koja će poneti naziv poslednje godine Starog Sunca.

DODATAK

Autarhovo oružje i hierodulski brodovi

Rukopisi Knjige Novog Sunca nigde nisu tako nejasni kao kad je u pitanju opisivanje naoružanja i vojne organizacije.

Nejasnoća po pitanju opremljenosti Severijanovih saveznika i protivnika potiče, reklo bi se, iz dva izvora, od kojih je prvi izrazita težnja da se jedno isto oružje, kad god se pojavi u drugačijem obliku u smislu izmenjenog sastava ili upotrebe, nazove nekim drugim imenom. Prevodeći ta imena, nastojao sam da imam u vidu kako suštinski smisao upotrebljene reči, tako i moj utisak o stvarnom izgledu i delovanju tog oružja. Otud falčion, fuzil i mnogo sličnog.

Drugi izvor teškoća sastoji se, izgleda, u tome što se pojavljuju tri sasvim različita nivoa tehnologije. Najniži od njih mogli bismo nazvati kovačkim nivoom. Naoružanje proizvedeno na njemu sastoji se, rekli bismo, od mačeva, noževa, sekira i kopalja, što bi sve mogao iskovati neki vešti obrađivač metala u, recimo, petnaestom veku. Čini se da prosečni građanin bez teškoća dobavlja ovakvo oružje i da je ono najbolji predstavnik tehnološke sposobnosti društva kao celine.

Drugi stupanj u toj gradaciji mogao bi se nazvati nivoom Urta. Dugčkaa konjanička oružja kojima sam nadenuo imena koplje, kontus i tako dalje nesumnjivo spadaju u tu grupu, kao i "koplja" kojima su hastariji pripretili Severijanu u predsoblju Kuće Apsoluta i razna druga oružja kojima se pešadija služi. Iz teksta se ne vidi jasno koliko su široke bile mogućnosti nabavljanja tog oružja; na jednom mestu se kaže da su u prodavnicama u Nesusu bile izložene "strele" i "duga keten-koplja". Čini se da sa sigurnošću možemo reći da su Gvazahtovim iregularcima kontusi deljeni pred bitku, a da su posle bitke opet oduzimani i ostavljani na čuvanje negde (možda u njegovom šatoru). Možda bi trebalo pomenuti da je lako naoružanje na ovaj način deljeno, a onda sakupljano u ratnim mornaricama tokom osamnaestog i devetnaestog veka, iako je svako mogao na obali kupovati jatagane i vatreno oružje. Arbalesti koje su upotrebile Agijine plaćene ubice ispred rudnika svakako su na tom, kako sam

rekao, nivou Urta, ali su ti ljudi verovatno bili dezerteri.

Nivo Urta, dakle, predstavlja najvišu tehnologiju koja se mogla naći na planeti, ili čak u celom Sunčevom sistemu. Teško je reći koliko bi ta oružja bila delotvorna u poređenju sa našim oružjima. Izgleda da oklop nije potpuno neuspešan kao zaštita od njih, ali to isto se može reći i za naše puške, karabine i automatske puške.

Treći nivo bih nazvao zvezdanim. Pištolj koji je Tei dao Vodalus i onaj koji je Ouenu dao Severijan nesumnjivo su zvezdana oružja, ali u pogledu mnogih drugih vrsta oružja pomenutih u rukopisu ne možemo biti sigurni. Artiljerija upotrebljena u ratu u planinama mogla bi biti jednim delom, ili u celosti, zvezdanog nivoa. Fuzile i jezailke u rukama posebnih trupa na obema stranama mogle bi pripadati ili ne pripadati tom stupnju, a ja lično sam sklon da verujem da mu pripadaju.

Izgleda da je prilično jasno da zvezdana oružja nisu mogla biti proizvođena na Urtu, nego su morala biti nabavljana, po skupu cenu, od hierodula. Jedno zanimljivo pitanje - na koje nikakav pouzdani odgovor ne mogu dati - odnosi se na robu koja se morala davati u zamenu. Urt Starog Sunca, koliko možemo videti, veoma oskudeva u sirovinama, bar ako se gleda prema našim merilima; Severijan, kad govori o rudarstvu, misli na ono što bismo mi nazvali pustošenjem arheoloških nalazišta, a novi kontinenti za koje se (u drami dr Talosa) kaže da su spremni da se uzdignu kad dođe Novo Sunce trebalo bi da imaju, uz druge svoje privlačne osobine, i obilje "zlata, srebra, gvožđa i bakra..." (Moj kurziv.) Moguće vrste robe bili bi robovi - neki oblik ropstva svakako postoji u Severijanovom društvu - zatim krzno, meso i druge vrste hrane i roba visokog stepena obrade kao, na primer, nakit ručno rađen.

Želeli bismo znati više gotovo o svemu što se u ovim rukopisima pominje; ali nadasve bismo, svakako, želeli da znamo više o tim brodovima koji plove između zvezda, pod zapovedništvom hierodula, ali ponekad sa posadom sačinjenom od ljudskih bića. (Među najzagonetnije figure u rukopisima spadaju Jonas i Hetor, koji su obojica, čini se, svojevremeno bili članovi takvih posada.) Ali ovde prevodilac nailazi na jednu od ponajviše nervirajućih teškoća - na Severijanovu nesposobnost da povuče jasno razgraničenje između

okeanskih brodova i svemirskih brodova.

To jeste smetnja, ali sasvim prirodna, ako imamo u vidu u kakvim se okolnostima on nalazio. Ako je daleki kontinent jednako nedostupan kao Mesec, onda Mesec nije nedostupniji od dalekog kontinenta. Štaviše, čini se da su međuzvezdani brodovi bili potiskivani pritiskom svetlosti na njihova ogromna jedra od metalnih folija, tako da se kod obe vrste lađa pojavljuje ista primenjena nauka o katarkama, poprečnim gredama i užadima. Pošto se može pretpostaviti da je posada na obema tim vrstama vozila morala imati mnoge podudarne veštine (i možda iznad svega veštinu trpljenja dugih razdoblja izdvojenosti), nije isključeno da su mornari sa plovila koja bismo mi gledali samo sa prezirom dobijali zaposlenje i na drugim plovilima, čije bi nas sposobnosti zapanjile. Uočavamo da kapetan Severijanove švercerske nave ima neke od Jonasovih govornih manira.

Najzad, jedno završno tumačenje. U mojim prevodima, i u ovim dodacima koje sam uz prevode prilagao, nastojao sam da izbegnem svako mudrovanje; zato mislim da mi sada, posle gotovo sedam godina napornog rada, može biti dopušteno da se u jedno nagađanje upustim. A to je da sposobnost tih brodova da putuju kroz sate i eone možda nije ništa drugo nego prirodna posledica njihove sposobnosti da se probiju u međuzvezdani, pa čak i međugalaktički prostor i da izmaknu agoniji Vaseljene; nagađam, takođe, da taj način putovanja kroz vreme možda nije ni tako složen ni tako težak kao što smo mi skloni da pretpostavimo. Možda je Severijan od početka imao neko predosećanje o svojoj budućnosti.

Dž. V.

Sadržaj

- [1. MRTVI VOJNIK](#)
- [2. ŽIVI VOJNIK](#)
- [3. PO PRAŠINI](#)
- [4. TEMPERATURA](#)
- [5. LAZARET](#)
- [6. MILES, FOILA, MELITO I HOLVARD](#)
- [7. HOLVARDOVA PRIČA - DVOJICA LOVACA NA FOKE](#)
- [8. PELERINKA](#)
- [9. MELITOVA PRIČA - PETAO, ANĐEO I ORAO](#)
- [10. AVA](#)
- [11. PRIČA ČOVEKA ODANOG SEDAMNAESTOČLANOJ GRUPI - PRAVEDNIK](#)
- [12. VINOK](#)
- [13. FOILINA PRIČA - ARMIGEROVA KĆER](#)
- [14. MANEA](#)
- [15. POSLEDNJA KUĆA](#)
- [16. PUSTINJAK](#)
- [17. RAGNAROK - ZAVRŠNA ZIMA](#)
- [18. FOILIN ZAHTEV](#)
- [19. GVAZAHT](#)
- [20. PATROLA](#)
- [21. ZAUZIMANJE POLOŽAJA ZA BITKU](#)
- [22. BITKA](#)
- [23. PELAGIJSKA ARGOSIJA UGLEDA KOPNO](#)
- [24. LETEĆI ČAMAC](#)
- [25. AGIJINO MILOSRĐE](#)
- [26. IZNAD DŽUNGLE](#)
- [27. PRED VODALUSOM](#)
- [28. NA MARŠU](#)
- [29. AUTARH KOMONVELTA](#)
- [30. HODNICI VREMENA](#)
- [31. BAŠTA PESKA](#)

- 32. BROD "SAMRU"
- 33. CITADELA AUTARHA
- 34. KLJUČ VASELJENE
- 35. PISMO OCA INIREA
- 36. O LAŽNOM ZLATU I O GORENJU
- 37. OPET PREKO REKE
- 38. USKRSNUĆE
- DODATAK